

Merja Karjalainen &
Helena Kasurinen (toim.)

Ohjauksen
toimintakulttuurin
muutos
alueellisessa yhteistyössä

KOULUTUKSEN
TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

OPPILAAN- JA OPINTO-OHJAUKSEN
KEHITTÄMISHANKKEEN RAPORTTI

Koulutuksen tutkimuslaitos
Tutkimusselesteita 31

OHJAUKSEN TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOS ALUEELLISESSA YHTEISTYÖSSÄ

**Oppilaan- ja opinto-ohjauksen
kehittämishankkeen raportti**

Merja Karjalainen ja Helena Kasurinen (toim.)

KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Julkaisija:
Koulutuksen tutkimuslaitos,
Jyväskylän yliopisto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen tutkimuslaitos
Asiakaspalvelu
PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto
Puh. (014) 260 3220
Faksi (014) 260 3241
Sähköposti: ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
www.ktl-julkaisukauppa.fi

© Kirjoittajat ja Koulutuksen tutkimuslaitos

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Taittotalo Printone, Helsinki

ISSN 1456-5153
ISBN 951-39-2464-5 (Nid.)
ISBN 951-39-2465-3 (Pdf)

Jyväskylän yliopistopaino
Jyväskylä 2006

Sisältö

Tiivistelmä	5
Abstract	7
Sammanfattning.....	9
Esipuhe	11
Helena Kasurinen	
1 Ohjauksen kehittämisen lähtökohdat	13
1.1 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteet ja toiminta	20
1.2 Kehittämishankkeen laajuus	25
Raimo Vuorinen	
2 Elinaikaisen ohjauksen yhteiset puitteet Euroopan unionin jäsenmaissa	31
Merja Karjalainen	
3 Aineiston kerääminen	39
Helena Kasurinen	
4 Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa	41
4.1 Yleistä kehittämistyöstä	43
4.2 Esiopetuksesta perusasteelle.....	47
4.3 Alakoulusta yläkouluun	49
4.4 Perusopetuksesta toiselle asteelle	51
4.5 Toiselta asteelta eteenpäin.....	57
4.6 Ongelmia ja kehittämistarpeita	59
4.7 Yhteenveto	60
Merja Karjalainen	
5 Alueellinen yhteistyö.....	63
5.1 Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittäminen	63
5.2 Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen	69
5.3 Hanketta varten perustetut työryhmät.....	71
5.4 Alueelle pysyvästi perustetut ryhmät	77
5.5 Alueen kuntien paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma	78
Merja Karjalainen	
6 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana luodut toimintamallit tai hyvät käytännöt	81
6.1 Ohjauksen kehittäminen oppilaitostasolla.....	82

6.2	Perusopetuksen 1-6 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen	85
6.3	Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen	86
6.4	Opintojen keskeyttämisen vähentäminen	89
6.5	Lukiokoulutuksen ohjauksen kehittäminen	91
6.6	Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittäminen	93
6.7	Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittäminen	95
6.8	Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen	97
6.9	Eriyistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen	98
6.10	Eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen	100
6.11	Tieto- ja viestintäteknologian käytön kehittäminen ohjauksessa	102
6.12	Ohjausmenetelmien ja -välineiden käytön ja toimivuuden kehittäminen	103
6.13	Ohjausta tukevan materiaalin kehittäminen	104
6.14	Ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittäminen.....	107
6.15	Muu kehittäminen	108

Merja Karjalainen

7	Henkilöstön täydennyskoulutus ja muu toiminta	111
7.1	Aluehankkeiden järjestämä henkilöstön täydennyskoulutus	111
7.2	Muu toiminta	113

Merja Karjalainen

8	Yhteistyö muiden hankkeiden kanssa.....	115
8.1	Yhteistyö muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa.....	115
8.2	Yhteistyötä muiden alueellisten oppilaan- ja opinto-ohjauksen hankkeiden kanssa	117

Merja Karjalainen

9	Alueellisen kehittämishankkeen toiminnan arviointi.....	121
9.1	Aluehankkeen tulosten saavuttamista tukeneet tekijät	121
9.2	Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen merkitys alueellisen ohjaustoiminnan kehittämiseksi.....	123
9.3	Kehittämishankkeen tulosten sovellettavuus	125
9.4	Tulevaisuuden haasteet	127

Merja Karjalainen ja Helena Kasurinen

10 Aluehankkeiden kuvauksia ohjaustoiminnasta.....	131
--	-----

Merja Karjalainen ja Helena Kasurinen

11 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset.....	167
11.1 Alueellinen, eri hallinnonalojen välinen ja moniammatillinen yhteistyö	167
11.2 Henkilöstön ohjausvalmiuksien kehittäminen	169
11.3 Oppilashuollon tehostaminen syrjäytymisen ehkäisemiseksi, varhainen tunnistaminen ja puuttuminen.....	169
11.4 Opintojen keskeyttämisen vähentäminen, opintopolun sujuvuus ja seurantajärjestelmien kehittäminen	170
11.5 Syrjäytymisen ehkäisy ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen.....	172
11.6 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen menetelmien ja sisältöjen kehittäminen	173
11.7 Ohjauspalvelujen laatuksiteerien sekä systemaattisten palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen.....	174
11.8 Alueellisten ohjauksen asiantuntijaryhmien perustaminen	175
11.9 Yhteenveto.....	175
Liitteet	179

Tiivistelmä

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 31.
ISSN 1456-5153, ISBN 951-39-2464-5 (nid.), ISBN 951-39-2465-3 (pdf)

Opetushallitus käynnisti syksyllä 2003 oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen, jonka toiminta jatkuu vuoden 2007 loppuun. Opetusministeriö rahoittaa hanketta, joka on myös osa työministeriön työllisyyden politiikkaohjelmaa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 opetusministeriö on nostanut ohjauspalvelut yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi. Nykyisen hallituksen työllisyyden politiikkaohjelmassa on nuorten ohjauspalveluiden kehittämistä korostettu aiempaa enemmän.

Myös ohjauksen arvioinnit ovat asettaneet ohjauspalvelujen kehittämislle haasteita. OECD:n ohjaustoimintaa arvioineen projektin tulosten mukaan hyvin toimivat tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut ovat elintärkeitä koulutusjärjestelmälle ja työmarkkinoille. Opetushallituksen vuonna 2002 toteuttamassa opinto-ohjauksen arviointiprojektissa tuli esille, että ohjauksen saatavuudessa on suuria eroja. Erityisesti siirtymävaihe perusopetuksesta toiselle asteelle osoittautui arvioinnissa ongelmakohdaksi.

Ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on alueellisen ja seutukunnallisen eri hallinnonalojen välisen moniammatillisen yhteistyön edistäminen. Ennaltaehkäisevää toimintaa tehostetaan, jotta varhainen tunnistaminen ja puuttuminen toteutuvat ja opintojen keskeytykset vähenevät. Hankkeen tavoitteena on kehittää opintopolun

nivelvaiheiden ohjausta ja seurantajärjestelmiä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on toteutettu seutukunnallisina projektina. Näitä aluehankkeita on ollut yhteensä 48 eri puolella Suomea. Tässä raportissa kuvataan näissä eri aluehankkeissa tehtyä kehittämistyötä. Aineisto on kerätty vuoden 2006 alussa kyselylomakkeella.

Kaikissa aluehankkeissa oli kehitetty alueellista, seutukunnallista sekä eri hallinnonalojen välistä moniammatillista yhteistyötä. Oppilashuoltoa oli tehostettu ja kehitetty. Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat olleet esillä alueellisissa koulutustilaisuuksissa. Opintojen keskeyttämisen vähentämiseen, opintopolun sujuvuuteen nivelvaiheissa ja seurantajärjestelmien kehittämiseen oli aluehankkeissa löydetty hyviä toimintamalleja. Ohjauksen laatukriteerien sekä palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen vaatii panostamista jatkossa.

Asiasanat: oppilaanohjaus, opinto-ohjaus, moniammatillisuus, poikkihallinnollinen yhteistyö, alueellinen yhteistyö, oppilas- ja opiskelijahuolto, ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen, seuranta, opetussuunnitelmat, ohjauspalvelut

Abstract

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Development of the culture of guidance and counselling in regional cooperation. A report on the Career Guidance Development Project in Finland. University of Jyväskylä. Institute for Educational Research. Occasional Papers 31. ISSN 1456-5153, ISBN 951-39-2464-5 (printed version), ISBN 951-39-2465-3 (pdf)

The National Board of Education launched in the autumn of 2003 the Career Guidance Development Project that is due to continue until the end of 2007. The Ministry of Education of Finland finances the project, which is also a part of the labour policy strategy of the Ministry of Labour. In the Education and Research 2003–2008 Development Plan, the Ministry of Education has made counselling services one of the central foci of development. The labour policy strategy of the current government of Finland also places increased emphasis on the development of counselling services for youth.

In addition, evaluation of the counselling provision presents challenges for developing counselling services. According to the results of an OECD project evaluating counselling provision, well-functioning information, counselling and guidance services are vital for the education system and the job market. The Evaluation of Educational Guidance and Counselling project by the Finnish National Board of Education in 2002 revealed that there were large differences in the availability of student counselling services. In particular, the transition stage from basic education to secondary-level education proved to be problematic, according to the evaluation.

The goal of the Career Guidance Development Project is to promote regional and intermunicipal cooperation among different professional groups and different agen-

cies. Preventive measures will be intensified in order to accomplish early detection and intervention and to decrease dropout rates. The aim of the project is to develop the guidance and follow-up systems for transitions along the educational pathway. The Career Guidance Development Project has been implemented as regional municipal projects. There have been 48 of such regional projects in different areas of Finland. This report describes the development work carried out by these regional projects. The material has been collected in the beginning of 2006 via a questionnaire survey.

All these regional projects have developed regional, intermunicipal and interagency cooperation among different professional groups. Student services have been enhanced and developed. Early recognition and intervention have been addressed through regional training events. The regional projects have discovered operational models for decreasing dropout rate, easing transition stages along the educational pathway and developing follow-up systems. Developing the quality criteria for guidance and developing feedback and evaluation systems will require further resources.

Descriptors: career guidance, multiprofessional cooperation, intermunicipal cooperation/interagency cooperation, cross-sectoral cooperation, regional cooperation, student welfare services, prevention, early intervention, follow-up, curriculum guidelines, counselling services

Sammanfattning

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Förändring i handledningskulturen i det regionala samarbetet. Rapport om Projektet för utveckling av elev- och studiehandledningen. Jyväskylä universitet. Pedagogiska forskningsinstitutet. Forskningsrapporter 31. ISSN 1456-5153, ISBN 951-39-2464-5 (tryckt), ISBN 951-39-2465-3 (pdf)

Utbildningsstyrelsen startade hösten 2003 Projektet för utveckling av elev- och studiehandledningen. Projektet fortgår till slutet av år 2007. Undervisningsministeriet finansierar projektet som även ingår i arbetsministeriets politiska sysselsättningsprogram. I utvecklingsplanen för utbildning och forskning 2003–2008 har undervisningsministeriet lyft fram handledningstjänsterna som ett viktigt utvecklingsobjekt. I den nuvarande regeringens politiska sysselsättningsprogram har utveckling av handledningstjänster för unga betonats mer än förr.

Även utvärderingarna av handledningen har ställt utvecklingen av handledningstjänster inför utmaningar. Enligt resultaten av ett OECD-projekt som har utvärderat handledning är väl fungerande informations-, rådgivnings- och handledningstjänster livsviktiga för utbildningssystemet och arbetsmarknaden. Utbildningsstyrelsens utvärdering av studiehandledning 2002 visade på stora skillnader i tillgången på handledning. Särskilt studieövergången mellan grundläggande utbildning och andra stadiet visade sig vara en problempunkt.

Målet med utvecklingsprojektet för handledning är att främja ett yrkesövergripande samarbete mellan olika förvaltningsområden på det regionala planet och i de ekonomiska regionerna. Den förebyggande verksamheten skall effektiviseras så att identifiering

och ingripande kan ske tidigt och studierna avbryts i mindre utsträckning. Projektet syftar till att förbättra handledningen och uppföljningssystemen i övergångarna mellan olika stadier i studierna. Utvecklingsprojektet inom elev- och studiehundledning har genomförts som projekt i olika ekonomiska regioner. Det totala antalet regionala projekt uppgick till 48 på olika håll runt om i Finland. Denna rapport beskriver utvecklingsarbetet som har utförts i de olika regionprojekten. Materialet samlades in i början av 2006 med hjälp av ett enkätformulär.

I alla regionprojekt hade samarbetet i regionen och den ekonomiska regionen samt det yrkesövergripande samarbetet mellan olika förvaltningsområden förbättrats. Elevvårderna hade effektiverats och förbättrats. Identifiering och ingripande i ett tidigt stadium har tagits upp på utbildningsdagarna. I regionprojekten hade man tagit fram god praxis för att minska avbrytande av studier, göra övergångarna mellan olika stadier i studierna smidigare och bygga upp uppföljningssystem. Utvecklingen av kvalitetskriterier samt respons- och utvärderingssystem för handledning kräver satsningar i framtiden.

Nyckelord: elevhundledning, studiehundledning, yrkesmångfald, samarbete mellan olika förvaltningsområden, regionalt samarbete, elev- och studentvård, profylax, tidig intervention, uppföljning, läroplaner, hundledningstjänster

Esipuhe

Aivan aluksi haluamme kiittää aluehankkeiden yhdyshenkilöitä siitä, että vastasitte kyselyyn vuoden vaihteen jälkeen. Käsillä olevan raportin kirjoittaminen ei olisi ollut mahdollista ilman teidän panostanne. Yhteensä 42 aluehanketta lähetti vastauksen, joten vastausprosentti on erittäin korkea.

Aluehankkeiden raportit ovat olleet sisällöllisesti mielenkiintoista luettavaa. Ohjauksen ja yhteistyöverkostojen kehittämistä on oltu kiinnostusteita ja innostustuneita hankealueilla. Kuvaukset alueilla tehdystä kehittämistyöstä olivat moninaisia, ja tämä raportti on vain kalpea aavistus kaikesta, mitä 50 alueella on eri puolella Suomea tapahtunut. Moninaisen materiaalin tiivistäminen on ollut haastava tehtävä, sillä kaikkea raportoitua ei ole voitu tähän kirjaan sisällyttää. Toivomme, että olemme kuitenkin saaneet esiin mielenkiintoisia kuvauksia niistä erilaisista ratkaisuista ja toimintamalleista, joita alueilla on tuotettu. Toivomme myös, että nämä erilaiset kuvaukset ovat osaltaan virittämässä ohjauspalveluiden kehittämistä tulevaisuudessa.

Tämä raportti on laadittu Opetushallituksen ja Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen yhteistyönä. Opetushallitus käynnisti syksyllä 2003 oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen, jonka toiminta jatkuu vuoden 2007 loppuun. Opetusministeriö on rahoittanut hanketta, joka on myös osa työministeriön työllisyyden politiikkaohjelmaa. Opetushallituksessa hankkeen operatiivisena vastuuhenkilönä on ollut opetusneuvos Helena Kasurinen. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkijat Merja Karjalainen ja Raimo Vuorinen ovat vastanneet selvityksessä tarvittavan aineiston keräämisestä ja raportoinnista.

Opetusneuvos Helena Kasurinen on kirjoittanut luvun 1 ja 4. Luvussa 1 tarkastel-

laan ohjauksen kehittämisen lähtökohtia sekä oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteita ja periaatteita. Luvussa 4 tarkastellaan ohjausta opintopolun nivelvaiheissa. Tutkija Raimo Vuorinen tarkastelee luvussa 2 ohjauksen kehittämisen kansainvälisiä näkökulmia. Tutkija Merja Karjalainen on kirjoittanut raportin aineistonkeruuta koskevan osuuden (luku 3) ja luvut 5-9, joissa on aluehankkeiden raporttien yhteenvedot. Luvut 10 ja 11 on kirjoitettu Merja Karjalaisen ja Helena Kasurisen yhteistyönä.

Jyväskylässä ja Helsingissä 15.3.2006

Merja Karjalainen ja Helena Kasurinen
Toimittajat

Ohjauksen kehittämisen lähtökohdat

Opetustoimessa tarjottavien ohjauspalveluiden laatuun vaikuttavia kulmakiviä on, että lainsäädännössä on määritelty sekä oppilaan/opiskelijan subjektiiviset oikeudet saada ohjausta että opinto-ohjaajan pätevyysvaatimukset. Opetussuunnitelman perusteissa on ohjaustoiminnalle asetettu tavoitteet ja kuvattu, miten ohjauspalveluja tulisi järjestää. Koulutuspoliittisissa linjauksissa on määritelty tavoitteita ja keinoja, joiden avulla pyritään takaamaan tasa-arvoiset opiskelumahdollisuudet ja ohjauspalvelut oppilaille ja opiskelijoille.

Opetusministeriön kehittämissuunnitelmassa (Koulutus ja tutkimus 2003–2008) painotetaan kansallisen koulutuspolitiikan ja aluepolitiikan kehittämistavoitteiden yhteensovittamista. Tämä edellyttää elinkeino- ja työelämän sekä eri hallinnonaloilla toimivien organisaatioiden yhteistyön vahvistamista. Kehittämissuunnitelman tavoitteiksi on asetettu koulujen eriarvoistumisen ehkäiseminen, joustavien koulutusratkaisujen kehittäminen sekä yhteyksien tiivistäminen perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi opetusministeriö tukee alueellista ja yhteistoimintaan perustuvaa kehittämistyötä.

Opetusministeriön kehittämissuunnitelmassa korostetaan ennaltaehkäisevien toimenpiteiden merkitystä lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtavien prosessien ehkäisemiseksi. Tavoitteeksi asetetaan opinto-ohjauksen sekä oppilas- ja opiskelijahuollon kehittäminen. Erilaisten palvelujen tuottamisessa korostetaan moniammatillista yhteistyötä sekä kodin, koulun ja ympäröivän yhteisön välistä vuorovaikutusta.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen uudet opetussuunnitelman perusteet (2003, 2004), edellyttävät, että paikallisesti ja oppilaitoskohtaisesti tehdään ohjauksen

toteuttamisen suunnitelma. Opetussuunnitelmissa ohjaus nähdään laaja-alaisena toimintana, jossa opinto-ohjaajien ohella myös muulla henkilöstöllä on omat vastuualueensa. Ohjaustoimintaa kuvaavissa suunnitelmissa tulisi näkyä oppilaitoksen sisäisen työnjaon lisäksi moniammatillisen, eri hallinnon alojen välisen ja työelämän sekä huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja toimintatavat.

Opetussuunnitelman perusteissa ohjauksen tavoitteiden lähtökohtana on sosiodynaaminen ohjaukskäsitte. Sosiodynaaminen ohjaukskäsite on konstruktivistinen, yleisluontoinen ja kokonaisvaltainen elämänsuunnittelun menetelmä (Peavy 1997). Ohjauksessa korostetaan sen prosessinomaista luonnetta sekä ohjaajan ja yksilön välistä vuorovaikutussuhdetta. Tulevaisuudensuunnittelu ja ammatillisen suuntautumisen ohjaus perustuu ajatukseen kokonaisvaltaisesta ura- ja elämänsuunnittelusta, jossa ura käsittää elinikäisen opiskelu- ja työuran ja elämä koko sen hetkisen elämäntien ja valintoihin vaikuttavat tekijät (Amundson 2005; Peavy 1997).

Ohjaus ei ole pelkästään tietojen ja taitojen oppimiseen ohjaamista. Ohjauksen tavoitteena opetussuunnitelman perusteisiin on kirjattu, että oppilaat ja opiskelijat hankkivat sellaisia valmiuksia, joiden avulla he selviävät valinta- ja päätöksentekotilanteissa sekä valintoja seuraavissa olosuhteissa. Sellaisia taitoja ja valmiuksia ovat esimerkiksi itsetuntemus, kulttuurinen kompetenssi, tiedonhankinta- ja opiskelutaidot sekä kyky toimia ja työskennellä erilaisissa ryhmissä. Yhä enemmän ohjauksen avulla tulisi voida hankkia elämäntaitoja ja kykyä selvitä arkielämässä ja yhteiskunnassa. Tavoitteena on yksilön voimaantuminen; tunne siitä, että hän pystyy selviytymään tulevaisuuden mukanaan tuomissa erilaisissa tilanteissa niin opiskelussa ja työelämässä kuin elämässä yleensäkin.

Lainsäädäntö

Opetusta koskevassa lainsäädännössä painotetaan oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta saada ohjausta koulupäivien aikana. Perusopetuksessa oppilaanohjausta toteutetaan ja kehitetään vuoden 1999 perusopetuslainsäädännössä (L 628/98; L629/1998; A 852/98; A810/98) sekä vuonna 2001 annetussa valtioneuvoston asetuksessa (A 1435/01) määriteltyjen raamien mukaisesti. Hallituksen koulutusta koskevan lainsäädännön perusteluissa vuonna 1997 todetaan myös, että oppilaanohjauksella tarkoitetaan sekä ryhmämuotoisena annettavaa että henkilökohtaista ohjausta. (Merimaa 2002, 2004)

Uusi lainsäädäntö (A 1435/01) edellyttää, että oppilaanohjausta sisällytetään opetussuunnitelmaan perusopetuksen kaikilla luokka-asteilla. Työelämään ja ammatteihin tutustuminen alkaa vuonna 2004 voimaan tulleiden opetussuunnitelman perusteiden mukaan jo alaluokkien aikana. Samoin asetuksessa korostetaan omatoimista ja kriittistä tiedonhankintataitoa sekä kykyä yhteistyöhön erilaisissa tilanteissa. Oppimistaitojen

kehittämisessä ja ohjauksessa painotetaan valmiuksia ja halua jatko-opintoihin sekä koko elämän kestäväan oppimiseen.

Ohjaus ja oppilashuolto sivuavat toisiaan useissa koulun toimintaan liittyvissä kysymyksissä. Ohjaustoimintaa voidaan pitää osana ennalta ehkäisevää oppilashuoltotyötä. Ohjaukseen liittyvä seuranta ja varhainen tunnistaminen ovat keskeisiä ennaltaehkäisevän työn muotoja. Oppilas- ja opiskelijahuollon merkitystä on korostettu sekä lakimuutoksessa että opetussuunnitelman perusteissa (Peltonen 2003). Lakiuudistuksessa korostetaan lasten ja nuorten kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennaltaehkäisyä sekä yhteisöllisen vastuun ja oikeudenmukaisuuden periaatteita.

Yhteistyö

Laissa ja opetussuunnitelmien perusteissa esitetyt vaatimukset edellyttävät yhteistyötä ja yhdessä tehtävää suunnittelutyötä oppilaitostasolla. Oppilaitoksen toimintakulttuuri joutuu silloin tarkastelun kohteeksi. Pietarisen (2005) mukaan koulun toimintojen uudistaminen vaatii uudenlaista yhteisöllisyyden rakentamista henkilöstön keskuudessa. Tämä asettaa haasteita myös johtajuudelle.

Ohjauksen toteuttaminen uusien vaatimusten mukaisesti edellyttää koulujen henkilöstöltä, rehtorilta, opettajilta ja opinto-ohjaajilta uudenlaista professionaalisuutta ja toimintatapaa (Kasurinen 2005). Työhön sisältyvät keskeisesti yhdessä toteutettava suunnittelutyö ja jaettu vastuu. Opettajien osalta ohjauksellisuus asettaa haasteita oppilaiden kasvun ja kehityksen tukemisen, opiskelutaitojen ja oppimaan oppimisen ohjauksen muodossa. Lisäksi heiltä edellytetään työelämän ja oppilaan koko opintopolun tuntemusta. Luukkaisen (2005) mukaan uudistuva opettajuus on kehittyvää, yhteisöllistä vastuuta ottavaa ja verkostoitumista. Opetustyön ohella lähtökohtana on koko ajan tulevaisuus ja ympäröivä yhteiskunta.

Lasten ja nuorten opintopolun sujuvuuden sekä työelämään siirtymisen onnistumisen turvaamiseksi korostetaan poikkihallinnollisten ja verkostomaisten yhteistyömuotojen merkitystä. Verkostot ja verkostoyhteistyön muodot ovat syntyneet vastaamaan niihin nyky-yhteiskunnan haasteisiin, joihin yksittäisen organisaation tai henkilön asiantuntemus ei riitä (Veijalainen 1999). Yksilön kannalta on olennaista, ettei hän apua tarvitessaan huku yhteiskunnan auttamisjärjestelmän väliin jääviin aukkoihin. Lasten ja nuorten kannalta olisi erityisen tärkeää, että heidän tarvitsemaansa apua ja tukea järjestyy riippumatta siitä, kenen puoleen he kääntyvät.

Verkostotyön suuria haasteita on, miten alueellista yhteistyötä koordinoidaan ja minkälaiset toimintaedellytykset sille luodaan. Onnistuessaan verkostoyhteistyö mahdollistaa voimavarojen ja resurssien järkipärisen käytön. Tällöin voi pitemmällä aikavälillä syntyä myös säästöjä. Verkostotyössä, kuten kaikessa yhteistyössä, keskeistä

on selkeä vastuun- ja työnjako, johon liittyy yhdessä tehty toimintasuunnitelma. Ohjauspalveluiden järjestämisen osalta tätä edellytetään myös opetussuunnitelman perusteissa. Opintopolun nivelvaiheissa ohjauksellisen yhteistyön muotoja tarvitaan ja myös eniten kehitetään. Poikkihallinnollinen yhteistyö edellyttää kuntatasolla tehtäviä suunnitelmia, joissa kuvataan yhteistyön toimintamallit. Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön toteutumiseksi tarvitaan paikallisella tasolla tehtäviä sopimuksia ja ohjeita.

Nummenmaan (2004) mukaan ohjausta kuvataan nykyisessä keskustelussa toimintaympäristönä, niin sanottuna moniammatillisena ohjausympäristönä. Tällöin ohjausta tarkastellaan palvelujärjestelmänä, joka käsittää ohjauksellisten toimintojen ja interventioiden organisoimista sekä yhteistyötä eri toimijoiden kesken (Nummenmaa 2004). Nummisen (2004) mukaan opinto-ohjaajat ovat tottuneet toimimaan verkostoissa. Heidän verkostotyön osaamisensa on karttunut tekemisen kautta. Oppilaitosten ja eri kouluasteiden välinen verkostoituminen on kehittynyt vähitellen, ehkä enemmän organisaatioiden kuin yksilön tarpeiden näkökulmasta (Numminen 2004).

Ohjauspalveluiden suunnittelun ja järjestämisen lähtökohtana tulisi olla yksilön tarpeet. Onnistuneen ohjaustoiminnan ansiosta oppilaat ja opiskelijat löytävät motivaation opiskella ja sitoutuvat siten paremmin asettamiinsa tavoitteisiin. Siirtyminen ja sijoittuminen työelämään onnistuvat paremmin, kun ohjauksellisin toimin tuetaan työelämäyhteyksien rakentamista jo opintojen aikana. Tämä palvelee lopulta myös yhteiskunnan etua.

Ohjauksen arviointi ja laatu

Valinnaisuuden sekä erilaisten opiskelumotivaatioon ja -orientaatioon haittaavasti vaikuttavien tekijöiden lisääntyminen ovat aiheuttaneet ohjaus- ja tukitarpeiden lisääntymistä oppilaiden ja opiskelijoiden keskuudessa. Koulujärjestelmässä ja opetuksen toteutuksessa, ylioppilastutkinnon suorittamisessa ja valintakoejärjestelmissä tapahtuvat muutokset näkyvät heti ohjaustarpeen kasvuna.

Ohjauspalveluiden kehittämisen lähtökohtana ovat arviointitulokset, joita ohjauspalveluista on viimeisen kuuden vuoden aikana tuotettu. Kansallisella tasolla ohjaustyön toteutumista on arvioitu perus- ja toisella asteella, aikuiskoulutuksessa sekä korkea-asteella. Arviointiraporteissa keskeisimmäksi opintojen ohjauksen tavoitteeksi on nostettu ohjauspalveluiden saatavuus ja riittävyys. Lisäksi on korostettu, että oppilaitosten laatimien ohjaussuunnitelmien tulisi integroitua oppilaitoksen kokonaisstrategiaan. (Moitus, Huttu, Isohanni, Lerkkanen, Mielityinen, Talvi, Uusi-Rauva & Vuorinen 2001; Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002.)

Ohjauspalveluiden laatua on mahdollista tarkastella useassa viitekehyksessä. Kansallisessa perus- ja toisen asteen ohjauksen arviointiprojektissa arvioinnin kohteena oli

ohjauksen tuloksellisuus, johon sisältyivät tehokkuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus. Ohjauksen tila -raportissa on kuvattu laajemmin, mitä näillä kriteereillä tarkoitetaan ja miten niitä on mitattu (Numminen ym. 2002).

Ohjauspalveluiden saatavuuden lähtökohtana on, että ohjaustoiminnalle suunnataan riittävästi resursseja ja että ohjausmenetelmiä käytetään monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Ohjauksen järjestämistä suunniteltaessa tulisi asettaa tavoitteeksi, että ohjauspalvelut kattavat koko opiskelijan polun ja että seurantajärjestelmät toimivat opintopolun nivelvaiheissa.

Perus- ja toisen asteen opinto-ohjauksen arvioinnissa yhtenä tuloksena oli, että ohjausta toteutetaan hyvin kirjavasti, erityisesti toisella asteella (Numminen ym. 2002). Perusopetuksessa tähän voi yhtenä syynä olla se, että oppilaanohjaajien työhön on sisällytetty monenlaisia tehtäviä. Toisella asteella on eroja ohjauksen resursoinnissa ja siinä, ovatko opinto-ohjaajat pää- vai sivutoimisia. Tavoitteena kaikissa järjestelyissä tulisi kuitenkin olla, että kaikki oppilaat ja opiskelijat saavat tasa-arvoisen mahdollisuuden saada tarvitsemiaan ohjauspalveluja.

Erilaisten ohjauksen arviointien perusteella moniammatillisen ohjaustyön lähtökohtana on, että ohjauksen käsitteistä ja tavoitteista on yhteinen käsitys oppilaitoksen sisällä. Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevien henkilöiden ammatillinen tausta voi olla hyvin erilainen, kun otetaan huomioon myös oppilas-/opiskelijahuoltoon osallistuvat henkilöt. Tällöin myös käsitys siitä, mitä oppilaitoksen ohjaustoiminnalla tai ohjauksella sanana tarkoitetaan, voi olla hyvin erilainen. Moniammatillisen ja eri hallinnonalojen edustajien välisen yhteistyön onnistumisen lähtökohtana on yhteisen kielen, yhteisten käsitteiden ja tulkintojen löytäminen (Nummenmaa 2004).

Opetushallitus on kehittänyt perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksen arviointityön tueksi itsearviointilomakkeiston. Lomakkeiden kysymykset on laadittu Ohjauksen tila -arvioinnissa käytettyjen kyselylomakkeiden pohjalta. Itsearviointilomakkeilla voidaan selvittää ohjauksen resursointia, saatavuutta ja vaikuttavuutta. Edellä mainitun arviointimenetelmän lisäksi tarvitaan lisäselvitystä siitä, minkälaisia laadullisia mittareita tulisi olla käytettävissä oppilaitoksen pedagogisen, oppilashuolto- ja ohjaustoiminnan kokonaisarvioinnin mahdollistamiseksi.

Oppilaitostasolla tulisi miettiä, miten ohjaustoimintaa arvioidaan siten, että saatu tulos parhaiten palvelee kehittämistyötä. Yleisiä ohjauksen laatua mittaavia kokonaisuuksia ovat erilaiset määrälliset ja laadulliset kriteerit sekä ohjaukseen käytetyt voimavarat. Myös ohjauksen eettiset kysymykset ja periaatteet tulisi ottaa mukaan ohjauksen kokonaisarviointiin. Arviointien pohjalta on voitu määritellä joitakin yleisiä laadullisia kriteereitä, joita ohjaustoiminnan järjestämiselle voidaan asettaa. Seuraavassa esitettävää listaa on täydennetty joiltakin osin alkuperäisestä.

Ohjauksen laadulliset kriteerit (Moitus ym. 2001) :

1. Ohjauksen käsitteistä ja tavoitteista on yhteinen käsitys oppilaitoksen sisällä sekä yhteistyöverkostoissa.
2. Ohjauksella on riittävät resurssit sekä selkeä ja toimiva vastuun- ja työnjako toimijoiden kesken.
3. Ohjausmenetelmiä käytetään monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti.
4. Ohjaus kattaa koko opiskelijan polun ja seurantajärjestelmä toimii opintopolun nivelvaiheissa.
5. Ohjauksen ja koulutuksen laatua arvioidaan säännöllisesti.
6. Ohjausta toteutetaan asiantuntijaverkostoissa eri oppilaitosmuotojen ja eri hallinnonalojen edustajien välisenä kumppanuusyhteistyönä.

Edellisten lisäksi keskeinen tekijä ohjauksen toteuttamisessa on ohjaushenkilöstöltä vaadittava osaamisen taso; opinto-ohjaajien kva­liffikaatiovaatimukset ja muun ohjaustyötä tekevän henkilöstön ohjaukselliset valmiudet.

Yhteenveto

Opetushallitus käynnisti oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen vuonna 2003. Sen jälkeen on kokoontunut useita opetusministeriön nimeämiä työryhmiä sekä tehty päätöksiä ja ehdotuksia, joiden seurauksena ohjaukselle ja sen kehittämiseksi on asetettu edelleen uusia haasteita. Yksi suurista muutoksista tulee olemaan toisen asteen yhteishaun uudistaminen.

Toisen asteen koulutuksen sähköisen hakujärjestelmän kehittämistyöryhmä (2006) esittää muistiossaan jälkiohjauksen tehostamista siten, että koulutuspoliittiset tavoitteet nuorten siirtymisessä perusopetuksesta toiselle asteelle saavutetaan. Työryhmä ehdottaa, että jälkiohjauksen vastuukysymykset määritellään säädöksissä ja että sitä toteutetaan laajassa yhteistyössä.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmä (2005) keskittyi työssään kartoittamaan oppilaiden siirtymäprosentteja, selvittämään oppilaitosten ja työpajojen yhteistyömalleja sekä kokoamaan ehdotuksia toimenpiteiksi, joilla varmistetaan perusopetukseen jälkeen koulutuspaikka koko ikäryhmälle. Tätä edellyttää Koulutuksen tutkimus- ja kehittämissuunnitelmassa (2003–2008) esitetty käsite, koulutustakuu.

Nivelvaiheen kehittämistyöryhmän esityksen mukaan perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen siirtymävaihetta tulisi tarkastella pidempänä siirtymävaiheena, jossa nuori asteittain selkiinnyttää suuntautumistaan ja pyrkimyksiään. Työryhmän oli tarkastellut nivelvaihetta laajasti moniammatillista yhteistyötä edellyttävänä haasteena.

Työryhmän muistiossa ehdotetaan, että perusopetuksessa kehitetään erilaisia varhaisen puuttumisen keinoja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseksi. Lisäksi esitetään, että uudistetaan oppilaanohjauksen sisältöjä ja menetelmiä.

Edellä esitettyihin ehdotuksiin ja tavoitteisiin löytyy tästä raportista vastauksia. Lähes kaikissa 50 alueellisessa oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa oli valittu kehittämiskohteeksi opintopolun nivelvaiheet ja erityisesti siirtymä perusopetuksesta toiselle asteelle. Nivelvaiheen kehittämistyöryhmän esille tuoma tarve joustaviin siirtymämahdollisuuksiin on tullut esille myös ohjauksen kehittämistyön aikana.

Hankkeessa on todettu suureksi haasteeksi koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjaus. Nuorten ohjauspalvelujen järjestämistä tarkastellut työryhmä (2004) ehdotti, että alueille perustettaisiin yhteistyöryhmiä, joissa olisi eri hallinnonalojen edustajia. Näiden yhteistyöryhmien tehtävänä olisi mm. laatia suunnitelma, miten koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelut järjestetään. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa aluehankkeilta edellytettiin alkuvaiheessa toimintasuunnitelma, johon tuli sisällyttää alueellisen yhteistyöryhmän perustaminen. Hankkeen toiminnan aikana näitä alueellisia ryhmiä on syntynyt ja niiden tarpeellisuus on myös huomattu useiden aluehankkeiden raporttien perusteella.

Alueellisen yhteistyön merkitys tulee jatkossa vain lisääntymään. Sujuvan opintopolun edellytyksenä on, että kaikkialla Suomessa asuvilla lapsilla ja nuorilla on tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen. Seudullisessa yhteistyössä opinto-ohjauksen näkökulma on yksilön oppimista ja kehitystä tukeva koulutuspalvelujen säilyminen (Numminen 2004).

Opinto-ohjaajan työ tulee olemaan yhä enemmän asiantuntijan työtä (vrt. Merimaa 2004). Tehtäviä tulee olemaan edellä mainittujen moniammatillisen yhteistyötä mahdollistavien verkostojen ylläpitäminen sekä yhteiskunnan ja työelämän muutosten seuraaminen. Tätä osaamista tarvitaan paitsi oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa tehtävässä ohjaustyössä myös huoltajien ja koulun muun henkilöstön kanssa tehtävässä yhteistyössä. Ohjaajan asiantuntijan rooli korostuu myös ohjauspalveluiden seuranta- ja palautejärjestelmien kehittämisessä. Ohjaustoiminnan seuranta- ja palautejärjestelmien kehittäminen ja siten ohjauspalveluiden laadun ja saatavuuden takaaminen tulee olemaan ensisijaisesti opinto-ohjaajien vastuulla.

Eri kulttuuritaustaa edustavien lasten ja nuorten ja maahanmuuttajien ohjaustoimintaan sekä Suomeen kotouttamiseen liittyvät haasteet ovat osa kehittämistyötä oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa. Myös monikulttuurisessa ohjauksessa verkostoyhteistyö on keskeinen toimintamuoto. Viime vuosina on myös kiinnitetty huomiota tyttöjen ja poikien ohjauksessa ja opetuksessakin vallitseviin käsityksiin ja stereotyyppioihin (Juutilainen 2004), jotka usein noudattavat paitsi yhteiskunnassa vallitsevia yleisiä käsityksiä myös työelämässä edelleen voimakkaana säilynyttä segregatiota.

Ammattien jakautumista perinteisesti miesten ja naisten aloihin on vaikea purkaa pelkästään ohjauksen keinoin, lisäksi tarvitaan työelämän ja yhteiskunnan tason muutosta, että nuorten yleensä kannattaa tehdä perinteisistä malleista poikkeavia valintoja.

Tässä raportissa, jossa kuvataan oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa kahden vuoden aikana saavutettuja tuloksia, voidaan nähdä ohjaustyön laajalaisuus. Saavutetuista tuloksista myös huomataan, miten paljon saadaan aikaan, kun kehittämistyötä tehdään omista lähtökohdista käsin ja työssä eteen tulleiden ongelmien ratkaisemiseksi. Ennen kaikkea hankkeen eteneminen on ollut osoitus ohjaushenkilöstön ja alueiden tinkimättömästä sitoutumisesta ohjauksen kehittämiseksi. Uskon, että meitä kaikkia kannustaa ajatus siitä, että työtä tehdään oppilaiden ja opiskelijoiden opintopolun ja elämän sujuvuuden tukemiseksi.

1.1 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteet ja toiminta

Opetushallitus käynnisti syksyllä 2003 oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen vuosille 2003–2007. Opetusministeriö on rahoittanut hanketta, joka on myös osa työministeriön työllisyyden politiikkaohjelmaa. Ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on ohjauspalveluiden saatavuuden, riittävyyden ja laadun takaaminen kaikille oppilaitoksissa opiskeleville lapsille, nuorille ja aikuisille. Hyvin toimiva ohjausjärjestelmä vaikuttaa osaltaan koko koulun pedagogiseen toimintaan ja organisaation ilmapiiriin sekä oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointiin.

Ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on alueellisen ja seutukunnallisen sekä eri hallinnonalojen välisen moniammatillisen yhteistyön edistäminen. Tarkoituksena on parantaa henkilöstön valmiuksia vastata oppilaiden ja opiskelijoiden lisääntyvään ohjaustarpeeseen. Ohjausta ja oppilashuoltoa tehostetaan syrjäytymistä ennaltaehkäisevien toimenpiteiden muodossa siten, että varhainen tunnistaminen toteutuu ja varhaiselle puuttumiselle luodaan toimintaedellytykset. Opintojen keskeytymisen väheneminen, opintopolun sujuvuus myös nivelvaiheissa ja seurantajärjestelmien kehittäminen ovat hankkeen keskeisiä tavoitteita. Perusopetuksen ylempien vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen on erityisenä painopistealueena.

Oppimisen ohjaaminen, varhaisen tunnistamisen taidot ja opintopolun sujuvuuden tukeminen edellyttävät ohjauksellisia taitoja kaikilta koulussa toimivilta asiantuntijoilta. Ohjauksen toteutuminen yhteisöllisenä tehtävänä edellyttää yhdessä suunnittelua sekä työnjaosta ja vastuista sopimista. Tästä syystä kehittämishankkeessa mukana olevien koulujen ja oppilaitosten koko henkilöstö mukaan lukien rehtorit ovat sitoutuneet ohjauksen kehittämistyöhön.

Alueellisten poikkihallinnollisten yhteistyömuotojen kehittäminen edellyttää, että

ohjauksen kehittämishankkeessa on mukana opetustoimen edustajien lisäksi kaikki ne tahot, jotka ovat nuorten kanssa tekemisissä, ja joiden asiantuntijuutta tarvitaan erilaisissa ongelmakohtissa opintopolun varrella. Tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat tietenkin oppilaiden ja opiskelijoiden huoltajat. Lisäksi kehittämishankkeessa kehitetään toimivia yhteistyömalleja työelämän kanssa, että nuorilla olisi mahdollisuus hankkia jo perusopetuksen aikana kokemukseen perustuvaa tietoa työelämästä ja ammateista.

Kehittämishankkeen alueellisissa hankkeissa keskitytään seuraaviin sisällöllisiin asioihin:

- parannetaan perusopetuksen viimeisillä luokilla tehtävien koulutusvalintojen osuvuutta,
- vähennetään koulutuksen ulkopuolelle jäämistä,
- vähennetään opintojen keskeyttämistä ja nuorten työttömyyttä,
- kehitetään koulutuksen ulkopuolelle jääneiden ohjausta ja
- kehitetään ennaltaehkäisevää toimintaa ja eri viranomaistahojen välistä yhteistyötä.

Jo hankkeen kahden ensimmäisen toimintakauden aikana on syntynyt toimivia alueellisia poikkihallinnollisia työryhmiä, joissa suunnitellaan ja kehitellään paikallista ohjaustoimintaa. Opetussuunnitelman perusteissa edellytetään paikallista ja oppilaitoskohtaista ohjaussuunnitelmaa. Hankkeessa tuetaan koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia ohjauksen strategioiden valmistamisessa. Tämä on yksi keino taata tasa-arvoinen ohjauspalveluiden saatavuus kaikille lapsille ja nuorille.

Hankkeessa lähtökohtana on ollut, ettei määrärahoilla palkata uusia toimijoita, vaan mietitään, miten olemassa olevilla voimavaroilla, tekemällä toisin ja lisäämällä osaamista sekä yhteistyötä saadaan aikaan parempia tuloksia. Alueiden saamien määrärahojen avulla alueilla on ollut mahdollista rakentaa pysyviä toimintamalleja, lisätä ohjauksellista osaamista sekä järjestää aikaa yhteistyössä tapahtuvalle suunnittelulle ja verkostojen rakentamiselle. Tämä toteutustapa on taannut sen, että aluehankkeet ovat suunnitelleet toimintaansa omista tarpeistaan käsin ja tehneet sellaista kehittämistyötä, jolle alueella on ollut tilaus ja jonka tuloksena on syntynyt käytännöksi jääneitä tapoja toimia.

Opetushallitus nimitti hankkeelle tammikuussa 2004 ohjausryhmän, jonka puheenjohtajana toimi ylijohtaja Aslak Lindström (30.9.2005 asti). Ylijohtaja Irmeli Halinen on toiminut ohjausryhmän puheenjohtajana marraskuusta 2005 alkaen. Opetushallituksen eri linjojen edustajina ovat projektipäällikkö Erja Nokkanen, opetusneuvos Kari Nyssölä, opetusneuvos Juhani Pirttiniemi (vpj.), projektipäällikkö Aino Rikkinen ja opetusneuvos Helena Taxell. Opetusministeriön edustajat ovat opetusneuvos Heikki

Blom ja opetusneuvos Tarja Riihimäki. Työministeriön nimeämänä jäsenenä toimii ylitarkastaja Anneli Tallqvist. Opettajakoulutusta edustaa professori Matti Meri, Helsingin yliopisto, varajäsenenä professori Jari Lavonen. Opinto-ohjaajakoulutuksen edustajana on professori Marjatta Vanhalakka-Ruoho, Joensuun yliopisto. Lisäksi ohjausryhmään kuuluvat sivistystoimentarkastaja Tapio Toivonen (Etelä-Suomen lääninhallitus, 31.10.2005), lääninhallitusten edustajana jatkaa marraskuusta 2005 alkaen sivistystoimentarkastaja Kristiina Juusti, erityisasiantuntija Lieselotte Eskelinen (Suomen kuntaliitto), erityisasiantuntija Olavi Arra (OAJ), puheenjohtaja Heli Piikkilä (SOPO ry), erikoissuunnittelija Marie Rautava (STAKES), rehtori Ari Hyyryläinen (Työvoimaopisto), ylitarkastaja Anna-Liisa Hietala (Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus), puheenjohtaja Tiina Niemi joulukuusta 2005 alkaen (Lukiolaisten liitto) ja Ville Kopra vuoden 2006 alusta (SAKKI ry). Sihteerinä toimivat opetusneuvos Helena Kasurinen ja projektikoordinaattori Mika Launikari (CHANCES-hanke). Ohjausryhmän kokoamisessa haluttiin varmistaa, että sen jäsenet edustaisivat mahdollisimman laajasti kansallisella tasolla ohjaustoiminnassa mukana olevia tahoja. Opetushallituksen käynnistettyä CHANCES-hankkeen vuonna 2004 ohjausryhmää täydennettiin kolmella jäsenellä, CHANCES-hankkeen osaprojektien vastuuhenkilöt johtaja Saara Kotamäki (JAO), professori Marjatta Lairio (JYY) ja tutkija Raimo Vuorinen, (KTL) nimettiin ohjausryhmän jäseniksi. Vuoden 2004 lopusta alkaen ryhmä on toiminut molempien Opetushallituksen koordinoimien ohjaushankkeiden ohjausryhmänä.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke toteutetaan seutukunnallisina projekteina. Vuonna 2004 käynnistyi 48 hankekokonaisuutta, joista kaikki ovat jatkaneet työskentelyään. Osasta suuremmista alueellisista hankkeista irtaantui pienempiä hankkeita, joten tällä hetkellä alueita on mukana 50. Alueellisissa projekteissa on mukana lähes 300 kuntaa. Hankkeeseen osallistuvat kaikki kouluasteet joko siten, että kaikki alueen oppilaitokset ovat mukana tai että on valittu pilottioppilaitokset, joissa kehittämistyötä ensin tehdään ja syntyneet toimintamallit ja -menetelmät otetaan käyttöön hankekauden loppuvaiheessa myös muissa alueen kouluissa ja oppilaitoksissa. Hankkeella on vaikutusta yli 350 000 oppilaan ja opiskelijan saamiin ohjauspalveluihin.

Joillekin aluehankkeille on työskentelyn aikana syntynyt oma nimi, jonka alla työtä tehdään. Aluehankkeista tehty lista on aakkostettu hankehakemuksessa mainitun nimen mukaan, ja hankkeen perään on merkitty uusi nimi siinä tapauksessa, kun sellainen on käytössä. Lisätietoa aluehankkeista löytyy kehittämishankkeen verkkosivulta: <http://www.oph.fi/projektit/ohjaus>.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa mukana olevat aluehankkeet:

Etelä-Suomen lääni

1. Etelä-Suomen aikuislukiot, Etelä-Suomen aikuislukuioiden verkko-ohjauksen kehittämishanke
2. Hämeenlinnan seutukunta, Kanta-Häme OHJUS
3. Imatran ja Lappeenrannan seutukunta, Etelä-Karjalan hanke
4. Kansalaisopistojen aluehanke
5. Keski-Uusimaan seutukunta
6. Kouvolan seutukunta
7. Kotkan-Haminan seutukunta
8. Länsi-Uusimaan seutukunta
9. Porvoon seutu, Itä-Uudenmaan hanke
10. Päijät-Hämeen seutukunta
11. Pääkaupunkiseutu
12. Riihimäen seutu
13. Ruskeasuo ja Mäntykangas
14. Västnyland

Itä-Suomen lääni

15. Keski-Karjala
16. Kuopion seutukunta
17. Mikkelin seutu
18. Pieksämäen seutu
19. Pielisen Karjalan seutukunta
20. Pohjois-Karjala, Opo-Set
21. Savonlinnan seutu, OKSA (Ohjauksen Kehittäminen Savonlinnan Alueella)
22. Varkauden seutukunta

Lapin lääni

23. Länsi-Lappi
24. Pohjois-Lappi
25. Rovaseutu

Länsi-Suomen lääni

26. Järviseuutu
27. Jyväskylän seutu
28. Kokemäenjokilaakso

29. Kokkolan seutu
30. Lempäälä ja Vesilahti
31. Luoteinen Pirkanmaa
32. Pirkanmaa
33. Pohjois-Satakunta
34. Porin seutu, Karhukuntien hanke
35. Rauman seutu, Sata-Vakka-alueverkko
36. Salon seutu
37. Seinäjoen seutu ja lähialueet, Ohjuu tämmiin
38. Suupohja
39. Svenska Österbotten
40. Turun seutu, Rajakari
41. Vaasan seutu
42. Wiitaunioni

Oulun lääni

43. Kainuun hallintokunta-alue, OHJAS
44. Koillis-Suomen seutu
45. Merikoski, Koulutuspolku
46. Nivala-Haapajärvi-Ylivieska
47. Oulun seutu, Opinpolku
48. Oulunkaaren seutu
49. Raahen seutu
50. Siikalatvan seutukunta

Kehittämishankkeessa mukana olevien alueiden työtä tuetaan kansallisella ohjauksella ja koulutuksella sekä rahoittamalla alueellista toimintaa. Hankkeen aikana syntyneitä hyviä toimintamalleja levitetään valtakunnallisella ja alueellisella tasolla.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeeseen hyväksytyjen alueellisten hankkeiden tuli toimittaa toimintasuunnitelma, jonka tekemistä varten hankkeiden yhteyshenkilöille lähetettiin ohjeet. Kehittämishankkeen ohjausryhmässä 14.4.2004 käydyssä keskustelussa painotettiin, että alueellisissa hankkeissa tulisi keskittyä seuraaviin sisällöllisiin asioihin:

- parantaa perusopetuksen viimeisillä luokilla tehtävien koulutusvalintojen osuutta,
- vähentää koulutuksen ulkopuolelle jäämistä,
- vähentää opintojen keskeyttämistä ja nuorten työttömyyttä,

- kehittää koulutuksen ulkopuolelle jääneiden ohjausta,
- kehittää ennaltaehkäisevää toimintaa ja eri viranomaistahojen välistä yhteistyötä ja
- kehittää varhaisen puuttumisen malleja ja moniammatillista yhteistyötä.

Lisäksi keskusteltiin teemoista, joiden toivottiin nousevan esille eri hankkeissa: yrittäjäyys, tyttöjen ja poikien toiselle asteelle hakeutumisessa olevat erot, erityistä tukea tarvitsevat oppilaat/opiskelijat ja maahanmuuttajat sekä yhteistyö työelämän kanssa.

Lähes kaikissa alueellisten hankkeiden toimintasuunnitelmissa keskeisinä tavoitteina ovat eri hallinnonalojen välisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittäminen. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa tavoitteena on, että alueilla perustetaan ohjauksen kehittämistä ja toiminnan suunnittelusta vastaavia yhteistyöryhmiä, joissa on eri hallinnonalojen asiantuntijoita ja muita ohjaustyötä tekeviä ammattilaisia. Hankkeessa on tavoitteena, että opetustoimen ja työhallinnon edustajat miettivät alueellisesti, miten koulutus- ja yhteiskuntatakuu toteutuvat nuorten ohjaustoiminnassa. Tämä edellyttää, että alueella tai paikallisella tasolla laaditaan toimintasuunnitelma, johon sisällytetään yhteistyön periaatteet, palvelut ja toimenpiteet. Toiminnan yhtenä tavoitteena on, että myös koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille on tarjolla heidän tarvitsemiaan ohjauspalveluja. Jo hankkeen kahden ensimmäisen toimintakauden aikana on syntynyt toimivia alueellisia poikkihallinnollisia työryhmiä, joissa suunnitellaan ja kehitetään paikallista ohjaustoimintaa.

1.2 Kehittämishankkeen laajuus

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke kattaa alueellisesti koko Suomen. Kuntia hankkeissa on mukana 277. Taulukossa 1 oleva lukumäärä 311 johtuu siitä, että joidenkin kuntien alueella osa oppilaitoksista kuuluu yhteen alueelliseen hankkeeseen ja loput ovat aloittaneet yhteistyön johonkin toiseen alueeseen kuuluvien oppilaitosten kanssa.

Alueellisia hankkeita pyydettiin hyväksymisen jälkeen tekemään toimintasuunnitelma, jossa kysyttiin myös hankkeessa mukana olevien oppilaiden/opiskelijoiden ja henkilöstön määrää. Jo hakemisvaiheessa saimme tiedon hankkeissa mukana olevien kuntien sekä koulujen ja oppilaitosten määristä. Syksyllä 2005 keräsimme uudestaan tiedot aluehankkeissa mukana olevien toimijoiden määristä, kouluista ja oppilaitoksista sekä oppilaista ja opiskelijoista. Seitsemän hankkeen osalta tiedot puuttuvat henkilöstöjen oppilaiden/opiskelijoiden osalta.

Taulukko 1. *Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa mukana olevat alueelliset hankkeet ja kunnat lääneittäin*

Lääni	Hankkeet	Kuntia
Etelä-Suomen lääni	14	76
Itä-Suomen lääni	8	37
Lapin lääni	3	17
Länsi-Suomen lääni	17	130
Oulun lääni	8	51
Yhteensä	50	311

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa mukana olevilla alueilla ovat edustettuina kaikki kouluasteet ja oppilaitosmuodot yliopistoja lukuun ottamatta. Pääkaupunkiseudun hankkeessa on päädytty aloittamaan ohjauksen kehittämistyö pilottikoulujen ja -oppilaitosten kanssa. Tästä syystä Etelä-Suomen läänin ilmoittamat määrät ovat pienemmät kuin mitä koulujen ja oppilaitosten kokonaismäärä edellyttäisi (Taulukko 2). Tämä sama ilmiö tulee esiin myös oppilaitosten henkilöstön sekä oppilaiden ja opiskelijoiden määriä esittävässä taulukoissa (Taulukko 3 ja 5).

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen yhtenä tavoitteena on tukea alueellista ja eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Samoin moniammatillisten yhteistyömuotojen kehittäminen kuuluu kehittämishankkeen ohjelmaan. Tärkeänä tavoitteena on, että koulujen ja oppilaitosten koko henkilöstö on mukana ohjaustoiminnan kehittämisessä.

Alueelliset hankkeet ilmoittivat kehittämistoiminnassa mukana olevien rehtoreiden, opettajien ja opinto-ohjaajien lukumäärät yleensä erikseen. Koulujen ja oppilaitosten henkilöstöön on laskettu kuuluvaksi kouluterveydenhoitaja, kuraattori ja psykologi niissä tapauksissa, joissa nämä henkilöt työskentelevät ensisijaisesti koulussa tai oppilaitoksessa. Riippuen kouluasteesta ja -muodosta henkilöstöön kuuluvaksi on ilmoitettu mm. asumisvastaavia, opintoneuvoja ja hallinnollisia tehtäviä tekeviä henkilöitä.

Taulukko 2. Alueellisissa hankkeissa mukana olevat koulut ja oppilaitokset lääneittäin

Lääni	Perusopetus	Erityisopetus	Lukio	Ammatillinen koulutus	AMK	Kansan- ja kansalaisopisto	Aikuis-koulutus	Yhteensä
Etelä-Suomen lääni	82	21	90	17	3	3	2	218
Itä-Suomen lääni	168	2	40	28		6	4	248
Lapin lääni	102		21	10			1	134
Länsi-Suomen lääni	181	1	84	56	3	6	5	336
Oulun lääni	50	9	35	24			3	121
Yhteensä	583	33	270	135	6	15	15	1057

Oppilaiden ja opiskelijoiden huoltajia ei ole laskettu tässä taulukossa yhteistyötahoksi, vaikka heillä on keskeinen asema, kun kyseessä ovat lasten ja nuorten opiskeluun ja elämänsuunnitteluun liittyvät kysymykset. Aktiivisesti hankkeessa mukana tai kehittämistoimien kohteena olevien huoltajien määrää on vaikea määrittellä aluetasolla.

Taulukko 3. Alueellisissa hankkeissa mukana oleva oppilaitosten henkilöstö lääneittäin

Lääni	Rehtori	Opettaja	Opinto-ohjaaja	Erityisopettaja	Kuraattori	Koulupsykologi	Terv. hoitaja	Muut	Yhteensä
Etelä-Suomen lääni	268	5125	195	205	39	12	42	172	6058
Itä-Suomen lääni	176	5170	105	47	10	13	16	75	5612
Lapin lääni	77	2026	61	66	7	3	20	100	2360
Länsi-Suomen lääni	186	5403	200	160	38	19	71	274	6351
Oulun lääni	105	2705	116	264	8	5	9	80	3292
Yhteensä	812	20429	677	742	102	52	158	701	23 673

Koska oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen keskeinen tavoite on eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen alueilla, kysyimme raportointia varten erikseen mukana olevien yhteistyötahojen edustajien määrää. Jo tässä vaiheessa voidaan sanoa, että suurimmassa osassa hankkeista jo käynnistysvaiheessa ovat työ-

hallinto, sosiaali- ja terveystoimi olleet mukana toiminnassa. Erityisesti niillä alueilla, joissa tehdään yhteistyötä Nuorten osallisuushankkeen kanssa, on mukana myös nuorisotoimi. Taulukosta 4 puuttuvat 18 aluehankkeen tiedot, mutta jo 32 vastauksen perusteella voidaan sanoa, että poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö on kehittämishankkeissa toteutunut.

Selvitimme alueellisten hankkeiden kanssa yhteistyötä tekevien muiden projektien ja kehittämishankkeiden määrän. Hankkeet ovat ilmoittaneet hakemisvaiheessa ja toimintasuunnitelmissaan tekevänsä yhteistyötä alueella toimivien, ohjauksellisiin kysymyksiin keskittyvien projektien ja kehittämishankkeiden kanssa.

Taulukko 4. Alueellisissa hankkeissa mukana oleva muiden organisaatioiden henkilöstö lääneittäin

Lääni	Työvoima-	Te-	Läänin-	Nuoriso-	Seura-	Sos.	Terv.	Muu	Muut	Yhteensä
	voima-	kes-	hallitus	toimi	kunta	toimi	hoito	hanke		
	toim.	kus								
Etelä-Suomen lääni	16	1	2	6	2	5	8	7	15	62
Itä-Suomen lääni	90	2	5	12	14	19	19	27	37	225
Lapin lääni	1	1		3			1	1		7
Länsi-Suomen lääni	27	2	4	9	14	20	19	20	15	130
Oulun lääni	12	5	3	7	1	5	3	22	12	70
Yhteensä	146	11	14	37	31	47	50	77	79	494

Oppilaiden ja opiskelijoiden määrät on esitetty taulukossa 5. Perusopetuksessa olevien oppilaiden lukumäärä on ilmoitettu yhteissummana. Alueellisissa hankkeissa on mukana alakouluja, yläkouluja ja yhtenäisiä peruskouluja. Tavoitteena on, että oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke tukee uusien perusopetuksen oppilaanohjauksen opetussuunnitelmien käyttöön ottoa myös perusopetuksen luokilla 1–6. Erityisesti hankkeissa keskitytään kuitenkin perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien oppilaanohjauksen sekä perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymisen ohjauksen kehittämiseen.

Taulukko 5. Alueellisissa hankkeissa mukana olevat oppilaat ja opiskelijat lääneittäin, eriteltyinä kouluasteen mukaan

Lääni	Perus- opetus	Erytyis- koulu	Lukio	Ammatillinen koulutus	Aikuis- koulutus	Muu koulutus	Yhteensä
Etelä-Suomen lääni	67 694		24 679	24 343	1 576	613	118 905
Itä-Suomen lääni	35 099	131	8 479	13 080	2 740	858	60 387
Lapin lääni	13 202		4 517	5 403	74	15	23 211
Länsi-Suomen lääni	68 850	452	13 032	22 567	1 017	409	106 327
Oulun lääni	28 747	596	6 043	13 026	926	21	49 359
Yhteensä	213 592	1 179	56 750	78 419	6 333	1 916	358 189

Joissakin alueellisissa hankkeissa painopiste on opintopolun nivelvaiheiden ohjauksen kehittämisessä. Tästä syystä näissä hankkeissa on mukaan laskettu myös esiopetus. Esiopetus on merkitty taulukossa 5 kohtaan muu koulutus, koska mainintoja oli tässä kyselyssä vain yhdessä alueellisessa hankkeessa. Kohdassa muu koulutus ovat myös kansalaisopistojen ja kansanopistojen opiskelijamäärät.

Lähteet

- Amundson, N. E. 2005. Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille. Suom. Petri Auvinen. Juva: Psykologien kustannus.
- Juutilainen, P.- K. 2003. Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 92.
- Kasurinen, H. 2005. Oppilaanohjaus. Teoksessa K. Hämäläinen, A. Lindström & J. Puhakka (toim.) Yhtenäisen peruskoulun tarina. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 268–275.
- Koulutus ja tutkimus vuosina 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki.
- Lukioasetus A810/1998.
- Lukiolaki L629/1998.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Luukkainen, O. 2005. Opettajan matkakirja tulevaan. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Merimaa, E. 2002. Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden 2002 merkitys ohjauksen kannalta. Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 99–109.
- Merimaa, E. 2004. Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 71–81.
- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U. Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R. 2001. Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001. Helsinki: Edita.

- Nummenmaa, A. R. 2004. Moniammatillisen ohjauskulttuurin kehittäminen. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 113-122.
- Numminen, U. 2004. Seutukunnallinen yhteistyö opinto-ohjauksessa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 98–112.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus. Arviointi 2/2002. Helsinki.
- Nuorten ohjauspalveluiden järjestäminen. Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä. 2004. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29. Helsinki.
- Peavy, R. V. 1997. Sociodynamic counselling. A constructivist perspective for the practice of counselling in the 21st century. Victoria: Trafford Publishing.
- Peltonen, H. 2003. Opiskelijahuolto. Teoksessa J. Kauppinen, L. Jääskeläinen, M. Montonen & A. Tella (toim.) Lukion opetussuunnitelmaopas. Helsinki: Opetushallitus, 64 – 69.
- Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. 2005. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Helsinki.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetusasetus 852/1998.
- Perusopetusasetus 1435/2001.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Pietarinen, J. 2005. Yhtenäinen perusopetus – mitä yhtenäisyys on? Teoksessa P. Holopainen, T. Ojala, K. Miettinen & T. Orellana (toim.) Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki: Opetushallitus, 9-14.
- Toisen asteen koulutuksen sähköisen hakujärjestelmän kehittämistyöryhmän muistio. 2006. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:5. Helsinki.
- Veijalainen, L. 1999. Verkostoyhteistyöhön kohdistuvat odotukset päihde- ja huumeuudessa. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Opetusministeriö. NUORA-julkaisu 14. Helsinki, 293-302.

Elinikäisen ohjauksen yhteiset puitteet Euroopan unionin jäsenmaissa

Euroopan Komissio on vuosina 2000 – 2006 laatinut ja julkaissut useita asiakirjoja, joissa kuvataan ohjaukseen liittyviä toimintapoliittisia suuntaviivoja ja ajatuksia (McCarthy 2002, 51). Koulutusta koskevat linjaukset ovat kuitenkin kansallisia ratkaisuja, ja jäsenmaiden välinen Euroopan tason yhteistyö päätöksenteon kehittämiseksi perustuu jäsenmaiden omaan vapaaehtoisuuteen. Koulutusjärjestelmien uudistamista koskevan yhteistyön edistämiseksi jäsenmaat sopivat yhteisistä painotuksista ja tavoitteista, kehittävät yhteisiä puitteita ja viitearvoja sekä hyödyntävät vertaisoppimista hyvien käytäntöjen edistämiseksi. Kansallisen tarkastelun rinnalla ohjauksen kehittämistä kannattaa tämän johdosta tarkastella myös eurooppalaisen tavoitteenasettelun näkökulmasta.

Viime vuosina toteutettuja ohjauksen kehittämistoimia tukevat dokumentit liittyvät elinikäisen oppimiseen (KOM(2001) 678), koulutusjärjestelmän kehittämiseen (EDUC 23 5980/01), työvoiman kehittämiseen ja työllisyysstrategiaan (KOM(2002)72), nuorisopolitiikkaan (KOM(2001) 681) sekä tiede- ja sosiaalipolitiikkaan (Euroopan komissio 2002). Asiakirjojen taustalla on Komission asettama tavoite, jonka mukaan Eurooppa olisi vuoteen 2010 mennessä yksi maailman kilpailukykyisimmistä ja dynaamisimmista tietoon perustuvista talouksista. Ohjausta koskevat viittaukset ovatkin konkreettisimmin esitetty tämän tavoitteen pohjalta laaditussa elinikäistä oppimista koskevassa muistiossa (SEK(2000)1832) sekä sen pohjalta marraskuussa 2001 annetussa tiedonannossa Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttamisesta (KOM(2001) 678).

Elinikäistä oppimista koskevan muistion (2000) tavoitteena oli käynnistää koko Euroopan tasolla laaja strateginen keskustelu elinikäisen oppimisen mahdollistamisesta

yksilön ja yhteisöjen tasolla sekä julkisella ja yksityisellä taholla. Muistiossa korostui asiakaslähtöisyys, jonka mukaan elinikäistä oppimista koskevassa kattavassa ja yhtenäisessä eurooppalaisessa strategiassa olisi pyrittävä mm. takaamaan yleiset ja jatkuvat oppimismahdollisuudet niiden **taitojen hankkimiseksi ja kohentamiseksi**, joita tarvitaan osaamisyhteiskunnan toimintaan osallistumiseksi. Lisäksi pitäisi varmistaa, että kaikki saavat helposti korkealaatuisia **tietoja ja neuvoja** opiskelumahdollisuuksista kaikkialla Euroopassa ja kaikissa elämänvaiheissa, ja kaikille tulisi **tarjota mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen mahdollisimman lähellä oppijaa**, omassa yhteisössä, mitä tuetaan tarvittaessa tietoteknisillä välineillä (SEK(2000)1832, 17–18).

Edellisen pohjalta ohjauksen kehittämiseksi esitettiin uutta ajattelutapaa, jossa **ohjausta pidetään jatkuvasti tarjolla olevana palveluna**, ja jossa päästään yleissivistävän, ammatillisen ja henkilökohtaisen ohjauksen eroista ja saavutetaan uusia kohde-ryhmiä. Ohjauspalveluiden tarjoamisessa on siirryttävä tarjontakeskeisestä ajattelusta **kysyntäkeskeiseen ajatteluun**, jossa käyttäjien tarpeet asetetaan etusijalle. Ohjaajien ja neuvojien tehtävää tulevaisuudessa voidaan kuvata **välitystoiminnaksi**, ja ohjaus- ja neuvontapalvelut on myös yhdistettävä tiiviimmin asiaan liittyvien henkilökohtaisten, yhteiskunnallisten ja koulutuksellisten palveluiden **verkostoihin**, mikä mahdollistaisi asiantuntemuksen, kokemuksen ja resurssien yhdistämisen. (SEK(2000)1832, 17–18).

Marraskuussa 2001 komissio antoi tiedonannon eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttamisesta (KOM(2001) 678). Tiedonanto kohdensi kehittämistoimintaa jäsenmaissa, ja siinä esitettiin periaatteita yhtenäisen ja kattavan elinikäisen oppimisen strategian toteuttamiseksi. Kehittämistoimet oli laadittu kuulemisprosessissa saadun palautteen, Euroopassa vallitsevien käytäntöjen ja välineiden tulosten ja arvioinnin sekä komission oman analyysin perusteella. Tiedotus, neuvonta ja ohjaus ovat yksi kuudesta tiedonannon rungon muodostaneista keskeisistä aiheista.

Edellä kuvattujen linjausten valmisteluissa otettiin huomioon jäsenvaltioiden toisistaan poikkeavat järjestelmät ja järjestelyt. Täsmällisemmän kokonaiskuvan saamiseksi komissio esitti, että jäsenvaltioiden tulee arvioida tiedotukseen sekä opastus- ja neuvontapalveluihin liittyviä toimintamuotojaan ja käytäntöjään avoimen ja johdonmukaisen tiedotuksen varmistamiseksi. (KOM(2002)72.13.2.2002, 13.)

Esitys arvioinnin toteuttamiseksi sattui otolliseen ajankohtaan, koska OECD:n sihteeristö esitti syksyllä 2000 sekä koulutus- että työllisyyskomitean osastoissa aloitteen selvityksestä, joissa arvioitiin tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen¹ taustalla olevaa kansallista toimintapolitiikkaa (Kasurinen & Vuorinen 2002). Ydinkysymyksenä oli selvittää, miten uraohjauspalvelujen organisoinnilla, toimintapolitiikalla ja palvelutar-

1 Alun perin OECD:n sihteeristö käytti hankkeesta nimeä "Policies for Information, Guidance and Counselling Services", (tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut) mutta siirtyi myöhemmin käyttämään käsitteitä "Career Guidance and Public Policy" (uraohjauspalvelut ja julkinen toimintapolitiikka).

jonnalla voidaan edistää elinikäisen oppimisen periaatteiden ja aktiivisen työvoimapolitiikan toteuttamista järjestön jäsenmaissa. Tuohon selvitykseen osallistui kaikkiaan 14 jäsenmaata.

Euroopan unionin Komissio kiinnostui yhteistyöstä, ja komission toimeksiannosta ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus CEDEFOP käyttikin tätä samaa OECD:n laatimaa kyselylomaketta tietojen kokoamiseen niistä jäsenmaista, jotka eivät olleet tässä OECD:n hankkeessa mukana. Euroopan koulutussäätiö (European Training Foundation) puolestaan kokosi ja analysoi tiedot keväällä 2004 unioniin liittyvistä jäsenmaista. Kansainvälisen vertailuaineiston saamiseksi Maailmanpankki tuki samaan aikaan hanketta, joka kokosi ohjauksen toimintapolitiikkaa koskevaa tietoa seitsemästä keskituloisesta maasta. Hankkeen päättyessä saatiin kaikkiaan 37 maata koskevat taustatiedot. (Sultana 2003, 5.)

EU:n jäsenmaiden ohjauksen toimintapolitiikkaa koskeneiden arviointitulosten pohjalta Euroopan unionin jäsenmaiden opetusministerit hyväksyivät elinikäistä ohjausta koskevan päätöslauselman 28.5.2004. Päätöslauselmaan sisältyvä elinikäisen ohjauksen määritelmä on hyvin lähellä OECD:n ohjaushankkeen arvioinnissa käytettyä määritelmää (OECD 2004a). Määrittelyn pohjatyön teki Komission koulutuksen ja kulttuurin pääosaston elinikäisen ohjauksen asiantuntijaryhmä. Määritelmän mukaan: "Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan erilaisia toimia, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä koulutukseen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja/tai käytetään."

Esimerkkejä kyseisistä toimista ovat tietojen ja neuvojen antaminen, opinto-ohjaus, tietojen ja taitojen arviointi, opastus, neuvottelu, päätöksenteko- ja uranhallintataitojen opettaminen. Jäsenvaltioissa käytetään monenlaisia termejä kuvaamaan näihin toimiin liittyviä palveluja, mm. opinto-, ammatti- tai uraohjaus, ohjaus ja opastus, uraohjaus/-opinto-ohjauspalvelut. Käytän jatkossa termiä "ohjaus" tarkoittamaan kaikkia näitä tarjonnan muotoja. Mikäli asiayhteys edellyttää puhun erikseen opinto-ohjauksesta tai ammatillisen suuntautumisen ohjauksesta tai urasuunnittelun ohjauksesta.

Päätöslauselmassa (9286/04) korostetaan ohjauksen käsitteen laajempaa tarkastelua yhtenä kilpailukykyisen talouden taustatekijänä. Ministerineuvosto esittää päätöslauselmassa kansalaisten urasuunnitteluvalmiuksien kehittämistä, palvelujen saatavuuden lisäämistä, uraohjauksen laadunvarmistusjärjestelmien kehittämistä sekä ohjauksen arvioinnin yhdistämistä Lissabonin strategian toteutumisen seurantaan "Koulutus 2010" -työohjelmassa. Jäsenmaita kutsutaan lisäksi arvioimaan omia ohjausjärjestelmiään OECD:n ja komission toteuttamien arviointien esiin nostamien haasteiden näkökulmasta, esimerkiksi jäsenmaiden keskinäisten vertaisarviointien avulla. Eriks

korostetaan ohjausalan ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämistä arviointitulosten suunnassa.

Tiivistetysti tavoitteena on taata tarkoituksenmukaiset ohjaus- ja neuvontapalvelut jäsenmaiden kansalaisille yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen suunnittelemisen tueksi missä tahansa elämänvaiheessa. Elinaikainen ohjaus on olennainen tekijä varmistettaessa, että kansalaisten koulutus- ja urapäätökset perustuvat vakaalle pohjalle. Ohjauksen merkitys korostuu erilaisissa nivelvaiheissa; siirryttäessä koulutusjärjestelmien eri tasoilta ja sektoreilta toisille tai koulusta aikuis- ja työelämään, hakeuduttaessa uudelleen koulutukseen, palattaessa työmarkkinoille työttömyyskausien tai kodinhoitojaksojen jälkeen tai siirryttäessä muunlaiseen työhön.

Ohjauksen kohteena on yksilöllisen kehityskaaren hallinta sekä omien valmiuksien, taitojen ja kiinnostusten määrittely. Elinaikainen urasuunnittelu liittyy oppimiseen, työhön ja muuhun sellaiseen toimintaan, joissa edellä mainittuja taitoja opitaan ja/tai käytetään. Tehokkaan ohjauksen tarjonnalla edistetään huomattavasti sosiaalista osallisuutta ja tasa-arvoa sekä sukupuolten tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Yksilötasolla tavoitteena on pyrkiä omatoimisuuteen sekä omien urasuunnitteluvälineiden tietoiseen kehittämiseen. (Euroopan neuvosto 9286/04.)

Päätöslauselmassa esitettyjen tavoitteiden konkretisoimiseksi Euroopan unionin komissio ja OECD julkaisivat vuoden 2004 joulukuussa elinikäisen ohjauksen järjestämistä koskevan käsikirjan². Julkaisun tavoitteena on tukea OECD:n ja Euroopan unionin jäsenmaiden päätöksentekijöitä koulukseen, ammatteihin ja työelämään liittyvän ja elinikäistä uraohjausta koskevan tehokkaan julkisen päätöksenteon kehittämisessä. Käsikirjaa voi käyttää kansallisen ohjausjärjestelyjen itsearvioinneissa tai eri maiden kokemusten vaihtamisen ja keskinäisen vertaisoppimisen tukena. Kirjaa voidaan soveltaa myös alueellisen yhteistyön kehittämisessä. Käsikirja pohjautuu edellä kuvattuihin kansainvälisiin arviointeihin, jotka osoittivat opetus- ja työhallinnolle:

- Haasteita, joita kohdataan varmistettaessa, että elinikäiset uraohjauspalvelut vastaavat niitä koskevia poliittisia päätöksiä;
- Kysymyksiä, joita tulee kysyä, kun pyritään vastaamaan näihin haasteisiin;
- Vaihtoehtoisia toimintatapoja elinikäisen oppimisen ja aktiivisen työmarkkinapolitiikan toteuttamiseksi; ja
- Muutamia tulokselliseksi havaittuja toimintamuotoja OECD:n ja Euroopan unionin jäsenmaista.

² Käsikirja on saatavilla nimellä "Career Guidance: A Handbook for Policy Makers" OECD:n verkkokirjakaupasta: <http://www.oecd.org/bookshop/>. Sivulla on myös suomenkielinen tiivistelmä käsikirjasta.

Käsikirja kattaa neljä laajaa elinaikaisen ohjauksen järjestämistä koskevaa julkisen päätöksenteon teemaa: Nuorten uraohjauspalvelujen tehostaminen; Aikuisten uraohjauspalvelujen tehostaminen; Uraohjauspalvelujen saatavuuden parantaminen; ja Uraohjauspalvelujen kehittämistä tukevien järjestelmien vahvistaminen.

Käsikirjan mukaan nuorille suunnattujen uraohjauspalvelujen kehittämiseksi poliittisten päätöksentekijöiden tulee taata ohjauspalvelujen saatavuus, laatu sekä palvelujen monimuotoisuus perusopetuksessa, toisella asteella, korkea-asteen koulutuksessa sekä erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutuksessa. Ylläpitäjien tulisi varmistaa riittävät ja oikeanlaatuiset voimavarat kouluissa ja alueellisissa organisaatioissa tuotettavien resurssitehokkaiden ohjauspalvelujen tuottamiseen. Kehittämisvaihtoehdoiksi esitetään eri sidosryhmien ja hallinnonalojen keskinäisen yhteistyön vahvistamista; urasuunnittelutaitojen integroimista opetussuunnitelmiin sekä ohjauspalvelujen laadunvarmistuksen kehittämistä. Uraohjaus tulisi sisältyä myös kouluissa käytössä oleviin keskeyttämistä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin sekä oppilaitoksen ulkopuolella olevien nuorten tukipalveluihin.

Aikuisväestön monimuotoisuus asettaa erityisiä haasteita aikuisille suunnattujen uraohjauspalvelujen kehittämiseksi, ja uraohjaus tulisi integroida kiinteästi kaikkeen aikuiskoulutukseen. Toimiva ohjaus ennaltaehkäisee ajautumista työttömäksi ja tukee työttömänä olevien aikuisten siirtymistä takaisin työelämään tai koulutukseen. Työttömille työnhakijoille kohdennettujen palvelujen rinnalla uudentyyppisillä työnantajien, koulutusorganisaatioiden, työhallinnon ja muiden tarkoituksenmukaisten sidosryhmien keskinäisillä kumppanuushankkeilla voidaan tehostaa uraohjauspalveluja. Ikääntyvän väestön ohjauksessa käsiteltäviä uusia teemoja ovat työkyvyn ylläpito, aktiivinen ikääntyminen sekä yksilölliset eläkejärjestelyt.

Joustavampien ja monipuolisempien työmuotojen, mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologian ja puhelinpalvelujen käytöllä voidaan lisätä palvelujen saatavuutta. Kaikille kansalaisille suunnattavien palvelujen rinnalla palveluja tarvitaan myös eri riskiryhmille. Ottamalla eri käyttäjäryhmät mukaan palvelujen suunnitteluun, käyttöönottoon ja arviointiin voidaan parantaa palvelujen kohdentamista ja mitoittamista tarkoituksenmukaisiksi käyttäjäryhmille.

Ohjausjärjestelyjen kehittämisen kannalta jäsenmaiden tulisi painottaa koulutus- ja ammatitiedon laatua, alan ammattilaisten koulutusta, ohjauksen rahoitusta, palvelujen koordinoitua ja strategista kehittämistä, laadunvarmistusta sekä palvelujen kehittävää arviointia. Koulutus- ja ammatitiedon tuottamista ja jakamista tulisi systemaattisesti kehittää eri ministeriöiden sekä kansallisten ja alueellisten toimijoiden yhteistyönä. Ohjausalan koulutuksen kehittämisessä tulisi ohjauksen metodologisen kehittämisen rinnalla tarkastella ohjausta kansallisen koulutus- ja työvoimapolitiikan tavoitteiden toteutumisen kannalta. (OECD 2004.)

Joulukuussa 2004 Euroopan unionin opetusministerit sopivat Maastrichtin kommunikossa strategisista linjauksista ja painotuksista Koulutus 2010 -ohjelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi. Elinaikaisen ohjauksen tehostaminen esitettiin yhdeksi koulutuspoliittiseksi painopistealueeksi kaikissa jäsenmaissa. Tavoitteena on taata tarkoituksenmukaiset ohjaus ja neuvontapalvelut kansalaisille yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen suunnittelemisen tueksi. Palvelujen saatavuutta tulisi parantaa kansallisella ja eri jäsenmaiden välisellä poikkihallinnollisella yhteistyöllä. Lisäksi ministerineuvosto esitti, että ohjausjärjestelyjä tulisi kehittää elinaikaisen ohjauksen eurooppalaisten yhteisten puitteiden (Common European reference tools for lifelong guidance) avulla ja nämä työvälineet tulisi tehdä tunnetuksi eri osapuolille. Elinaikaisen ohjauksen puitteet on laadittu yhteistyössä jäsenmaiden ja Euroopan unionin komission nimeämän elinaikaisen uraohjauksen asiantuntijaryhmän kanssa. Puitteet jakautuvat kolmeen osaan:

1. *Yhteiset tavoitteet ja periaatteet elinaikaiselle ohjaukselle.* Opetusministereiden hyväksymiä elinaikaisen ohjauksen tavoitteita tarkennetaan vielä erikseen kansalaisten, koulutusjärjestelmän, työmarkkinoiden ja päättäjien näkökulmasta. Periaatteissa korostetaan asiakasnäkökulmaa, kansalaisten osallisuutta, palvelujen saatavuutta ja pysyvää laadunvarmistusta. Kokoavana näkökulmana esitetään perusteluja ohjauksen merkityksestä työmarkkinoiden toimivuuteen, elinikäiseen oppimiseen, kansalaisten tasa-arvoon ja jäsenmaiden taloudelliseen kilpailukykyyn.
2. *Elinaikaisen ohjauksen kansalliset laatukriteerit.* Elinaikaisen ohjauksen laatukriteerit pohjautuvat Euroopan unionin ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskuksen CEDEFOP:n vuosina 2003–2004 tekemään selvitykseen Euroopassa käytössä olevista ohjauksen laatua kuvaavista järjestelmistä. Nämä kriteerit ovat kooste hyvin erityyppisiin ohjauksen laatujärjestelmiin sisällyvistä kriteereistä. Tämän koosteen toivotaan olevan myös sovellettavissa erilaisiin arviointikehiköihin. Kriteerit on ryhmitelty viiteen osa-alueeseen: Kansalaisten osallistuminen laadunvarmistukseen palvelujen käyttäjinä, alan ammattilaisten osaamisvaatimukset, pysyvä laadunvarmistus, palvelujen yhdenmukaisuus ja kattavuus sekä ohjausalalla toimivien yksityisten palveluntuottajien laadun varmistaminen.
3. *Elinaikaisen ohjauksen järjestelyjen keskeiset osatekijät Euroopan unionin jäsenmaissa.* Kansallisia ohjausjärjestelyjä kuvaavia keskeisiä osatekijöitä voi käyttää esimerkiksi ohjausjärjestelyjen suunnittelussa tai järjestelyjen keskinäisessä vertailussa. Tätä työvälinettä voi käyttää yhdessä edellisten puitteiden kanssa. Palvelujen suunnittelussa tulisi varmistaa seuraavat asiat: kansalaisten näkökulma palvelu-

jen tuottamisessa, toimintapolitiikan systemaattinen kehittäminen, palvelujen keskinäinen koordinointi, eri kohderyhmien huomioon ottaminen kattavasti, palvelujen kehittävä arviointi sekä kansainvälinen yhteistyö.

Edellisten ohjauksen yleisten puitteiden lisäksi Ministerineuvosto esittää, että ohjauksen kehittämisessä tulisi ottaa huomioon myös yhteiset non-formaalien oppimisen tunnustamisen periaatteet, joissa viitataan miten ohjauksen avulla tuetaan kansalaisia yksilöimään oppilaitosten ulkopuolella saavutettu ammatillinen osaaminen. Aiemmin opitun tunnustamista ja tunnustamista koskevilla linjauksilla ohjaus on konkreettisesti kirjattu tavoitelauselmiin ja sidosryhmille annettuihin velvoitteisiin.

CEDEFOP julkaisi kesällä 2005 tukimateriaalia³ yhteisten puitteiden käytön tueksi jäsenmaissa. Työvälineitä voidaan käyttää esim. kansallisten tai alueellisten ohjauksen arviointihankkeiden runkona, ohjausta koskevien suunnitelmien tukena tai jäsenmaiden keskinäisten asiantuntijavierailujen keskustelujen jäsentäjänä. CEDEFOPin toimittama opas täydentää viime vuonna päättäjien työn tueksi julkaistua elinaikaisen ohjauksen toimintapoliittista käsikirjaa. Näiden tukimateriaalien vahvuus on siinä, että niissä kuvataan näiden poliittisten linjausten taustalla olevaa tutkimusta ja niissä esitetään konkreetteja ohjauksen käytäntöihin liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi CEDEFOP:n opasta voi soveltaa koulukohtaisen tai alueellisen poikkihallinnollisen ohjaussuunnitelman käyttöönoton tukena. Tukimateriaali on tämän julkaisun liitteenä 1.

Viime vuosina tehtyjen ohjauksen arviointien perusteella esitettyjen toimenpideehdotusten toteutumista seurataan myös muulla tavoin jäsenmaissa. Vuoden 2005 alussa perustettu alan kansainvälinen tutkimusverkosto International Centre for Career Development and Public Policy (<http://www.iccdpp.org>) yhteistyössä eurooppalaisten toimijoiden kanssa. Verkoston tavoitteena on lisäksi tutkimustiedon käytettävyyden lisääminen ja internetissä olevien kansallisten ohjauksen järjestämistä koskevien tietojen kokoaminen yhdessä sovitulla luokituksella. Suomessa Koulutuksen tutkimuslaitos valmistelelee suomalaista rajapintaa verkostolle osana tammikuussa 2006 perustettua ohjausalan osaamiskeskusta.

³ Tukimateriaali on saatavissa kokonaisuudessaan Cedefopin sivuilta: (http://www.trainingvillage.gr/etv/upload/Projects_Networks/Guidance/Publications/GUIDANCE_POLICIES_PUBLISHED.pdf).

Lähteet

- Council of the European Union. 2004. Draft Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. 9286/04. EDUC 109. SOC 109. 18 May 2004
- EDUC 23 5980/01.14.2.2001. Neuvoston (koulutus)selvitys Eurooppa-neuvostolle: "Koulutusjärjestelmien konkreettiset tulevaisuuden tavoitteet". Euroopan Unionin neuvosto. <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_fi.pdf> Tulostettu 2.1.2005.
- Kasurinen, H. & Vuorinen, R. 2002. Ohjauksen toimintapolitiikka Suomessa 2002 – otteita OECD:n arviointihankkeen kansallisesta maaraportista. Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 31–50.
- KOM(2002)72.13.2.2002. Ammattitaitoa ja liikkuvuutta koskeva komission toimintasuunnitelma. Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, talous ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/fi/com/2002/com2002_0072fi01.pdf> Tulostettu 19.9.2003.
- KOM(2001) 678.21.11.2001. Elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen. Komission tiedonanto. <http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/communication/com_fi.pdf> Tulostettu 19.9.2003.
- KOM(2001) 681.21.11.2001. EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. Euroopan komission valkoinen kirja.
- Maastricht Communiqué on the future priorities of enhanced European cooperation in Vocational Education and Training (VET). 2004. Review of the Copenhagen Declaration of 30 November 2002. <http://europa.eu.int/comm/education/news/ip/docs/maastricht_com_en.pdf> Tulostettu 2.1.2005.
- McCarthy, J. 2002. Ohjauksen toimintapolitiikan kehittyminen Euroopan unionissa. Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 51–72.
- OECD. 2004a. Career guidance and public policy: Bridging the gap.
- OECD. 2004b. Career guidance: A handbook for Policy Makers.
- SEK(2000)1832.30.10.2000. Elinikäinen oppiminen. Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. <<http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/memofi.pdf>> Tulostettu 19.9.2003.
- Sultana, R. 2003. Guidance policies in the knowledge society. Trends, challenges and responses across Europe. CEFEPFOP Synthesis Report. Draft: 16 September 2003.

Aineiston kerääminen

Raportin aineisto kerättiin kyselylomakkeella. Kyselylomakkeen kysymykset pohjautuvat oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteisiin ja opetusministeriön hankkeen määrärahan asettamiskirjeeseen. Kyselyn kysymykset noudattavat myös ns. indikaattorilistaa, joka tiedotettiin heti hankkeen alkuvaiheessa aluehankkeiden yhteyshenkilöille. Aluehankkeiden toivottiin keräävän tietoa toiminnasta koko hankkeen ajalta indikaattorilistan mukaisesti. Kyselyyn sisältyviä näkökulmia on käsitelty myös oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen ohjausryhmän kokouksissa keväällä 2005. Näiden pohjalta Helena Kasurinen ja Merja Karjalainen muokkasivat kyselylomakkeen lopulliset kysymykset. Lomake on liitteenä 2.

Kyselylomake lähetettiin oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen kaikkien aluehankkeiden yhdyshenkilöille (yhteensä 50) 11.1.2006 sähköpostitse. Kysely lähetettiin Koulutuksen tutkimuslaitokselta, jonne ne pyydettiin myös palauttamaan. Aluehankkeiden yhdyshenkilöitä pyydettiin vastaamaan kyselyyn 25.1.2006 mennessä. Muistutus kyselyn palauttamisesta lähetettiin vielä 31.1.2006. Kyselyn saatteessa korostettiin sitä, että raportoinnin tavoitteena on alueella syntyneiden hyvien käytäntöjen levittäminen systemaattisiksi toimintamalleiksi koko maahan. Kyselyssä pyydettiin aluehankkeita raportoimaan oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana kehitetyt toimintamallit, hyvät käytännöt ja ohjausta tukevat materiaalit. Erityisen kiinnostuneita oltiin siitä, miten kehittämistyötä oli aluehankkeessa tehty. Toiminnan raportoinnin lisäksi aluehankkeita pyydettiin arvioimaan tulosten saavuttamiseen vaikuttaneita tekijöitä.

Kyselylomakkeella on saatu kerättyä melko kattava aineisto aluehankkeissa tapahtu-

neesta kehittämistyöstä. Toisaalta kyselyn ongelmana saattaa olla tiedon ylimalkaisuus, toisin sanoen konkreettisia toimia tai toimintamalleja ei ole aina kirjattu kovinkaan tarkkaan. Tiedon täsmentäminen esimerkiksi kohdennetuilla haastatteluilla olisi ollut hyvä asia, mutta siihen ei ollut aikataulullista mahdollisuutta.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa mukana olevien aluehankkeiden määrät ja kyselyyn vastanneiden määrät lääneittäin on kuvattu taulukossa 6.

Taulukko 6. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa mukana olevien alueellisten hankkeiden määrät ja kyselyyn vastanneiden määrät lääneittäin

	Aluehankkeiden määrä lääneittäin	Aluehankkeiden vastausten määrä lääneittäin	Vastausprosentti lääneittäin
Etelä-Suomen lääni	14	11	79
Itä-Suomen lääni	8	4	50
Lapin lääni	3	3	100
Länsi-Suomen lääni	17	14	82
Oulun lääni	8	6	75
Yhteensä	50	38	

Raportin lähetti yhteensä 38 aluehanketta, joka on yhteensä 76 % aluehankkeista. Vastausprosentti lääneittäin vaihtelee 50–100 %. Neljän aluehankkeen vastaukset saatiin vastausajan päättymisen jälkeen, joten niitä ei voitu sisällyttää raporttiin. Kyselyyn vastaamisen aikataulu oli tiukka, sillä vastaamisaikaa oli noin kaksi viikkoa. Kyselyyn vastaaminen on myös edellyttänyt aineiston keräämistä aluehankkeen eri toimijoilta, ja aikataulullisesti se ole kaikilta onnistunut. Toisaalta kyselyn kysymykset eivät olleet aluehankkeille uusia sillä ne noudattavat myös ns. indikaattorilistaa, joka tiedotettiin heti hankkeen alkuvaiheessa aluehankkeiden yhteyshenkilöille.

Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke järjesti marraskuussa 2005 seminaarin, jossa keskityttiin nivelvaiheiden ohjaukseen. Alueellisia hankkeita pyydettiin kuvaamaan hankkeen aikana syntyneitä hyviä käytäntöjä nivelvaiheiden ohjauksen kehittämisessä. Tässä osiossa esitellään alueilla kehitetyjä toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä seminaaria varten tehtyjen kuvausten ja raporttia varten tehdyn kyselyn vastausten pohjalta.

Ennen marraskuun seminaaria hankealueiden yhteyshenkilöille lähetettiin ennakkotehtävänä kysely perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyneistä oppilaista vuonna 2005. Kyselyssä pyydettiin lähettämään tiedot tilanteesta 20.9.2005 päivän jälkeen. Hankealueista 32 palautti tehtävän.

Opetusministeri Kalliomäki (2005) on asettanut tavoitteeksi, että vuonna 2008 siirtyminen toiselle asteelle ja lisäopetukseen olisi 97 %. Vuonna 2009 tavoitteeksi on asetettu 97,5 %. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 opetusministeriö asetti tavoitteeksi, että vuonna 2008 perusopetuksen päättävistä nuorista 96 % siirtyy suoraan toisen asteen opintoihin tai lisäopetukseen. Tavoitteen saavuttamiseksi opetusministeriö esittää toimenpiteitä, joiden avulla kehitetään perusopetuksen oppilaanohjausta, lisäopetusta ja toisen asteen opiskelijavalintajärjestelmää. Lisäksi kehittämissuunnitelmassa korostetaan jälkiohjauksen ja seurantajärjestelmien kehittämistä.

Hankkeessa saatujen tulosten perusteella opetusministeriön tavoitteeksi asettamia prosenttilukuja on päästy jo melko lähelle, useilla hankealueilla ne on jopa ylitetty, ja tuloksena on voitu kirjata yli 98 prosentin siirtymäosuudet. Koko hankkeen osalta tulos

on 97,6 % vuoden 2005 ikäluokasta hankealueilla. Erikseen on laskettu erityiskoulujen tilastot, jotka poikkeavat jakaumaltaan muista kouluista. Hankkeessa mukana olevista erityiskouluista siirtyneistä oppilaista 12 % ei sijoittunut suoraan toiselle asteelle, lisäopetukseen tai valmistavaan koulutukseen.

Alueittain ja kouluittain oli suuria eroja lukioon ja ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen välillä. Lukioon siirtymisen prosenttiosuus vaihteli alueittain välillä 39,7–59,8 prosenttia ikäluokasta. Ammatillisen koulutuksen osalta vaihteluväli oli 34,9–57,5 prosenttia ikäluokasta.

Ohjauksen tila-arviointiraportin (Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002) tulosten perusteella perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyminen ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä vaikeutti opintoihin sitoutumista ja lisäsi keskeyttämiä erityisesti ammatillisen koulutuksen alkuvaiheessa.

Niittymäen (2005) tekemän selvityksen mukaan vuonna 2005 perusopetuksen päättöluokkien oppilaista jätti hakematta 2,6 %. Opetushallituksen Nuorten osallisuushankkeen organisoimaan kyselyyn vastasi 567 yhteishaussa hakematta jättänyttä oppilasta. Koko maassa heitä oli 1390. Vastanneista 59 % oli osallistunut yleisopetukseen ja 37 % erityisopetukseen tai integroituun erityisopetukseen. Tulosten mukaan merkittävin syy siihen, ettei nuori hakenut yhteishaussa, oli hakeutuminen sellaiseen koulutukseen, joka ei kuulunut yhteishaun piiriin, kuten perusopetuksen järjestämä lisäopetus. Heistä suurin osa oli hakemassa ammatilliseen erityisoppilaitokseen. Myös erilaisiin valmentaviin koulutuksiin tai kansanopistoihin oltiin hakeutumassa tässä ryhmässä.

Vajaa neljäsosa yhteishaun ulkopuolelle jääneistä nuorista oli hakeutumassa lisäopetukseen. Melkein saman verran oli nuoria, jotka eivät tienneet, minne hakisivat peruskoulun jälkeen. Osa suunnitteli menevänsä töihin (Niittymäki 2005). Kyselyn perusteella esitetyt suositukset ovat linjassa opetusministeriön nimeämän perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihetta käsitellyn työryhmän linjaamien kehitysehdotusten kanssa (2005:33). Työryhmän mukaan perusopetuksen ja toisen asteen välinen nivelvaihe tulisi nähdä pidempänä siirtymävaiheena, jossa nuorella on aika vähitellen selkiinnyttää suuntautumistaan. Tähän on tärkeää lisätä, että yksilön valmiuksien kehittämisen tukemiseen tulisi edelleen kehittää menetelmiä siten, että oppilaat perusopetuksessa voisivat hankkia tiedonhankinta-, yhteisöllisyyden ja osallisuuden taitoja sekä kokemukseen perustuvaa tietoa ammateista, koulutuksesta ja työelämästä valintojensa tueksi. Ohjausprosessin tulisi jatkua nivelvaiheen jälkeen siten, että myös opintojen alkuvaiheen tukemiseen opintopolun uudessa vaiheessa kiinnitetään erityistä huomiota.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymistä käsitellyt työryhmä esittää myös joustavien siirtymämallien lisäämistä. Samaa korosti nuorten ohjauspalveluiden järjestämistä pohtinut työryhmä muistiossaan (2004:29).

Perus- ja toisen asteen opetussuunnitelman perusteissa on esitetty tavoite, että oh-

jaustoiminta muodostaa prosessin, jonka avulla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus hankkia tietoa ja kokemuksia koulutusvaihtoehdoista oman tilanteensa ja kypsyysvaiheensa edellyttämällä tavalla. Ohjaustyössä käytettäviä menetelmiä ja pedagogisia lähestymistapoja tulisikin kehittää siten, että oppilaat ja opiskelijat oppisivat ensisijaisesti hankkimaan ja keräämään tietoa sen sijaan, että heille kaikille tuotettaisiin sama tieto samanaikaisesti.

4.1 Yleistä kehittämistyöstä

Perus- ja toisen asteen opinto-ohjaajien keskinäinen yhteistyö on yleensä tiivistä ja tehokasta. Alueiden raporttien perusteella näyttää siltä, että perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtymisen seurannalla on pitemmät perinteet kuin yhdeksänneltä luokalta lukioon siirryttäessä. Lukioon siirtymisen seuranta helpottaa kuitenkin usein lukion sijaitseminen samassa rakennuksessa yläkoulun kanssa. Pienemmillä paikkakunnilla perusopetuksen opinto-ohjaaja ohjaa myös lukion opiskelijoita, ja tällöin ohjauksen jatkuvuus toteutuu vaivattomasti. Haasteena on, miten kouluasteiden välinen yhteistyö onnistuu, kun välimatkat ovat pitkät ja opiskelijoita hakeutuu koulutukseen eri puolilta Suomea.

Alueellisissa hankkeissa on kehitetty yhteistyömuotoja erityisesti työvoimaviranomaisten kanssa. *Yhteistyön tuloksena on aloitettu säännölliset tapaamiset ja luotu yhteisiä toimintamuotoja.* Suurena haasteena useissa hankkeissa nähtiin laajempi poikkihallinnollinen yhteistyö. Keskeiseksi ohjaustoimintaa tukevaksi tekijäksi mainitaan tiedon siirron sujuvuus. Pienillä paikkakunnilla yhteydenpito eri kouluasteiden ja hallinnonalojen välillä on luontevaa. Tärkeäksi perustaksi toimijoiden välisen luottamuksen syntymiselle on koettu henkilöiden pysyvyys paikkakunnalla ja tehtävissään.

Perusopetuksesta toiselle asteelle nivelvaiheen ohjauksessa on vastaanottavalla oppilaitoksella kolme kohderyhmää: perusopetuksen opinto-ohjaajat, oppilaat ja heidän huoltajansa, joille suunnattavaan tiedottamiseen ja keskinäisiin yhteistyömuotoihin kiinnitettiin erityistä huomiota. Hankkeiden vastauksista on nähtävissä, että tiedotus ja markkinointi suunnataan kullekin kohderyhmälle eri tavoin. Haasteellista toisen asteen oppilaitoksille onkin miettiä, miten tiedottaa koulutustarjonnasta ja opiskelusta siten, että viesti tavoittaa kaikki kohderyhmät.

Ohjauksen kehittämishankkeissa on muodostunut verkostoja, joissa toimivat opinto-ohjaajat saavat yhtäältä tukea omaan työhönsä ja voivat toisaalta suunnitella toimintamalleja ohjaustehtävissä, jotka koskettavat kaikkia, kuten nivelvaiheiden ohjaus mitä suurimmassa määrin on. Länsi-Uudellamaalla opinto-ohjaajat tapaavat vuosisuunnitelman mukaisesti vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa. Lisäksi järjestetään alueellisia tapaamisia, joissa sovitaan ohjauskäytännöistä.

Useilla paikkakunnilla on laadittu kuntatason suunnitelma ohjaustoiminnan toteuttamisesta uusien opetussuunnitelman perusteiden ohjeiden mukaan. Esimerkiksi Raahen kaupungin opetussuunnitelmassa on kirjattu oppilaanohjauksen osuuteen omana kohtanaan niveltämistoimenpiteet alaluokilta yläluokille ja perusopetuksesta toiselle asteelle. Alajärven kaupungin opetussuunnitelmassa opintopolku alkaa jo esiopetuksesta. Rovaseudun hankkeessa (Rovaniemi, Kittilä ja Enontekiö) on luotu peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaan- ja opinto-ohjauksen yhtenäinen sujuva opintopolku, jossa eri hallinnon alojen ja oppilaitosten palvelut muodostavat saumattoman kokonaisuuden esikoulusta työelämään. Alajärven kaupungin opetussuunnitelmassa kuvataan perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymisen ohjaustoimia. (Esimerkkejä kirjan luvussa 10).

Pääkaupunkiseudun hankkeessa tehty selvitys (syksy 2004) osoitti, että peruskoulun päättäneillä nuorilla oli vähäiset tiedot ammatillisen koulutuksen opintojen sisällöistä. Tästä syystä pettymykset ensimmäisten viikkojen aikana olivat merkittävät, ja kolmas osa keskeytti opintonsa ja yhdellä kolmasosalla opintoviikot jäivät puoleen tavoitteista ensimmäisenä opiskeluvuotena. Pääkaupunkiseudun hankkeessa keskityttiin tästä syystä kehittämään yhteistyötä perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten välillä. Ammatillisessa koulutuksessa tehostettiin alkuvaiheen opintojen etenemisen ja läsnäolojen seurantaan.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa on ollut mukana kolme aluehanketta, joissa on keskitytty erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaukseen. Erityisoppilaitoksilla on toimintamalleja, joiden avulla siirtymistä seuraavalle kouluasteelle tuetaan moniammatillisin toimenpitein. Koulutuspolku-hankkeessa Oulun seudulla nivelvaiheen toimintojen kehittämässä keskitytään yhtäältä tiedonkeruuseen, suunnitteluun tai tiedottamiseen yleisellä tasolla. Toisaalta kohdistetaan toimenpiteitä yksittäisten opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien ohjaukseen perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Luvussa kymmenen on Anna-Liisa Lämsän laatima kuvaus nivelvaiheen ohjauksesta Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa.

Oppilailla ja opiskelijoilla on oma roolinsa siirtymävaiheiden ohjauksessa. Tukioppilaat perusopetuksessa ja opiskelijatutorit toisella asteella ovat mukana tiedottamassa seuraavasta opiskeluvaiheesta ala- ja yläkouluihin tehtävillä vierailuilla sekä erilaisilla koulutusmessuilla. Lisäksi he ovat mukana tukemassa syksyllä, kun oppilaat ja opiskelijat aloittavat koulunkäynnin uudessa ympäristössä. Toisella asteella on myös tavallista pyytää entisiä opiskelijoita kertomaan hakeutumisestaan jatko-opintoihin ja opinnoistaan korkea-asteella sekä kokemuksistaan työelämässä. Työelämään siirtyneitä ammatillisesta koulutuksesta valmistuneita pyydetään kertomaan valinnoistaan ja uralta etenemisestään vielä koulutuksessa oleville opiskelijoille.

Seuraavassa kuvataan yleisimpiä aluehankkeiden raporteissa esiteltyjä toimintamal-

leja ja menetelmiä, joita käytetään kaikissa opintopolun nivelvaiheissa. Sen jälkeen esitellään joitakin esimerkkejä jokaisen nivelvaiheen ohjauskäytännöistä, kun siirrytään esiopetuksesta eteenpäin aina työelämään tai korkea-asteen opintoihin asti.

Tiedonsiirtolomakkeet ovat käytössä lähes kaikilla hankealueilla. Niitä käytetään erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtyessä kouluasteelta toiselle, mutta myös muuten nivelvaiheissa. Tiedonsiirtolomakkeita on kehitetty siten, että ne toimivat koko kaupungin tai alueen sisällä ja siten ohjauskäytäntöjä on yhdenmukaistettu.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on ollut kehittämisen kohteena useissa hankkeissa. Alueilla on toteutettu uudenlaisia vanhempainiltoja. Uutta on monella paikkakunnalla ollut se, että kaikki toisen asteen oppilaitokset (lukiot ja ammatilliset oppilaitokset) ovat esittäytyneet samassa tilaisuudessa. Yhdeksannen luokan oppilaiden huoltajille on järjestetty tilaisuuksia erilaisten vanhempainiltojen, messujen tai tutustumispäivien muodossa.

Mikkelin seudulla kahdeksannen luokan oppilaiden huoltajille järjestetään vanhempainiltoja, joissa kerrotaan ammatillisesta koulutuksesta ja sen tarjoamista vaihtoehtoisista yhdessä työelämän edustajien kanssa. Lisäksi järjestetään vanhempainilta ammattiopistolla teemana Ammatillinen koulutus vaihtoehto nuorelle.

Pääkaupunkiseudulla, jossa joillakin alueilla ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen on vähäistä, on pyritty lisäämään huoltajien tietämystä, ja siten myös vaikuttamaan asenteiden muutokseen ammatillisista koulutusta kohtaan.

Toimintamalleja on kehitetty. Niiden tavoitteena on ollut mahdollistaa seuraavan kouluasteen oppilaitokseen tutustuminen riittävän tiedon ja kokemuksen saamiseksi. Pääkaupunkiseudulla jokainen yhdeksäsluokkalainen vierailee yhdessä ammatillisessa oppilaitoksessa valintansa mukaan. Oppilaista muodostetaan ryhmät, joiden valvojina toimivat aineenopettajat. Useilla muillakin alueilla on järjestetty oppilaiden tutustumiskäyntejä toisen asteen koulutukseen.

Koulutusmessuja on järjestetty useilla hankealueilla. Messuilla on esitelty alueen toisen asteen koulutusta. Ne ovat kestäneet vähintään päivän siten, että oppilaat ovat vierailleet päivällä ja huoltajat klo 16:n jälkeen. Toinen vaihtoehto on ollut järjestää messut iltatilaisuutena, jolloin oppilaat ja huoltajat ovat voineet yhdessä tutustua koulutusvaihtoehtoihin.

Tiedonkulkua on lisätty kouluasteiden välillä. On kehitetty toimintamalleja siitä, miten tieto siirtyy toiselta asteelta opiskelijoiden opintojen aloittamisesta. Lähettävälle koululle on ilmoitettu myös ryhmänohjaajien yhteystiedot.

Tiedottamisesta on tehty suunnitelmallinen kokonaisuus. Toisen asteen koulutuksesta tiedottaminen yläkoulun oppilaille sisältää erilaisia tapahtumia ja tuotteita. Tiedottamisen vuosirunko muodostuu esitteistä, kalvosarjoista, vanhempainilloista ja tutustumispäivistä, avoimet ovet -tapahtumista, Taitaja9-kisasta ja koulutusesityksistä.

Joillakin alueilla oli laadittu oppilaan/opintojen/ammatinvalinnanohjauksen suunnitelma ja siihen liittyvä prosessimalli (miten ohjausprosessi etenee 7.–9.-luokilla).

Joillakin alueilla tehdään ammatillisen koulutuksen alussa lukivaikeuksien seurantatesti, jonka perusteella toteutetaan tarvittaessa tarkempi testi ja suunnitellaan tukitoimenpiteet.

Koulutuskokeiluja järjestetään erityistä tukea tarvitseville oppilaille.

Opiskelun aloitusvaiheeseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Hankealueet kuvasivat useita toimenpiteitä, joita on kehitetty opintojen sujuvuuden tukemiseksi. Siirtotietoja välitetään suunnitelmallisesti ryhmänohjaajille ja opettajille. Kaikki aloittavat opiskelijat täyttävät ryhmänohjaajien tunneilla tullaan tutuksi lomakkeen. Ryhmytymisen menetelmiä on kehitetty ja tuettu toisen asteen ryhmänohjaajia heidän työssään.

Verkostoyhteistyö on nivelvaiheen ohjauksessa keskeinen toimintamuoto. Hankealueilla opinto-ohjaajien verkostot toimivat yli kouluasterajojen. Hankkeiden tavoitteena on ollut verkostoituminen ja vakiintuneiden yhteistyömallien luominen. Verkostoissa voivat olla mukana kaupungin yläkoulut, seudun toisen asteen oppilaitokset, työvoimatoimistot ja työelämä. On myös perustettu moniammatillisia yhteistyöryhmiä, joissa ovat mukana esimerkiksi opetustoimi, työhallinto, työpajatoiminta ja sosiaalitoimi. Ryhmien kokoonpanot ovat sidoksissa paikkakunnan kokoon ja asiantuntijoiden määrään.

Kouvolan seudulla on tehty työvoimahallinnon ja oppilaitosten yhteistyösuunnitelma ja täsmennetty jo aiemmin hyväksi todettua saattaenvaihtomallia. Työhön osallistui perusopetuksen, lukion, ammatillisen koulutuksen, työvoimahallinnon, sosiaali- ja nuorisotoimen edustajat.

Länsi-Uudellamaalla opinto-ohjaajien keskinäisissä tapaamisissa käydään läpi toisen asteen koulutustarjonta, valintakokeisiin liittyvät asiat, ohjauksen tukimateriaali ja sen kehittämistarpeet. Opinto-ohjaajien yhteistyöverkkoon on hankkeen aikana kutsuttu myös yläkoulujen kuraattorit ja erityisopettajat.

Raahan seudun opinto-ohjaajat ovat aloittaneet säännölliset yhteistyöpalaverit työvoimahallinnon kanssa. Työvoimahallinnon edustajat kutsutaan mukaan myös opinto-ohjaajien yrittäjäseuroille.

Seinäjoen seudun hankkeessa on toimiva verkostoyhteistyö, jonka ansiosta opinto-ohjaajat tuntevat hyvin toisensa. He ovat tutustuneet eri yhteistyötilaisuuksissa ja tapahtumissa. *”Kun tunnemme toisemme, ei ole kynnystä soitella ja kysellä toisen koulun käytännöistä ym. epäselvistä asioista.”* Säännöllisen epä säännöllinen yhteydenpito tapahtuu oppilaitosten välillä kasvotusten, sähköpostilla ja eri menetelmiä käyttäen.

Lahden seudulla nivelvaihe työryhmä tekee oppilaitosten välistä yhteistyötä. Työryhmä kerää hyviä käytäntöjä. Havaittuja tiedonkulun aukkoja paikataan yhteistyötä lisäämällä. Työryhmä myös vaikuttaa siihen, että uudet yhteistyömallit otetaan käyttöön

koko alueella ja että sovitaan yhteisistä pelisäännöistä. Lisäksi työryhmän tehtävänä on kuvata toimivat yhteistyömallit, seurata nivelvaiheyhteistyön tuloksia ja arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta. Työryhmä järjestää toisen asteen ja ammattikorkeakoulun tutoreille yhteisen koulutuksen (Koulumuotojen yhteistyön kehittäminen).

Monilla alueilla opetustoimi tekee yhteistyötä paikallisen työvoimatoimiston kanssa järjestämällä yhdessä koulutusmessuja tai yhteisiä koulutuspäiviä, joiden aiheena ovat esimerkiksi yhteishakuun liittyvät asiat. Kuopion seudulla koulutusneuvojien, ammatinvalintapsykologien ja oppilaitosten opinto-ohjaajien välinen yhteistyö sisältää vierailuja, tapahtumia ja teemapäiviä. Lisäksi järjestetään kevätlukukaudella opinto-ohjaajille ja ryhmänohjaajille info työvoimatoimistossa omatoimisesta työnhausta ja toimiston sähköisistä palveluista. Ammatillisen oppilaitoksen yksittäisten opiskelijoiden asioissa konsultointi ja yhteispalaverit ja päättöluokkien vierailut Työtorilla toteutuvat yhteistyössä työvoimatoimiston ja ammattiopiston kesken.

Lisäopetusta on pyritty hankealueilla kehittämään siten, että se paremmin vastaisi nuorten yksilöllisiä tarpeita. Kirkkonummella perusopetuksen lisäopetusta on kehitetty työelämää painottavaksi. Espoossa lisäopetuksen aikana on ollut mahdollisuus osallistua yhden jakson kestäville tutustumisjaksoille ammatillisten oppilaitosten eri koulutuslinjoille.

Täydennyskoulutuksen avulla on pyritty kehittämään nivelvaiheiden ohjauksen toimivuutta. Ohjuu tämmiin -hanke (Seinäjoen seutu) on järjestänyt kolme koulutustilaisuutta, joiden avulla on pyritty parantamaan toimijoiden valmiuksia nivelvaiheiden työssä. Koulutusvalinnasta urasuunnitteluun -koulutuksessa keskityttiin perusasteelta toiselle asteelle siirtymiseen liittyviin asioihin. Toiselta asteelta korkea-asteelle ja työelämään -koulutuksessa keskityttiin toiselta asteelta eteenpäin johtavaan niveleen. Korkeakoulu-, ylioppilastutkinto- ja koulutuslaluokitusuudistus -infopäivä järjestettiin yhteistyössä Opetushallituksen ja Länsi-Suomen lääninhallituksen Vaasan yksikön kanssa. Ohjuu tämmiin -hankkeen aikana on ylläpidetty ja tehostettu jo toiminnassa olevia nivelvaiheen toimintamalleja.

4.2 Esiopetuksesta perusasteelle

Esiopetuksesta perusasteelle siirtymisen tukemista kuvattiin vain muutamien hankkeiden raporteissa. Hyvinä käytäntöinä pidettiin tiedonsiirtolomakkeita ja -palavereja, joihin osallistuvat esimerkiksi esiopettaja, luokanopettaja, erityisopettaja ja erityislastentarhanopettaja. Nämä siirtopalaverit järjestetään huoltajan luvalla. Siirtymävaiheeseen sisällytetään tutustumiskäynnit alakouluun. Tärkeänä pidetään sitä, että huoltajat ovat aktiivisesti mukana toiminnassa, mikä joillakin alueilla nähtiin kehittämisen kohteena.

Eriyistä tukea tarvitsevien lasten siirtymän tukemiseksi tarvitaan poikkihallinnol-

lista ja moniammatillista yhteistyötä. Alajärven kaupungin opetussuunnitelmassa on kuvattu, miten esiopetuksesta perusasteelle siirtymistä voidaan tukea tekemällä yksityiskohtainen kuvaus kaikista toimista esiopetuksen aikana ja nivelvaiheessa.

Alajärven kaupungin opetussuunnitelmassa on kuvattu, miten tuetaan polkua esiopetuksesta toiselle asteelle. Seuraavassa on lyhyt yhteenveto Alajärven kaupungin opetussuunnitelman kohdasta, johon on kirjattu toimenpiteet esiopetuksen ja siirtymisen perusopetukseen aikana. Koko opetussuunnitelma löytyy kaupungin verkkosivuilta kohdasta *Palvelut/Koulutus*, <http://www.alajarvi.fi>.

”Testit tehdään 5- ja 6-vuotiaille neuvolatarkastusten yhteydessä. Koontisivu testistä toimitetaan neuvolasta esikouluun siten, että opettajilla on aikaa tutustua siihen ennen esiopetuksen alkua. Vanhemmilta pyydetään lupa tiedonsiirtoon.

Elo-syyskuussa koko kunnan yhteinen esikoululaisten vanhempainilta, jossa moniammatillinen henkilökunta esittäytyy, kerrotaan esiopetuksen tavoitteista ja siitä, mitä vanhemmat voivat tehdä edistääkseen lapsen oppimista ja kehitystä. Kerrotaan havainnointilomakkeista. Havainnointia voi tehdä myös kotona mahdollisuuksien mukaan. Havainnointia taitojen kehittymisestä tehdään myös keväällä.

Syys-lokakuussa esikoulun opettajat täyttävät kaikista lapsista havainnointilomakkeen.

Marraskuussa pidetään esiopettajien, erityisopettajien, koulukuraattorin, koulupsykologin, lastenneuvolan ja kouluterveydenhoitajan yhteisneuvottelu, jossa käsitellään huolenaiheet ja tilanne esiopetuksessa.

Marras-joulukuussa kutsutaan vanhempainvartiin ne huoltajat, joiden lapsilla ilmeni havainnointilomakkeen perusteella poikkeavuutta. Keskustellaan havainnoinnin tuloksista ja suunnitellaan yhdessä jatkotoimenpiteet.

Tarvittaessa lapsi ohjataan psykologisiin tai muihin tutkimuksiin viimeistään helmikuun aikana.

Vanhempainvartit ovat tärkein menetelmä yhteistyössä kotien kanssa. Vartit järjestetään kaikkien huoltajien kanssa tammi- ja huhtikuun välisenä aikana.”

4.3 Alakoulusta yläkouluun

Alakoulusta yläkouluun siirtymä on vieläkin suuri muutos useimmalle kuudennelta seitsemännelle siirtyvälle oppilaalle, vaikka yhtenäisestä peruskoulusta on puhuttu jo useita vuosia. Useimmissa aluehankkeissa tilanne oli sellainen, että yläkouluun siirryttiin useista pienistä alakouluista, ja kouluympäristön muutoksen lisäksi koulumatkan pituus kasvoi. Yhtenäisissä peruskouluissa suurin muutos on luokanopettajan muuttuminen aineenopettajiin ja usein oman luokan puuttuminen, mikä edellyttää siirtymistä oppitunneille aina uuteen aineluokkaan.

Hyvinä käytäntöinä aluehankkeet kuvaavat raporteissaan tiedonsiirtopalavereita, tutustumiskäyntejä, leirikouluja, toimintapäiviä, vanhempainiltoja ja vanhempien vartteja sekä tukioppilastoimintaa. Yleistä kehittämistoiminnassa on ollut, että jo kauan jatkuneille tukitoimille on kehitetty toiminta- ja aikataulusuunnitelma, mikä takaa sen, että kaikki työssä mukana olevat tietävät tavoitteet ja menetelmät sekä toimivat niiden mukaan.

Alakoulusta yläkouluun siirtymisen tukemisessa tavoitteena on opettajien oppilaantuntemus heti seitsemännen luokan alussa. Tällä mahdollistetaan ongelmien varhainen tunnistaminen. Lisäksi oppilaiden keskinäinen tutustuminen sekä yhteistyötaitojen ja ryhmässä toimimisen harjoittelu vähentää kiusaamista. Koulutyön sujuvuutta voidaan tukea myös opetusryhmien muodostamisella, mikä onnistuu vain, jos yläkoulun puolella on riittävä tieto ja tuntemus siitä, miten kukin oppilas toimii ryhmässä ja minkälaisia oppimisedellytyksiä ja -vaikeuksia hänellä mahdollisesti on seitsemännelle luokalle siirtyessään.

Pääkaupunkiseudulla järjestetään alakoulun puolella marraskuussa ensimmäinen yläkouluinfo, jonka toteuttaa opinto-ohjaaja. Samalla toteutetaan alustavat keskustelut, joissa käsitellään erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tilanne. Myös huoltajilla on mahdollisuus olla mukana. Toiseksi järjestetään tilaisuus, jossa täytetään valinnaislomake ja käydään läpi siirtymiseen liittyvät asiat ensimmäisestä koulupäivästä alkaen. Kolmas tapaaminen sovitaan oppilaiden toiveiden mukaisesti. Oppilaat ja huoltajat ovat voineet tutustua uuteen kouluun jo tammikuussa.

Useilla alueilla on käytössä tiedonsiirtolomake, jonka on laatinut oppilashuoltohenkilöstö. Rauman seudulla yläkoulun rehtori, opinto-ohjaaja ja sosiaali-ohjaaja käyvät alakoulussa kertomassa tulevista muutoksista oppilaille ja saamassa tietoa jokaisesta oppilaasta erikseen. Yläkoulun erityisopettaja on mukana HOJKS-palavereissa jo 6. luokan aikana. Vanhempainilta järjestetään yläkoulussa 6. luokan keväällä.

Turun seudulla järjestetään yläkoulunesittely alakouluille siten, että kuudensien luokkien oppilaille on yläkoulupäivä ja vanhempainilta heidän huoltajilleen. Ennaltaehkäisevänä oppilashuoltotyönä ala- ja yläkoulun välillä tehdään seuraavat toimen-

piteet: kysytään kaveritoiveet, tehdään oppilashuollollista yhteistyötä, muodostetaan ryhmät, kartoitetaan opetuksen ja ohjauksen järjestämiseen vaikuttavat erityiset ongelmat ja järjestetään yläkoulun kummioppilaiden vierailu. Yläkoulun aloittamisvaiheen toimenpiteitä ovat: ryhmäyttäminen, tutustumispäivä, opettajan ohjaustehtävät, kummiluokkatoiminta, vanhempainilta, vanhempien vartit ja lähtötason arviointi.

Karttulan kunnan koulutoimessa on kehitetty menetelmä, jonka avulla tuetaan kuudesluokkalaisten siirtymää perusopetuksen yläluokille. Lähtökohtana kehittämistyölle oli, että joidenkin oppilaiden kohdalla sopeutuminen yläluokkien koulutyöhön ja erityisesti uuteen kaveripiiriin oli vaikeaa, myös koulukiusaamista esiintyi. Karttulan Kissakuusen koulun sivustoilta voi nähdä, miten koulussa tuetaan yläluokille siirtymistä: http://www.peda.net/veraja/karttula/kissakuusen_koulu/mannerkorpi/kokeilu1

Kissakuusen koulussa otettiin käyttöön erilliset vastaanottotapahtumat alaluokilta yläluokille siirryttäessä. Aikaisemmin kuudesluokkalaiset kävivät keväällä tutustumassa yläkouluun. Heille oli rehtorin, luokanvalvojien ja tukioppilaiden toimesta järjestetty tietoiskuja ja erilaisia leikkejä.

Uutena käytäntönä otettiin käyttöön vastaanottoleirikoulu. Leirikoulua on järjestetty vuodesta 1990 lähtien. Mukana toteutuksessa ovat olleet tulevien seitsemäsluokkalaisten luokanvalvojat, 2–3 kuudensien luokkien opettajaa, yläkoulun rehtori ja erityisopettaja. Viime vuosina leirikoulu on kestänyt kaksi päivää.

Leirikoulun ohjelman keskeinen sisältö on erilaisten tehtävien suorittaminen 5–6 oppilaan ryhmissä. Kuudensien luokkien oppilaat jaetaan aina uutta tehtävää varten eri ryhmiin siten, että kukin oppilas pääsee työskentelemään erilaisissa kokoonpanoissa. Tehtävät on suunniteltu siten, että niiden suorittaminen on vaatinut koko ryhmän työpanosta.

Leirikoulupäivien kokemusten perusteella on muodostettu rinnakkaisluokat. Taavoitteena on ollut saada aikaan mahdollisimman heterogeenisiä opetusryhmiä, joissa sosiaaliset taidot ja tiedollinen osaaminen jakaantuvat tasaisesti. Leirikoulut ovat mahdollistaneet sen, että luokanvalvojat ja opettajat ovat jo jollakin tasolla tunteneet syksyllä seitsemännen luokan aloittavat oppilaat.

Aivan uutena käytäntönä on Karttulassa järjestetty maaliskuussa yläkoulun maastoon lumiveistostapahtuma kuudesluokkalaisille. Työryhmät muodostetaan sekaisin eri alakoulujen oppilaista.

Keski-Karjalassa siirtymää alakoulusta yläkouluun tuetaan myös erilaisin toimenpitein:

- *Kiteellä opinto-ohjaajat menevät vierailulle tammikuussa alakouluille tutustumaan tuleviin 7-luokkalaisiin, oppitunnit yläkoulusta, myös muissa kunnissa vastaavanlaisia.*
- *vanhempainillat kuudesluokkalaisten vanhemmille.*
- *Kiteellä siirtolomake kuudesluokkalaisten kotiin, vanhemmat laittavat tietoja opintojen sujumisesta, kaverisuhteista, kiusaamisesta, yläkoulussa huomioon otettavista asioista, oppilaat saavat esittää toivomuksen tulevasta luokkakavereistaan, Tohmajärvellä alakoulujen opettajat täyttävät lomakkeen, johon voi laittaa erityisiä tietoja oppilaista.*
- *Kuudesluokkalaisten tutustumiskäynnit tulevaan yläkouluun toukokuussa, opinto-ohjaajat ja tukioppilaat (joissain kouluissa rehtorit) ottavat vastaan oppilaat.*
- *Ryhmäyttämispäivät – 7-luokkalaisten päivä koulun ulkopuolella, tukioppilaat keskeisessä roolissa, todella hyviä kokemuksia päivästä.*
- *Kesälahdella oppilaat koko päivän maastossa Pyhäjärven saarella, luontopolku, ruuanlaittoa, kalastusta, illaksi vanhemmat tulevat mukaan, velvoitetaan hakemaan oppilaat kotiin.*
- *Tohmajärvellä 7-luokkalaisten viettävät yön metsässä tukioppilaiden, luokanohjaajien ja muutaman muun opettajan kanssa.*
- *Myös Kiteellä vastaavanlainen ”telkkuumispäivä”, oppilaat ovat päivän luonnossa tukioppilastoiminnan ohjaajien, tukioppilaiden ja muutamien opettajien johdolla, myös seurakunta ja poliisi mukana, tutustumisleikkejä, erilaisia toiminnallisia rasteja.*
- *Järjestetään nivelpalavereja alakoulujen kanssa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtymän tukemiseksi.*

4.4 Perusopetuksesta toiselle asteelle

Toisen asteen oppilaitokset ovat kautta aikojen tiedottaneet koulutustarjonnastaan yhdeksännen luokan oppilaille ja heidän huoltajilleen yhteishakuvaiheessa järjestetyissä vanhempainilloissa. Aluehankkeiden raporteissa painopiste oli nyt tiedottamisen lisäksi nuorten siirtymien tukipalveluiden kehittämisessä ja opiskelujen alkuvaiheen sujuvuuden tukemisessa toisella asteella. Samoin pyritään luomaan toimintamalleja, joiden avulla peruskoululaiset saisivat myös kokemukseen perustuvaa tietoa opiskelusta lukiossa tai ammatillisen koulutuksen eri linjoilla.

Ohjauksessa painotetaan toisen asteen alkuvaiheessa opiskelutaitojen kehittymistä, yksilöllisten opiskelusuunnitelmien tekemistä sekä vastuun ottamista omista opinnoista ja sitoutumista valittuun koulutusvaihtoehtoon. Myös ryhmäytymisellä ja opiskelukavereiden tuntemisella on suuri merkitys siihen, miten opinnot toisella asteella

lähtevät sujumaan. Opiskelijatutoreilla on usein tärkeä rooli nivelvaiheen ohjauksessa. Heidän panostaan voisi hyödyntää pitempäänkin toisen asteen opintojen aikana.

Perusopetuksessa ohjaustoiminnassa siirtymistä toiselle asteelle tulisi valmistella tehokkaasti koko yläkoulun ajan. Oppilaiden valmiutta hankkia tietoa sekä mahdollisuuksia vierailu- ja käydä tutustumisjaksoilla toisella asteella tulisi toteuttaa aiemmin kuin yhdeksännellä luokalla. Monissa aluehankkeissa kuvattiinkin erilaisia toimintamalleja, joissa nuorten päätöksentekovalmiutta tuettiin eri tavoin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan, että ohjauksen tulisi sisältyä jo 1–6 vuosiluokkien opetukseen. Tämä edellyttää suunnittelua ja pohdintaa siitä, minkälaisia opetusmenetelmiä käyttämällä voidaan esimerkiksi työelämää ja ammatteja tehdä tutuksi missäkin ikävaiheessa. Yleensäkin ohjauksessa painopiste tulisi olla yksilöllisten valmiuksien kehittämisessä eikä niinkään tiedon siirrossa ohjaajalta oppilaalle.

Yhdistelmäopintoja opiskelevien nuorten ohjaukseen on panostettu useilla alueilla. Opiskelu sekä lukiossa että ammatillisessa koulutuksessa edellyttää opintojen suunnittelua ja opiskeluohjelman rakentamista yhteistyössä opinto-ohjaajan kanssa. Tärkeää on, että ammatillisella ja lukiokoulutuksen puolella on nimetyt opinto-ohjaajat, jotka huolehtivat yhdistelmäopintojen ohjaamisesta. Haasteena ja kehittämisen kohteena on, miten saadaan yhteiset pelisäännöt, opintojen seuranta ja tiedonvaihto toimimaan oppilaitosten välillä.

”Kokemäenjokilaakson seudulla syksyn nivelvaihesuunnittelu aloitettiin viikolla 14, jolloin perusopetuksen oppilaanohjaajat ja ammattiopiston opinto-ohjaajat sopivat yhteishakumenettelystä ja erityisesti joustavalla haulla hakeutuvien oppilaiden haastatteluista ja tiedonsiirrosta. Lisäksi sovittiin jälkihakumenettely niiden kohdalla, jotka eivät saa opiskelupaikkaa. Samassa tilaisuudessa sovittiin, että lukuvuoden alussa hankealueen ammatilliset opinto-ohjaajat ilmoittavat perusopetuksen oppilaanohjaajille opintonsa aloittaneet ja peruuttaneet henkilöt. Näiden tietojen pohjalta oppilaanohjaaja pystyy kartoittamaan kaikkien peruskoulun keväällä 2005 päättäneiden opiskelupaikat.

Sovittiin edelleen nivelvaihepalavereista, jotka pidetään perusopetuksen aloitteen viikoilla 34–35. Näissä palavereissa ovat mukana peruskoulun oppilaanohjaaja, rehtori, erityisopettaja ja mahdollisesti terveydenhoitaja sekä ammattiopiston opinto-ohjaaja ja erityisopettaja. Palaverin tavoitteena on varmistaa hyvä lähtökohta opiskeluun. Samalla päivitetään toisen asteen opiskelijoiden sijoittuminen. Tämän palaverin jälkeen tapahtuneista muutoksista ilmoitettiin peruskoulun oppilaanohjaajalle. Perusopetuksen oppilaanohjaaja seurasi oppilastilannetta laskentapäivään 20.9. ja ilmoitti kirjallisesti yhdyshenkilölle toiselle asteelle

siirtyneet, muun koulutuksen aloittaneet ja myös muut paikat. Laskentapäivän jälkeen opiskelijat ovat toisen asteen oppilaitosten vastuun piirissä, jolloin perusopetuksen oppilaanohjaajien seurantavastuu päättyy.”

Rauman seudun hankkeessa toteutetaan joustohaku ammatilliseen koulutukseen kaikista oppilaista, joilla on mukautettuja oppiaineita. Perusopetuksen opinto-ohjaaja selvittää syksyllä (varhaisessa vaiheessa), ovatko kaikki perusopetuksen keväällä päättäneet aloittaneet opinnot ja ohjaa tarvittaessa edelleen. Peruskoulun opinto-ohjaajat ovat aktiivisia, sillä he tuntevat oppilaat ja heidän perheensä.

Seuranta on myös toteutettu siten, että lähetävä yläkoulu ja ammatillisen oppilaitoksen toimipisteet ovat pitäneet kahden ensimmäisen jakson ajan yhteyttä seuraten opiskelijoiden läsnäoloja ja opintojen edistymistä. Mikkelin seudulla kokoontuvat elokuussa alueen peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten (ammattiopisto ja lukio) opinto-ohjaajat ja/tai erityisopettajat yhteiseen tiedonsiirtokokoukseen. Tiedonsiirtoon saadaan lupa oppilaalta ja huoltajalta ns. tiedonsiirtolomakkeella. Kokouksessa päivitetään peruskoulunsa edellisenä keväänä päättäneiden sijoittumistilanne jatkokoulutukseen ja suunnitellaan jatkotoimenpiteet.

Viitasaarella opinto-ohjaaja tarkistaa 20.9. vuosittain jälkiohjausluettelon pohjalta edellisenä keväänä lähteneen ikäluokan tilanteen. Mikäli oppilas ei ole aloittanut siellä, mistä hän on saanut opiskelupaikan yhteishaussa, opinto-ohjaaja ottaa häneen yhteyttä ja neuvoo ottamaan yhteyttä oppilaitoksiin, joissa on vapaita aloituspaikkoja tai kääntymään työvoimatoimiston puoleen. Perusopetuksen opinto-ohjaaja tarkistaa joka syksy tilanteen kolme vuotta sitten yläasteelta lähteneen ikäluokan osalta. Opinto-ohjaaja toimii KELA:n kuntoutuksen asiakasyhteistyöelimessä, jossa voidaan käsitellä koulutuksesta syrjäytyneiden entisten oppilaiden asioita. Tätä kautta muodostuu kokonaiskuva siitä, miten entisillä oppilailla menee. Tähän yhteistyöryhmään voidaan tuoda myös koulun tiedossa olevia asiakastapauksia.

Tiedottamista toteutettiin monin tavoin. Erityisesti ammatillisen koulutuksen tarjonnasta ja opinnoista tiedottamiseen oli kehitetty erilaisia menetelmiä:

- Opinto-ohjaajat ja tutor-opiskelijat vierailevat peruskouluissa kertomassa ammatillisen koulutuksen tarjonnasta.
- Peruskoulun opinto-ohjaajille on järjestetty tilaisuuksia, joissa on kerrottu tarjonnasta ja muutoksista oppilaitoksen rakenteissa ja toiminnassa.
- Ammatilliseen oppilaitokseen hakeneille järjestettiin jo keväällä informaatiotilaisuus siitä, millaista opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa on.
- Edellisenä keväänä opintonsa päättäneet ammattikoulun opiskelijat käyvät kertomassa entisessä koulussaan opinnoista heti syyslukukaudella.

Opinto-ohjaajat vierailevat perusasteen oppilaitoksissa. Hyvänä kokemuksena pidettiin viime lukuvuonna Espoossa ammatillisen puolen tutoropiskelijoiden opintoihin sisällytettyä oppilaitosmarkkinointia. Liiketalouden ja hallinnon yksikössä tutoreilla oli mahdollisuus suorittaa valinnaisissa/vapaasti valittavissa opinnoissa oppilaitosmarkkinointia, jolloin tutorit ottivat yhteyttä kaikkiin perusopetuksen yläkoulujen opinto-ohjaajiin ja tarjosivat markkinointitilaisuutta perusopetuksen oppilaille. Tutorit valmistivat esittelymateriaalin itse (PowerPoint-esitys) ja toteuttivat vierailut itsenäisesti opinto-ohjaajien kanssa sovitun aikataulun mukaisesti. Palaute näistä vierailuista oli erittäin hyvää. Syksyllä 2005 aloittaneista opiskelijoista useat mainitsivat tutoreiden vierailun, kun heiltä kysyttiin, mistä he olivat saaneet tietoa oppilaitoksesta. Perusasteelta on vierailut oppilaitosryhmiä toisen asteen oppilaitoksissa. Vierailuja toteuttamassa on ollut aktiivisia tutoropiskelijoita. Kaupan alalla toiminnalliset vierailut ovat suunnitelmassa ja osin toteutettukin. Paremmin toiminnallisuutta on toteutettu käytännöllisemmissä koulutusohjelmissä. Opinto-ohjaajille on lisäksi järjestetty erillisiä infotilaisuuksia, joissa heille on kerrottu oppilaitoksen tarjoamista mahdollisuuksista.

Seinäjoen seudulla järjestetään monenlaisia tilaisuuksia, joissa perusopetuksen oppilailta ja heidän huoltajillaan on mahdollisuus saada tietoa toisen asteen opiskelumahdollisuuksista. Seuraavassa luetteloa tilaisuuksista:

- *9. luokan vanhempainilta, jossa on puhuja toiselta asteelta.*
- *Koulutustori, jossa Sedu:n oppilaitokset saavat esitellä tarjontaansa oppilaiden vanhemmille.*
- *Dream Factory:yn osallistuminen.*
- *8. luokan pyöräilypäivä; jokainen 8. luokkalainen käy tutustumassa kaikkiin toisen asteen oppilaitoksiin Seinäjoella.*
- *Koehaku marras-joulukuun vaihteessa. Koehaun jälkeen tammikuun alussa järjestämme Sedu-oppilaitosten kanssa TÄSMÄPÄIVÄN 9. luokkalaisille, jolloin jokainen 9. luokkalainen viettää päivän siinä oppilaitoksessa, jonka on laittanut 1. sijaiseksi toiveekseen koehaussa. Päivän aikana oppilaitokset antavat oppilaille perustietoa tarjoamastaan koulutuksesta ja vievät oppilaat vierailulle tämän alan yritykseen (mahdollisuuksien mukaan). Yrityksessä kuullaan jonkin ammatin edustajan puheenvuoro ja kuvaus valitsemastaan ammatista.*
- *ENGEES-infot lukiolta 9. luokkalaisille. A- ja AS-tason suorittamisesta opastusta.*
- *SENUKO-messuille osallistuminen, kaikki yläkoulun luokka-asteet käyvät tutustumassa messuihin.*
- *Kutsut messujen vanhempain-iltaan opotuntien kautta ns. reppupostina.*
- *Keväisin oppilaanohjaajat, erityisopettajat, kuraattorit ja terveydenhoitajat kokoontuvat yhteiseen koulutustapahtumaan.*

- *TET-viikot on mahdollista toteuttaa toisen asteen oppilaitoksissa.*
- *ATT = Ammatti tekemällä tutuksi: 8. luokkalaiset saavat valintalomakkeen joihin he merkitsevät itseään eniten kiinnostavat linjat sekä kaveritoiveen. Oppilaat ovat kahden päivän ajan tutustumassa Sedu:n oppilaitoksiin tarttumalla konkreettisesti töihin. Lisäksi oppilaat kiertelevät valitsemassaan yksikössä ja saavat opinto-ohjaajilta ja ammatinopettajalta tietoa sen alan koulutuksista. Kummallekin päivälle valitaan eri ammatti, johon tutustutaan.*
- *ATT:hen liittyviin opettajien ja tutoreiden koulutuksiin osallistuminen kouluttajana.*
- *8. luokan oppitunneilla koulutusten esittelijöitä lähialueen oppilaitoksista.*
- *9. luokan oppitunneilla Seaol:in opinto-ohjaajat käyvät puhumassa yleisistä ammattioppilaitokseen liittyvistä näkemyksistä. Ammatilainen voi olla myös oman alansa huippuosaaja, mikäli haluaa oppia oman alansa hyvin ja jaksaa seurata kehitystä*
- *Oppilaitoksien koko henkilökunnan vierailut. Yleensä syyslukukaudella yksi Sedun oppilaitos on käynyt lyseolla vierailulla ja lyseon henkilökunta on käynyt vastavierailulla kevätlukukaudella vieraillessa yksikössä. Tutustumisen aikana tutustuvalla henkilökunnalla on mahdollisuus seurata tuntien pitoa, osallistua kouluruokailuun tai kaikkien kesken juodaan kahvit, esittäytyvän oppilaitoksen henkilökunta esittäytyy jne. Koulujen tilojen esittelyt hoitavat tutorit tai yläasteella tukarit.*
- *Lukion valinneiden kanssa käydään lukiolla keväällä syöttämässä kunkin valinnat ja viime keväänä tehtiin syksyn lukujärjestykset lukiolla kevään viimeisinä päivinä.*

Espoossa järjestetään toisen asteen tutustumispäivät. Avoimet ovet ovat ammatillisessa koulutuksessa kahtena peräkkäisenä päivänä siten, että jokainen toimipiste on esillä jompanakumpana päivänä klo 9–18. Tämä mahdollistaa myös sen, että huoltajat pääsevät tutustumaan opiskelupaikkoihin. Lukioiden avoimien ovien päivät ovat muutamana päivänä lukuvuodessa. Toisen asteen opinto-ohjaajat osallistuvat peruskoulujen kotiväeniltoihin ja toisen asteen koulutusta esitteleviin messuihin. Espoossa messut järjestetään ensin iltatilaisuutena vanhemmille ja seuraavana päivänä oppilaille. Kirkkonummella messut järjestetään iltatilaisuuksina oppilaitoksittain.

Kotkan seudun hankkeessa nivelvaiheen ohjaustyö tapahtuu siten, että kaikki alueen perusasteen oppilaitokset ja toisen asteen koulutus aloittavat huhtikuussa saattaen-vaihtamistapaamiset koulu kerrallaan. Tapaamisissa ovat mukana opinto-ohjaajat, kuraattorit ja terveydenhoitajat. Näissä käydään läpi tulevien opiskelijoiden mahdollisia erityisongelmia niiden osalta, jotka ovat antaneet luvan tietojen siirtoon ja muiden osalta yleisesti, minkälaisiin mahdollisiin tukitoimiin uuden koulun tulee varautua. Erityisen vaikeissa tapauksissa järjestetään laajempi yhteistyökokous jossa ovat mukana eri asiantuntijat ja opiskelija huoltajineen.

Peruskoulusta lukioon siirtymisen raporteissa ei niinkään keskitytty vierailuihin

toisella asteella vaan tiedottamiseen ja opintojen aloitusvaiheen tukemiseen. Nivelvaiheen ohjaustyössä voivat mukana olla lukion rehtori, opinto-ohjaaja, ryhmäohjaajat, tutor-opiskelijat, apulaisrehtori ja koulusihteeri.

Etelä-Karjalan seudulla lukioon siirtyvien oppilaiden ohjaus sijoittuu kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on ennen yhteisvalintaa. Tällöin lukion opinto-ohjaaja kiertää kertomassa yläkouluilla lukio-opiskelusta jatkokoulutusvaihtoehtona. Toinen vaihe ajoittuu yhteisvalinnan jälkeen, jolloin lukioon hakevat oppilaat vierailevat lukiossa. Silloin tutustutaan lukion toimintaan ja tehdään alustavat ainevalinnat. Lukion rehtori osallistuu yläkoulujen vanhempainiltoihin.

Raahen seudun hankkeessa saattaenvaihtaenpalavereja pidetään seuraavalla kokoonpanolla: lukion ja perusasteen terveydenhoitaja sekä molempien koulujen kuraattorit. Kun kyse on oman yläkoulun oppilaasta, terveydenhoitaja (perusasteen ja lukion yhteinen) on välittänyt tietoa opiskelijahuoltoryhmän palaverissa opiskelijan terveyteen ja koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Myös ryhmäohjaaja on kutsuttu paikalle. Keväällä järjestetään lukiolaisten ja yhdeksäsluokkalaisten yhteinen toimintapäivä. Päivän tavoitteena on ollut lukioon tulon helpottaminen. Opintojen alettua lukiossa järjestetään ns. ryhmäytymispäivä, jonka suunnittelussa ja toteuttamisessa ovat mukana nuorisotoimen ja seurakunnan työntekijät. Lisäksi erityisopettaja on tehnyt aloittaville opiskelijoille ongelmaseulakartoituksen.

Mikkelin seudun hankkeessa toisen asteen koulutuksen edustajat osallistuvat kaikkien 9. luokkien vanhempainiltoihin, joissa illan teemana on jatko-opintomahdollisuudet perusopetuksen jälkeen. Kaupungin 9. luokkien oppilaat käyvät tutustumassa sekä ammatilliseen että lukiokoulutukseen, ja lähialueiden 9. luokat tekevät erillisiä tutustumiskäyntejä tai osallistuvat koulutusmessuille. Taitaja9-kilpailu toteutetaan yhteistyössä yläkoulun opinto-ohjaajien ja opettajien sekä ammatillisen oppilaitoksen edustajien yhteistyönä. 9. luokkien oppilaat voivat tulla TET-jaksoilla oman valintansa mukaan ammatillisen koulutuksen eri koulutusyksiköihin. Oppilaat ovat tällöin mukana käytännön oppitunneilla, jolloin he saavat todellisen kuvan sekä opiskelusta että ammattialasta.

Moniammatillinen yhteistyö nivelvaiheessa toteutuu Mikkelin seudulla siten, että työvoimatoimisto koordinoi tapaamiset syys- ja kevätlukukaudella. Lisäksi järjestetään peruskoulujen ja toisen asteen edustajien tapaamiset, joissa tiedotetaan muutoksista sekä arvioidaan siirtymävaiheen ohjauksen onnistumista ja tehdään muutosehdotuksia.

4.5 Toiselta asteelta eteenpäin

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa pääpaino on ollut perusopetuksesta toiselle asteelle nivelvaiheen ohjauspalveluiden kehittämisessä. Ohjauspalveluita suunniteltaessa on kuitenkin tärkeää pohtia, miten tuetaan yksilön koko opintopolkua ja siirtymistä koulutuksesta työelämään. Ohjauksen tulisikin muodostaa jatkumo, jonka avulla oppilaat ja opiskelijat voivat tarkastella, suunnitella ja tehdä valintojaan suhteessa tulevaisuuteen kuitenkin tietoisina siitä, että mikään valinta ei määritä lopullisesti työelämään sijoittumista.

Hyviä käytäntöjä lukiosta jatko-opintoihin siirtymisen tueksi ovat olleet abipäivät ja tutustumiskäynnit korkea-asteen oppilaitoksiin. Yhteistyötä korkeakoulujen kanssa on kehitetty. Esimerkiksi Espoossa toisen asteen oppilaitosten opiskelijoille tarjotaan korkea-asteen oppilaitosten kursseja. 'Espoo-tarjotin' tarkoittaa vapaasti valittavia/soveltavia/syventäviä kursseja, joihin voivat osallistua kaikki toisen asteen opiskelijat. Muutama korkea-asteen oppilaitos on mukana tarjottimella, jossa tarjotaan kursseja tai opintojaksoja tietyinä ajankohtana viikon aikana (ma ja ke klo 14–16).

Lisäksi liiketalouden ja hallinnon alalla on niin sanottu AMK-väylä, johon hakutumalla opiskelee sekä toisen että kolmannen opiskeluvuoden aikana yhden täyden jakson Laureassa suorittaen 16 opintoviikkoa ammattikorkeakouluopintoja. Opintoviikot kartuttavat opiskelijan vapaasti valittavia ja ammatillisia valinnaisia opintoja toisen asteen päättötodistuksessa ja tulevat myöhemmin tunnustettaviksi opinnoiksi, mikäli opiskelija jatkaa opintojaan ammattikorkeakoulussa. Ennen varsinaista AMK-jaksoa opiskelijat suorittavat verkkokurssina tutustumisjakson ammattikorkeakouluopintoihin.

Joillakin alueilla jatko-opintoihin ohjausta on tehostettu lisäämällä opinto-ohjauksen resursseja. Samoin on kehitetty yhteistyötä korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten kanssa. Oppilaitoksiin on kutsuttu vierailijoita, jotka antavat ohjeita valintakokeisiin valmistautumista varten. Myös lukion entisiä opiskelijoita toimii oman opiskelualansa mentoreina.

Seinäjoen seudulla tuetaan lukiosta jatko-opintoihin siirtymistä yhteistyön keinoin. Seinäjoen nuorisoasteen kouluverkon yhteistyö mahdollistaa tehokkaan lukion ja verkoon kuuluvien oppilaitosten opiskelijoiden informoinnin. Kaikki abiturientit vierailevat paikkakunnan ammattikorkeakouluissa. Jokainen abiturientti saa kotiinsa SeAMKin lähettämänä esitteet ja hakuoppaat. Aikaisemmin lukiosta ammattikorkeakouluihin siirtyneet opiskelijat käyvät erittäin runsaslukuisesti esittelemässä abiturienteille omia oppilaitoksiaan. Seinäjoen lukion ja yliopiston välinen yhteistyö toteutuu siten, että aikaisemmin lukiosta yliopisto-opintoihin siirtyneet opiskelijat käyvät esittelemässä abiturienteille omia oppilaitoksiaan.

Ammatillisesta koulutuksesta jatko-opintoihin ohjauksessa on toimiva yhteistyö Seinäjoen ja Vaasan ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinta- ja ohjaushenkilöstön kanssa. Vierailuja lähialueen ammattikorkeakouluihin toteutetaan, ja ammattikorkeakoulujen, ammatillisen koulutuksen aikuiskoulutusosastojen ja muiden oppilaitosten ohjaushenkilöstö ja tutor-opiskelijat vierailevat ammattioppilaitoksessa. Jatkokoulutusinfoja järjestetään luokissa. Opiskelijoille tarjotaan henkilökohtaista ohjausta toiveiden ja tavoitteiden mukaan. Valintaoppaat ja oppilaitosten esitteet ovat opiskelijoiden käytettävissä. Iltaohjausajat järjestetään työssäoppimassa oleville opiskelijoille. Opiskelijoilla on mahdollisuus täyttää amk-nettihakulomake ohjatusti atk-luokassa. Sähköalan opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua vapaasti valittavien opintojen jaksolla Seinäjoen ammattikorkeakoulun ICT-yksikön yhdeksän opintopisteen opintokokonaisuuteen, joka sisältää matematiikkaa, fysiikkaa ja ohjelmointia. Opiskelija saa kyseisistä opinnoista hyväksiluvun ammattioppilaitoksen opintoihin, matematiikan ja fysiikan osalta hyvää valmennusta pääsykokeisiin sekä hyväksiluvun aloittaessaan opinnot ammattikorkeakoulussa. Lisäksi opiskelija pääsee käytännössä näkemään, mitä opiskelu ammattikorkeakoulussa on. Seinäjoen ammattikorkeakoulun tekniikan yksikön järjestämät avoimen ammattikorkeakoulun matematiikan iltakurssit, joissa on samat tavoitteet kuin edellisessä tavassa opiskella ammattikorkeakouluopintoja.

Toiselta asteelta työelämään siirtymisessä nivelvaihe on yhteydessä työssäoppimiseen. Hyvin suoritetun työssäoppimisen kautta opiskelijoilla on parempi mahdollisuus työllistyä opintojen jälkeen.

Useilla alueilla opiskelijat vierailevat työvoimatoimistossa ja tutustuvat sen tarjoamiin palveluihin ammatillisten opintojen aikana. Hyvinä käytäntöinä aluehankkeissa oli toteutettu useita toimintamalleja.

- Koko oppilaitoksen työelämään ohjaamisen keskittäminen yhdelle opinto-ohjaajalle.
- Yritä ja menesty -hankkeen aloittamat Uranurkka-tapahtumat yhteistyössä eRekrytorin ja työhallinnon edustajien kanssa ja niiden jatkuminen hankkeen loputtua.
- Seinäjoen koulutuskeskuksen Lyhty-hankkeen yhteistyö TE-keskuksen Eka Duuni-hankkeen kanssa, jonka tavoitteena on nuorten auttaminen työllistymisessä.
- Hyvät työssäoppimisverkostot, joista löytyy usein opiskelijoiden ensimmäiset työpaikat.
- Opiskelijoiden kiinnostus mm. MOL:n sivustoihin.
- Ammattiliittojen luennot valmistuville opiskelijoille.

4.6 Ongelmia ja kehittämistarpeita

Ennen marraskuun 2005 seminaaria aluehankkeita pyydettiin nivelvaiheen ohjauksen kehittämistulosten lisäksi raportoimaan ongelmista ja kehittämistarpeista. Seuraavaan on koottu joitakin hankkeiden esille ottamia, vielä kehittämistä kaipaavia asioita.

Tiedonsiirrossa ja -siirtymisessä on edelleen ongelmia. Yhtenä vaihtoehtona ehdotetaan, että valtakunnan tasolla tehtäisiin päätös vastaanottavan koulun ilmoittamisvelvollisuudesta aloittavista opiskelijoista lähettävälle koululle. Tämä käytäntö helpottaisi jälkiohjausta silloin, kun peruskoulun opinto-ohjaaja vastaa jatko-ohjauksesta vielä syyslukukauden alussa.

Välivuotta pitävät oppilaat ja opiskelijat jäävät helposti ohjaustoiminnan ulkopuolelle. Opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus käyttää entisen koulunsa ohjauspalveluja tai sitten heille tulisi tarjota muita ohjaus- ja neuvontapalveluja.

Tiedonsiirtolomakkeiden osalta ei onnistuttu suunnitellusti, lähinnä ns. hyvät oppilaat palauttivat lomakkeet ja tieto siirtyi vastaanottavaan oppilaitokseen. Toinen ongelma oli, että palautetut kaavakkeet oli täytetty ylimalkaisesti, ja saatu tieto ei palvelut tarkoitusta.

Joillakin alueilla kehittämistarpeiksi mainittiin henkilöstön koulutustarve ja nivelvaiheen toimintamallien systemaattisuuden varmistaminen, toimintaprosessien kuvaus. Oli myös tarve kehittää alueella yhdenmukaisia tiedonsiirtokaavakkeita. Olisi tärkeää tehdä suunnitelma uusien työntekijöiden perehdyttämisestä. Tämä varmistaa toimintamallien jatkuvuuden.

Ammatillisesta koulutuksesta työelämään siirtymisen ohjaus ei toiminut joillakin alueilla toivotulla tavalla.

Lisäksi painotettiin sitä, että kouluasteiden välinen yhteistyö tulisi aloittaa riittävän varhain. Yksilölliset koulutus- ja siirtymisvaihtoehdot mahdollistavat erilaisten nuorten onnistumisen siirtymisessä.

Ammattikorkeakoulut ja muut koulutusta järjestävät tahot voisivat ottaa paremmin huomioon ammatillista reittiä jatko-opintoihin etenevät jakaessaan opinto-oppaita ja muuta materiaalia. Valtakunnallisia oppaita pitäisi saada enemmän ammatillisiin oppilaitoksiin.

Heti perustutkinnon jälkeen varusmiespalvelukseen menevien opiskelijoiden motivointiin työnhakemiseen tulisi kiinnittää huomiota. Opiskelijoita pitäisi vielä enemmän rohkaista aktiiviseen työnhakemiseen sekä lähialueelta että muualta Suomesta, myös kansainvälisiä työnsaantimahdollisuuksia pitäisi esitellä ohjauksen yhteydessä entistä tehokkaammin.

4.7 Yhteenveto

Opetussektorilla ohjaustoiminnan tavoitteena on oppilaiden/opiskelijoiden sitoutuminen opintoihin sekä heidän valmiuksiensa ja taitojensa kehittyminen elinikäisen opiskelun ja ura- ja elämänsuunnittelun edellyttämällä tavalla. Ohjauspalveluita tuottavien tahojen yhteisenä tavoitteena on alueellisen ja paikallisen tason yhteistyömuotojen kehittäminen ja toimintamallien luominen ohjauspalveluiden saatavuuden ja monipuolisuuden lisäämiseksi eri puolilla Suomea.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymistä edeltää pitkäaikainen valinta- ja päätöksentekoprosessi. Tähän siirtymään oppilaat hankkivat valmiuksia koko perusasteen opintojen ajan.

Ohjaustoiminta muodostaa prosessin, joka sisältää erilaisten tietojen ja taitojen sekä kokemusten hankkimista. Perusopetuksen aikana tukea valintoihin ja urasuunnitteluun tarjotaan luokkamuotoisen, pienryhmä- ja henkilökohtaisen ohjauksen menetelmiä sekä tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen. Työelämän ja ammattialojen tuntemusta sisällytetään opetukseen jo varhaisessa vaiheessa. Nivel- ja siirtymävaiheiden ohjauksessa tarvitaan systemaattisia ja kontekstiin sopiviksi rakennettuja malleja. Ohjaustoimintaa suunniteltaessa otetaan huomioon, miten yhteistyötä oppilaiden huoltajien kanssa toteutetaan ja miten yhteishausta sekä valintamahdollisuuksista tiedotetaan koteihin.

Eri oppilaitosmuotojen välinen yhteistyö on keskeistä siirtymävaiheen ohjauksessa. Toisen asteen oppilaitokset ovat vastuussa tavasta, jolla ne tiedottavat opiskelutarjonnastaan. Valintaa tukeva ja kokemukseen perustuva tieto ovat keskeinen päätöksentekoon vaikuttava elementti. Tästä syystä perusopetuksen ja toisen asteen edustajien on hyvä yhdessä pohtia, minkälaista tietoa perusopetuksen oppilaat toisen asteen opinnoista tarvitsevat valintojensa tueksi. Kokemukseen perustuvaa tietoa karttuu, kun oppilaille järjestetään mahdollisuus tutustua toisen asteen oppilaitosten tarjoamiin opiskelumahdollisuuksiin paikan päällä.

Kouluasteiden väliseen siirtymävaiheen ohjaamiseen tarvitaan erilaisia toimintamalleja riippuen siitä, minkälaista tukea kukin oppilas siirtymävaiheessaan tarvitsee. Kaikille suora siirtyminen perusopetuksesta toiselle asteelle ei onnistu, vaan tarvitaan lisäopetusta tai muita joustavia erityisjärjestelyjä ennen varsinaisten toisen asteen opintojen aloittamista. Yksilöllisten välivaiheen opintojen tarkoitus ja tavoitteet pitäisi tällöin rakentaa vastaamaan niitä tarpeita, joita nuorella on ja jotka parhaiten tukevat hänen opintojensa etenemistä.

Keskimääräistä enemmän ohjausta tarvitsevat ne nuoret, joilla on lukivaikeuksia, hahmottamisen tai keskittymisen ongelmia, mielenterveys- tai sosiaalisia ongelmia. Näiden nuorten opintojen onnistumisen turvaamiseksi tulee tehdä yhteistyötä paitsi

lähettävän ja vastaanottavan tahon kanssa myös muiden paikkakunnalla toimivien asiantuntijoiden kanssa. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta tuki- ja ohjaustoimien tulee olla erityisen aktiivisia jokaisessa nivelvaiheessa ja toisen asteen opintojen aloitusvaiheessa.

Ohjauksen tulisi koulutusjärjestelmä- ja koulutusvalintatietouden lisäksi onnistua välittämään maahanmuuttajataustaisille asiakkaille/palvelun käyttäjille henkilökohtaisen kouluttautumisen ja jatkuvan osaamisen kehittämisen tärkeys. Näin heillä on kansalaisina paremmat edellytykset aktiivisesti osallistua toimintaan, vaikuttamiseen ja päätöksentekoon suomalaisessa yhteiskunnassa.

Opintojen etenemisen ja nivelvaiheiden aikainen seuranta sekä opintojen ulkopuolella olevan nuoren tilanteeseen puuttuminen riittävän ajoissa ovat keskeisiä tavoitteita, joita eri hallinnonalojen väliselle yhteistyölle ja ohjaukselle yleensä voidaan asettaa. Paikallisella tasolla olisi tehtävä suunnitelma, miten ohjaustoimintaa toteutetaan opintoihin valintavaiheessa, opintojen aloitusvaiheessa, opintojen aikana ja opintojen päättövaiheessa.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirryttäessä ratkaisematon seurannan haaste on nuoret, jotka eivät kuulu minkään instituution ohjauspalvelujen piiriin. Nämä nuoret eivät joko ole hakeutuneet/päässeet koulutukseen tai työhön perusopetuksen jälkeen tai ovat keskeyttäneet opintonsa toisella asteella. Perusopetuksessa toimivat opinto-ohjaajat huolehtivat jälkiohjauksesta niiden oppilaiden osalta, jotka ovat jääneet vaille opiskelupaikkaa toisen asteen yhteishaussa. Ongelmana on, että maahan ei ole luotu mallia, jonka mukaan jälkiohjauksen seuranta toimisi. Tämä sama ongelma on yhteishaussa. Paikkakuntien välillä on suuria eroja siinä, miten perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymistä seurataan ja miten toimitaan, jos opiskelupaikan saanut ei ota paikkaa vastaan toisella asteella.

Toisen asteen koulutuksen sähköisen hakujärjestelmän kehittämistyöryhmä painotti muistiossaan jälkiohjauksen järjestämisen tärkeyttä ja ehdottaa, että jälkiohjauksen vastuukysymykset määritellään säädöksissä (2006:5). Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymisen seurannan toteutumiseksi on kehitetty eri puolilla Suomea hyviä käytäntöjä. Seurannan onnistumisen edellytyksenä on, että paikalliseen ohjaustoiminnan suunnitelmaan kirjataan, miten seuranta toteutetaan, miten pitkälle perusopetus vastaa ohjauksen antamisesta, milloin vastaanottavan oppilaitoksen vastuu alkaa ja miten toimitaan tilanteessa, jossa nuori ei siirry toiselle asteelle tai lisäopetukseen tai hän keskeyttää toisen asteen opinnot heti alkuunsa. Tähän seurantaan tulisi olla velvoite, mutta tapa, jolla seuranta toteutetaan, voitaisiin päättää paikallisesti ja kirjata toimintaprosessit alueen ohjausstrategiaan.

Lähteet

- Koulutus ja tutkimus vuosina 2003–2008. 2004. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki.
- Niittymäki, T. 2005. Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista, jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa. Helsinki: Opetushallitus.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus. Arviointi 2/2002. Helsinki.
- Nuorten ohjauspalveluiden järjestäminen. 2004. Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29. Helsinki.
- Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. 2005. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Helsinki.
- Toisen asteen koulutuksen sähköisen hakujärjestelmän kehittämistyöryhmän muistio. 2006. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:5. Helsinki.

Alueellinen yhteistyö

5.1 Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten aluehankkeissa on kehitetty seutukunnallista/alueellista yhteistyötä. Aluehankkeiden vastauksista luokiteltiin seuraavat näkökulmat:

- a) mitkä tahot seutukunnallista/alueellista yhteistyötä on ollut kehittämässä?
- b) mitä seutukunnallisessa/alueellisessa yhteistyössä on tehty?

Kaikki aluehankkeet vastasivat seutukunnallista/alueellista yhteistyötä koskevaan kysymykseen.

Taulukko 7. Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittämisen tahot

Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittämisen tahot	Kuinka moni aluehanke mainitsi kyseisen tahon?	% (n=38)
Seutukunnan/alueen muut oppilaitokset	24	63
Oppilaan- ja/tai opinto-ohjaajat	21	55
Koulujen ja oppilaitosten opettajat ja muu henkilöstö sekä opiskelijat	15	39
Yritykset, sosiaalitoimi, työvoimaviranomaiset	14	37
Aluehanketta varten perustettu ohjaus- ja/tai asiantuntijaryhmä	7	18
Alueella toimivat ohjausta sivuavat muut hankkeet tai työryhmät	7	18

Taulukossa 7 on kuvattu seutukunnallisen/alueellisen yhteistyötä kehittävät tahot. Tärkeimmäksi yhteistyöverkostoksi on muodostunut seutukunnan/alueen muut oppilaitokset. Muut oppilaitokset mainittiin 24 aluehankkeen raportissa (63 % vastaajista). Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on koonnut samaan hankkeeseen useita eri toimijoita. Aluehankkeeseen osallistuvat seutukunnan/alueen ammatilliset oppilaitokset ja eri kaupunkien ja kuntien koulutoimien koulut ja lukiot. Joillakin alueilla yhteistyössä on mukana myös ammattikorkeakoulu ja eri aikuisoppilaitokset.

Tärkeimmäksi yhteistyöverkostoksi on muodostunut eri oppilaitosten oppilaan- ja opinto-ohjaajat. 55 % aluehankkeista mainitsi tämän seutukunnallista/alueellista yhteistyötä kehittävänä tahona. Ohjaajien yhteistyö on tiivistynyt aluehankkeiden myötä. Yhteistyön muotoina ovat olleet muun muassa yhteiset säännölliset ja tavoitteelliset yhteistyötapaamiset/kokoontumiset, tiedonsiirtokokoukset perusasteelta toiselle asteelle siirryttäessä, työpaikkavierailut ja koulutuspäivät.

Kolmanneksi merkittävin (39 % vastaajista) yhteistyöverkosto seutukunnilla/alueilla on koulujen ja oppilaitosten opettajat ja muu henkilöstö sekä opiskelijat. Alueella järjestettyihin koulutuksiin ovat osallistuneet ohjaajien lisäksi opettajat sekä oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstöä. Erityisopettajia on pyydetty mukaan siirtokokouksiin. Eräässä aluehankkeessa kutsuttiin yläkoulun opettajia tutustumaan ammatilliseen koulutukseen ja tapaamaan oman aineensa luontevia yhteistyökumppaneita. Tapaamisen myötä esimerkiksi matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opettajat ja perusopetuksen kotitalousopettajat sekä laboratorioalan perustutkinnon opettajat ja perusopetuksen kemian opettajat suunnittelivat kummankin kouluasteen opetukseen sopivia yhteistyömalleja. Yhdessä aluehankkeessa opiskelijatuutoreiden ja -mentoreiden kouluttaminen nähtiin seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittämisenä. Tulevaisuudessa alueella aiottiin toteuttaa opiskelijatuutoreiden koulutuksesta joitakin osioita yhdessä, jotta opiskelijat saavat laajemman kuvan eri oppilaitoksissa opiskelusta.

Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittäminen on merkinnyt yhteistyön tiivistämistä koulujen ja oppilaitosten ulkopuolisten toimijoiden kanssa (37 % vastaajista). Esimerkiksi ohjaushenkilöstön alueellisiin tapaamisiin on osallistunut edustajia työvoimahallinnosta, sosiaalitoimesta, kolmannelta sektorilta, kaupungin nuorisotoimesta. TET-jaksojen järjestämiseksi yhteistyötä on tiivistetty alueen yrittäjiin.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen aluehankkeen toteuttamista varten perustetuilla työryhmillä on merkitystä seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittämisessä (18 % vastaajista). Hanketta varten perustetuissa alueellisissa ohjausryhmissä on moniammatillinen, eri organisaatioita ja hallinnonalojen edustava jäsenistö. Ohjaus- ja asiantuntijaryhmiin on pyritty saamaan mahdollisimman laaja seutukunnallinen ja alueellinen edustus. Seutukunnallista toimintaa koordinoivat opinto-ohjauksen asiantuntijatyöryhmät ovat toimineet aktiivisesti, ja ne ovat huolehtineet tiedottamisesta omissa organi-

saatioissaan. Asiantuntijatyöryhmän kokoukset ovat koordinoineet ja tiivistäneet alueella eri toimijoiden yhteistyötä. Eräällä alueella kahteen eri aluehankkeeseen valittiin alueellisiin ohjausryhmiin kolme henkilöä edustamaan alueen toista hanketta. Tällä ratkaisulla varmistettiin hankkeiden välisen tiedonkulun ja suunnittelutyön joustavuus. Hankkeiden ohjausryhmät päättivät niistä asioista, jotka tehtiin yhdessä. Alusta alkaen luonnollisina yhteistyömuotoina ovat olleet yhteisten koulutustilaisuuksien järjestäminen sekä molempien hankkeiden kotisivujen laatiminen ja päivittäminen. Näillä kahdella eri aluehankkeella on ollut myös yhteistyötä hankesuunnitelmassa asetettujen yhtenevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Seutukunnallinen/alueellinen yhteistyön kehittäminen on merkinnyt tiiviimpää yhteydenpitoa muihin alueella toimiviin työryhmiin (18 % vastaajista). Esimerkiksi Pääkaupunkiseudun aikuiskoulutuksen kehittämishankkeen luontevimmaksi alueelliseksi yhteistyökumppaniksi muodostui Espoon kotoutumis- ja työllistymisasioiden työryhmä (KOTY), joka ohjaa pääkaupunkiseudun maahanmuuttaja-asioiden yhteiskoordinaointia. Ryhmässä ovat edustettuna Espoon seudulla maahanmuuttajapalveluja tuottavat keskeiset toimijat ammatillisen koulutuksen, maahanmuuttajahankkeiden, työvoimaviranomaisten, elinkeinoelämän, sosiaalityön sekä kansalaisopistojen puolelta.

Taulukko 8. Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön tavat

Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön tavat	Kuinka moni aluehanke mainitsee kyseisen tavan?	% (n=38)
Koulutustilaisuudet	20	53
Yhteistyökokoukset	19	50
Tiedottaminen	14	37
Moniammatillisen verkoston varmistaminen	10	26
Nivelvaihe	7	18
Ohjaussuunnitelma	6	16
Syrjäytymisen ehkäisy ja opiskelijan tuki	5	13
Yhteistyö muiden alueella toimivien hankkeiden kanssa	5	13
Kyselyt, selvitykset	4	10
Muu (kielitaitotestit, TET-jaksot)	3	8
Yhteisten toimintamallien luominen ja jakaminen	2	5

Taulukossa 8 on kuvattu seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön tavat. Neljä keskeistä seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön tapaa aluehankkeissa on ollut yhteiset koulutustilaisuudet, kokoukset, tiedottaminen sekä moniammatillisen verkoston varmistaminen.

Alueellisten koulutusten järjestäminen on ollut merkittävin keino lisätä seutukunnallista/alueellista yhteistyötä. Alueella järjestetyt yhteiset koulutustilaisuudet sekä seminaarit ovat kehittäneet ja tiivistäneet alueen eri toimijoiden yhteistyötä yli puolet (53 %) aluehankkeista. Hyvien kokemusten myötä alueilla aiotaan jatkossakin järjestää koulutustilaisuuksia, joihin kutsutaan eri hallinnonalojen ja eri kouluasteiden ohjaus- ja oppilashuoltohenkilöstöä sekä opettajia. Yhteisen koulutuksen toivotaan edistävän ohjauksellista ajattelutapaa kouluissa ja oppilaitoksissa. Eräällä alueella koulutustoiminnan vetovastuussa olisivat jatkossa aluekouluttajat. Koulutusten ja seminaarien aiheet vaihtelevat kulloisenkin tarpeen mukaan. Tällaisia ajankohtaisia aiheita ovat muun muassa maahanmuuttajien ohjauksen erityiskysymykset, psykososiaalisen oppilashuollon moniammatillinen yhteistyö, hyvät ohjauksikäytännöt sekä ohjauksen vuorovaikutustaidot.

Seutukunnallinen/alueellinen yhteistyön kehittäminen on lisännyt alueen eri kouluasteiden oppilaan- ja opinto-ohjaajien ja muiden ohjauksesta vastaavien henkilöiden yhteisten kokoontumisten merkitystä. Puolet aluehankkeista (50 %) raportoi alueen ohjaajien yhteistyön lisääntymisestä. Kokoontumisista on pyritty tekemään säännöllisiä ja tavoitteellisia. Oppilaan- ja opinto-ohjaajien yhteistapaamisten lisäksi on työskennelty pienemmissä työryhmissä, joissa on keskitytty esimerkiksi maahanmuuttajien ohjauksen kehittämistyön suunnitteluun. Kokoontumisten välillä yhteyttä on pidetty sähköpostitse ja puhelimitse.

Koulutustarjonnasta tiedottaminen vaatii seutukunnallista/alueellista yhteistyön kehittämistä. Alueellisen tiedottamisen merkitys raportoidaan 37 % aluehankkeista. Tiedottamisella on tarkoitus lisätä paikallisen ja lähiseudun opintotarjonnan tuntemusta. Tiedottamisen keinoja ovat yhteistyönä järjestettävät koulutusmessut ja -torit, oppaat ja esitteet. Tiedottamisen tavoitteena on koulutustiedon lisääminen oppilaiden ja opiskelijoiden, oppilaan- ja opinto-ohjaajien, vanhempien ja huoltajien sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstön keskuudessa.

Yli neljännes (26 %) aluehankkeista raportoi, että moniammatillisen toimintaverkoston varmistaminen ohjauksen tavoitteiden saavuttamiseksi on eräs näkökulma seutukunnallista/alueellista yhteistyötä kehitettäessä. Ohjauksellisten tavoitteiden (esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisy, varhainen tunnistaminen ja puuttuminen sekä nivelvaiheet) saavuttaminen edellyttää toimivaa moniammatillista toimintaverkosta. Moniammatillisuus on varmistettava sekä koulun ja oppilaitoksen sisäisten toimijoiden kesken (esimerkiksi erityisopettajat ja kuraattorit) että yhteistyötä muissa organisaatioissa toimivien asiantuntijoiden kanssa (esimerkiksi työvoimahallinto ja 3. sektori). Esimerkiksi hankkeen ohjausryhmää on saatettu täydentää työvoimahallinnon ja sosiaalitoimen asiantuntijoilla moniammatillisen näkökulman varmistamiseksi.

Alueilla on kehitetty erilaisia keinoja moniammatillisen verkoston kehittämiseksi. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Yhteistyö alueella sijaitsevien jatko-opinto-oppilaitosten kanssa oppilaiden jatko-opintojen suunnittelussa. Yhteydenpitoa ja yhteistyötä jatketaan vielä siinäkin vaiheessa, kun oppilas on aloittanut opintonsa ja asumisensa uudessa oppilaitoksessa. Joustava siirtyminen edellyttää verkostoitumista ja moniammatillista yhteistyön rakentamista ja lisäämistä jatko-opinto-oppilaitosten ja eri asumismuotojen työntekijöiden kanssa.*
- *Suunnitellaan oppimispolun luomista kansalaisopistojen koto-koulutuksen, työvoimapolitiittisen koulutuksen ja toisen asteen koulutuksen niveltämiseksi yhteen.*

Nivelvaihtelyssä tarvitaan seutukunnallista/alueellista yhteistyön kehittämistä. Tätä mieltä oli 18 % aluehankkeista. Aluehankkeissa on kehitetty ja kokeiltu erilaisia nivelvaiheen yhteistyömuotoja, joita ovat esimerkiksi perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyneistä oppilaista tehtävä vuosittainen perusselvitys, tiedonsiirtolomakkeiston laatiminen ja niiden käytöstä sopiminen, tutustuminen toisen asteen koulutukseen 9. luokan oppilaille ja koulun opettajille, koulutusmessujen ja tapahtumien järjestäminen. Eräässä aluehankkeessa suunniteltiin perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen siirtymisen tueksi nivelvaihekoulutusta, jossa oppilaat valmentautuivat ja tutustuivat toisen asteen oppilaitoksessa opiskeluun ja ammatillisen koulutuksen jälkeiseen työelämään. Joillakin alueilla nivelvaiheen yhteistyö on jo synnyttänyt tiedonsiirtojärjestelmän, johon on sisältynyt myös nivelvaiheen konsultaatio.

Alueellisen ohjaussuunnitelman/-strategian laatiminen edellyttää alueen eri toimijoiden yhteistyötä etenkin, kun ohjaus hahmotellaan esiopetuksesta työelämään ulottuvana jatkumona. Tätä mieltä oli 16 % aluehankkeista. Myös paikallisten ja koulu-/ oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien laatiminen edellyttää alueellista yhteisverkoston hahmottamista. Nivelvaihtelyssä yhteisten ydinalueiden löytyminen opetussuunnitelmasta edistää ohjauksen luontevaa jatkumista perusasteelta toiselle asteelle. Aluehankkeissa on ollut tavoitteena tarkistaa ohjauksen opetussuunnitelmat, ja löytää eri oppilaitosmuotojen välisiä yhteneväisyyksiä. Useassa hankkeessa on ollut tavoitteena tehdä eri kaupungeille ja kunnille omat ohjauksen yhteistyösuunnitelmat. Työvoimahallinnon kanssa on laadittu nuorten yhteiskuntatakuuperiaatteen pohjalta ohjauksen seudullinen strategia ja yhteistyösuunnitelma.

Alueellisessa yhteistyössä on 13 % aluehankkeista panostanut erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien koulunkäynnin turvaamiseen. Hankkeen aikana on pyritty luomaan sellaisia koulutuksen toteutusmalleja, jolla vahvistetaan opiskelijoiden opiskelumotivaatiota ja ehkäistään syrjäytyminen. Hankkeessa on myös mietitty keinoja ammattiopintojen keskeyttämisen vähentämiseksi ja asuntola-asumisen sujuvuuden turvaamiseksi.

Seutukunnallista/alueellista yhteistyötä on 13 % aluehankkeista kehittänyt mui-

den alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa. Tällainen alueellinen yhteistyöhanke on esimerkiksi ProEduca, joka tukee kouluttautumista ja ehkäisee syrjäytymistä peruskoulussa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa. Hankkeen kohderyhmänä ovat hankkeeseen osallistuvien kuntien peruskoulujen ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten opettajat, rehtorit ja oppilashuoltohenkilöstö. Yhteistyötä on tehty myös Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen CHANCES-hankkeen kanssa, jossa tarkastellaan koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjausta, verkostotyötä ja moniammatillista yhteistyötä.

Hankkeen aikana on tehty erilaisia kyselyitä ja selvityksiä. Alueilla on

- kartoitettu oppilasmäärät sekä opettaja- ja muut toimijaresurssit sekä
- on laadittu kysely peruskoulujen ala- ja yläkouluille, ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin. Kyselyssä selvitettiin koulujen oppilas-/opiskelijahuolto- ja erityisopetuspalveluita sekä niiden kehittämiskohteita. Kyselyn tehnyt työryhmä laati raportin ja esityksen seutukunnallisen psykososiaalisen resurssikeskuksen perustamiseksi.

Yhteisten ohjauksen toimintamallin/-tapojen kuvaaminen ja löytäminen koko seutukunnalle sekä alueellisten yhteistyömuotojen kehittäminen, ovat olleet oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteina. Seutukunnallisessa/alueellisessa yhteistyömuotojen kehittäminen on kuitenkin haasteellinen tehtävä. Tätä haasteellisuutta tuodaan esille eräässä vastauksessa seuraavasti:

"Oppilaan- ja opinto-ohjauksen tehtäviä toteutetaan erilaisissa toimintaympäristöissä....Kun yksittäisen koulun tai oppilaitoksen tavat ja toimintakulttuurit poikkeavat suuresti on vaikea luoda alueellista ohjaustyön mallia. Jotta alueellisesti päästään ohjauksen yhteistyöhön, tulee jollakin yhteisöllä tai yksittäisellä henkilöllä olla rohkeutta ja motivaatiota mennä oman työyhteisön ulkopuolelle. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen hanke on mahdollistanut kerätä ohjauksen toimijat yhteen, jolloin on voitu yhdessä kehittää opinto-ohjausta. Alueellinen hanke on lähtenyt liikkeelle yhden tai muutaman opinto-ohjaajan aloitteesta, harvoin koulutuksen järjestäjä on toiminut yhteistyön käynnistäjänä."

Eräässä aluehankkeessa seutukunnallisena/alueellisena yhteistyötä on suunnitelmia kehittää ns. laajennettuja TET-jaksoja. Yhteistyössä ovat mukana erityisopetus ja sosiaalitoimi. Työelämään tutustumisjakso sisältäisi jaksot ammatillisen oppilaitoksen uraverstaalla ja paikallisissa yhteistyöyrityksissä.

5.2 Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen

Aluehankkeista 87 % raportoi eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittämistä. Neljän aluehankkeen vastauksista ei voi tulkita, onko hallinnonalojen välistä yhteistyötä tehty ja millaista yhteistyö on ollut. Yksi aluehanke raportoi, ettei hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen ole ollut aluehankkeen tavoitteena.

Aluehankkeita pyydettiin kuvaamaan, miten eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä on kehitetty. Vastauksista voitiin erotella ne tahot, joiden kanssa hallinnonalojen välistä yhteistyötä on kehitetty (taulukko 9), ja millaista yhteistyö on luonteeltaan ollut (taulukko 10). Kaikkien aluehankkeiden raporteista ei pystytty tulkitsemaan molempia näkökulmia, vaan vastauksissa oli enemmän mainintoja yhteistyöhön osallistuneista tahoista kuin kuvausta yhteistyön luonteesta.

Taulukko 9. Eri hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön osallistuneet tahot

Eri hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön osallistuneet tahot	Kuinka moni aluehanke mainitsee kyseisen tahon?	% (n=38)
Työvoimatoimisto/-hallinto	18	47
Kuntien sosiaalitoimi	13	34
Nuorisotoimi, työpajat	8	21
Kansaeläkelaitos (KELA)	6	16
TE-keskus, lääninhallitus	5	13
Muut hankkeet	4	10
Kolmas sektori	4	10
Maahanmuuttajapalveluja tuottavat toimijat	3	8
Erytisopetus	2	5
Taloudellinen Tiedotustoimisto (TAT)	2	5

Hallinnonalojen välistä yhteistyötä on kehitetty eniten työvoimahallinnon (47 %) ja kuntien sosiaalitoimen (34 %) kanssa. Muut merkittävät toimijat ovat nuorisotoimi, KELA, TE-keskukset ja lääninhallitukset, muut hankkeet ja kolmas sektori.

Hallinnonalojen välinen yhteistyö on sisältänyt eniten yhteisten kokousten (24 %) ja koulutusten (18 %) järjestämistä. Lisäksi hankkeiden ohjaus- tai asiantuntijaryhmiin on kuulunut eri hallinnonalojen edustajia (18 %). Yhteistyötä on tehty myös erilaisten suunnitelmien laatimisessa, asiakastyössä ja yhdyshenkilönä toimimisessa.

Taulukko 10. Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön tavat

Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön tavat	Kuinka moni aluehanke mainitsee kyseisen yhteistyön tavan?	% (n=38)
Kokoukset	9	24
Koulutukset	7	18
Ohjaus- tai asiantuntijaryhmään kuuluminen	7	18
Yhdyshenkilönä toimiminen	3	8
Suunnitelmien laatiminen	3	8
Asiakastyö	3	8
TET-jaksojen yhteistyö	2	5
Koulutusmessut	1	3
Taloudellisista puitteista sopiminen	1	3
Selvitykset	1	3

Seuraavassa on esitetty suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista kuudesta yleisimmästä yhteistyön tavasta:

Kokoukset

Yhteistyöverkoston jäsenet ovat kokoontuneet viimeisten puolentoista vuoden aikana neljä kertaa vuodessa. Toteutuneissa verkostotapaamisissa yhteistyön osapuolet ovat esitelleet omaa toimintaansa. Näin on tutustuttu ohjauksen muihin toimijoiden toimintaan. Toinen toisensa toiminnan tunteminen luo perustan ohjausyhteistyölle ja työnjaolle sekä ohjauksen pullonkaulojen paikantamiselle.

Koulutukset

Eri hallinnonalojen ohjaustyötä tekeviä on osallistunut hankkeen järjestämiin koulutustilaisuuksiin.

Ohjaus- tai asiantuntijaryhmään kuuluminen

Osana hanketta ja asiantuntijatyöryhmää on myös kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden, nuorisotyön sekä työvoimahallinnon edustajia. Ennen hanketta yhteistyö eri hallinnonalojen välillä oli alueittain satunnaista eri yhteyksissä tapahtuvaa yhteydenottoa, hankkeen aikana yhteistyötä on pyritty tiivistämään ja tehostamaan. Mukaan on tullut suunnittelua, ennakointia ja säännöllisiä yhteistyöpalavereita.

Yhdyshenkilönä toimiminen

Verkostossa on jokaisen kunnan sosiaalitoimesta sosiaalityöntekijä, joka toimii yhdyshenkilönä peruskoulun ja toisen asteen ohjaustyötä tekeviin henkilöihin. Näin nimetyt henkilöt voidaan sitouttaa yhdessä tehtyihin pelisääntöihin. Aivan samoin verkostoon kuuluu toiminta-alueen työvoimatoimistojen henkilöitä, jotka tukevat ohjaushenkilöitä ja päinvastoin.

Suunnitelmien laatiminen

Alueellisen ohjausstrategian laatiminen tehdään myös poikkihallinnollisesti.

Luotisasemasivustoa on kehitetty asiantuntijaryhmässä yhteistyössä työvoimahallinnon, kaupungin sosiaalitoimen ja Kelan kanssa.

Asiakastyö

Ohjauksen yhteistyöverkoston toimijat tekevät muutoinkin yhteistyötä yksittäisten asiakkaidensa tilanteisiin liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi työvoiman palvelukeskuksen edustajat ovat olleet mukana vailla ammatillista koulutusta olevien tai uudelleenkoulutusta tarvitsevien vajaakuntoisten työnhakijoiden koulutukseen ohjauksessa sekä joidenkin ammatillisesta koulutuksesta valmistumassa olevien/valmistuneiden vajaakuntoisten työnhakijoiden työllistymisen tukemisessa. Verkoston yhteisinä kehittämiskohteina ovat vajaakuntoisten nuorten työllistymiseen liittyvät kysymykset ja tuetun työllistymisen toimintamallien kehittäminen eri hallinnonalojen yhteistyössä.

Perinteisesti nuorisotoimi tekee yläkoulujen kanssa yhteistyötä. Esimerkiksi nuorisotoimen työntekijät ovat 9. luokan oppilaanohjaustunneille hankkineet työelämän edustajia kertomaan omista ammateistaan ja koulutuksistaan, ja he (nuorisotoimen työntekijät) ovat käyneet esittelemässä myös nuorisovaltuuston toimintaa. Nuorisotoimi on ollut mukana vanhempainilloissa ja niiden organisoinnissa.

5.3 Hanketta varten perustetut työryhmät

Kyselylomakkeessa aluehankkeita pyydettiin raportoimaan hanketta varten perustetut työryhmät, niiden lukumäärä, työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit ja tausta-organisaatiot sekä työryhmien toiminnalle asetetut tavoitteet. 95 % aluehankkeista (36 aluehanketta) perustanut hanketta varten ainakin yhden työryhmän. Kaksi aluehanketta raportoi, ettei hanketta varten ole perustettu erillistä työryhmää, vaan on toimittu olemassa olevalla yhteistyöverkostolla.

Eri alueille on perustettu yhteensä 103 erilaista ryhmää oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toteuttamista varten. Yhtä aluehanketta varten on voitu perustaa useita pienempiä työryhmiä, mutta sitä vastoin aluehankkeella on vain yksi ohjausryhmä ja yksi asiantuntijaryhmä.

Aluehankkeen ohjausryhmä on perustettu 68 % aluehankkeista (26 aluehanketta). Asiantuntijaryhmiä on perustettu 63 % aluehankkeista (24 aluehanketta). Asiantuntijaryhmäksi luokiteltiin myös sellaiset ryhmät, joiden nimitys aluehankkeen vastauksissa oli suunnitteluryhmä, ”työrukkanen”, koordinaatioryhmä.

Pieniä työryhmiä on eri aluehankkeissa perustettu yhteensä 53 kappaletta. Pienien työryhmien perustamiseen on aluehankkeissa ollut kaksi eri käytäntöä. Ensinnäkin joillakin alueilla ei ole ohjaus- ja/tai asiantuntijaryhmän lisäksi perustettu yhtään

pienempää työryhmää. Toisaalta joillakin alueilla pieniä työryhmiä on voitu perustaa useitakin. Tämän vuoksi työryhmien kokonaislukumäärä on suurempi kuin kyselyyn vastanneiden aluehankkeiden määrä.

Työryhmien lukumäärä aluehankkeissa vaihtelee yhdestä seitsemään (taulukko 11). Suurin osa aluehankkeista (32 %) oli perustanut kaksi työryhmää. Useimmiten nämä kaksi työryhmää olivat ohjaus- ja asiantuntijaryhmät. Yksitoista aluehanketta oli perustanut yhden ryhmän (29 % aluehankkeista). Yksi aluehanke raportoi seitsemän työryhmän perustamisesta alueelle. Kaksi aluehanketta raportoi, ettei aluehanketta varten perustettu yhtään uutta ryhmää, vaan hankkeessa on toimittu olemassa olevalla verkostolla.

Taulukko 11. Aluehankkeiden työryhmien lukumäärä

Työryhmien lukumäärä	Kuinka monessa aluehankkeessa?	%
1	11	29
2	12	32
3	5	13
4	2	5
5	3	8
6	2	5
7	1	3
On toimittu olemassa olevalla yhteistyöverkostolla	2	5
Yhteensä	38	100

Taulukossa 12 esitetään työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit. Suurin osa työryhmissä toimivista henkilöistä ovat oppilaan- tai opinto-ohjaajia. Ohjaajia on työryhmissä yhteensä 266 henkilöä, joka on 44 % kaikista työryhmistä työskentelevistä. Rehtorit sekä sivistys- ja koulutoimenjohtajat ovat toiseksi suurin ammattiryhmä työryhmissä. Heitä on työryhmissä yhteensä 127 henkilöä, joka on 21 % kaikista työryhmistä työskentelevistä. Koulujen ja oppilaitosten muuta opetushenkilöstöä (erityisopettajat, luokanopettajat, aineenopettajat, lehtorit) työryhmissä oli yhteensä 64 henkilöä (10 %) ja oppilaitosten hallinto- ja kehityshenkilöstöä 17 henkilöä (3 %). Koulukuraattoreita ja kouluterveydenhoitajia oli työryhmissä yhteensä 37 henkilöä (6 %). Työvoimahallinnon edustajia oli 20 henkilöä (3 %) ja erilaisten hankkeiden edustajia 18 henkilöä (3%).

Taulukko 12. Työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit

Työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit	Määrät
Oppilaan- tai opinto-ohjaaja	266
Koulun tai oppilaitoksen rehtori, koulutuskuntayhtymän johtaja	83
Sivistys- tai koulutoimenjohtaja, nuorisotoimenjohtaja, opetuspäällikkö, sosiaalijohtaja (kaupunki/kunta)	44
Erityisopettaja	40
Esiopettaja, luokanopettaja, aineenopettaja, ammatillisen II asteen lehtori, kouluttaja, yksilövalmentaja, tuntiavustaja, kouluavustaja	24
Koulukuraattori	24
AmmatINVALINNAANPSYKOLOGI, nuorten työvoimaneuvoja, työvoimasuunnittelija, työvoimatoimistonjohtaja	20
Hankkeen/projektin projektipäällikkö tai projektityöntekijä (työpaja)	18
Opetuspäällikkö, kehittämispäällikkö, kehitysjohtaja, koulutusjohtaja, hankekoordinaattori (oppilaitos)	17
Suunnittelija	15
Kouluterveydenhoitaja	13
Sosiaalityöntekijä, sosiaalisihteer	10
Asumisharjoittelusta vastaava hoitaja, toimintaterapeutti, sosiaaliterapeutti, kuntoutusohjaaja, lähi-, yli- tai sairaanhoitaja	6
Lääninhallituksen sivistystoimentarkastaja, TE-keskuksen ylitarkastaja	6
Psykologi, neuropsykologi, ylilääkäri	7
Kaupungin työntekijä (maahanmuuttajatyöntekijä, nuorisokoordinaattori, -työntekijä, -ohjaaja)	7
Muut (esim. luottamusmies, vanhempi konstaapeli, tutkija)	4
Yrityksen osastopäällikkö, kehitysjohtaja, toiminnanjohtaja	2
KELAN työntekijä	2
Yhteensä	608

Taulukossa 13 on kuvattu työryhmissä toimivien henkilöiden taustaorganisaatiot. Valtaosa työryhmissä toimivien henkilöiden taustaorganisaationa on koulu- tai oppilaitos (469 henkilöä, 77 % työryhmissä työskentelevistä). Taustaorganisaatio on tällöin peruskoulu, lukio, ammatillinen oppilaitos, ammattikorkeakoulu tai yliopisto. Sivistys-, koulu- ja nuorisotoimenjohtoa on mukana 44 aluehankkeen työryhmissä (7 %). Työvoimahallinnon (20 henkilöä), kaupungin tai kunnan koulu-, nuorisotoimen-, sosiaali- ja terveystoimen sekä maahanmuuttajapalvelujen edustajia (39 henkilöä) ja erilaisten projektin edustajia (18 henkilöä) oli yhteensä 13 % työryhmien edustajista.

Taulukko 13. Työryhmissä toimivien henkilöiden taustaorganisaatiot

Työryhmissä toimivien henkilöiden taustaorganisaatiot	Kuinka monessa aluehankkeessa
Perusopetus	198
Ammatillinen oppilaitos	161
Lukio	89
Kaupungin tai kunnan sivistys-, koulu- tai nuorisotoimenjohto	44
Työvoimahallinto, -toimisto	20
Kaupungin tai kunnan koulu-, nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimi sekä maahanmuuttajapalvelut (työntekijätaso)	39
Projekti, hanke, pajakoulu, nuorisoasiainkeskus	18
Aikuisoppilaitokset (esim. työväenopisto, kansanopisto)	13
Säätiö, yhdistys, yritys, kauppakamari, poliisi	10
Yliopisto, ammattikorkeakoulu	8
Lääninhallitus ja TE-keskus	6
KELA	2
Yhteensä	608

Seuraavassa on aluehankkeiden raporteista valikoituja suoria lainauksia, joissa kuvataan eri aluehankkeissa asetettuja tavoitteita ryhmien toiminnalle (ohjausryhmä, asiantuntijaryhmä, pienet työryhmät).

Ohjausryhmä:

- *Seuraa ja tukee hankkeen etenemistä, ottaa kantaa asioihin tarpeen mukaan.*
- *On antanut toiminnalle asiantuntevaa tukea ja opastanut rajaamaan kehitettäviä asioita vastaamaan resursseja.*
- *Vastaa hankkeen toiminnasta.*
- *Edustaa hankkeen asettajia ja rahoittajia. Lisäksi ohjausryhmään kuuluu jäseniä, jotka tuovat ryhmään projektin tavoitteen kannalta oleellista asiantuntemusta.*
- *Yhteistyökumppanien/rahoittajien välisenä kontaktipintana. Ohjausryhmän jäsenet toimivat tarpeen mukaan asian esittelijöinä ja myötävaikuttajina omissa taustaorganisaatioissaan hankkeen tavoitteiden toteuttamiseksi.*
- *Ohjaa hankkeen toteutumista hankesuunnitelman mukaisesti, hyväksyy tuloksen sekä esittää mahdolliset jatkotoimenpiteet. Ohjausryhmän säännöllisissä kokouksissa käydään läpi hankkeen tilanne ja mahdolliset ongelmat.*
- *Ryhmä toimii keskustelufoorumina ja aloitteentekijänä oppilaitosten ohjauksen kehittämisessä. Sen jäsenten tehtävinä on tiedottaa hankkeesta omille sidosryhmilleen ja informoida heidän alueellaan tapahtuvista toiminnoista ja niihin liittyvistä projekteista.*

- Ohjausryhmän tehtävänä on koulutuksen järjestäjien edustajina linjata työnantajien näkemystä ja tukea hankkeen asiantuntijaryhmän toimintaa.
- a) tukee projektin johtamista, ohjausta, kehittämistä ja arviointia, b) seuraa, valvoo, arvioi hankkeen edistymistä ja tuloksia, c) edistää ja vastaa osaltaan tulosten hyödyntämisestä ja hyvien käytäntöjen edelleen levittämistä.
- Hankkeen ohjausryhmän tehtävänä on ollut hankkeen koordinointi, hankkeen toiminta-, koulutus- ja taloussuunnitelmien laatiminen sekä koulutus- ja kehittämistoiminnan organisointi.

Asiantuntijaryhmä (joissakin hankkeissa käytettiin myös koordinaatioryhmän tai suunnitteluryhmän nimeä):

- Suunnittelee ja valmistele koulutustilaisuuksia eri tahojen kanssa, työstää seudullista toimintamallia sekä tekee ohjausryhmälle ehdotuksia ohjauksen kehittämisestä ja eteenpäin viemisestä. Asiantuntijaryhmän vastuulla on myös raportointi Opetushallitukseen.
- Hankkeen käytännön suunnittelu ja toteutus.
- Toimii hankkeen käytännön toimenpiteiden suunnittelijana hankekoordinaattorin tukena. Samalla asiantuntijaryhmän jäsenet toimivat linkkeinä omiin oppilaitoksiinsa. Ryhmä voi kutsua tarvittavia asiantuntijoita kokouksiinsa.
- Toiminnan suunnittelu sekä ohjauksessa käytettävien menetelmien kehittäminen.
- Tavoitteena kartoittaa ja tehdä yhteenveto käytössä olevista nivelvaiheiden ohjauksen hyvistä käytännöistä alueella sekä yhteenveto nivelvaiheiden ohjauksen kehittämistarpeista.
- Tehtävänä on suunnitella ja toteuttaa hankkeen tavoitteiden mukaista toimintaa.
- Asiantuntijaryhmän tehtävänä on toimia omalla työpaikalla kehittäen ohjaustoimintaa.
- Työryhmän tavoitteena on ollut koordinoita hankkeen toimintaa alueella sekä toimia tiedon välittäjänä ohjauksen eri toimijoille.
- a) toimivat kehittämishankkeessa organisoijana, ideoijana sekä toteuttajana, b) oman alueen aluekokouksien puheenjohtajana toimiminen, c) vastata oman alueen toiminnasta, projektille asetettujen tavoitteiden eteenpäin vieminen.
- Hankkeen asiantuntijaryhmien tehtävänä on hankkeen tavoitteiden mukaisen toiminnan suuntaaminen paikallistasolle kouluihin ja oppilaitoksiin sekä kehittämistoiminnan toteuttaminen.

Pienet työryhmät:

- *Koulustorien ja -messujen järjestäminen, seutukunnan yhteinen esite II asteen koulustarjonnasta, mietitään keinoja ammattiopintojen keskeyttämisten vähentämiseksi jne.*
- *Nivelvaiheen toimien kehittäminen marata opinnoissa, tuutor-toiminnan kehittäminen alueella, nivelvaiheen tiedonsiirron kehittäminen alueella, nivelvaiheen tiedonsiirron kehittäminen alueella, koulutus- ja uravalinnan tukeminen.*
- *Työstivät erilaisia tavoiteosa-alueitaan:*
 - *OPO-työryhmä: Kuukausittain kokoontuva ryhmä. Ryhmän tarkoituksena on kehittää alueella nuorille tarkoitettujen koulutus-, vapaa-aika- ja terveydenhoitopalvelujen tavoitettavuutta sekä toimia idearyhmänä hankkeen toiminnan kehittämiseen.*
 - *Urarinki: Kuukausittain kokoontuva ryhmä. Ryhmän tavoite on opinto-ohjauksen kehittäminen ja ryhmän työskentelyssä käytetään työhönujoausmenetelmiä.*
 - *Yksilöllisten työpainotteisten oppimispolkujen kehittäminen -työryhmä: Oppilaitoksen johdon ja henkilöstön sitouttaminen yksilöllisten oppimispolkujen suunnitteluun ja toteutukseen.*
 - *Yksilöllisten oppimispolkujen rakentaminen koulutusaloitain: Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen kehittäminen eri toimipaikoissa.*
- *Maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen -työryhmä: aloittaa maahanmuuttajille suunnattu ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus syksyllä 2006, lisätä henkilöstön ja opiskelijoiden kulttuurien tuntemusta, tukea maahanmuuttaja opiskelijoiden suomen kielen kehitystä.*
- *Verkkopalvelujen ja TVT:n käytön tehostaminen -työryhmä: sisältötuotanto yhteiseen portaaliin,*
- *Työryhmät jakaantuvat:*
 - a) Peruskoulu-lukio-työryhmä: Ohjauskäytäntöjen kehittäminen.*
 - b) Yleissivistävä koulutus - ammatillinen koulutus -työryhmä: Ammatilliseen koulutukseen ohjautuvuuden kehittäminen.*
 - c) Oponaattori.fi -työryhmä: Seutukunnallisen portaalin rakentaminen.*
 - d) Seutukunnan ohjauksen kehittämishankkeet -työryhmä: Synenergian hyödyntäminen.*
 - e) Lukio opinto-ohjaajat -työryhmä: Lukion ohjauksen kehittäminen.*
 - f) Alueen opetustoimen opot -työryhmä: Nivelvaiheohjauksen kehittämien.*
 - g) Toisen asteen koulutusopas -työryhmä: Yhteisen koulutusoppaan kokoaminen.*
- *Idearyhmät: kehittää ja realisoida opinto-ohjausprosessin kokonaissuunnitelmaa käytännön tasolla toimivaksi palvelukokonaisuudeksi.*

Raporttien mukaan alueellisten hankkeiden toimintaa on organisoitu eri tavoin. Ensinnäkin joillakin alueilla hankkeen ohjausryhmään on koottu mahdollisimman laaja edustus alueen moniammatillista toimijoista. Ohjausryhmän jäsenet ovat omassa organisaatiossaan sellaisessa asemassa, että pystyvät tekemään päätöksiä resursseista ja työnjaosta. Konkreettisen toiminnan kehittämisessä on ovat mukana asiantuntijaryhmä ja/tai pienet työryhmät.

Toisena tapana organisoida aluehankkeen toiminta on ollut organisoida alueelle ohjaushenkilöstön pienempiä työryhmiä. Työryhmät ovat syntyneet aikaisemmin yhteistyön pohjalle. Työryhmien tavoitteena on tiettyjen, yhdessä sovittujen konkreettisten asioiden edistäminen (esimerkiksi nivelvaiheen ohjauksen ja ohjausportaalin kehittäminen, koulutusoppaiden tuottaminen). Hankkeella ei ole ollut varsinaista ohjausryhmää, jossa olisi ollut edustajia päätöksentekijätasolta tai moniammatillisesta yhteistyöverkostosta.

5.4 Alueelle pysyvästi perustetut ryhmät

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan alueelle pysyvästi perustettujen ryhmien lukumäärä, työryhmissä työskentelevien ammatit ja taustaorganisaatiot sekä työryhmien tavoitteet. Alueelle pysyvästi perustettujen ryhmien määrät on esitetty taulukossa 14. 45 % alueista (yhteensä 17 aluehanketta) on suunnitelmassa perustaa ainakin yksi ryhmä tai jatkaa jo aikaisemmin toimineen ryhmän työskentelyä. Näistä aluehankkeista neljä aluehanketta raportoi, ettei oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana ole perustettu uutta alueellista ryhmää, koska sellainen on ollut olemassa jo aikaisemmin.

"Alueella ei ole perustettu hankkeen toimesta pysyviä ryhmiä....Alueella on toiminut jo vuodesta 1992 lähitien oppilaitosverkosto, jonka opinto-ohjaajat ja muut työryhmät ovat kokoontuneet säännöllisesti, joten meidän alueella on yhteistyön tekemisellä jo pitkät perinteet ja joustavat toimintatavat."

Eräissä toisessa hankkeessa todettiin, että

"...alueelle ei ole perustettu uusia ryhmiä ohjauksen yhteistyön toteuttamiseksi, vaan hankkeen tavoitteena oli arvioida, vahvistaa ja kehittää olemassa olevaa toimintaa. Olemassa olevat toimintamallit ovat hankkeen aikana arvioitua ja olemme havainneet ne tarkoituksenmukaisiksi."

Alueellisia pysyviä ryhmiä ei vielä ole perustettu yhdeksälle alueelle (24 %). Aluehankkeissa ei vielä tässä vaiheessa ole vielä välttämättä ehditty käydä keskustelua ja määrittellä siitä, että minkälaisia pysyviä yhteistyöryhmiä tulevaisuudessa alueella tarvitaan.

Kuudella alueella oli perustettu 2-3 ryhmää. Kuusi aluehanketta raportoin 4-7 työryhmän perustamisesta alueella.

Taulukko 14. Alueelle pysyvästi perustetut ryhmät

Ryhmi en lukumäärä	Kuinka monessa aluehankkeessa?	%
ei vielä yhtään	9	24
ainakin 1 ryhmä	17	45
noin 2-3 ryhmää	6	16
4-7 työryhmää	6	16
Yhteensä	38	100

Pysyvien ryhmien perustaminen nähtiin aluehankkeissa usein juuri ohjaus- tai asiantuntijaryhmien toiminnan vakiinnuttamisena oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen jälkeen

"Alueella on tarkoitus soveltaen ja joustavasti jatkaa samoilla työryhmillä myös varsinaisen projektituen loputtua ohjauksen yhteistyön ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi."

Joillakin alueilla pysyvän ryhmän perustaminen nähtiin alueellisen oppilaan- ja opinto-ohjaajien yhteisenä työskentelynä. Ohjaus-, asiantuntija- ja ohjaajatyöryhmien lisäksi joillekin alueilla on perustettu muita pienempiä työryhmiä, jotka suunnittelevat ja edistävät jonkin tiettyä asiaa.

"Alueellisesta toiminnasta vastaa alueellinen opotiimi, jossa perustetaan kulloisenkin erityisen tarpeen mukaisia työryhmiä, jotka lopettavat toimintansa saatuaan erillistehtävänsä suoritetuksi. Tällaisia ryhmiä ovat olleet mm. perusasteelle suunnatun ohjausmateriaalin tuottamiseksi perustettu ryhmä, nivelvaiheen ohjausta suunnitteleva ryhmä, teknologia-TET työryhmä ym."

Alueelle perustettujen tai perustettavien ryhmien kokoonpano ja tavoitteet myötäilevät hankkeen toteuttamista perustettujen ryhmien kokoonpanoa ja tavoitteita. Nämä on kuvattu aikaisemmin sivuilla 73–76.

5.5 Alueen kuntien paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma

Kyselylomakkeessa kysyttiin, onko alueen kunnissa tehty paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma/-strategia? Mikäli alueen kunnissa on tehty paikallinen ohjauksen suunnitelma tai strategia, niin pyydettiin myös kuvaamaan sen sisältö. Ohjauksen toteuttamissuunnitelmien/-strategioiden laatimisen tilanne on kuvattu taulukossa 15.

Taulukko 15. Ohjauksen toteuttamissuunnitelmien/-strategioiden laatiminen alueilla

Alueen kuntien paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma/-strategia	Vastausten määrä	%
Kyllä. Suunnitelma on valmis	7	18
Kyllä. Suunnitelmaa työstetään parhaillaan tai tulevaisuudessa	8	21
Alueella ei ole yhteistyösuunnitelmaa, mutta oppilaitoksissa on ohjaussuunnitelmat osana opetussuunnitelmaa	10	26
Ohjauksen toteuttamissuunnitelma: - joissakin kunnissa on, joissakin ei ole - joissakin oppilaitoksissa on, joissakin ei ole	1	3
Ei ole	9	24
Kysymykseen ei ole vastattu	3	8
Yhteensä	38	100

Seitsemän alueen kunnissa (18 % aluehankkeista) oli valmis paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma/-strategia. Yhdeksällä alueella (24 %) ei ollut ohjaussuunnitelmaa.

Kahdeksan alueen (21 %) tavoitteena on paikallisen ohjauksen toteuttamissuunnitelman laatiminen. Joillakin alueilla toteuttamissuunnitelmaa oltiin parhaillaan laatimassa, mutta se ei ollut vielä valmis. Joillakin alueilla paikallisen ohjauksen suunnitelman laatiminen oli tavoitteena lähitulevaisuudessa. Ohjausstrategian laatiminen ja hyväksyminen on ollut päätavoitteena koko alueelliselle kehittämishankkeelle. Joillakin alueilla ohjausstrategiaa valmistellaan esimerkiksi sivistystoimen strategiaryhmän ohjaamana.

Kymmenen aluehanketta (26 %) raportoi, että alueellista ohjauksen toteuttamissuunnitelmaa ei ollut, mutta ohjaussuunnitelmat ovat osana opetussuunnitelmia. Opetussuunnitelmat on työstetty yhteistyöryhmässä osaksi alueellista opetussuunnitelmaa, jossa on kuvattu muun muassa ohjauksen prosessi ja yhteistyö. Kouluilla sekä oppilaitoksilla ja niiden eri yksiköillä saattaa olla omia ohjauksen toteuttamissuunnitelmia/-strategioita, mutta niiden koonti ja koordinointi on alueellisesti tekemättä.

Mikäli alueen kunnissa on tehty paikallinen ohjauksen suunnitelma tai strategia, niin pyydettiin myös kuvaamaan sen sisältö. Suunnitelmissa korostuu kuntien peruskoulujen, lukioden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaiden ja opiskelijoiden yhtenäisen sujuva opinpolku, jossa eri hallinnon alojen ja oppilaitosten palvelut muodostavat saumattoman kokonaisuuden esikoulusta työelämään. Yhteistyön tavoitteena on, että ohjauksesta muodostuu oppilaalle ja opiskelijalle jatkumo. Ohjauspalvelujärjestelmä, joka ylittää koulumuoto- ja kuntarajat lisää oppilaiden ja opiskelijoiden koulutuksellista tasa-arvoa ja parantaa heidän valinnanmahdollisuuksiaan.

Kokonaissuunnitelman pohjalta opintojen ohjausta ja opiskelijahuoltoa toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Yhteistyö- ja toteuttamissuunnitelma kokoaa toimijaverkoston, jonka asiantuntijuutta hyödyntäen vältetään ohjauksen päällekkäisyyttä ja optimoidaan ohjausresurssien käyttö. Suunnitelmien ja strategioiden tavoitteena on pitkäjänteinen ja systemaattinen työ ohjausjärjestelmän kehittämiseksi.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana luodut toimintamallit tai hyvät käytännöt

Aluehankkeille lähetetyssä kyselylomakkeessa pyydettiin aluehankkeita raportoimaan, mitä uusia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana on luotu. Nämä uudet toimintamallit ja hyvät käytännöt jaettiin neljääntoista alakohtaan (esimerkiksi perusopetuksen 1-6 ja 7-9 vuosiluokkien ohjaustoiminnan kehittäminen, varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittäminen, ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittäminen), jotka ovat aluehankkeiden toimintasuunnitelmissa asetettuja kehittämisen tavoitteita. Taulukossa 16 on yhteenveto siitä, kuinka monesta aluehankkeesta vastattiin kuhunkin neljääntoista alakohtaan.

Aluehankkeet raportoivat eniten lukion ja ammatillisten oppilaitosten ohjaustoiminnan kehittämisestä, perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien, opintojen keskeyttämisen vähentämisen sekä tieto- ja viestintäteknologian käytöstä ohjauksessa. Näitä kohtia käsitteleviin kysymyksiin oli vastattu vähintään 60 % aluehankkeiden raporteissa. Yli puolessa aluehankkeiden raporteissa tarkasteltiin ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittämistä, varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen sekä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen kehittämistä.

Taulukko 16. Aluehankkeiden vastaukset kuhunkin alakohtaan (ohjauksen kehittämisen tavoite)

Aluehankkeen kehittämisen tavoite	Aluehankkeiden vastausten määrä	% (n= 38)
Ohjauksen kehittäminen oppilaitostasolla	20	53
Perusopetuksen 1-6 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen	13	34
Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen	23	60
Opintojen keskeyttämisen vähentäminen	23	60
Lukion ohjauksen kehittäminen	26	68
Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittäminen	24	63
Varhainen tunnistaminen ja puuttumisen kehittäminen	21	55
Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen	16	42
Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen	21	55
Eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen kehittäminen	18	47
Tieto- ja viestintäteknologian käytön kehittäminen ohjauksessa	23	60
Ohjausmenetelmien ja -välineiden käytön ja toimivuuden kehittäminen	15	39
Ohjausta tukevan materiaalin kehittäminen	20	53
Ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittäminen	22	58

Vähiten on aluehankkeiden raporttien mukaan kiinnitetty huomiota perusopetuksen 1-6 vuosiluokkien ohjauksen kehittämiseen (34 %), ohjausmenetelmien ja -välineiden käytön ja toimivuuden kehittämiseen (39 %) sekä koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittämiseen (42 %).

6.1 Ohjauksen kehittäminen oppilaitostasolla

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten ohjauksen kehittämistä on tehty oppilaitostasolla. Lisäksi aluehankkeita pyydettiin arvioimaan, miten opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin tavoitteisiin on päästy alueen kouluissa ja oppilaitoksissa. Tähän kohtaan vastaisi 20 aluehanketta (53 % aluehankkeista).

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeet arvioivat, että ohjaustoiminnan kehittäminen on ollut merkittävää verrattuna edellisiin vuosiin. Uusien opetussuunnitelmien perusteet edellyttävät kouluilta ja oppilaitoksilta ohjaussuunnitelmaa (oppilaanohjauksen opetussuunnitelma) osana koulun omaa opetussuunnitelmaa. Nivelvaiheiden ohjaukseen on suunnitelmissa kiinnitetty erityisesti

huomiota. Aluehankkeiden raporttien mukaan suurin osa alueen kouluja ovat laatineet koulun/oppilaitoksen ohjaussuunnitelmat. Joissakin ohjaussuunnitelmissa on kiinnitetty erityistä huomiota ohjaustoiminnan työnjakoon ja ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden vastuualueisiin. Vastuut on sidottu työtehtäviin ja virkanimikkeisiin, jotta henkilön vaihtuessa ohjaus säilyy. Joissakin oppilaitoksissa on nähty, että esimerkiksi ryhmänohjaajien toimenkuvan kehittämisen kautta on saatu ohjaukseen kaivattuja resursseja. Joillakin alueilla nivelvaiheissa tehtävä yhteistyö on huomioitu kunta-/koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa, samoin opiskelupaikkaa paitsi jääneiden oppilaiden ohjaus.

Jotta opetus- ja ohjaussuunnitelmat toteutuvat, tarvitaan kaikilla kouluasteella opettajien täydennyskoulutusta. Alueella toteutetut opettajille suunnatut koulutukset ovat lisänneet tietoisuutta ohjauksesta ja siihen liittyvistä velvollisuuksista. Koulutusten tavoitteena on myös ollut lisätä opettajien ohjaustaitoja sekä erilaisten oppijoiden huomioimista.

Eräällä alueella on uusia opetussuunnitelmia toteutettu jo kolmatta vuotta. Alueella on huomattu, että ohjauksesta on muodostunut jokapäiväinen asia esikoulusta yläluokille asti. Opettajien VESO-koulutuksissa on tarkasteltu sisällöllisesti ohjauksen teemoja (esimerkiksi "Ohjaus on kaikkien asia"), ja koulutuksiin on osallistunut runsaasti opettajia esikoulusta, perusasteelta ja lukiosta.

Alueiden ja koulujen/oppilaitosten ohjauksen laatuun vaikuttaa opinto-ohjaajien pätevyys. Joillakin alueilla on riittävästi koulutettuja ohjaajia, kun taas joillakin alueilla on ongelmana epäpätevien ohjaajien suuri määrä. Tämä johtaa siihen, että vaihtuvuus opinto-ohjaajien toimissa on suuri ja oppilaitosten resurssit kuluvat uusien ohjaajien perehdyttämiseen.

Kyselylomakkeen kysymyksessä pyydetään aluehankkeita arvioimaan miten opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin ohjauksen tavoitteisiin on päästy alueen kouluissa ja oppilaitoksissa.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen päättymisen alkuperäisiä suunnitelmia aikaisemmin vaikutti siihen, että opetussuunnitelmissa mainittu ohjauksen seuranta ja sen kehittäminen jäivät tässä vaiheessa aluehankkeissa vielä raportoimatta. Alueilla ei ole vielä ehditty tehdä seuranta, koska hankesuunnitelmissa arviointiin ja seurantaan on ollut tarkoitus keskittyä hankkeen loppupuolella. Arviointia tehdään systemaattisemmin vuoden 2006 aikana, esimerkiksi eräässä aluehankkeessa paikallisella tasolla mukana olevat ohjaushenkilöt arvioivat kevään 2006 aikana moniammatillisen yhteistyön nykytilan ja tavoitetilan.

Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden vastauksista, joissa kuvataan opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin tavoitteisiin on päästy alueen kouluissa ja oppilaitoksissa:

- *Erään ammattiopiston osatavoitteeksi asetettu läsnäolon seurannan tiivistäminen sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön lisääminen opiskelumotivaation lisääjänä on toteutunut vähintään hyvin.*
- *Lukuvuosipalautteessa on saatu parhaat arvioinnit kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä, tässä onnistuttu hyvin. Osa oppilaanohjauksesta tapahtuu vanhempien kautta ja hyvä palaute kertoo tämän toiminnan onnistuneen*
- *Ohjausta on kehitetty siten, että on lisätty työpaikkoihin tutustumiskäyntejä ja oppilaita on autettu "löytämään" oman paikkakunnan erilaisia työmahdollisuuksia. Projektirahoituksen turvin on pystytty vierailemaan kauempana olevissa erityisoppilaitoksissa tai ammatillisten oppilaitosten erityislinjoilla. Samoin rahoitus on mahdollistanut pidemmät tutustumisjaksot ja koulutuskokeilut kaikille oppilaille.*
- *Oppilaanohjauksen opetussuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin on päästy jo useamman vuoden ajan. Kaikki oppilaat ovat saaneet jatko-opiskelupaikan viimeistään jälkiohjauksessa ja viimeisimmän selvityksen mukaan he ovat myös lähes poikkeuksetta valmistuneet kolmessa vuodessa aloituspaikastaan. Yläasteellamme on toiminut jo 12 vuoden ajan moniammatillinen oppilashuoltotyöryhmä, joka kokoontuu kerran kuussa. Ryhmään kuuluu rehtori (puheenjohtajana), opinto-ohjaaja, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, perheneuvolapsykologi, kaupungin sosiaalityöntekijä, poliisi sekä kaupungin ja seurakunnan nuorisotyöntekijät. Tarvittaessa paikalla on luokanvalvoja, oppilas itse ja hänen huoltajansa ja paikalle voidaan kutsua myös muita asiantuntijoita (mm. kaupungin palopäällikkö on vierailut ryhmän kokouksessa). Työryhmä tuntee toisensa ja käsiteltävästä asiasta riippuen kokouksessa voidaan sopia, kuka asian ottaa hoitaakseen ja millä tavalla asiassa edetään. Työryhmä on lisännyt koulumme ohjauksen tehokkuutta.*
- *Lukion opinto-ohjausta on resursoitu riittävästi. Lukiolla on kaksi opinto-ohjaajaa, joista toinen keskittyy varsinaisten lukio-opintojen ohjaukseen ja toinen jatko-opintoihin ohjaamiseen. Lukiossa voidaan myös toteuttaa yksilö-, pienryhmä- ja luokkamuotoista ohjausta. Oppilashuoltotyöryhmä kokoontuu kuusi kertaa vuodessa (kerran jakson kunkin aikana) ja tarvittaessa useamminkin. Työryhmä tukeutuu moniammatilliseen yhteistyöverkkoon, kokouksissa on mukana perheneuvolapsykologi, koululääkäri ja terveydenhoitaja sekä ryhmäohjaaja ja rehtori. Tarvittaessa läsnä on mukana myös poliisi, kaupungin sosiaalityöntekijä ja nuorisotyöntekijät seurakunnasta ja kaupungilta. Kodin ja koulun välistä yhteistyötä hyödynnetään opiskelijoiden ongelmien käsittelyssä. Jatko-opintoihin ohjattaessa voidaan tarvittaessa hyödyntää myös työvoimatoimiston ammatinvalintapsykologin palveluja.*

- *Erityisopetuspäätöksellä olevien oppilaiden ohjauksellisen vastuun jakaminen on eräissä koulussa ollut 2005-2006 lukuvuoden "kehittämishanke". HOJKS- neuvottelut oppilaan, huoltajien ja opettajien kesken on pyritty järjestämään säännöllisesti heti lukuvuoden alusta alkaen. Oppilaanohjaaja on mukana kaikissa 9.- luokkalaisten neuvotteluissa. ERO -oppilaiden jatko-opintojen suunnittelussa on tehostettu yhteistyötä erityisopettajan, luokanvalvojan ja oppilaanohjaajan kesken.*
- *Alueella arvioitiin, että pääsääntöisesti tavoitteisiin päästää hyvin. Arviointikeskusteluissa ja opinto-ohjaajille tehdyssä kyselyssä nostettiin esille seuraavia ongelmia ja kehittämiskohteita:*
 - *Työn kasaantuminen lukuvuoden tiettyihin kohtiin*
 - *Työelämään tutustuttamisen sisältöjen kehittäminen*
 - *Toisen asteen koulutukseen perehdyttämisen kehittäminen*
 - *Joissakin kouluissa vähäinen mahdollisuus hyödyntää tietotekniikkaa ohjauksessa tietokoneiden liian pienen määrän takia.*
 - *Koulun ja ulkopuolisten tahojen yhteistyön tarkentaminen*
 - *Tiedottamisen kehittäminen*
 - *Kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen*
 - *Ohjauksen mieltäminen koko henkilöstön tehtäväksi*
 - *Aika ei riitä kaikkien tehtävien tekemiseen/työnjako*
 - *Henkilökohtaiseen ohjaukseen ja ennalta ehkäisevään työhön on liian vähän aikaa*
 - *Työnkuvan laaja-alaisuus ja hajanaisuus*

6.2 Perusopetuksen 1-6 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen

Perusopetuksen 1-6 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen on ollut tavoitteena kolmessatoista aluehankkeessa (34 % aluehankkeista).

Aluehankkeet totesivat, että yhteistyön kaikkien kouluasteiden välillä on päästy vasta alkuun opetussuunnitelmatyöryhmien työskentelyn myötä. Ohjaustoimintaa on pyritty tehostamaan koulutuksella ja ohjaussuunnitelmien laatimisella. Näiden molempien taustalla on ajatus kaikkien opettajien ohjaajuudesta.

Perusopetuksen alimmilla luokilla oppilaanohjaus järjestetään eri oppiaineiden opetuksen ja koulun toiminnan yhteydessä. Alkuopetuksessa ohjauksen tavoitteena on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä hänen siirtyessään esiopetuksesta kouluun. Alakoulun oppilas tutustuu yläkoulussa opiskeluun. Mikäli oppilaan koulu vaihtuu, tutustuu oppilas myös tulevaan kouluunsa. Luokanopettajalla ja opinto-ohjaajalla tulee olla mahdollisuus keskustella oppilaista nivelvaiheessa.

Eräällä alueella opetussuunnitelmien kehittämistyössä oppilaanohjauksen työryh-

mään kuului esikoulunopettaja, luokanopettaja, erityisopettaja, oppilaanohjaaja ja alaluokkien rehtori. Yhdessä he laativat vuosiluokat 1-9 kattavaan opetussuunnitelmaan myös vuosiluokkien 1-6 ohjauksen tavoitteet ja työmenetelmät. Suunnitelmaan kirjattiin ohjauksen työnjako luokka-asteittain. Tämän opetussuunnitelmatyön myötä kaikki opettajat ovat huomanneet ohjauksen tarpeellisuuden koulun arjessa. Ohjaukseen on sitouduttu ja on ymmärretty kuinka moniammatillinen yhteistyö kuuluu jokaisen opettajan työhön.

Joillakin alueilla vuosiluokkien 1-6 ohjauksen kehittäminen on vielä tässä vaiheessa jäänyt osin huomioitta, koska on ollut ongelma löytää toimijoita tähän osa-alueeseen päätoimisten opinto-ohjaajien ollessa täystyöllistettyjä omilla kouluillaan.

Perusopetuksen 1-6 luokkien ohjaustoiminnan kehittämiseksi on alakoulujen opettajille esitelty toisen asteen oppilaitosten toimintaa. Lisäksi jotkut oppilaitokset ovat saaneet alakoulujen kanssa toimimaan oppilaille tarkoitetun toimintapäivän, jolloin alakoulujen oppilaat tulevat koko päivän retkelle toisen asteen oppilaitokseen, jossa heille on järjestetty erilaista aktiivista toimintaa.

Alaluokkien oppilashuoltotyöryhmän toiminta on kehitetty. Toimivaksi käytännöksi erään aluehankkeen mukaan on osoittautunut mm. seuraavat asiat:

- *kaikkien ala-asteiden johtajat kokoontuvat syksyllä ja sopivat lukuvuoden muiden kokoontumisten päivämäärät ja kellonajat,*
- *kokoontumiset jokaisella koululla - mukana ovat käsiteltävästä asiasta riippuen oppilaan huoltajat, koulun johtaja ja luokanopettaja, kouluterveydenhoitaja sekä perheneuvolan ja sosiaalitoimen edustaja,*
- *tarpeen mukaan järjestetään laajempia kokouksia, joissa voi olla edellä mainittujen lisäksi seurakunnan ja kaupungin nuorisotoimen edustajat.*

6.3 Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien ohjauksen kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien ohjaustoimintaa on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 23 aluehanketta (60 % aluehankkeista).

Perusopetuksen vuosiluokkien 7-9 opetussuunnitelman perusteet asemoivat ohjauksen uudella tavalla. Opetussuunnitelmauudistuksessa on ollut tavoitteena selkeyttää Opetushallituksen norminantoa, jolloin keskeiset asiat määritellään aikaisempaa täsmällisemmin. Opetussuunnitelman perusteiden normiluonne näkyy siinä, että niissä määritellään se, mistä opetuksen järjestäjän tulee huolehtia. Entistä yksityiskohtaisemmin kuvataan se, mikä on missäkin asiassa opetuksen järjestäjää velvoittavaa. Tämä koskee myös oppilaanohjausta. (Merimaa 2004.) Ohjauksen osalta uusi asema tarkoitti-

taa sitä, että oppilaitoksen opetussuunnitelmassa on kuvattava opiskelun yleinen tuki sekä ohjauksen tavoitteet ja sisällöt. Aiemmissa opetussuunnitelmissa ohjaus kuvattiin oppiaineena ja ohjaajan työnä. Nyt ohjaus kuvataan opetussuunnitelmissa ikään kuin sateenvarjona, joka on eri oppiaineiden yläpuolella.

Koulukohtaisten ja alueellisten opetussuunnitelmien prosessointi on käynnistynyt mm. yhteisten koulutusten ja nivelvaiheysteistyön kautta. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on aluehankkeiden arvioinnin mukaan nostanut esille ohjauksen merkitystä lähes kaikissa alueellisissa koulutustilaisuuksissa. Kunnissa on laadittu ohjaustoiminnan suunnitelmia opetussuunnitelmatyön yhteydessä. Luontevaan alueelliseen yhteistyöhön päästään opetussuunnitelmatyöryhmässä. Aluehankkeet toteavat, että ohjauksen käytännössä yhtenäisyyttä ei vielä ole, mutta siihen ollaan pikkuhiljaa pääsemässä. Kouluissa ja oppilaitoksissa ohjaajat ovat olleet tukemassa ja rohkaisemassa luokanvalvojia, ryhmäohjaajia ja muiden aineiden opettajia panostamaan ohjaukseen entistä enemmän. Moniammatillisen yhteistyön tärkeys on korostunut, yhteistyötä tehdään muun muassa perusturvan perhetyöyksiköiden, nuorisotoimen, nuorisopoliklinikan, perheneuvolan ja sairaalakoulun kanssa. Myös kouluterveydenhoitajien ja koulukuraattorien merkitys on tärkeä.

Vuosiluokkien 7-9 osalta on kiinnitetty huomiota ohjauksen työnjakoon; mitkä tehtävät kuuluvat rehtorille, mitkä opinto-ohjaajalle, luokanvalvojalle, aineenopettajalle, erityisopettajalle, koulukuraattorille, muulle henkilökunnalle ja tukioppilaille. Ohjauksen yksi keskeinen tehtävä on alakoulusta yläkouluun siirtymisen tukeminen. Yhteis- haussa on lisätty yhteistyötä perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten välillä.

Yksi keino vuosiluokkien 7-9 ohjaustoiminnan kehittämisessä on ollut opiskelijatuutoreiden käyttö tiedottamisessa. Toisen asteen oppilaitoksissa on opiskelijoita koulutettu tuutoreiksi yhteistyössä Sakki r.y:n kanssa ja oppilaitosten omana koulutuksena. Opiskelijatuutorit kiertävät peruskouluilla kertomassa oman koulun koulutustarjonnasta.

Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien ohjaustoiminnan kehittämisessä nivelvaiheen ohjaus on tärkeä. Nivelvaihe alakoulusta yläkouluun sekä yläkoulusta toiselle asteelle on ohjauksen toimivuuden kannalta tärkeä asia. Kodin ja koulun välinen yhteistyö perusopetuksesta toiselle asteelle siirryttäessä on tiivistynyt (esimerkiksi pidetään siirtopalavereja). Nivelvaiheessa on käytössä eri koulumuotojen ohjaajien yhteistyössä laatimat tiedonsiirtolomakkeet. Erityisesti nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välille on tiivistynyt.

Ohjauksen kehittäminen vaatii ohjaushenkilöstön osaamisesta huolehtimista. Ohjausmalleja luotaessa on kiinnitettävä huomio myös siihen, kuinka uusi ohjaushenkilöstö perehdytetään ja mentoroidaan sekä mahdollistetaan sitoutuminen suunniteltuihin toimintaprosesseihin. Pitkään opinto-ohjaajan työssä toimineet tarvitsevat myös täydennyskoulutusta. Opinto-ohjaajien työelämäntuntemusta on kehitetty järjestämällä

työpaikkakäyntejä. Alueen omat koulutustarpeet on otettu huomioon, kun on järjestetty täydennyskoulutusta muun muassa seuraavista aiheista: monikulttuurinen ohjaus, poikkihallinnollinen yhteistyö, psykososiaalinen ohjaus, opinto-ohjaajan vuorovaikutustaidot ja työelämän tulevaisuuden haasteet.

Opinto-ohjaajien täydennyskoulutuksen lisäksi koulujen ja oppilaitosten opettajille järjestetty ohjauskoulutus tukee opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Esimerkiksi on järjestetty koulutusta erityisluokanopettajille siitä, mitä oppilaanohjaus on vuosiluokilla 7 – 9. Luokanvalvoja on koulutettu oppilaan kohtaamiseen, varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen koulun yhteisenä tehtävänä.

Alueilla on kehitetty erilaisia keinoja perusasteen vuosiluokkien 7- 9 vuosiluokkien ohjaukseen. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Teknologia-TET:n aloittaminen.*
- *Jälkiseuranta ja siihen liittyvä ohjauksen suunnitelma.*
- *Ohjausmateriaali, joka tarkoitettu kaikille alueen peruskouluille tehdään yhteistyössä toisen asteen ja perusasteen opinto-ohjaajien kesken.*
- *Koululla on perustettu rehtorin vetämä opinto-ohjauksen tiimi, joka koordinoi opinto-ohjausta ja ohjauksen kehittämistä oppilaitostasolla.*
- *Hankkeen puitteissa järjestetyt ammatilliset vanhempainillat, konsultaatio ja ammatilliseen koulutukseen tutustumiset ovat omalta osaltaan edistäneet perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen opinto-ohjauksen kehittämistä.*
- *Oppilashuoltoryhmä perehtyy oppilaskohtaisesti opiskelijan jatko-opintosuunnitelmiin ja asumiseen liittyviin asioihin. Jatko-opintopaikkoihin tutustumisissa on nykyisin mukana myös 7- ja 8-luokan oppilaita.*
- *Ohjaustiedon saatavuuden kehittäminen, ks. www.oponaattori.fi*
- *Kehitetty seurantajärjestelmä entisten oppilaiden opiskelun aloittamisen ja loppuunsaattamisen kartoittamiseksi. Tavoitteena on mahdollisimman varhaisessa vaiheessa saada opintonsa keskeyttäneet aktiivisten tukitoimenpiteiden piiriin. Opinto-ohjaaja kartoittaa edellisenä keväänä peruskoulun päättäneiden tilanteen toisen asteen oppilaitosten oppilaiden laskentapäivänä eli 20.9. Jos oppilas ei ole aloittanut saamassaan opiskelupaikassa, opinto-ohjaaja ottaa häneen yhteyttä ja kertoo mahdollisista vapaista opiskelupaikoista tai ohjaa hänet työvoimatoimistoon jatkotoimenpiteitä varten.*
- *Opinto-ohjaaja kartoittaa peruskoulunsa kolme vuotta sitten päättäneiden tilanteen aina syksyllä lukukauden alkaessa. Tällä tavoin saadaan selville, ketkä ovat saaneet opiskelunsa päätökseen tai keskeyttäneet. Keskeyttäneiden opiskelijoiden koulutus- ja urasuunnitelman tilannetta ja jatkotoimenpiteitä käsitellään kuntoutuksen asiakastyöryhmässä, johon kuuluu työvoimatoimiston, KELA:n, sosiaali- ja terveystoimen, sekä koulutoimen edustajat.*

- *Erityisenä kehittämistavoitteena koulussa oli syrjäytyvien ja koulun keskeyttämisvaarassa olevien oppilaiden ohjaukseen parantaminen. Kahdelle oppilaalle, joiden koulunkäynti oli vaarassa loppua, räätälöitiin työelämään tutustumisjakso autoalan yritykseen ja toisen oppilaan vanhemmalle maksettiin kuljetuksesta korvaus, jolla varmistettiin, että oppilaat joutuivat lähtemään säännöllisesti tet-paikkaansa. Jakso sai oppilaan innostumaan alasta, hän kävi istumassa rästissä olleet jälki-istunnot lukukauden viimeisenä päivänä ja kevätlukukausi on alkanut ilman poissaoloja.*
- *Työn alla on käytänteet, joissa toisen asteen oppilaitoksilta tulisi suurille joukoille tietoa jo kahdeksannella luokalla ja yhdeksännellä mentäisiin yksin tai pienissä ryhmissä tutustumaan esim. yhdeksi päiväksi siihen oppilaitokseen, joka kiinnostaa. Tällä hetkellä ollaan osittain vaiheessa, jossa perusopetuksen suuret ryhmät samanaikaisesti tutustuvat toisen asteen koulutukseen.*

6.4 Opintojen keskeyttämisen vähentäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten opintojen keskeyttämisen vähentämistä on toteutettu. 60 % aluehankkeista vastaisi tähän kysymykseen. Erään aluehankkeen raportissa todetaan, että opintojen keskeyttämisen vähentäminen on ollut hankkeen keskeisin päätavoite, johon kaikki toimenpiteet tavalla tai toisella tähtäävät.

Joissakin oppilaitoksissa on havaittu opintojen keskeyttämisen vähenemistä viime vuonna. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana opintojen keskeyttäminen on tullut oppilaitoksesta eroamisen sijaan yleisemmäksi. Tähän on saattanut olla syynä se, että ohjauksen kehittämishankkeen aikana on pyritty joustavammin löytämään opintojen jatkamiselle erilaisia vaihtoehtoja.

Joillakin alueilla keskeyttäneiden määrät ovat olleet tähänkin saakka erittäin pieniä, joten keskeyttämisen vähentäminen ei ole ollut aluehankkeen keskeisimpiä tavoitteita. Esimerkiksi Keski-Uudenmaan hankkeen alueella opintonsa keskeytti peruskoulun 9-luokan jälkeen v. 2005 1,3 %. Keskeyttämisten määrä on Kouvolan seudulla pidetty maan keskiarvon alapuolella. Pohjois-Satakunnan alueella ammatillisen koulutuksen keskeyttää alle 5 % opiskelijoista ja lukiokoulutuksessa keskeyttämisprosentti on 0-1 %. Riihimäellä on ollut valtuustotason sitovana tavoitteena, että puoli vuotta peruskoulun päättämisen jälkeen 95 % ko. ikäluokasta on jatko-opiskelupaikassa, työharjoittelussa tai työelämässä. Tämä tavoite ylitettiin reilusti, sillä 98,8 % keväällä 2005 peruskoulun päättäneistä oli opiskelemaisissa tai työelämässä. Riihimäen seudun muut kunnat mukaan luettuina vastaava luku oli 97,7 %. Mäntykankaan ja Ruskeasuon kouluissa perusopetuksessa ja lisäopetuksessa ei ole opintojaan keskeyttäneitä.

Keskeinen keino opintojen keskeyttämisen vähentämisessä on se, että jokainen perusopetuksesta lähtevä nuori tekee taipumuksiaan ja edellytyksiään vastaavan koulu-

tusvalinnan ja saa sellaisen opiskelupaikan, jonka opintoihin hän sitoutuu. Koulujen ja oppilaitosten täytyy siis kehittää sellaisia välineitä, joilla tuetaan onnistuneita koulutusvalintoja. Koulutusvalintojen onnistuneisuutta voidaan tukea jakamalla runsaasti tietoa toisen asteen koulutuksesta. Perusopetuksen oppilaille ja opinto-ohjaajille tulee tarjota erilaisia tutustumismahdollisuuksia sekä ammatilliseen koulutukseen että lukiokoulutukseen. Nivelvaiheyhteistyön avulla pyritään muun muassa antamaan perusasteen oppilaille mahdollisuus tutustua alueen koulutustarjontaan ja ammatteihin.

Perusasteelta toisen asteen oppilaitokseen siirryttäessä opintojen keskeyttämisen ehkäisyä tuetaan kehittämällä nivelvaiheen tiedonsiirtoa perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Oppilaiden ja opiskelijoiden tiedonsiirtoa ja seurantarjestelmiä täytyy selkiyttää sekä luoda oikeudellisesti kestävä käytäntö.

Toisen asteen opintojen aloitusvaiheen ohjaus on merkittävää opintojen keskeyttämisen ehkäisyssä. Aloitusvaiheen ohjaukseen panostaminen on tarkoittanut muun muassa sitä, että tulohaastatteluvaiheessa koulutusohjelmavastaava käy entistä tarkemmin läpi uuden opiskelijan opintohistorian. Lisäksi opintojen suunnittelua ja henkilökohtaistamista on lisätty.

Oppilaitoksissa keskeyttämässä oleva opiskelija tekee opinto-ohjaajan tai ryhmänohjaajan kanssa jatkosuunnitelman ennen keskeyttämistä. Keskeyttäminen edellyttää keskustelua oppilaitoksen henkilöstön kanssa ja tavoitteena on löytää uusi opiskelupaikka. Työvoimapaalveluissa on myös valmius tehdä yhteistyötä tilanteessa, jossa oppilas on aikeissa keskeyttää opintojaan

Opintojen keskeyttämisen vähentämiseksi on alueella lisätty yhteistyötä ja tiedonvaihtoa toisen asteen oppilaitosten, työvoimapaalvelujen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kesken. Yhteistyön lisääntymisestä huolimatta kaikkia tarjolla olevia mahdollisuuksia ei aluehankkeiden arvioinnin mukaan ehkä aina osata hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla (esimerkiksi lisäopetus ja pajat). Poikkihallinnollisen yhteistyönä laaditut toimintamallit pyrkivät nimenomaan auttamaan keskeyttämistä harkitsevan opiskelijan ohjauksessa. Alueella olevissa oppilaitosverkostoissa pyritään etsimään opinnot keskeyttävälle nuorelle uusi opiskelupaikka jostakin toisesta oppilaitoksesta. Toisena vaihtoehtona on, että luodaan koulutuksen keskeyttämisaikeissa oleville opiskelijoille mahdollisuus siirtyä joustavasti koulutusosalta toiselle ja oppilaitoksesta toiseen.

Alueilla on kehitetty erilaisia keinoja opintojen keskeyttämisten vähentämiseksi. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Opinto-ohjaajan, kuraattorin, terveydenhoitajan ja ryhmänohjaajan säännölliset tapaamiset, joissa kartoitetaan keskeyttämisuhan alaisten opiskelijoiden ohjaus- ja tukitarpeet. Toiminta on opiskelijahuoltoryhmän organisoimaa. Kun ohjaustarpeita pohditaan ryhmittäin viikoittaisissa palavereissa, jää opiskelijahuoltoryhmälle aikaa pohtia ennalta-*

ehkäisevää toimintaa. Ongelmallisimmat tilanteet palautetaan opiskelijahuoltoryhmään käsiteltäväksi.

- *Oppilaitoksissa on lähdetty muuttamaan entistä luokanvalvojajärjestelmää ryhmänohjaajajärjestelmäksi jolla pyritään siihen, että ryhmänohjaajat ja koko henkilökunta ottavat selkeästi enemmän vastuuta myös koulutukselle asetetusta kasvatustehtävästä. Henkilöstöä tuetaan tehtävässään täydennyskoulutuksella.*
- *On aloitettu selvitys- ja suunnittelutyö HOJKS toiminnan saattamiseksi kestäväälle pohjalle. Tehtävää varten palkattiin henkilö ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on mukana ko. suunnittelutyössä. Suunnittelutyön jälkeen ko. tehtävään palkataan laaja-alainen erityisopettaja.*
- *Toteutettiin koko sisään tulevan ikäluokan matematiikan ja äidinkielen testit ja testitulosten perusteella ohjattiin opiskelijoita ns. tuetun opetuksen ryhmään. Tässä opetuksessa opiskelu tapahtuu pienryhmässä ja lisäksi annetaan tarvittavaa tukiopetusta. Äidinkielen testin osalta täytyy järjestelmää vielä kehittää. Tulevaisuudessa aiotaan testata kaikki äidinkieleltään muut kuin suomea tai ruotsia puhuvat opiskelijat. On osoittautunut, että opiskelijoiksi tulee henkilöitä joiden suomen kielen taito ei ole opiskelun vaatimalla tasolla. Ne henkilöt, jotka eivät läpäise testiä, ohjataan suomen kielen jatko-opintoihin.*
- *On perustettu tukiryhmä, jossa on edustajat opiskelijoiden huoltajista, opetushenkilökunnasta, opiston johdosta sekä oppilashuollosta. Tukiryhmän tarkoituksena on kehittää kotien ja koulun välistä yhteistyötä. Tukiryhmä kokoontuu vähintään kerran jaksossa ja lisäksi tarvittaessa.*
- *Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille on käytetty enemmän työvaltaisia ja käden taitoja suosivia opetusmenetelmiä. Lisäksi osastoilla, joilla on paljon erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, on käytetty ammattimiesopettajia opettajien apuna.*
- *Opintojen keskeyttämisen vähentämisessä myös seurantajärjestelmien toimivuus on tärkeää. Läsnäolon seurannan tehostaminen ja kiinteä yhteistyön ylläpitäminen kodin ja koulun välillä ovat tärkeitä elementtejä.*

6.5 Lukiokoulutuksen ohjauksen kehittäminen

Lukiokoulutuksen ohjaustoiminnan kehittäminen on ollut tavoitteena 68 % aluehankkeista.

Lukiokoulutuksen ohjauksen kehittämisen keskeisin väline on lukion oma ohjaussuunnitelma. Joissakin lukiossa on toteutettu opinto-ohjauksen arviointi, joka osaltaan on tukenut toiminnan kehittämistä ja ohjaussuunnitelman laatimista.

Aluehankkeet raportoivat, että lukiokoulutuksen ohjauksen kehittäminen tapahtuu ensisijaisesti alueellisen opinto-ohjaajien tiimin kautta tai muodostamalla lukion opinto-ohjaajien työryhmä. Yhteistyö tukee hyvien ohjaukseen käytäntöjen jakamista ja

kehittelyä. Ohjaustoiminnan kehittäminen alueilla vaatii pätevän ohjaushenkilöstön rekrytointia (opinto-ohjaajat ja kuraattorit).

Lukiokoulutuksen moniammatillinen opiskelijahuoltoryhmän työskentely (esimerkiksi lukion rehtori, opinto-ohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja ja opettajaedustaja) tukee ohjaustoiminnan kehittämistä. Opiskelijahuoltoryhmässä voidaan tarkastella opiskelijoiden opiskelua ja elämäntilannetta, tiedon siirtoa ja ajankohtaisista asioista. Lukioissa on pyritty huolehtimaan mahdollisten keskeyttäjiä jatko-ohjaamisesta.

Lukiokoulutuksen ohjaustoiminnan kehittämishaasteena on ryhmänohjaajien ja aineenopettajien ohjausroolin ja -vastuun vahvistaminen. Ohjausta tuetaan täydennyskoulutuksella. Lukioiden opetus- ja ohjaushenkilöstöä on koulutettu esimerkiksi varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen. Lukioissa on pidetty ryhmänohjausaiheiden suunnittelukokouksia, joissa ryhmänohjaajat yhdessä sopivat ryhmänohjaustuntien sisällöistä ja laativat yhteistä materiaalia. Ryhmänohjausaiheissa painottuvat ajankoh- taisten tietojen välittäminen opiskelusta lukiossa ja jatkokoulutuksesta. Lisäksi joissakin lukioissa on toteutettu opettajille suunnattu lukion erityisopetuksen koulutus.

Sellaisissa lukioissa, joissa on sekä päivä- että aikuislinja, opiskelijat laativat yksilöl- lisen opinto-ohjelman. Tällaisissa oppilaitoksissa kurssien suoritustavat ovat moninai- sia (esimerkiksi itsenäisesti tietoverkoissa etäopiskellen, tekemällä projektitöitä, tent- timällä). Opiskelijoiden itsenäistä opiskelua tuetaan. Itsenäisestä opiskelusta sovitaan suorituksen vastaanottavan opettajan kanssa etukäteen. Joustavilla opetusjärjestelyillä ja yksilöllisen ohjauksen avulla mahdollistetaan erityistä tukea tarvitsevien sekä vuoro- työtä tekevien ja hankalien matkojen päässä asuvien opiskelijoiden lukio-opiskelu.

Urheilijaopiskelijoiden ohjauksessa on löydetty toimivia keinoja. Urheilijaopiskeli- joilla on poissaoloja koulusta otteluiden, turnausten ja leirien vuoksi. Eräässä lukiossa on otettu käyttöön poissaoloanomuskäytäntö, jota varten on sovittu toimintatapa ja kaavake. Kaavaketta käytetään yli kolmen vuorokauden poissaolojen anomiseen. Opiskelija sopii ennen poissaoloaan kyseisen jakson opettajien kanssa korvaavista opintosuorituksista. Opettajat vahvistavat yhteiset sopimukset allekirjoituksellaan kaavakkeeseen oman oppi- aineensa kohdalle. Rehtori allekirjoittaa poissaolokaavakkeen eli hyväksyy sen vasta, kun siinä on kaikkien opiskelijan poissaoloajan opinto-ohjelmaan sisältyvien kurssien opet- tajien allekirjoitukset. Toimintatavasta ja kaavakkeesta on tiedotettu opiskelijoille urhei- luvalmennettävien yhteistilaisuuksissa, ryhmäohjaustunneille sekä opinto-ohjauksessa.

Oppilaitosten yhteistyöllä varmistetaan se, että opiskelijan käytännön mahdollisuu- det kahden tutkinnon suorittamiseen on aidosti olemassa.

Lukio-opiskelun seurantajärjestelmiä on kehitetty aluehankkeissa. Lukioissa on tehostettu opiskelijoiden poissaolojen ja kurssisuoritusten seuranta. Käytössä olevat hallinto-ohjelmat mahdollistavat opintosuunnitelman toteutumisen seurannan jopa kotoa. Eräällä alueella on kehitetty lukion varhaisen puuttumisen ilmoituslomake ja

toimintamalli, jossa nopeasti kiinnitetään huomiota opiskelijoiden poissaoloihin ja helpotetaan poissaolotietojen välittämistä ryhmäohjaajille ja opiskelijahuoltohenkilöstölle. Lukiosta valmistuneiden seurantarjestelmiä on tehostettu. Tavoitteena on kartoittaa ylioppilaaksi kirjoittamisen jälkeisen vuoden jatko-opintoihin sijoittuminen.

Alueilla on kehitetty erilaisia keinoja lukion ohjauksen kehittämiseksi. Seuraavassa on muutamia suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Erityisopetuspalvelujen antaminen, henkilökohtaiseen ohjaukseen panostettu entistä enemmän etenkin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla.*
- *Opiskelijan tukeminen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisessa ja toteuttamisessa.*
- *Opiskelijoiden tukeminen kurssivalintojen tekemisessä ja opintojen aikataulujen laatimisessa.*
- *Lukiossa pidetty perhekohtaisia neuvotteluja vanhemmille ja lukiolaiselle huonon opintomenestyksen ja vajaiden kurssisuorituksen takia. Yhteisen tapaamisen tavoitteena on ollut opiskelun esteiden kartoittaminen ja toimista sopiminen tai muun opiskelupaikan löytäminen.*

6.6 Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittäminen

Ammatillisen koulutuksen ohjaustoiminnan kehittäminen on ollut tavoitteena 63 % aluehankkeista.

Aluehankkeiden raporteissa korostetaan opetus- ja ohjassuunnitelmien merkitystä ammatillisen koulutuksen ohjaustoiminnan kehittämisessä. Opetussuunnitelmatyön yhteydessä ammatillisten oppilaitosten ohjassuunnitelmia on uudistettu vastaamaan koulutusorganisaation tavoitteita ja eri oppilaitosten erityistarpeita. Yleinen ohjassuunnitelma ja laatuksiteeristö ovat pohjana oppilaitoskohtaisille tai tutkintokohtaisille ohjassuunnitelmille. Ohjassuunnitelmiin on lisätty uutena ammattiosaamisen näyttöjen ohjaus. Oppilaitosten ohjassuunnitelmien laatimisen lisäksi haasteena on edelleenkin yhteisen alueellisen ohjausstrategian laatiminen.

Ammatillisen koulutuksen ohjaustoiminnan kehittäminen on joillakin alueilla nyt erittäin ajankohtaista, koska on muodostettu uusia ammatillisen koulutuksen koulutuskuntayhtymiä. Koulutuskuntayhtymässä ohjaus- ja oppilashuoltotyö organisoidaan uudella tavalla. Organisointia on suunnittelemassa erityisesti oppilaitoksen opinto-ohjaajien tiimi. Eräissä kuntayhtymässä ollaan ottamassa käyttöön ohjauskeskumallia. Kullekin opinto-ohjaajalle tulee tietty osa-alue, josta hän on vastuussa. Vastuualueiksi on suunniteltu mm. markkinointia, perehdyttämistä, jatko-opinto-ohjausta, erityisopetusta ja kansainvälistä toimintaa.

Ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen ohjausta on kehitetty. Yläkoulujen oppilaille on järjestetty Avoimet ovet -tapahtumia ja jatko-opintoinfopäiviä. Yhdeksänne luokan oppilaiden vanhemmille on järjestetty tilaisuuksia, joissa kerrotaan alueella olevista erilaisista ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoista. Koulutukseen hakeutumisvaiheen ohjauksen pitäisi nuorille pystyä kuvaamaan konkreettisesti työ, johon koulutuksessa saa valmiudet. Koulutusyhtymien www-sivuja on uusittu huomioiden nuorten ohjaukselliset tarpeet koulutukseen hakeutumisvaiheessa, koulutuksen aikana ja työelämään tai jatko-opintoihin siirtymisvaiheessa.

Opiskelijat tulevat ammatilliseen koulutukseen erilaisia väyliä (esimerkiksi saman vuoden keväällä peruskoulunsa päättäneet, joustavalla haulla hakeneet, peruskoulun jo vuosia sitten päättäneet, yhteisvalinnan kautta hakeneet, jälkihaun kautta hakeutuvat). Eri väyliä tulevilla opiskelijoilla on erilaisia ohjauksellisia tarpeita. Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittämiseksi on haasteena erilaisten opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien ohjauksellisiin tarpeisiin vastaaminen. Nivelvaiheen ohjauksen toteuttaminen on ongelmallista tilanteessa, jossa opiskelijoita hakeutuu yhteishaussa maantieteellisesti hyvinkin kaukaa joko koulutustarjonnan, muuton, tai henkilökohtaisten syiden vuoksi. Näiden yksittäisten opiskelijoiden lähtevän koulun tai oppilaitoksen kanssa ei useinkaan ole aiempia yhteyksiä ja siksi kyseisen opiskelijan nivelvaiheohjaus jää usein pelkästään vastaanottavan oppilaitoksen ohjaushenkilöiden vastuulle.

Tiedonsiirtoon nivelvaiheessa on kehitetty. Suoraan peruskoulusta lähialueen oppilaitokseen siirtyminen on hallittavissa hyvillä nivelvaihekäytännöillä (kuten toimivat tiedonsiirtoluvat, luotettavat nivelvaihekeskustelut ohjaushenkilöiden välillä, TET-jaksot, tutustumiset, haastattelut). Ne antavat hyvän lähtökohdan toiselle asteelle siirtymiselle. Tiedonsaannin parantuessa voidaan tukitoimet resursoida ja järjestää huomattavasti paremmin kuin aikaisemmin. Haasteena on nivelvaiheen ohjauksen toimivuus, kun opiskelija siirtyy toiselle paikkakunnalle opiskelemaan, ja oppilaitosten välillä ei ole ollut yhteistyötä.

Opintojen alkuvaiheessa arvioidaan aloittavan opiskelijan ohjaustarve. Ryhmänohjaaja tai luokanvalvoja on keskeisessä asemassa, kun rakennetaan luottamuksellista suhdetta opiskelijaan. Opintojen alussa käydään tavoitekeskustelu ryhmänohjaajan ja opiskelijan kesken. Keskustelun aikana tarkistetaan aiemmat opinnot, mahdolliset oppimisvaikeudet ja erityisen tuen tarve. Esiin nousseet asiat kirjataan, ja niitä voidaan päivittää koko opiskelun ajan kuitenkin vähintään vuosittain käytävien kehityskeskustelujen yhteydessä.

Ammattilukiotoiminnan kehittämiseksi ja edistämiseksi joillakin alueella on tehty menestyksestä yhteistyötä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten välillä. Ammatilukiosta on laadittu yhteinen alueellinen ammatilukioesite. Lisäksi sekä ammatillisten oppilaitosten että lukioiden opinto-ohjaajat kiertävät yhdessä jokaisella alueen yläkoululla pitämässä tiedotustilaisuuden ammatilukiosta oppilaille ja opettajille. Koulutuksen järjestäjät, koulutuskuntayhtymät ja peruskunnat, ovat sopineet noudatettavista opetuksen korvauseriaatteista, kun opiskelija tekee kursseja toisessa oppilaitoksessa. Sopimuksen mukaan lähettävä oppilaitos maksaa toisessa oppilaitoksessa suoritetuista kursseista opiskelijahinnasta laskettavan korvauksen valtionosuusjärjestelmän mukaisesti.

Täydennyskoulutuksen järjestäminen on myös ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittämisessä tärkeää. Oppilaitoksissa on pyritty kouluttamaan kaikkia opettajia ohjausteemoissa. Opinto-ohjaajien koulutuksen on aluehankkeissa kiinnitetty huomiota. Opiskelijoille suunnattu tuutor- ja mentorkoulutukset tukevat ohjaustoimintaa.

Joillakin alueilla ammatillisen koulutuksen ohjausresurssia on lisätty, kehitetty ohjauksen sisältöjä ja moniammatillista yhteistyötä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauksessa. Yhtenä kehittämisaalueena on ollut tuetun työssäoppimisen toimintamallien kehittäminen eli tehostetun ohjauksen tarjoaminen työssäoppimisjaksojen aikana runsaammin tukea tarvitseville opiskelijoille. Lisäksi on laadittu poikkihallinnollisena yhteistyönä toimintamalli keskeyttämistä harkitsevan opiskelijan ohjaukseen. Keskeyttämisten määrät on siten saatu vähenemään.

Ammatillisen koulutuksen ohjaustoiminnassa on kehitetty luokkaohjausta. Se on tarkoittanut oppilaitoksessa yhteisen luokkaohjaussuunnitelman tekemistä. Yhteisessä työkokouksessa on arvioitu ohjauksen nykytilaa ja luotu suunnitelmalle pohja. Arvioinnissa on havaittu, että opinto-ohjaajan työ sisältää pääasiassa henkilökohtaista ohjausta muiden opinto-ohjaajan tehtävien lisäksi. Ryhmäohjaustunteja käytetään hyvin vähän. Tavoitteena on, että ohjausresurssien käyttö tehostuu, kun varmistetaan että kaikille opiskelijoille tiedotetaan perusasiat luokkaohjaustunneilla, ja henkilökohtaista ohjausta kohdennetaan sitä todella tarvitseville. Näin saadaan niukat resurssit kohdennettua paremmin.

6.7 Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittämisen keinot. Tähän kysymykseen vastasi 55 % aluehankkeista. Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittämistoimenpiteitä voidaan jakaa oppilaitoksen sisäisiin toimenpiteisiin ja yhteistyöverkostossa toteutettaviin toimenpiteisiin.

Alueilla on kehitetty erilaisia keinoja varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittämiseksi. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista koulun/oppilaitoksen sisäiset toimenpiteistä:

- *Henkilöstön ja opiskelijahuoltoryhmän yhteiset säännölliset kokoontumiset, joissa käsitellään luokkien tilanne (mm. hylätyt kurssit, poissaolot).*
- *Oppilashuoltoryhmien toimintaan on kiinnitetty huomiota. Niiden tapaamisajat ovat säännöllisiä ja toimenkuvaa on tarkistettu. Oppilashuoltoryhmään kuuluvat koulutusjohtaja, opinto-ohjaajat, kuraattori, terveydenhoitaja sekä konsultteina toimivat psykologi ja oppilaitospastori. Tarvittaessa pyydetään ryhmänohjaajia paikalle kertomaan ryhmänsä tilanteesta.*
- *Poissaolojen sekä opintojen etenemisen tarkka seuranta, otettu käyttöön reaaliaikainen läsnäolon seurantajärjestelmä.*
- *Heikosti opinnoissaan menestyvät pyydetään yksilölliseen ohjauskeskusteluun ja opintojen suunnitteluun.*
- *Henkilöstön täydennyskoulutus: asia on esillä seminaarien ohjelmissa, luokanvalvojia on koulutettu ongelmien havaitsemiseen ja puheeksi ottamiseen (koko henkilöstö "tuntosarvina", jotta aavistetaan ja havaitaan opiskelijoiden tarve laajempaan yksilölliseen ohjaukseen).*
- *Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat osa erityisopetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa.*
- *Aloittaville opiskelijoille/oppilaille tehdään kyselyt ja pidetään henkilökohtaiset keskustelutuokiot laaditulla lomakkeella. Keskustelutuokiassa tarkistetaan todistukset ja tarvittaessa konsultoidaan oppilashuoltoryhmää ja sen seurauksena voidaan laatia HOJKS, mikäli tilanne sitä vaatii. Kullekin opiskelijalle tarkentuu samassa yhteydessä myös HOPS.*
- *Säännölliset ryhmänohjaustunnit toisen asteen oppilaitoksissa sekä luokanvalvojien tunnit ja vartit perusopetuksessa.*
- *Perusasteella on käytössä Huolen harmaa vyöhyke-lomake, josta on tullut työkalu luokanvalvojalle. Nämä huolet samoin kuin poissaolot, luvalliset ja luvattomat käsitellään oppilashuoltoryhmissä ja tietoa oppimisesta ja muista huolenaiheista on voitu saattaa vaihtaa ammatilliselle sekä lukiopuolelle.*
- *On kehittänyt yhteistyötä terveydenhuollon ja asuntolatoiminnan kanssa.*
- *Tulevien opiskelijoiden testaukset.*
- *Eri tukitoimien, kuten tuettu opetus ja muu pienryhmätoiminta. Oppilaitoksissa toimii erilaisia klinikoita (esim. äidinkieli, ruotsi, englanti, matematiikka). Klinikoiden toimintaa pyritään kehittämään niin, että niissä on myös mahdollisuus näiden oppiaineiden suorittamiseen, jos opintojen suorittaminen oppituntien aikana ei onnistu.*

Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista koulun/oppilaitoksen verkostossa toteutettavista toimenpiteistä:

- *Vuosiluokkien 1-6 osalta yhteistyö perheneuvolan kanssa.*
- *Sosiaali- ja terveystoimen kanssa on yhteistyössä laadittu opiskelijahuollon yhteistyösuunnitelma, joka on otettu käyttöön lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa.*
- *Siirtotietojen tehokas hyväksikäyttö, saattaen vaihtamisen käytänteiden kehittäminen, siirtotiedon suunnitelmallinen käyttäminen opetuksen ja ohjauksen suunnittelussa.*
- *Alueen pienissä oppilaitoksissa on helpompi toimia tiiviissä yhteistyössä mm. terveydenhoitohenkilöstön sekä sosiaalitoimen kanssa ja tämän yhteistyön joustavuus ja helppous edelleen madaltaa kynnystä varhaiselle ongelmiin puuttumiselle.*
- *Tarvittaessa oppilashuoltoryhmä kutsuu kokouksiin myös muita sosiaalialan asiantuntijajäseniä, kuultavaksi opiskelijoita ja heidän vanhempiaan. Ryhmä toimii sekä varhaisen puuttumisen periaatteella että myös asiantuntijapalvelujen antajana ja hankkijana, opiskelijaa eteenpäin auttavana ja vanhempien kanssa keskustelijana ja kuulijana.*

6.8 Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalveluja on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 42 % aluehankkeista.

Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittämisessä on tärkeää poikkihallinnollisten ja moniammatillisten yhteistyöverkostojen toimivuus. Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittämisessä erityisesti työvoimahallinnon kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä. Työvoimapalvelujen yhteiskuntatakuu vuoden 2005 alusta alkaen on nopeuttanut alle 25-vuotiaiden työttömyyteen puuttumista, eli jo 3 kuukauden työttömyysjakson jälkeen työvoimatoimisto tarjoaa aktiivisesti koulutusta tai muita toimenpiteitä nuorelle. Joillakin alueilla ammatillisten oppilaitosten opinto-ohjaajat ovat mukana työvoimatoimistojen uusissa nuorten työvoiman palvelukeskuksissa, jonka tehtävänä on nimenomaan koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tukeminen ja ohjaaminen koulutukseen tai sitä tukevaan toimintaa. Koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille on järjestetty ammatilliseen koulutukseen ohjaavia teemapäiviä. Yhteistyötä tehdään myös nuorten työpajojen kanssa.

Ilman opiskelupaikkaa jääneiden nuorten ohjauksen yhteistyössä ovat toisen asteen oppilaitokset ja lähettävät koulut/oppilaitokset. Tarkoituksena on toteuttaa yhteinen saattaen vaihto tapaaminen elokuun lopussa - syyskuun alussa. Syksyn saattaen vaihto tapahtumaan kutsutaan myös kymppiluokkien edustajat, ammatillisen oppilaitoksen edustajat sekä työvoiman palvelukeskuksen edustaja.

Alueilla on käynnissä erilaisia projekteja, joiden tavoitteena on kehittää palvelu- ja ohjausmalleja sekä -tarjontaa koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Työvalmennuskeskukset ja jotkut järjestöjen ovat kehittämässä koulutuksen ulkpuolella olevien nuorten ohjauspalveluja.

6.9 Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalveluja on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 55 % aluehankkeista.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa on ollut muutamia aluehankkeita, joiden keskeisenä tavoitteena on ollut nimenomaan erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen. Koulutuspolku-hankkeen (Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen ja ammatinvalinnan ohjauksen kehittäminen Oulun seudulla) tavoitteena on opinnoissa ja työllistymisessä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolun eri vaiheiden ohjauspalvelujen kehittäminen oppilaitosten ja hallinnonalojen yhteistyönä. Mäntykankaan ja Ruskeasuon erityiskoulujen hankkeen tavoitteena on ollut koulun moniammatillisen yhteistyön kehittäminen oppilaanohjauksen monipuolistamiseksi. Tavoitteena on ollut myös rakentaa malli, jossa nuorten vaikeavammaisten oppilaiden syrjäytyminen ehkäistään. Jyväskylän seudun hanke on keskittynyt nimenomaan pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen kysymyksiin.

Muissa aluehankkeissa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen on ollut yksi näkökulma muiden näkökulmien rinnalla. Aluehankkeissa on erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittämisen keinoina ovat olleet ohjaussuunnitelmat, henkilöstön täydennyskoulutus, nivelvaiheyhteistyö, henkilökohtaisten opetussuunnitelmien laatiminen, erilaiset pedagogiset keinot, yhteistyö vanhempien sekä muiden alueella toimivien hankkeiden kanssa.

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaukselliset tarpeet on kirjattu ohjaussuunnitelmiin, erityisopetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan tai ohjauksen yhteistyösuunnitelmaan.

Koulujen ja oppilaitosten opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisesta täytyy huolehtia, jotta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden tuki- ja ohjaustarpeisiin vastattaisiin. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaus on ollut esillä mm. alueellisissa koulutuksissa ja seminaareissa. Opettajia on hakeutunut erityis-

opettajakoulutukseen. Oppilaitoksissa on palkattu henkilö suunnittelemaan erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden palveluja.

Kouluissa ja oppilaitoksissa on panostettu siirtolomakkeiden kehittämiseen ja käyttöön ottoon.

Siirtotietojen joustava välittäminen nivelvaiheessa palvelee erityisesti erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Nivelvaihe pitäisi saada toimimaan koulusta työelämään tai tuettuun työhön. Joidenkin hankkeiden tavoitteena on ollut kehittää työhön siirtymisen nivelvaihetta yhteistyössä nuorten, oppilaitosten opiskelijahuoltohenkilöstön ja työvoimapalvelukeskuksen henkilöstön kanssa. Ammatillisen koulutuksen ohjauksellisena haasteena on työelämän ja koulutuksen kiinteä kytkeytyminen toisiinsa sekä työelämään ohjaaminen ja opiskelijoiden sijoittumisen seuranta. Lisäksi opiskelijoiden jatkosuunnitelmien toteutumista ja yhteiskuntaan sijoittumista seurataan yhteistyössä työvoimatoimistojen ja koulutuksen järjestäjien kanssa.

Koulutusohjelmavastaavat ovat laatineet kaikille erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelmat, joiden toteutumista he ovat seuranneet säännöllisesti. Opiskelijoille on järjestetty erityisopettajan, terveydenhoitajan ja ulkopuolisten asiantuntijoiden palveluja tarpeen mukaan.

Erytystä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta on oppilaitoksissa lisätty työvaltaisten opetusmenetelmien käyttöä. Opetus on ollut yksilöllisempää, ja se on tapahtunut pienemmissä ryhmissä. Avustajiksi on palkattu kokenutta ja osaavaa ammattihenkilöstöä, joilla on halua, elämäkokemusta ja osaamista työskennellä nuorten ammattiopiskelijoiden kanssa. Opiskelijat ovat selvinneet paremmin työvaltaisessa opetuksessa, ja heidän motivaationsa on selvästi parantunut sekä luvattomat poissaolot ja keskeyttämiset ovat vähentyneet.

Alueilla on tehostettu suunnittelua siten, että erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ovat voineet suorittaa perusopetuksen kokonaan kotiseudulla. Esimerkiksi eräälle yläkoululle on tulossa pienestä alakoulusta kahden vuoden kuluttua oppilas, jonka CP-vamma asettaa koulun fyysiselle ympäristölle tietyt ehdot. Oppilas liikkuu pyörätuolilla, jolloin portaat, WC, kalustot, apuvälineet täytyy olla sopivia. Yläkoululle järjestettiin neuvottelu, jossa olivat vanhempien ja lapsen lisäksi läsnä toimintaterapeutti ja erityiskoulun asiantuntija, koulun rehtori, opinto-ohjaaja ja erityisopettaja. Tilaisuudessa kartoitettiin toimintaympäristön muutostarpeet ja siihen vaadittavat resurssit, joihin varauduttiin talousarviossa.

Yhteistyötä koulun/oppilaitoksen ja oppilaiden/opiskelijoiden huoltajien kanssa on tehostettu. Tapaamisissa on ollut myös mm. nuorisotyöstä vastaavia henkilöitä, työvoimahallinnon edustajia, edustajia Erilaiset oppijat ry:stä.

Alueilla on kehitetty yhteistyötä toisten hankkeiden kanssa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen sujuvuuden parantamiseksi. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Reimari-projekti: projektin kohderyhmänä ovat toisen asteen ammatillisten opintojen päätösvaiheessa olevat nuoret, joilla on ollut opinnoissa elämänhallinnan ja opiskelun vaikeuksia, ja joilla on uhkana työttömyys tai työnsaannin viivästyminen. Toisena kohderyhmänä on tukea tarvitsevien nuorten kanssa työskentelevä ohjaushenkilöstö. Projektiin on palkattu projektityöntekijä työvoimatoimistosta, joka tuo yksiköihin tietouden työllistymiseen liittyvistä palveluista jo ennen opintojen päättymistä. Tieto siirtyy saattaen vaihtaen työvoimaviranomaiselle ja nuorelle voidaan räätälöidä hänelle sopivat palvelut ilman ylimääräisiä viiveitä. Projektin aikana tehostetaan ja lisätään yksilöllistä ohjausta ja neuvontaa, suunnitellaan räätälöityjä yksilöllisiä työllistymis- ja aktivoitinkokonaisuuksia, hyödynnetään yhteistyöverkostoa ja aikaisemmin saatuja hyviä käytäntöjä. Lisäksi järjestetään koulutusyhtymän henkilöstölle ja sidosryhmille yhteisiä tapaamisia ja koulutuksia, jotka parantavat yhteistoimintavalmiuksia.*
- *Opetushallituksen erityisopetuksen hanke "Erilainen oppija - yhteinen koulu". Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittäminen ovat siinä painopistealueena. Alueen erityisopettajat ja koulukuraattorit ovat yhdessä muiden opettajien kanssa tarttuneet havaittuihin ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.*
- *Ennen oppilaan ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen alkua oppilaitoksessa kehitettiin ESR-projektien aikana erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen tueksi erityisopetuksen ERVA-malli.*
- *Muuntaja-hanke, jossa työtetään palvelumallia ja -tarjontaa koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Työvoimatoimiston ja työvoiman palvelukeskuksen, sosiaalitoimen, pajatoiminnan ja työvalmennuskeskusten ja joidenkin järjestöjen sekä projektin kehittämisen kohteena on koulutuksen ulkopuolella olevien ohjauksen kehittäminen.*

6.10 Eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalveluja on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 47 % aluehankkeista.

Pääkaupunkiseudulla oleva Kansalaisopistojen aluehanke on keskittynyt eri kulttuuritaustan omaavien opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittämiseen. Tämän hankkeen tavoitteena on ollut lisätä vapaan sivistystyön alalla maahanmuuttajakouluttajien yhteistyötä pääkaupunkiseudulla. Aluehankkeella ei ole valmista opinto-ohjauksen

järjestelmää, jota kehitettäisiin. Ajatus kokonaan erillisen järjestelmän luomisesta ei myöskään ollut mahdollinen. Tämän vuoksi hankkeessa pyrittiin hyödyntämään jo olemassa olevia maahanmuuttajatyön ryhmiä. Hanke oli yhdessä Espoon kotoutumis- ja työllisyysasioiden työryhmässä ns. TIMO-mallia (monikulttuuriseen työelämään). Mallissa on keskeistä maahanmuuttajien koulutuksen niveltäminen joustavaksi oppimisolukseksi, joka tukee maahanmuuttajien ohjautumista ja pääsyä työelämään. TIMO-mallin tuloksena on syntynyt kielikoulutusta, ammatillista koulutusta, tukea työnantajille, ohjausta ja neuvontaa sekä koordinoituyhteistyötä.

Kolme aluehanketta raportoi, ettei eri kulttuuritaustaisten oppilaiden tai opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen ole ollut heidän aluehankkeessaan keskeisellä sijalla, koska alueella on ollut maahanmuuttajia toistaiseksi vähän. Lisäksi todettiin, että eri kulttuuritaustaiset oppilaat/opiskelijat ovat hyötynet erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden/opiskelijoiden ohjauspalveluiden kehittämisestä.

Alueilla on kehitetty eri kulttuuritaustaisten oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauspalveluja. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Alueen opinto-ohjaajille on järjestetty koulutusta kulttuurien kohtaamisesta ja maahanmuuttajien ohjauksesta alueen tai koulun/oppilaitoksen omana koulutuksena tai koulutuksen järjestäminen on liittynyt Equal-projektiin (Jyväskylän yliopiston, OKL).*
- *Perusopetuksessa maahanmuuttajien opetus on keskitetty yhteen kouluun.*
- *Ammattioppilaitoksessa toimii maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta, opiskelijoille järjestetään henkilökohtaista ohjausta ja mahdollisuus tutustua tarkemmin eri aloihin. Myös tutkintoa suorittavilla koulutusyhtymän opiskelijoilla sekä lukion opiskelijoilla on mahdollisuus laajennettuun ohjaukseen ja tukiopetukseen.*
- *On perustettu maahanmuuttajakoulutuksen resurssirengas, jonka tehtävänä on maahanmuuttajien koulutukseen liittyvä kehittämistoiminta. Koulutuspolku hankkeen hankekoordinaattori on mukana resurssirengas tehtäväalueenaan erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauspalveluiden kehittäminen.*
- *On aloitettu maahanmuuttajien suomi toisena kielenä opetus oppilaitosyhteistyössä, on laadittu alueellinen, koulutusaloista riippumaton suomi toisena kielenä opetuksen opetussuunnitelma. Tämän lisäksi panostetaan eriyttävän materiaalin laatimiseen maahanmuuttajien suomenkielen opetukseen sekä selkokielimateriaalin laatimiseen eri oppiaineiden opetuksen maahanmuuttajille tueksi.*
- *Maahanmuuttajaopiskelijoitten ohjauksesta on laadittu perusselvitys ja toimenpidesuositukset ammatilliselle puolelle ja ne on kirjattu opetussuunnitelman yhteiseen osaan.*
- *Oppilaitoksiin on palkatta maahanmuuttajataustaisia opettajia, jotka ryhmänohjaajina ja opettajina voivat paremmin ohjata myöskin maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita.*

- *Oppilaille/opiskelijoille on tarjottu mahdollisuutta opiskella oman äidinkiellensä opintoja ja tukea tällä tavoin hänen opintojensa edistymistä.*
- *Ulkkomaalaisille opiskelijoille on kehitetty tuutorointijärjestelmä.*
- *Peruskoulun päättävän luokan maahanmuuttajataustaisille oppilaille ja heidän huoltajilleen on järjestetty tilaisuus kuntayhtymän tiloissa, joissa on kerrottu ammatillisesta väylästä jatko-opintovaihtoehtona.*

6.11 Tieto- ja viestintäteknologian käytön kehittäminen ohjauksessa

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten tieto- ja viestintäteknologian käyttöä ohjauksessa on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 60 % aluehankkeista.

Aikuislukioiden hanke keskittyi erityisesti tieto- ja viestintäteknologian käytön kehittämiseen ohjauksessa. Hankkeen tavoitteena on ollut rakentaa aikuislukioiden verkko-opinto-ohjauksen sivusto (www.aikuislukiot.fi). Hankkeessa rakennetut sivut on linkitetty muun muassa Opetushallituksen ja Opintoluotsin sivuille. Osa aluehankkeista totesi, ettei tieto- ja viestintäteknologian käyttö ohjauksessa ole ollut hankkeessa erityisenä tavoitteena, mutta se on kuitenkin työvälineenä ollut mukana hankkeen toteuttamisessa.

Tieto- ja viestintäteknologiaa on käytetty henkilökohtaisessa ohjauksessa. Oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksessa käytetään erilaisia välineitä (esimerkiksi tekstiviestit, kännykkäpuhelimet, sähköposti). Oppilaiden ja opiskelijoiden ohella vanhempia ja muita ohjaavia tahoja informoidaan sähköpostilla. Oppilaita ja opiskelijoita ohjataan hyödyntämään internetistä löytyvää aineistoa – esimerkiksi Opintoluotsin ja AVO-ohjelman itsenäistä käyttöä on lisätty. Lisäksi eri oppilaitosten kotisivuja käytetään ohjauksessa.

Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään alueelliseen yhteydenpitoon. Aluehankkeilla on sivustoja (esim. <http://oponet.karhukunnat.fi>), joihin on koottu hankkeen aikana syntynyt materiaali, kuten suunnitelmat, hakemukset, ohjausryhmien pöytäkirjat. Hankkeessa tuotettu materiaali on tehty sähköiseen muotoon, jotta se on helposti muokattavissa ja levitettävissä. Verkkosivuille on tallennettu koulutustilaisuuksissa jaettu materiaali.

Tieto- ja viestintäteknologiaa on joillakin alueilla ryhdytty hyödyntämään ohjauksen kurssien toteutuksessa. Esimerkiksi lukion opinto-ohjauksen syventävää kurssia on kokeiltu nettiversiona muutamissa lukioissa.

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö ohjausmateriaalin tuottamisessa ja oppilaitosten/alueellisten ohjauksellisten verkkosivujen kehittämisessä on ollut aluehankkeissa aktiivista. Erilaisille sivustoille ja portaaleihin on koottu ohjausmateriaa-

leja ja linkkejä oppijan polun eri vaiheiden ohjaukseen. Tällaisia sivustoja ovat mm. luotsiasema.kpedu.fi, www.oponaattori.fi, www.vep.fi (virtuaalinen erityisopetuksen kehittämishanke), www.aikuislukiot.fi. Sähköisten ohjausportaalien rakentaminen on hankkeen aikana aloitettu monessa paikkaa, mutta niitä ei ole vielä saatu valmiiksi.

Koulujen ja oppilaitosten kotisivujen päivittäminen ohjauksen näkökulmasta on ollut ajankohtaista useassa aluehankkeessa. Ohjauksen sivuja on rakennettu osaksi koulun/oppilaitoksen sivustoa.

Alueilla kehitetään erilaisia ohjausmateriaaleja. Esimerkiksi Oulussa on laadittu materiaalipakettia erityistä tukea tarvitsevien ohjaukseen. Se julkaistaan CD-levynä, ja sen sisältöinä ovat mm. ammatillinen erityisopetus, erityisopiskelijan koulutuspolut, nivelvaiheen ohjaus, siirtohojoks oppilaitosten välisen tiedon välityksen työkaluna. Myös nettipohjaisten seurantarjestelmien kehittäminen voidaan tulkita ohjausmateriaalin kehittämisenä.

Jotta tieto- ja viestintäteknologian käyttö ohjauksessa lisääntyy, on huolehdittava henkilöstön täydennyskoulutuksesta. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana on eri puolella maata järjestetty eritasoisia opinto-ohjaajille tarkoitettuja OPO.Fi -koulutuksia, jossa tieto- ja viestintäteknologian käyttöä ohjauksessa on kehitetään eteenpäin.

Tieto- ja viestintäteknologian käytön kehittäminen ohjauksessa mainitaan tulevaisuuden haasteena useimpien aluehankkeiden vastauksissa.

6.12 Ohjausmenetelmien ja -välineiden käytön ja toimivuuden kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten ohjauksessa käytettävien menetelmien ja välineiden käyttöä ja toimivuutta on kehitetty. Tähän kysymykseen vastasi 39 % aluehankkeista.

Ohjauksessa käytettävien menetelmien ja välineiden käyttöä ja toimivuutta on kehitetty ensisijaisesti koulutuksen avulla. Alueellisissa opinto-ohjaajien koulutustilaisuuksissa on esitelty ja levitetty hyviä ohjauskäytäntöjä. Varhainen puuttuminen, sosiodynaaminen ohjauksen lähestymistapa ja ratkaisukeskeisyys ovat hankkeenaikaisia koulutusten aiheita, joista on ollut mahdollista saada menetelmiä ja välineitä ohjaustyöhön. Oppilaantuntemusta on vahvistettu puheeksi ottamiskoulutuksessa, jonka tarkoituksena oli antaa välineitä varhaiseen puuttumiseen

Kouluissa ja oppilaitoksissa on sekä itse tuotettu tai ostettu erilaisia materiaaleja ohjaustyön tueksi. Oppilaitoksissa tuotettuja materiaaleja ovat mm. erilaiset ohjaus-sivustot (esim. www.luotsiasema.kpedu.fi), nivelvaiheen siirtolomakkeet ja siirtohojoks-materiaalit. Lisäksi on tuotettu materiaalia luokanvalvojille ja ryhmänohjaajille.

Materiaalin tuottamisessa on kiinnitetty huomiota sen käytettävyyteen. Kaikki tuotettu materiaali on aluehankkeissa tehty sähköiseen muotoon, jotta se on helposti muokattavissa ja levitettävissä.

Alueille on ostettu erilaista ohjausta tukevaa materiaalia. Esimerkiksi on hankittu yksilöllistä opetusta tukeva työkaluohjelma matematiikan opetukseen ja työvälinohjelman pienryhmätyöskentelyä tukeva, opetustilasta riippumaton laitteisto. Hankkeissa on kehitetty ja otettu käyttöön esimerkiksi Primuksen nettipohjainen WILMA-ohjelma.

Koulukohtaisten, tutkintokohtaisten ja oppilaitosryhmäkohtaisten ohjaussuunnitelmien laatiminen ja yhteinen välineiden kehittäminen mm. työnjakoon, on ollut myös ohjauksessa käytettävien menetelmien ja välineiden käytön ja toimivuuden kehittämistä. Oppilaan- ja opinto-ohjaajien alueellisen tiimin merkitys ohjauksen menetelmien ja välineiden kehittämisessä on keskeinen.

6.13 Ohjausta tukevan materiaalin kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, onko ohjauksen kehittämishankkeen aikana tuotettu ohjaustoimintaa tukevaa materiaalia. Kyselylomakkeessa pyydettiin kuvaamaan millaista materiaalia on tuotettu, keitä sitä on ollut tuottamassa ja mihin materiaalia aiotaan käyttää. Tähän kysymykseen vastasi 53 % aluehankkeista.

Ohjauksen kehittämishankkeen aikana tuotettu ohjaustoimintaa tukevaa materiaalia on moninaista, esimerkiksi www-sivusto, ohjaussuunnitelma, käsikirja, opas, kansio, kysely, lomakkeet, videonauha, DVD, esite, julkaisu, kalvomateriaali. Seuraavaksi kuvataan näitä tarkemmin.

WWW-sivustoja:

- Etelä-Suomen aikuislukioiden verkko-ohjauksen kehittämishanke on julkaissut aikuislukioiden ohjauksen verkkosivut: <http://www.aikuislukiot.fi/> Sivustolla on ohjauksellista perustietoa ja Kysy opolta -lomake.
- Keski-Uudenmaan hanke:
<http://www.peda.net/veraja/opofi/espoo/eijak/kehittaminen/opo>
- Rovaseudun, Kittilän ja Enontekiön seudullinen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke: <http://edu.ropol.roiami.fi/ohjauksenkehittamishanke/>
- Karhukuntien hanke: <http://oponet.karhukunnat.fi/>

Verkkosivuilla:

- on tiedotettu hankkeeseen liittyvistä ajankohtaisista asioista, tavoitteista ja toiminnasta,
- löytyvät ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmien pöytäkirjat ja
- on tallennettu koulutustilaisuuksista kertynyt koulutusmateriaali.

- Kokemäenjokilaakso: <http://www.satakola.fi/opohanke/>
- Kokkolan luotsiasema: <http://luotsiasema.kpedu.fi>
- Ohjauksen polku – Oulun alueen oppilaan- ja opinto-ohjauksen yhteistyö- ja koulutushanke: <http://www.osao.fi/index.php?1243>
- Koulutuspolku – Merikosken ammatillinen koulutuskeskus: http://www.merikoski.fi/meakkweb/peruskoulutus/d_opiskelijan_tukipalvelut/index.html
- Koulun omana ohjauslustana verkko-ohjauksessa, tiedotuskanavana ja omien kurssien työalustana. <http://www.peda.net/veraja/opofi/opofi2sallo/sopo>

Ohjaussuunnitelma:

- Ohjaussuunnitelma sisältää materiaalia: ohjaustehtävät, ohjaussuunnitelman ja ryhmän ohjaajan käsikirjan. Lisäksi erityisopiskelijoiden suunnitelma, toimijat nivelvaiheissa, niveltiedonsiirtolomake malli on saatavissa yhdyshenkilöltä.
- Kouvolan seudun ohjausyhteistyön toimintasuunnitelma ja Ohjaus nivelvaiheissa. Kouvolan seudun toimintamalli.
- Koulutuskeskus Salpauksen opinto-ohjauksen suunnitelma. Materiaali julkaistaan auditoinnin jälkeen Internetissä osoitteessa <http://www.salpaus.fi/ohjauspolku>.
- Ohjauksen yhteistyösuunnitelma Keravalla
<http://www.peda.net/veraja/opofi/espoo/eijak/kehittaminen/opo/>
→ Toiminta
→ Kerava (Ohjauksen yhteistyösuunnitelma Keravalla 29.8.2005)

Käsikirja, opas, kansio:

- Hankkeen toimesta uusitaan alueen perusasteen opinto-ohjausta varten tehty opo-kansio.
- Hankkeessa ollaan parhaillaan käynnistämässä ohjauksen käsikirjan laatiminen. Se on tarkoitus myös tuottaa hankkeen verkkosivuille sähköiseen muotoon.

Kyselyt:

- Yrittäjyyskasvatusosion yhteydessä tehtiin asennekysely.
- Kyselylomake 7-luokan oppilaille ja vanhemmille toiveista ohjauksen sisällön ja toteutuksen suhteen.
- Kysely 9-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen opinto-ohjauksen ja jatko-ohjauksen toteutuksesta.

Lomakkeet:

- Perusopetuksen ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen tiedonsiirtolomake.

Videonauhat, DVD:

- Uusitaan perusasteen ohjaustyötä varten tehdyt eri ammatteja esittelevät videonauhat DVD muotoon ja samalla tarkistetaan eri alojen kuvaukset ajankohtaisiksi.
- Kehitteillä erityistä tukea tarvitsevien ohjaus cd-levy/ materiaalipaketti erityistä tukea tarvitsevien ohjauksen tueksi. Materiaalipaketti pohjautuu erityispedagogisia koulutustilaisuuksia varten laadittuun materiaaliin sekä Koulutuspolku hankkeen puitteissa tuotettuun materiaaliin. Materiaali on osin laadittu hankkeen suunnitteluryhmässä. Päävastuu materiaalityössä on hankekoordinaattorilla. Materiaalin jakelu cd-levykkeellä/ materiaalin tallentaminen hankkeen esittelysivulle tai edu.fi sivustolle. Tallennusmuodosta ja paikasta tehdään päätös hankkeen suunnitteluryhmässä huhtikuussa 2006.

Esitteet, julkaisut:

- Vuosittain uusitaan toimipiste- ja ammattialakohtaiset esitteet.
- Ammatillukioesite laadittu yhteistyössä alueen ammatillisten oppilaitosten ja lukioden kanssa. Esitteen on koonnut Kemi-Tornion ammatillisten oppilaitosten ja lukioden alueellinen yhteistyöryhmä. Esitteen avulla tiedotetaan ammattilukiovaihtoehdosta toisen asteen opiskelussa. Oppilaitosten opot jakavat esitettä alueen yläasteilla. Esite lähetetään myös 9-luokkalaisten vanhemmille.
- Yhtä aikaa oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen kanssa on alueella ollut käynnissä muitakin projekteja (Ensimmäinen siirtymä onnistuu -pilotti, Worth the Work -projekti). Näiden projektin yhteistyönä on tuotettu seuraava materiaali:
 - Koskinen, Tarja (toim.) 2005. Saattaen omille teilleen. Kokemuksia siirtymätyöskentelyn haasteista ja mahdollisuuksista. Hämeenlinna: Hämeen ammatikorkeakoulu. Julkaisu löytyy osoitteesta <http://www.hamk.fi/julkaisut>
 - Koskinen, Tarja & Vehkomäki, Arto O. Reseptejä tulevaisuuteen. Julkaisu löytyy osoitteesta: <http://www.kiipula.fi> à Kiipula säätö à Julkaisu.
- Kauppinen, Harri & Kempainen, Satu. 2005. Sinisten ajatusten ohjaus – perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihe Kainuun hallintokokeilun alkaessa 1.1.2005. <http://www.kao.fi/?deptid=11587>

Kalvot:

- Power Point -materiaali perusopetuksen ja työvoimahallinnon ohjauksen tueksi

6.14 Ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, miten aluehankkeen aikana on kehitetty ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmiä. Ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmien kehittämisestä on yhteenveto taulukossa 17.

Taulukko 17. Ohjaustoiminnan palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen

Miten ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmiä on kehitetty aluehankkeissa?	Vastausten määrä	%
Aluehankkeessa ei ole kehitetty arviointi- ja palautejärjestelmää	6	16
Arvioinnissa käytetty Opetushallituksen itsearviointilomakkeita	5	13
Arvioinnissa pyrittiin käyttämään Opetushallituksen itsearviointilomakkeita, mutta käyttö ei onnistunut	6	16
Kehitetty muita palaute- ja arviointijärjestelmiä	5	13
Ei vastannut	16	42
Yhteensä	38	100

42 % aluehankkeista ei vastannut tähän kyselylomakkeen kysymykseen lainkaan. 16 % aluehankkeista vastasi, ettei arviointi- ja palautejärjestelmiä ole aluehankkeessa kehitetty.

Yksitoista aluehanketta raportoi käyttäneensä Opetushallituksen ohjauksen itsearviointilomakkeita ohjauksen arvioinnissa. Opetushallitus on laatinut oppilaan- ja opinto-ohjauksen itsearviointiaineiston peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten käyttöön. Aineisto sisältää kyselylomakkeita oppilaille/opiskelijoille, opettajille/opinto-ohjaajille, rehtoreille, huoltajille. Lomakkeet ovat huoltajien lomaketta lukuun ottamatta tietokonepohjaisia ja ne täytetään tietokoneella. Lomakkeiden kysymykset ovat väittämiä, joihin vastaukset annetaan 5-luokkaista asteikkoa käyttäen. Lomakkeet ovat työvälineitä, jotka osoittavat oppilaan-/opinto-ohjauksen toimivuudet ja kehittämisaalueet. Parhaimmillaan arvioinnit antavat pohjan koko koulu- ja oppilaitosyhteisössä käytävälle opinto-ohjauksen kehittämiskeskustelulle.

Näistä yhdestätoista hankkeesta kuusi hanketta raportoi, ettei tämän itsearvioinnin käyttäminen ollut onnistunut. Aluehankkeiden alkuvaiheissa alueen kouluissa ja oppilaitoksissa täytettiin Opetushallituksen kehittämää arviointilomakkeistoa. Sen käyttö osoittautui kuitenkin vaikeaksi tai sitä ei joillakin alueilla saatu toimimaan ollenkaan. Joissakin aluehankkeissa ohjauksen arviointilomakkeet täytettiin, mutta niiden tulosten hyödyntäminen jäi minimaaliseksi. Koulut kuitenkin pitävät lomakkeita hyödyllisinä ohjauksen kehittämisen kannalta ja toivovat, että ne saadaan toimimaan.

Vastaavasti viisi aluehanketta oli onnistunut itsearviointilomakkeen käyttämisessä. Hankkeen alkuvaiheessa oppilaitokset ovat arvioineet opinto-ohjauksen tilaa Opetushallituksen lomakkeella, jolla saatiin karkea kuva opinto-ohjauksen tilasta tarkennetun hankesuunnitelman laadinnan tueksi. Arviointilomakkeistossa olevat ohjauksen prosessikuvaukset on sisällytetty osaksi oppilaitosten laatujärjestelmää. Ohjauksen itsearviointien jälkeen joissakin oppilaitoksissa käytiin arviointikeskustelut, joissa olivat mukana rehtorit ja opinto-ohjaajat. Arviointikeskusteluissa pohdittiin oman oppilaitoksen ohjaustoimintaa arviointilomakkeiden tulosten pohjalta. Arviointia on tarkoitus tehdä vuosittain, kunhan Opetushallituksen arviointikysely saadaan käytettävämpään muotoon.

Viisi aluehanketta raportoi erilaisten palaute- ja arviointijärjestelmien kehittämisen aluehankkeen aikana. Seuraavassa on kuvattu käytössä olevat palaute- ja arviointitavat:

- Oppilaille/opiskelijoille suunnatut kyselyt: ohjauksen saatavuudesta, tyytyväisyydestä ohjaukseen ja jatko-opintosuunnitelmista.
- Peruskoulunsa päättäviltä oppilailta ja heidän vanhemmiltaan pyydettiin peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen ja elämän seurantalupa.
- Nuoren tulevaisuuden suunnittelun itsearviointi, johon liittyy myös vanhempien ja huoltajien arvio nuoren taidoista ja osaamisesta. Elämäntaitojen yksikön henkilöstö arvioi omalta osaltaan nuoren taitotasoa (pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat oppilaat ja opiskelijat).
- Kuntayhtymän oppilaitoksissa on käytössä Jyväskylän yliopiston kehittämä INKA-palautejärjestelmä.
- Hankkeessa käytetty sähköistä palautejärjestelmää koulutustilaisuuksien arvioinnissa.

6.15 Muu kehittäminen

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan muu kehittäminen aluehankkeessa. Muu toiminta on ollut lähinnä erilaisiin koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin osallistumista sekä erilaisten yhteistyöverkostojen rakentamista. Muita kehittämisen alueita ovat kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö, opintonsa keskeyttäneiden ohjaussuunnitelman laatiminen sekä nuorten vapaa-ajan toiminnan kehittäminen.

Kokkolan aluehankkeessa on kehitetty kodin ja koulun yhteistyötä. Seuraavassa kuvataan, miten yhteistyötä on kehitetty:

- *Koulutukseen hakeutumisvaiheen ohjausta on suunnattu myös kotiväelle. Koulutusyhtymän ja Kokkolan lukioiden yhteiseen jatko-opintoinfoon kutsutaan kaikki alueen 9-luokkalaisten vanhemmat. Koulutusyhtymän www-sivut on uusittu huomioiden ohjaukselliset tarpeet koulutukseen hakeutumisvaiheessa, koulutuksen aikana ja työelämään tai jatko-opintoihin siirtymisvaiheessa.*
- *Opiskelijan opintojen edistymistä koskevan tiedon siirtymiseen oppilaitoksen ja kotiväen välillä on kehitetty uusia malleja. Esimerkkinä on kotiväen iltojen kehittäminen toiminnallisempaan suuntaan pois perinteisistä vanhempien iltojen kaavasta. Kotiväkeä on aktivoitu seuraamaan opiskelijan opintojen etenemistä netin kautta: lukujärjestykset, opintosuoritusjärjestelmä - Wilma, opistojen www-sivut, joissa yhteystiedot.*
- *Perusasteella kehityskeskustelut vanhempien kanssa ovat olleet käytäntöä. Luokkakohdattaiset vanhempainillat ja 8.-luokka-asteilla kasvattajaillat ja 9.-luokilla yhteisvalintaan kuuluvat asiat.*
- *Esikoulunopettajat ja luokanopettajat tekevät päivittäin yhteistyötä kodin ja koulun välillä, samoin perusasteen 7-9 luokilla luokanvalvojan yhteydenotot kotiin päin ovat ensisijaisia. Erityisopettajan, oppilaanohjaajan ja koulukuraattorin, terveydenhoitajan ja rehtorin asiantuntemus on paikallaan erikoistapauksissa. Perusasteella panostetaan siihen, että vanhempia ja oppilasta pyydetään neuvotteluun, kun on kyse ongelmista, joissa on kyse oppimisvaikeuksista, poissaoloista tai häiriökäyttäytymisestä. Palaverissa on saavutettu hyviä tuloksia.*

Henkilöstön täydennyskoulutus ja muu toiminta

7.1 Aluehankkeiden järjestämä henkilöstön täydennyskoulutus

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen aluehankkeita pyydettiin raportoimaan aluehankkeen järjestämät koulutustilaisuudet ja muu kehittäminen. Koulutustilaisuuksien määrä aluehankkeissa on kuvattu taulukossa 18.

Taulukko 18. Koulutustilaisuuksien määrä aluehankkeissa

Koulutustilaisuuksien määrä	Kuinka monessa aluehankkeessa?	%
1	5	13
2	5	13
3-5	13	34
6-8	5	13
9-11	4	10
12-14	1	3
15-17	1	3
18-25	2	5
Ei vastattu	2	5
Yhteensä	38	100

Suurin osa aluehankkeista (34 %) oli järjestänyt 3-5 koulutustilaisuutta. Yhden koulutustilaisuuden oli järjestänyt viis aluehanketta (13 %). Yli 12 koulutustilaisuutta oli toteutettu neljässä aluehankkeessa (10 %). Aluehankkeiden ilmoittamat koulutus- ja kehittämistoiminnan määrät eivät kaikilta osin ole vertailukelpoisia. Jotkut aluehankkeet ovat ilmoittaneet vain ne koulutustilaisuudet, jotka on järjestetty itse tai yhteistyössä muun tahon kanssa. Jotkut aluehankkeet ovat myös ilmoittaneet ne muiden aluehankkeiden koulutustilaisuudet, joihin on osallistuttu. Alueellisten koulutus- ja kehittämistoiminnan määrän vaihtelua on myös sen suhteen, onko kokonaismäärään ilmoitettu esimerkiksi opinto-ohjaajien aluetiimin vuosittaiset seminaarit eri aiheista.

Koulutusten laajuudet vaihtelevat muutaman tunnin kokoontumisesta laajoihin koulutuksiin. Tällaisia laajempia koulutuskokonaisuuksia ovat olleet muun muassa Opo.fi - ja ryhmänohjaajakoulutukset.

Koulutustilaisuudet ovat suunnattu alueen ohjauksesta vastaaville tahoille sekä koulu-, sosiaali- ja työvoimahallinnon työntekijöille. Jotkut tilaisuudet ovat olleet luonteeltaan yleisiä tilaisuuksia (tarkoitettu koulun tai oppilaitoksen koko henkilöstölle), mutta jotkut koulutukset ovat suunnattu tarkemmin jollekin tietylle kohderyhmälle, esimerkiksi luokanvalvojille, ryhmänohjaajille, erityisopettajille, kuraattoreille. Moniin koulutuksiin toivottiin osallistujia opettajien ja ohjaajien lisäksi opiskelijahuolto- ja johtohenkilöstöstä (rehtoreiden lisäksi myös sivistys- ja koulutoimenjohtajat). Mukaan oli kutsuttu opettajien ja opinto-ohjaajien lisäksi sivistystoimen, koulutoimen, sosiaalitoimen, nuorisotoimen, työvoimahallinnon, terveydenhuollon, seurakuntien ja poliisin toimijoita.

Suurin osa hankkeista (89 %) arvioi, ettei alueella järjestetystä koulutuksesta ole syntynyt koulutusmoduulia, jota olisi mahdollista hyödyntää jatkossa ohjauksen täydennyskoulutuksessa.

Merikosken ammattioppilaitoksessa on kehitetty erilaisia koulutuskokonaisuuksia, jotka suunnattu yleisten ammattioppilaitosten opettajille. Toteutusmuotoina ovat seutukunnalliset/alueelliset hojks koulutukset, (ä 3-4h), koulukohtaiset HOJKS-työpajat sekä HOJKS:n ja HOPS:n laatimiseen liittyvä konsultaatio koulukohtaisten tarpeiden mukaan. HOJKS-koulutuksiin ja -konsultaatioon voidaan sisällyttää tilaavan koulun tarpeiden mukaan myös yleisemmin ammatilliseen erityisopetukseen liittyviä aihealueita, kuten opiskelijan erityisopiskelijaksi määrittely, opetuksen henkilökohtaistaminen ja oppimisen tukitoimenpiteet.

HOJKS-koulutusten ja konsultaatioiden lisäksi Merikoski toteuttaa ”Erilainen oppija peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa” -koulutuskokonaisuutta. Tämä koulutus on perusasteen, lukion ja ammatillisen toisen asteen opetus-, oppilaanohjaus- ja opiskelijahuoltohenkilöstölle sekä oppilaitosjohdolle suunnattu erityisopetukseen keskittyvä opetustoimen henkilöstökoulutuskokonaisuus. Koulutuksen tavoitteena on

lisätä koulutukseen osallistujien valmiuksia tukea erilaisten oppijoiden tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista opiskelun eri vaiheissa sekä tukea oppijoiden henkilökohtaista opintojen suunnittelua ja oppimispolkujen yksilöllistä rakentumista erilaisten oppijoiden lähtökohdista käsin.

Pohjois-Satakunnan hankkeessa oli tavoitteena kehittää moduli, jota voisi jatkossa käyttää uusien luokanvalvojen, ryhmänohjaajien ja tutkinnonohjaajien kouluttamiseen, mutta sen suunnittelu on vielä kesken. Ohjuu tämmii -hankkeen kokemukset Hämeen ammattikorkeakoulun toteuttama Ohjauksen perustaidot -koulutuksesta ovat olleet myönteisiä. Koulutuskokonaisuus soveltuu hyvin ryhmänohjaajien ja luokanvalvojen täydennyskoulutukseen.

7.2 Muu toiminta

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, mitä muuta toimintaa hanke on sisältänyt. Tällä muulla toiminnalla tarkoitettiin sellaisia tilaisuuksia, joita ei varsinaisesti voida laskea koulutukseksi eikä työryhmin toiminnaksi.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana on muodostunut lukuisia verkostoja ohjauksen ja eri hankkeiden projektihenkilöstön, eri koulutuksen järjestäjien sekä koulu- ja sivistystoimien välille.

Hanke on myös käynnistänyt uutta yhteistyötä alueella eri toimijoiden kesken. Yhteistyö voi olla esimerkiksi koulutusyhteistyötä eri yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Eräällä alueella hanke on ollut mukana kehittämässä perusasteen teknisen opetuksen ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen sekä paikallisen metallisteollisuuden yhteistyötä. Aluehankkeen toimijat ovat jollakin alueella kuuluneet erilaisiin työryhmiin (esim. rikosten torjuntaryhmä), joissa seurataan asian kehitystä ja suunnitellaan ja toteutetaan erilaisia kampanjoita ja tietoiskuja. Hankkeen oppilaan- ja opinto-ohjaajat ovat tehneet yritysvierailua, tutustuneet paikallisen oppisopimustarkastajan johdolla oppisopimuskoulutuksesta ja käyty kuuntelemassa Oppimistukikeskuksen toimintaa, jossa etsitään polkuja työstä ja koulutuksesta syrjäytyneille ihmisille.

Hankkeen aikana on käyty yhteistyöneuvotteluja eri tahojen kanssa (esimerkiksi TE-keskus, eRekrytori, työvoimatoimiston nuorten neuvonta, nuorisotoimi/ osallisuushanke, korkea-asteen oppilaitosten opintoasiainpäälliköt ja rekrytointipalvelut).

Hankkeen aikana ovat kehitetty alueelle uusia toimintamuotoja eri tahojen kanssa. Esimerkiksi eräällä alueella hankkeessa mukana olevat ammatilliset oppilaitokset ja kaupunki ovat kouluttaneet opiskelijoita (tuutoreita) tukemaan aloittavien opiskelijoiden nivelvaiheen kipeitä kohtia.

Hanke on osallistunut opiston valmentavan ja ohjaavan koulutuksen kehittämiseen.

seen. Lisäksi hankkeen aikana syntyneen mallin mukaan perusopetuksen opettajat ovat tutustuneet ammatilliseen koulutukseen koulutuspäivänään. Tavoitteena on ollut peruskoulun opettajien tietoisuuden lisääminen ammatillisesta koulutuksesta sekä aineenopettajien ja opintoalojen opettajien jatkuvan ja arkeen sopivan yhteistyön käynnistäminen.

Aluehankkeilla on myös ollut kansainvälistä yhteistyötä. Kahdesta aluehankkeesta lähtee Academia-vaihtoon yksi oppilaanohjaaja ja yksi työvoimaneuvoja Irlantiin ja Ruotsiin. Yksi hanke on aloittanut kansainvälisen yhteistyökumppanin etsimisen ja saaneet alustavan toiminnan alkamaan Kreikkaan. Hankkeen puitteissa on myös järjestetty tutustumiskäynti Ruotsiin, josta on seurannut vastavierailu Suomeen.

Aluehankkeita on käyty esittelemässä eri yhteyksissä (lääninhallituksen kehittämisseminaarissa, koulutusmessuilla, opettajien ja erityisopettajien koulutuspäivillä, rehtoripalaverissa ja muissa koulutustilaisuuksissa). On pidetty yhteisiä palavereja ja tietoisukuja eri hankkeiden ja yhteistyötahojen kanssa.

Hankkeen aikana on tehty tutustumiskäyntejä (esimerkiksi tutustuminen yksilöllisen opintopolun mahdollisuuksiin kahdessa oppilaitoksessa, oppilaanohjaukseen ja opiskelijahuoltoon Ruotsissa, tietyn alueen käytössä olevaan malliin yhdistelmäopinnoissa ja oppilas- ja opiskelijahuollossa).

Kainuun alueella on julkaistu tutkimus perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheesta: Kauppinen, Harri & Kemppainen, Satu. 2005. Sinisten ajatusten ohjaus – perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihe Kainuun hallintokokeilun alkaessa. 1.1.2005 <http://www.kao.fi/?deptid=11587>

Yhteistyö muiden hankkeiden kanssa

8.1 Yhteistyö muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeita pyydettiin raportoimaan mahdollinen yhteistyö muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa. Taulukossa 19 on yhteenveto vastauksista.

Taulukko 19. Aluehankkeen yhteistyö muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa

Onko aluehanke toiminnan aikana tehnyt yhteistyötä muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa?	Aluehankkeiden vastaukset	%
yhteistyötä on ollut	33	87
yhteistyötä ei ole ollut	2	5
ei ole vastannut tähän kysymykseen	3	8
Yhteensä	38	100

Suurin osa (87 %) oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeista on tehnyt yhteistyötä muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa. Eniten yhteistyötä on tehty Nuorten osallisuushankkeen kanssa (9 aluehanketta ilmoitti tehneensä yhteistyötä). Muina merkittävinä yhteistyöhankkeina ovat olleet Pro Educa -hanke, Erilaiset oppijat – yhteinen koulu –hanke sekä Opequal-hanke. Pro

Educa -hankkeessa tehdään työtä ohjaustoiminnan kehittämiseksi ja erityisesti nivelvaiheyhteistyön vahvistamiseksi (3 aluehanketta mukana yhteistyössä). Erilaiset oppijat, yhteinen koulu -hankkeessa (3 aluehanketta mukana yhteistyössä) varhainen tunnistaminen ja puuttumisen kehittäminen ovat painopistealueena. Opequal (3 aluehanketta mukana hankkeessa) on työelämän ja koulutuksen nivelvaiheita tehostava sektoraalinen hanke. Hankkeen päämääränä on koulutukseen integroitumisen parantaminen perus- ja ammattiopetuksen nivelvaiheen riskiryhmissä. Hanke yhdistää ammatillisen koulutuksen ja yksilövalmennuksen työssäoppimisessa.

Osa oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeista tekee kumppanuusyhteistyötä Opetushallituksen ja ESR:n rahoittaman CHANCES -hankkeen kanssa. Koulutuspolku -hanke (Oulu) sekä Varkauden ja Riihimäen aluehankkeet tekevät kumppanuusyhteistyötä Jyväskylän ammattiopiston koordinoiman erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaukseen keskittyvän hankkeen kanssa. Oulun alueen, Pääkaupunkiseudun, Etelä-Suomen aikuislukioiden ja Svenska Österbotten hankkeet tekevät yhteistyötä Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen hankkeessa, jossa kehitetään ohjauksen alueellisia palvelujärjestelmiä. Erityistä huomiota kiinnitetään koulutuksen ulkopuolella tai putoamisvaarassa olevien ohjaustarpeisiin. Pääkaupunkiseudun kansalaisopistojen, Kotka-Haminan seudun sekä Etelä-Karjalan aluehankkeet tekevät kumppanuusyhteistyötä Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen kanssa monikulttuurisesta ohjauksesta. Monikulttuurisen ohjauksen hankkeen kehittämiskohteena on eri viranomaistahojen moniammatillinen yhteistyö, joka tukee maahanmuuttajien kotoutumista ja siirtymistä työelämään. Savonlinnan, Vaasan, Keski-Karjalan, Pielisen Karjalan ja Pohjois-Karjalan aluehankkeiden sekä Joensuun yliopiston kumppanuusyhteistyön tavoitteena on kehittää yhteisöllisiä ja moniammatillisia, nuoren elämäkokonaisuuden huomioivia ohjausjärjestelmiä ja -menetelmiä.

Aluehankkeiden vastauksissa oli monia hankkeita ja projekteja, joiden kanssa on tehty yhteistyötä. Seuraavassa on lista näistä

- Hankkeet: Uratie, Pysäkki, Helppi, Itua elämään, Läksy-klubi, Severi, Rysä, Latu, Alpo Tuetto - tuetun työssäoppiminen, Saapuva, Touko, Futuuri, Amk-väylälle, Muuntaja, Itä-Suomen huumehanke, Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla, Toinen Aalto, Linkki työelämään, Nuorten työpajahanke, "Näin On" - hanke, Noste, VasKooli, OJUS-hanke, Latu, Kyvyt esiin, KASED-hanke, ENI-hanke.
- Projektit: Ura- ja Rekryointipalvelut, Innopaja, Reimari, Ohjauspolku, Lyhyt, My Way, Linkki, Gloria, OPET, MERIKO, UraAVVAINpalvelu projektin, Urapaletti, UraMatkaaja, Koulutuspolku, Portti tulevaisuuteen, Kimpassa-, NUPPI-, POTKU-, ISO- ja RIVA-projektit.

Kaikki nämä hankkeet ja projektit koskevat ohjauksen teemoja. Esimerkiksi Severi-hankkeessa pyritään syrjäytymisen ehkäisyyn ja opiskelijoiden opiskelumotivaation vahvistamiseen. NUPPI-projektin tavoitteita ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen, syrjäytymisen ja päihdeongelmien ehkäisy sekä sosiaali- ja mielenterveyspalveluiden vahvistaminen. POTKU-projekti puolestaan tukee nuorten koulunkäyntiä ja vahvistaa nuorten elämäntilannetta.

LYHYT-projektin tavoitteena on nopeuttaa opintojen loppuun saattamista ja kehittää ura- ja rekrytointipalveluja. Keinoina mm. neljännen vuosikurssin opiskelijoiden henkilökohtaisen ohjauksen tehostaminen ja opiskelusuunnitelmien laatiminen opinto-ohjaajan ja opettajien yhteistyönä, opiskelusuunnitelman laatiminen niille kolmannen vuoden opiskelijoille, joiden valmistuminen siirtyy neljänteen vuoteen, toimintamallien kehittäminen opiskelijoiden ohjaukselliseen tukemiseen siten, että mahdollisimman moni saa opintonsa loppuun kolmessa vuodessa, ohjauksellisten materiaalien laatiminen ammatillista perustutkintoa ja ylioppilastutkintoa suorittaville opiskelijoille.

Aluehankkeen yhteistyö muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa on ollut henkilöstölle suunnatun täydennyskoulutuksen järjestämistä, yhteisiin kokouksiin ja neuvotteluihin osallistumista, jonka tuloksena on syntynyt mm. yhteistä materiaalia tai uusia toimintamuotoja. Joillakin alueilla eri hankkeiden ohjausryhmissä on ollut sama henkilö. Yksi projektipäällikkö on joillakin alueilla hoitanut useampia toisiaan sivuavia hankkeita yhtä aikaa.

8.2 Yhteistyötä muiden alueellisten oppilaan- ja opinto-ohjauksen hankkeiden kanssa

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeita pyydettiin raportoimaan, onko hanke tehnyt yhteistyötä muiden alueellisten oppilaan- ja opinto-ohjauksen hankkeiden kanssa? Taulukossa 20 on yhteenveto aluehankkeiden välisestä yhteistyöstä.

Taulukko 20. Aluehankkeiden yhteistyö muiden aluehankkeiden kanssa

Onko aluehanke toiminnan aikana tehnyt yhteistyötä muiden oppilaan- ja opinto-ohjauksen aluehankkeiden kanssa?	Aluehankkeiden vastaukset	%
yhteistyötä muiden aluehankkeiden kanssa on tehty	24	63
yhteistyötä muiden aluehankkeiden kanssa ei ole tehty	6	16
ei vastannut	8	21
Yhteensä	38	100

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeista suurin osa (63 %) on tehnyt yhteistyötä keskenään. Kuusi aluehanketta (16 %) raportoi, ettei aluehankkeessa ole tehty yhteistyötä muiden aluehankkeiden kanssa lainkaan. Kahdeksan aluehanketta (21 %) ei vastauksissaan raportoi aluehankkeiden välisestä yhteistyöstä.

Aluehankkeiden välistä yhteistyötä on tehty lähinnä kahdella tavalla. Ensinnäkin maantieteellisesti lähellä olevat aluehankkeet ovat tehneet keskenään yhteistyötä. Esimerkiksi tällaisia ”yhteistyöryppäitä” ovat:

- Etelä-Karjalan, Kotkan ja Kouvola aluehankkeet,
- Karhukuntien ja Kokemäenjokilaakson aluehankkeet,
- Kokkolan, Vaasan ja Ohjuus tämmii (Seinäjoen seutu) aluehankkeet,
- Oulun seudun Koulutuspolku ja Opintopolku, Oulunkaaren ja Siikalatvan aluehankkeet sekä
- Järviseudun ja Kokkolan hankkeet.

Toiseksi aluehankkeet ovat tehneet keskenään sisällöllistä yhteistyötä. Esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksjärjestelyjen kehittämiseksi ovat Ruskeasuon ja Mäntykankaan koulut sekä Jyväskylän seudun (Päiväharju) tehneet yhteistyötä. Myös CHANCES-hanke on koonnut aluehankkeita yhteen erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen kehittämisessä (Jyväskylän ammattiopisto kumppaneina Oulun seudun Koulutuspolku -hanke, Riihimäen sekä Varkauden hankkeet).

Seuraavassa on aluehankkeiden raporteista suoria lainauksia, joissa kuvataan aluehankkeiden yhteistyötä:

- *on tehty yhteistyötä ja konsultaatiota hankkeen suunnittelu- ja aloitusvaiheessa*
- *yhteisten aloitusseminaarien järjestäminen*
- *yhteistyö opettajien ja ohjaajien täydennyskoulutuksen suunnittelemiseksi ja järjestämiseksi*
- *on osallistuttu muiden hankkeiden järjestämiin tilaisuuksiin*
- *yhteinen ohjausryhmä*
- *oma hankkeen edustaja toisen hankkeen ohjausryhmässä*
- *materiaalin ja kokemusten jakamista ja vaihtamista sekä hyvien käytänteiden jakamista (esim. yhteistyösunnitelmaa hyödynnettäväksi ja mallinnettavaksi)*
- *tiedotettu omista sivuostoista*
- *perustettu yhteinen sähköpostilista, jolla tiedotettu koulutuksista ja muista koko lääniä koskevista asioista*
- *tutustuttu toisten hankkeiden toimintaan*

- *oma hanke on konsultoinut muita omassa aiheessa: erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaukseen liittyvän koulutuksen ja konsultaation järjestämisestä ohjauksen kehittämishankkeissa mukana olevien koulujen henkilöstölle*

Alueellisen kehittämishankkeen toiminnan arviointi

9.1 Aluehankkeen tulosten saavuttamista tukeneet tekijät

Aluehankkeita pyydettiin arvioimaan sitä, mitkä tekijät ovat tukeneet hankkeen tulosten saavuttamista aluehankkeessa.

Kaikkein keskeisin tekijä aluehankkeiden tulosten saavuttamisessa on ollut yhteinen näkemys kehittämisen tarpeesta ja tärkeydestä sekä positiivinen asenne ja halu ohjauksen kehittämiseen. Aluehankkeista 40 % toteaa, että tämä on ollut merkittävä tekijä tulosten saavuttamiselle. Kehittämiseen on sitouduttu. Hankkeen aikana on muodostunut verkosto, jota avulla on voitu edistää ohjauksen asioita kouluissa ja oppilaitoksissa. Joillakin alueella jo ennen hankkeen käynnistymistä valmiina olleet yhteistyöverkostot ovat olleet hyvä kasvualusta uusille ideoille. Hankkeen myötä yhteistyön tarve on huomattu. Hanke on toiminut hyvänä foorumina keskustelulle ja tiedon vaihdolle toimijoiden kesken. Onnistumisen edellytyksenä on ollut ohjaustyöstä innostuneiden ja ammattitaitoisten ihmisten osallistuminen hankkeeseen.

Hankkeessa on ajateltu tehtävän työtä yhteiseksi hyväksi: kaikki voittavat-ajattelu on auttanut tuloksiin pääsemässä.

Toiseksi merkittävin tekijä tulosten saavuttamisessa on ollut alueellinen opinto-ohjaajien yhteistyö sekä laajentunut moniammatillinen ja poikkihallinnollinen yhteistyö. Yhteistyön merkitystä tulosten saavuttamisessa korostaa 37 % aluehankkeista. Moniam-

matillisten sidosryhmien halukkuus verkostoyhteistyöhön on ollut ehdoton edellytysten tavoitteiden saavuttamisessa. Kun hankkeen merkitys on alueella mielletty merkittäväksi, on yhteistyöhön myös sitouduttu. Olemassa olevan alueellisen opinto-ohjaajien verkoston kautta on tavoitettu kaikki alueen eri kouluasteiden opinto-ohjaajat. Tämä verkosto on toiminut aloitteellisesti ja osaltaan myös edistänyt asioita konkreettisesti. Tutustumisen myötä moniammatillinen yhteistyö on ollut saumattomampaa ja tietoisuus nuorten hyväksi tehtävästä työstä on lisännyt yhteenkuuluvuutta.

Kolmanneksi tärkein tekijä tulosten saavuttamisessa on ollut Opetushallituksen myöntämä taloudellinen tuki aluehankkeille. Tätä mieltä on 20 % aluehankkeista. Koulutus- ja kehittämisraha on antanut mahdollisuuden kaikkien opetus- ja ohjaustyötä tekevien ohjausvalmiuksien kehittämisen. Rahoitus on auttanut toiminnan järjestämisessä, materiaalin tuottamisessa ja yhdyshenkilön työn resursoinnissa.

Alueellisen kehittämistyön keskeisenä edellytyksenä nähtiin hanketta varten perustettu tai valtuutettu organisaatio, jolla on riittävät resurssit käytössään. Paikallisen hankkeen ohjausryhmän paneutuminen hankkeeseen on ollut tuki tulosten saavuttamisessa. Ohjausryhmätyöskentely on ollut innostunutta ja tuloksia on syntynyt. Tätä mieltä ollaan 10 % aluehankkeita.

Opetushallituksen koulutustilaisuudet, tuki ja ohjaus ovat merkittävästi helpottaneet aluehankkeiden toimintaa ja taannut osallistuvien tahojen sitoutumisen yhteiseen kehittämiseen. Aluehankkeiden sovittaminen alun perin osaksi tavallista toimintaa ja kehittämistä on myös tukenut tulosten saavuttamista. Hanke on ollut osa normaalia koulutyötä, jolloin tavoitteena olleet asiat on koettu tärkeäksi. Alueen koulutuksen järjestäjät ovat olleet sitoutuneita hankkeeseen, jolloin yksittäiset toimijat ovat saaneet oppilaitoksiltaan tukea toiminnalleen. Alueellisia koulutustilaisuuksia on järjestetty yhteistyössä, esimerkiksi koulutustilaisuudet ovat olleet alueen opettajien veso-päiviä tai koulutukset on suunniteltu ja toteutettu yhdessä jonkun muun alueella olevan hankkeen kanssa. Näin eri koulutustilaisuuksiin on osallistuttu aktiivisesti.

Lisäksi aiheen ajankohtaisuus ja uuden opetussuunnitelman asettamat haasteet ovat sopivalla tavalla tukeneet aluehankkeiden etenemistä. Turhaa byrokratiaa on pyritty välttämään ja hankkeen julkisuusarvo on edesauttanut tavoitteisiin pääsyä.

Seuraavassa on muutamia suoria lainauksia vastauksista:

- *Alueellisen kehittämistyön keskeinen edellytys on hanketta varten perustettu tai valtuutettu organisaatio, jolla on riittävät resurssit käytössään. Toimintaympäristö, sen yhteistyökäytännöt ja kulttuurit ovat olleet tukemassa hankkeen onnistumista.*
- *kaikkien yhteinen näkemys kehittämisen tarpeesta ja tärkeydestä.*
- *Opinto-ohjaajien välinen yhteistyö on seutukunnalla ollut suhteellisen tiivistä jo ennen*

hankkeen alkamista, mikä on ollut hyvä kasvualusta uusille ideoille. Myös opinto-ohjaajien kanavat sidosryhmiin (esim. sosiaalitoimi ja työvoimahallinto) ovat olleet auki, mutta nyt niitä on päästy hyödyntämään aivan eri tavalla.

- *Toimijoiden tullessa tutuiksi moniammatillinen yhteistyö on ollut saumattomampaa ja tietoisuus nuorten hyväksi tehtävästä työstä on lisännyt yhteenkuuluvuutta.*

9.2 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen merkitys alueellisen ohjaustoiminnan kehittämiseksi

Aluehankkeita pyydettiin arvioimaan oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen merkitystä alueellisen ohjaustoiminnan kehittämiseksi.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on aktivoinut toimijoita yhteiseen työhön, johon on löytynyt suunnitelmallisuutta ja todellista halua. Hanke on antanut kehittämistyölle taloudellista ja henkistäkin tukea, sillä hanke on kannustanut kehittämään alueellista toimintaa sekä luonut uusia ideoita sovellettavaksi alueella. Hankkeen myötä on ohjaustyö saanut näkyvyyttä esimerkiksi paikallisilla messuilla. Ohjaushankkeen todettiin antaneen sysäyksen kehittämistyön aloittamiselle, joka ehkä muutoin olisi alueella jäänyt tekemättä (esimerkiksi ohjauksellisen portaalin ja alueellisen strategiatyön kehittäminen). Joillakin alueilla hanke on nopeuttanut ja jännevöittänyt toimintaa, jonka suunta oli selvä jo ennen hanketta. Yleisesti hankkeen todettiin antaneen ohjaustoimijoille ”luvan” kehittää uusia toimintatapoja ja lähteä yhteisiin suunnittelutapaamisiin.

Suurin osa aluehankkeista arvioi oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen merkityksen alueen ohjaustoiminnalle suureksi. Eri kunnat sitoutuivat hankkeen kautta alueellisen toimintaan. Kehittämishanke on aktivoinut alueelliseen yhteistyöhön ja myös lisännyt osaltaan oppilaan- ja opinto-ohjauksen arvostusta kouluissa ja oppilaitoksissa. Alueellisen ohjaustoiminnan kehittämisen todettiin pitkään olleen alkutekijöissään. Toiminta hankkeessa on mahdollistanut ohjauksen kehittämisen alueellisesti ja oppilaitosrajoja ylittävästi, koska esimerkiksi nivelvaihtely edellyttää eri koulumuotojen ohjausta ja yhteistä nivelvaiheista huolehtimista. Eri alojen (esimerkiksi koulu- ja sosiaalitoimi, työvoimahallinto) alueellisesta yhteistoiminnasta on saatu hyviä kokemuksia. Yhteistyön tarve on huomattu ja sen arvostus on noussut. Hanke on toiminut hyvänä foorumina keskustelulle ja tiedon vaihdolle toimijoiden välillä. Yhteistyön todettiin tehostuneen huomattavasti hankkeen myötä. Alueellisen yhteistyön vakiinnuttaminen hankkeen päätyttyä jää ratkaistavaksi kysymykseksi.

Joillakin alueilla alueellisella ohjausyhteistyöllä on pitkät perinteet. Tällöin hankkeen merkitys ei ole ollut kovin ratkaiseva, koska alueella on jo aikaisemmin toiminut

hyvä ja tiivis, yhteistyöhön tottunut opinto-ohjaajien verkosto. Hankkeen aikana aiempi yhteistyö on jatkunut. Hanke on kuitenkin tuonut yhteistyöhön uusia haasteita, esimerkiksi nivelvaihetietojen vaihtaminen ja kokoaminen on tukenut ohjaustyötä.

Hankkeen aikana syntyneet ja vahvistuneet verkostot on keskeinen hankkeesta syntynyt tulos.

Yhteistyö eri toimijoiden kesken on hankkeen aikana aktivoitunut. Säännölliset tapaamiset ja ohjaajien henkilökohtaiset kontaktit tukevat verkostotyötä. Eräässä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaushankkeessa arvioitiin, että hanke on tukenut erityisopetuksen oppilaitosten välisen verkoston muodostumista oppilaitosten välisten kahdenkeskisten yhteistyösuhteiden rinnalle. Lisäksi yhteistyö perusopetuksen erityiskoulujen ja ammatillisen erityisoppilaitosten välillä on tiivistynyt.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa on kannustettu alueita laatimaan alueellisia ohjaussuunnitelmia ja -strategioita. Myös uudet opetussuunnitelman perusteet edellyttävät koulu- ja oppilaitoskohtaisten ohjaussuunnitelmia. Aluehankkeet toteavat, että laaditut ohjaussuunnitelmat ovat systematisoineet ohjaustoimintaan. Alueellisten ohjausstrategioiden laatiminen on vaikuttanut siihen, että ohjaus on nostettu kouluissa ja oppilaitoksissa keskeiseksi kehittämisalueeksi.

Aluehankkeissa toteutetut koulutukset ovat osaltaan merkittävästi tukeneet ohjauksen kehittämistä. Hankerahoituksella on pystytty toteuttamaan toivottuja ja alueen ohjauksen koulutuksia, joita muuten ei olisi saatu järjestetyiksi. Koulutuksessa opettajat ja ohjaajat ovat saaneet mahdollisuuden kehittää ohjauksellisia valmiuksiaan, jolloin tuetaan ohjaustyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Koulutukset ovat olleet viesti siitä, että ohjaus on kaikkien opetus- ja kasvatustyön parissa työskentelevien tehtävä. Joillakin alueilla hanke on omalta osaltaan tukenut aluehankkeen keskeisiin sisältöihin liittyvien koulutusmoduulien kehittämistä.

Erään aluehankkeen koulutustilaisuuksiin osallistuneilta keräämään koulutuspalautteen mukaan on ollut tärkeää saada ajankohtaista tietoa koulutuksen rakenneuudistuksista, nivelvaiheyhteistyön kehittämisestä ja eri kouluasteiden ohjauksesta. Koulutustilaisuudet ovat tarjonneet mahdollisuuden eri kouluasteiden ja eri hallinnonalojen ohjaushenkilöstön tapaamiseen ja yhteistyöverkostojen luomiseen ja lujittamiseen. Opinto-ohjaajat ovat pitäneet hyvänä sitä, että yhdyshenkilön kautta on saatu sähköpostitse tietoa myös muista kuin hankkeen omista koulutuksista. Arviointikyselyjen perusteella useat opinto-ohjaajat kokevat, että heidän tieto- ja viestintätekniikkataitonsa vaativat kehittämistä. OPO.fi-koulutukset ovat vastanneet tähän tarpeeseen. Ryhmänohjaajat ja luokanvalvojat ovat saaneet työhönsä lisävalmiuksia hankkeen aikana järjestetyistä koulutustilaisuuksista.

Eräälle aluehankkeelle oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on luonut mahdollisuuksia levittää tietoa ammatillisten erityisoppilaitosten asiantuntija- ja pal-

velutehtävistä. Lisäksi on tiedotettu perusopetuksen yleisopetuksen kouluja ja yleisiä ammattioppilaitoksia niiden mahdollisuudesta hyödyntää erityisoppilaitosten asiantuntemusta erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa.

Aluehankkeiden suunnitelmat olivat ajoitettu vuoden 2007 loppuun saakka. Koska hanke päättyi ennen sitä, joissakin aluehankkeissa todettiin, että hankkeen merkitys jää osittain näkemättä. Hankkeen merkitys olisi saattanut olla hyvinkin merkittävä, mutta kolmen vuoden aikataulutuksen takia kehittämistyö jää kesken. Toimintatapojen muuttaminen vaatii pitkäkestoista kehittämistä, jossa tämän hankkeen puitteissa ollaan vasta alkuvaiheessa. Hankkeen tässä vaiheessa on määritelty kehittämiskohteita, luotu verkostoja ja pyritty toimintasuunnitelman laatimiseen. Jotta varsinaiset tulokset saavutettaisiin, tulisi hankkeen jatkua edelleen. Todettiin myös, että kehittämisen kannalta on ollut ongelmallista hankkeen myöhäinen aloitus ja hätäinen lopetus. Kunnallisen taloushallinnon sopimattomuus alueelliseen hankkeeseen todettiin myös. Taloushallinnon monimutkaisuuden vuoksi toiminnassa on itse asiassa pyritty synnyttämään mahdollisimman vähän kustannuksia. Alueen eri kunnissa tapahtuva ja yhden kunnan kirjanpidon kautta tapahtuva laskutus käytännössä estivät tämäntyyppisen yhteistyön.

9.3 Kehittämishankkeen tulosten sovellettavuus

Aluehankkeita pyydettiin arvioimaan, miten hankkeen aikana kehittämistyössä saavutettuja tuloksia on sovellettu osaksi jokapäiväistä opetus- ja ohjaustyötä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana saavutetut tulokset ovat synnyttäneet paljon erilaisia innovaatioita, jotka ovat olleet sovellettavissa jokapäiväiseen koulujen ja oppilaitosten opetus- ja ohjaustoimintaan. Aluehankkeiden motiivina on tuottaa omaa toimintaa konkreettisesti hyödyttäviä toimintamalleja ja materiaaleja.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toteuttamista varten alueelle perustettu ohjauksen moniammatillinen ja poikkihallinnollinen asiantuntijaryhmä aikoo jatkaa toimintaansa. Ryhmän työskentelyn rahoitukseen on pyritty hoitamaan esimerkiksi koulutuskuntayhtymän ja eri kuntien sivistystoimien kautta.

Alueelliset koulutukset ja seminaarit, joihin ovat osallistuneet eri koulujen ja oppilaitosten opetus- ja ohjaushenkilöstö sekä johto, moniammatillisten ryhmien edustajat ja muita alueellisia toimijoita, on tietoa jaettua ja vaihdettu. Yhteiset kokoontumiset ovat tavoittaneet hyvin kohderyhmänsä. Kohtaamisten myötä työskentelytapoja on uusittu ja käytäntöjä yhtenäistetty, yhteydenotot ovat helpottuneet ja hankkeen myötä on opittu aidosti tekemään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Joillakin alueilla esimerkiksi ohjausmateriaalien kehittäminen on jäänyt pysyväksi työskentelymuodoksi. Eräissä vastauksessa todetaan, että kaikkea koulutuksella hankittua viisautta ei voi suoraan soveltaa käytäntöön – ainakaan niin, että sen sovellettavuus olisi yksiselitteisesti

mitattavissa. Tästä huolimatta alueella ohjaustyötä tekevien yhteistoiminta ja viisaus ovat yhteisen työskentelyn myötä lisääntyneet.

Hankkeen aikana muodostuneet ja vahvistuneet yhteistyösuhteet tukevat oppilaitosyhteistyöhön perustuvien menetelmien käyttöä varsinkin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa. Hankkeen aikana muodostuneista verkostoista löytyy joku jolta kysyä neuvoa, mikäli erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjauksessa on pulmia. Yhteistyöverkostot tukevatkin omalta osaltaan myös koulutustakuun toteutumista.

Aluehankkeiden raporteissa todettiin myös, että opinto-ohjaajat ovat oppilaitoksissa usein yksin oman työnsä kanssa, joten hankkeen myötä opinto-ohjaajien yhteistyö on saanut syvyyttä ja laatua. Syntyneen yhteistyön uskottiin jatkuvan tulevaisuudessa entistä järjestäytyneemmässä muodossa. Tulokset näkyvät opinto-ohjaajien välisen yhteistyön vahvistumisena, joka puolestaan takaa sen, että kehittämisinnostus jatkuu alueella edelleen.

Hankkeen aikana syntyneet ohjaussuunnitelmat ja oppilashuoltosuunnitelmat ovat kouluissa ja oppilaitoksissa käytössä. Joillakin alueilla työvoimahallinnon ja oppilaitosten yhteistyösuunnitelmaan kirjattuja toimintamalleja toteutetaan käytännössä.

Lisäksi yhdessä laaditut materiaalit on otettu käyttöön. Ohjaussuunnitelmista on tiedotettu vanhempainilloissa ja oppilaille. Oppilaita ja opiskelijoita on rohkaistu pyytämään ohjausta kaikilta opettajilta.

Hankkeen on synnyttänyt aluehankkeiden raporttien mukaan paljon konkreettisia toimintamalleja ja materiaaleja. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Niveltiedonsiirtolomake ja nivelvaiheen siirtokokoukset, saattaen vaihtaminen.*
- *Erityisopiskelijoiden ylimääräinen tutustumisviikko toisen asteen oppilaitoksessa ennen opintojen alkua.*
- *Yhteinen vanhempainilta "Ammatin aika" perusopetuksen, työelämän ym. toimijoiden kanssa (tiedotettu 8-9 luokan vanhempia ammatinvalinnasta ja opiskelusta toisella asteella).*
- *Teknisen työn kummiluokkahankkeet (perusasteen oppilaat tekevät osia teknisestä työstä toisen asteen ammatillisen koulutuksen tiloissa ja välineillä).*
- *Alakoulujen oppilaiden ohjaus.*
- *Yhteistyö korkea-asteen käynnistynyt, muotoja kehitetään edelleen.*
- *Toiselle asteelle riittävän laajoja koulutuspaketteja valinnaisiin opintoihin, jotka tukevat ammattikorkeakoulun opintoja.*
- *Syntyneet verkkosivut tai sähköinen opinto-ohjausportaali jatkuvassa käytössä.*
- *Toisen asteen oppilaitosten opiskelijoita koulutettu tuutoreiksi, jotka esittelevät omaa oppilaitosta ja oman alan koulutusta oppilaitoksessa vieraileville ja esittelykäynneissä peruskouluissa.*

- *Osaajakisat: valmentautuvat alueen 8-luokkalaiset valmentautuvat kilpailuihin useita kuukausia kädentaitoaineisiin. Taitokilpailuissa ammattioppilaitoksen opiskelijat opiskelijoita valmennetaan toimimaan kilpailujärjestelyissä sekä tuomareina.*
- *Ammattimiesopettajakäytäntöä jatketaan (ammattinopettajan lisäksi tunneilla mukana ammattimies/-nainen).*

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen todettiin levittäneen ajatusta kaikkien opettajien ohjaajuudesta. Ohjauksesta on tulossa koulun ja oppilaitoksen yhteinen asia. Ohjaus on käsitteenä auennut ja sitä myötä eri toimijat ovat ottaneet vastaan ohjauksen haasteita. Koulutukseen osallistuneet ovat saaneet varmuutta oppilaan kohtaamiseen – aineenopettajista on tullut oppilaan opettajia. Koulun ja oppilaitoksen sisällä yhteydenpito ja konsultointi sujuu kollegojen kesken. Oppilaat ja opiskelijat eivät jää yksin omien ohjaustarpeidensa kanssa, vaan yhdessä on pystytty vastaamaan nopeastikin ohjauksen haasteisiin.

Alueilla syntyneitä tuloksia pyritään liittämään jokapäiväiseen toimintaan, mutta se vaatii vielä paljon työtä ennen kuin tulokset ovat vakiintuneessa käytössä. Raporteissa todettiin, että aika lopullisesti näyttää, mitä jää elämään. Hankkeen myötä tietämys on karttunut, yhteistyötä on tehty ja toteuttamista vaille olevia asioita tiedostettu. Yhteistä koulutusta jatketaan, samoin kuin muuta yhteistoimintaa.

9.4 Tulevaisuuden haasteet

Aluehankkeita pyydettiin arvioimaan, mitä aluehankkeelle asetettuja tavoitteita oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana ei ole vielä saavutettu, ja miksi nämä on jäänyt saavuttamatta.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen todettiin useassa vastauksessa lähteneen hyvin käyntiin. Aluehankkeiden työskentely on ollut hankesuunnitelmien mukaista ja hankkeelle asetettuja tavoitteita on saavutettu. Koska useita aluehankkeita on kuitenkin viety eteenpäin oman työn ohella sivutoimisesti, vauhtiin pääseminen hankkeessa on vienyt oman aikansa. Suunnitelmien toteuttamisessa ei ole edetty ajallisesti niin tiivistä kuin perin oli suunniteltu. Myös yhteistyö muiden hallintokuntien kanssa on vaatinut oman aikansa, joten yhteistyötä on tämän hankkeen puitteissa vasta päästy aloittelemaan. Yhteistyön saaminen pysyväksi käytännöksi vaatii vielä ponnisteltuja. Kehittämistyön voimavaroja alkuvaiheessa vei se, että alueen kunnat ja oppilaitokset eivät aluksi olleet riittävän sitoutuneita hankkeeseen ja resurssien hankkimiseen (rahoitus/ aika).

Hankesuunnitelmat ovat pohjautuneet alueella tehtyihin tarvekartoituksiin. Aluehankkeessa on työskennelty näiden suunnitelmien suunnassa. Hankesuunnitelmien

tavoitteet ovat suurelta osin toteutuneet siten, että kaikki suunnitelmassa mainitut asiat on suunniteltu. Mutta joidenkin tavoitteiden osalta ei suunnitelmista ole vielä ehditty toteutuksen asteelle, koska hankkeen piti jatkua vuoteen 2007 asti.

Eräissä aluehankkeissa todetaan, että kaikki hankkeelle asetetut tavoitteet saavutettiin. Hankkeen tavoitteet olivat selkeästi ja konkreettisesti asetettu. Tavoitteena oli yhdistää hankkeessa mukana olevien opinto-ohjauksen voimavaroja sekä luoda yhteistoiminnan avulla verkko-ohjauksen toimintamalleja ja yhteistä opiskeluun ohjaavaa ja opiskelua tukevaa materiaalia. Oppilaitosten yhteistyöverkostossa jaettiin asiantuntijuutta niin, että jokainen hyötyy ja säästää omia resurssejaan välttämällä päällekkäistä toimintaa. Laadittua materiaalia voivat hyödyntää tietyiltä osin myös hankkeeseen kuulumattomat oppilaitokset.

Aluehankkeiden vastauksissa oli lueteltu erilaisia kehittämiskohteita, joissa on päästy alkuun, mutta ne ovat vielä kesken. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Kaikki opettajat ohjaavat*
- *Ohjauksen seudullisten toimintamallien etsiminen*
- *Nivelvaiheiden toimivuuden parantaminen eri oppilaitosten yhteistyöllä ja ohjausprosesseja kehittämällä*
- *Oppilaiden seurantamenetelmien kehittäminen*
- *Opinto-ohjaajien muuntokoulutuksen saantimahdollisuuksien selvittäminen Porin alueelle*

Aluehankkeiden vastauksissa oli lueteltu erilaisia kehittämiskohteita, jotka hankkeen aikana jäivät kesken. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Nivelvaihe esiopetuksesta alakouluun sekä toiselta asteelta työelämään*
- *Ohjausstrategian laatiminen alueelle esiopetuksesta eri koulumuotojen kautta työelämään*
- *Yhteinen ohjauksen opetussuunnitelmatyö*
- *Alueellisten yhteistyömuotojen kehittäminen ja verkostoitumisen edistäminen, toiminnan ulottaminen maakunnan alueella laajemmin*
- *Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän toiminnan kehittäminen*
- *Opintojen keskeyttämisten vähentäminen*
- *Yksilöllisten opintopolkujen ohjauksen kehittäminen*
- *Erilaisten koulutuskokonaisuuksien järjestäminen (esim. opinto-ohjaajien lisä- ja täydennyskoulutus, toisen asteen ja perusasteen teemaseminaari ammattilukioyhteistyöstä, opettajien käytännön tuntemuksen lisääminen eri kouluasteista, oppilaitoskohtainen kehittämistyö ja konsultaatio ei toteutunut halutussa laajuudessa)*

- *Ohjaussivustojen/-portaalin luominen ja kehittäminen*
- *Toteutuneen seuranta ja arviointi*

Aluehankkeiden raporteissa on arviointia siitä, miksi kaikkia hankkeelle asetteuja tavoitteita ei saavutettu. Seuraavassa on suoria lainauksia aluehankkeiden raporteista:

- *Eri tahojen yhteistyö vaatii aikaa ja asenteiden muutosta ja on hidas prosessi*
- *Puuttui sopiva aikataulutusta ja innostuneet järjestäjät*
- *Vähäiset resurssit, aikapula, kiire. Ei ole helppoa kehittää asioita "talkoilla" omien tehtävien ohessa.*
- *Aikapula*
 - *käytännön asiat ajavat edelle*
 - *tekijät ovat kiinni oman työnsä ongelmassa eikä aikaa jää pohtia ohjauksen kokonaisuutta laajemmin*
 - *opinto-ohjaajien työmäärän ja ohjauksen tavoitteiden yhteensovittaminen ontuu edelleen, resurssit ovat edelleen riittämättömät työmäärään nähden*
- *Resurssit ohjausjärjestelmän luomiseen ovat liian pienet*

Aluehankkeet pyrkivät tämän vuoden aikana toteuttamaan suunnitellut tilaisuudet. Lisäksi useassa hankkeessa aiotaan koota yhteistyössä saavutetut tulokset. Tämä tiedon kokoaminen toimii jatkossa yhteisen ohjausstrategian laatimisen pohjana.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen loputtua on alueilla jo suunniteltu toiminnan jatkoa. Tulevaisuuden tavoitteena mainittiin usein alueellisen ohjauksen toimintastrategian laatiminen, joka vaatii yhteisiä ponnisteluja. Myös opinto-ohjaajien vuosittaiselle yhteistyön aikataulutamiselle oli tarvetta. Yhteistyön näkyväksi tekeminen voisi myös palvella myös uusille työnsä aloittaville opinto-ohjaajille.

Ohjauksen paikan yhteinen määrittely vaatii kouluissa ja oppilaitoksissa vielä paljon organisaation sisäistä keskustelua. Eddelleenkin ohjaus mielletään ohjaajien työnä eikä ohjauksen hyötyä alueen opiskelijoille ja oppilaitoksille vielä laajemmin ymmärretä. Myös erilaisten seurantajärjestelmien rakentaminen jäi kesken ja on haaste tuleville vuosille.

Eräällä alueella oli suunnitelmissa koordinoivan opinto-ohjaajan palkkaaminen, mutta sen toteutuminen on vielä epävarmaa. Koordinoivan opinto-ohjaajan tehtävänä olisi keskittyä peruskoulunsa päättävien nuorten ohjaukseen ja heidän toisen asteen koulutuksen opintojen seurantaan. Koordinoiva opinto-ohjaaja toimisi myös yhteishenkilönä eri tahoihin, jotka ovat yhteistyössä nuoren elämäntilanteessa.

Melkein kaikkien aluehankkeiden yhteenvetoraporteissa todettiin oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen päättyneen kesken. Hankkeiden tavoitteet laadittiin siten, että se kestäisi vuoden 2007 loppuun saakka. Tästä syystä useimmat hankkeen

kehittämistavoitteet jäivät keskeneräisiksi ja aluehankkeissa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen olisi vaatinut enemmän aikaa. Aluehankkeiden suunnitelmissa vuosille 2006 - 2007 oli esimerkiksi työvoimahallinnon ja alueen korkea-asteen koulutuksen kytkeminen tiiviimmin osaksi hanketta, opinto-ohjauksen palautejärjestelmän kehittäminen ja pitkäkestoisten koulutusohjelmien toteuttaminen. Hankeajan lyhentäminen johti siihen, että osa toimista jäi hankkeen puitteissa toteuttamatta. Osa alueista pyrkii kuitenkin toteuttamaan suunnitelmat, vaikka se tapahtuisikin pitemmällä aikajänteellä ja pienemmillä resursseilla. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen todettiin vaativan jatkoa, jotta kehitetyt toiminnot varmemmin vakinaistuisivat. Aluehankkeissa todettiin saadun hyvää toimintaa liikkeelle, mutta kehittämisen aikajänne on ollut liian lyhyt. Uusien toimintojen vakiinnuttaminen vaatii panostamista.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen alkuvaiheen keskeisenä tehtävänä oli ohjauksen itsearviointien toteuttaminen. Näiden itsearviointien pohjalta oli tarkoitus laatia hankkeen osatavoitteet. Itsearviointien teknisen toimimattomuuden vuoksi itsearviointit jäivät tekemättä tai ne tehtiin vain osittain. Myös opinto-ohjauksen seurantajärjestelmän kehittämisen osalta jäätin odottamaan Opetushallituksen nettiseurantajärjestelmän valmistumista.

Todettiin myös, että koulutustilaisuuksien järjestäminen on ollut vaikeaa, koska opettajien koulutukset on jo usein suunniteltu vuosiksi eteenpäin ja kilpailevia koulutuksia on runsaasti. Samoin erilaisia hankkeita on kouluissa menossa yhä enemmän. Henkilöstön jaksamiseen tulee kiinnittää huomiota.

Aluehankkeiden kuvauksia ohjaustoiminnasta

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana on luotu alueille uusia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä. Aluehankkeiden raporteista on tähän raporttiin valittu seitsemäntoista aluehankkeen hyviä käytäntöjä. Esimerkkien valinnalla on pyritty löytämään mahdollisimman erilaisia ratkaisuja, joita alueilla on tehty ohjauksen kehittämiseksi. Tarkemmin esiteltävät toimintamallit tai hyvät käytännöt ovat seuraavat:

- 1 Ohjauksellisten sivustojen kehittäminen:
 - Etelä-Suomen aikuislukioiden hanke
 - Kokkolan seudun hanke
 - Rajakaari, Turun seutu
- 2 Seudullinen toimintamalli opinto-ohjauksen tehostamiseksi moniammatillisessa yhteistyössä: Riihimäen seudun hanke
- 3 Ohjauksen yhteistyösuunnitelma Keravalla: Keski-Uudenmaan aluehanke
- 4 Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa:
 - Länsi-Lapin hanke
 - Koulutuspolku – erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen ja ammatinvalinnanohjauksen kehittäminen Oulun seudulla
 - Kokemäenjokilaakson seutukunnan hanke
 - Alajärven kaupungin opetussuunnitelma, kohta Nivelvaihe (Järviseedun hanke)
 - Kokkolan seudun hanke

- 5 Oppijan ohjauksen polku esiopetuksesta työelämään tai jatko-opintoihin -mallinnus: Rovaseutu, Enontekiö, Kittilä
- 6 Peruskoululaisten jälkiseuranta eli KOPPARI: Kuopion seudun hanke
- 7 Täydennyskoulutuksen hyödyntäminen ohjauksen kehittämisessä – ohjausmateriaalien kehittäminen: Ohjuu tämmii -hanke (Seinäjoen seutu ja lähialueiden hanke)
- 8 Yläkoulujen opettajien tutustumiset ammatilliseen koulutukseen: Mikkelin seudun hanke
- 9 Ohjausyhteistyön toimintasuunnitelma: Kouvolan seudun hanke
- 10 Niveltäminen, oppimaan ohjaaminen, työelämäyhteydet ja tulevaisuuden näkymät: Raahan seudun hanke
- 11 Toimivat käytännöt: Varkauden seutukunnan hanke

1. Ohjauksellisten sivustojen kehittäminen

Etelä-Suomen aikuislukioiden hanke

Anne Rongas

<http://www.aikuislukiot.fi>

Kokkolan seudun hanke

Katriina Sipilä

<http://www.luotsiasema.kpedu.fi>

Rajakaari, Turun seutu

Petri Niemi ja Katja Vanhatalo

Kehittämishankkeen aikana on luotu tai pyritty levittämään seuraavia käytänteitä:

- Oponaattori.fi-sivusto. (<http://www.oponaattori.fi/>) Seutukunnallinen portaali, johon on koottu ja jäsenetty jo olemassa olevaa ohjaustietoa. Sivusto pyrkii vastaamaan opiskelijan keskeisiin kysymyksiin ja portaali perustuu CIP-teoriaan sekä CASVE-sykliin.
- TET-polku sivusto. TET -harjoittelu osana oppilaan ammatinvalinnan päätöksenteon prosessia. Kehittämishankkeessa luotiin käytäntöjä oppilaan itsearvioinnin ja työelämään tutustumisen reflektoinnin tueksi. Lisäksi sivustossa ohjeistetaan työelämään tutustumisjakson rakennetta ja ohjausta. <http://www.tkukoulu.fi/~pmniemi/tet/polku.html>

- Ratkaisukeskeiset ja systeemiset ongelmaratkaisumenetelmä ohjauksessa <http://www.tkukoulu.fi/~pmniemi/kotisivu/seuraamus.htm>. Toimintamalli tukeutuu restoratiivisen oikeuden perinteeseen. Toimintamalli on peruskoulun tavoitteiden mukainen ohjauksikäytäntö ongelmatilanteissa ja siinä on liitetty sovittelun käsite perusopetuslain rajaamiin kurinpitokäytäntöihin.

2. Seudullinen toimintamalli opinto-ohjauksen tehostamiseksi moniammatillisessa yhteistyössä: Riihimäen seudun hanke

Elina Kahila

Ennen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanketta Riihimäen seutukunnalta oli puuttunut opinto-ohjauksen toteutuksen koordinointi. Aluehankkeen tavoitteeksi asetettiin yhteisen seudullisen opinto-ohjauksen moniammatillisen toimintamallin luominen. Hankkeen edetessä on tullut esille, että alueellamme tarvitaan selkeä järjestelmä, josta yksikään opiskelija ei jää ilman opiskelupaikkaa. Aluehankkeen alussa käynnistetyn toimintamallin työstäminen jatkuu edelleen. Toimintamallissa korostuu oppimispolun jatkuvuus esiopetuksesta korkea-asteelle ja / tai työelämään. Keskeistä mallissa on myös "haavi", jonka sisään mahdollisimman moni nuori peruskoulun suorittamisen jälkeen jäisi ja saataisiin jäämään.

Suunnitteilla on myös järjestää toukokuussa 2006 nuorten kanssa työskentelevien tahojen seudullinen yhteistapaaminen, ns. "huippukokous", jossa eri toimijat voivat tutustua toisiinsa ja toistensa tehtäväkenttään. Jatkossa näitä huippukokouksia on tarkoitus pitää joka syksy, jotta verkosto pysyy ajan tasalla ja sitoutuu siihen.

3. Ohjauksen yhteistyösuunnitelma Keravalla: Keski-Uudenmaan aluehanke

Erja Kärnä

Yhteistyösuunnitelman tekemiseen ovat osallistuneet Keravan ammattiopisto, Keski-Uudenmaan oppisopimuskeskus, Keravan lukio, Keski-Uudenmaan aikuislukio ja Työvoimatoimisto.

Aluehankkeen lähtökohtana ovat olleet valtakunnalliset ja koulukohtaiset ohjauksen opetussuunnitelmat. Ensin tarkastettiin ohjauksen opetussuunnitelmat ja etsittiin eri oppilaitosmuotojen yhtenevydet. Toiseksi tavoitteena oli tehdä jokaiselle hankkeeseen osallistuvalla kaupungille ja kunnalle oma "Ohjauksen yhteistyösuunnitelma".

Päällekkäisyyksien estäminen ja voimavarojen yhteinen hyödyntäminen voi parhaassa tapauksessa tuoda kustannussäästöjä. Näitä yhteisyösuunnitelmia on luotu melkein kaikilla alueen paikkakunnilla.

Keravan yhteistyösuunnitelma löytyy osoitteesta: <http://www.peda.net/veraja/opofi/espoo/eijak/kehittaminen/opo/koordinaattorit/kerava>

4. Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa

Länsi-Lapin hanke

Pentti Heikkilä

Ammatillisen koulutuksen esittely 7-luokkalaisille opiskelijoiden avulla

Ammattiin opiskelevat nuoret ja opettajat suunnittelivat yhdessä peruskoulun opettajien kanssa toimintapäiviä eri aineiden yhteyteen peruskouluissa. Peruskoulun kotitaloustunneille lähti kokkiopiskelija, tarjoilijaopiskelija ja kondiittoriopiskelija opettajan johdolla raaka-aineet ja tarvittavat erikoistyövälineet mukanaan. Seitsemäsluokkalaiset valmistivat kolmen ruokalajin ateriakokonaisuuden ammattiopiskelijoiden johdolla ja nauttivat yhteisen aterian hienosti tarjoiltuna.

Vastaavalla tavalla rakennusalan opiskelijat toimivat teknisen työn tunneilla tehden yhdessä peruskoululaisia kiinnostavia puutöitä.

Matkailualan opiskelijat puolestaan tekivät yläkouluikäisille sopivat seikkailuradat ja järjestivät leikkimielisiä kilpailuja.

Peruskouluissa tapahtumaa voidaan kasvattaa myös laajaksi ammatillista koulutusta esitteleväksi tilaisuudeksi ja ottaa mukaan esimerkiksi oppilaiden vanhemmat.

Tämä tapahtuma on koettu hyvin oppilaslähtöiseksi tavaksi jakaa tietoa ja helpottaa nivelvaihetta. Otetaan jatkuvaan käyttöön.

Vahvuus on se, että käytäntöä voidaan soveltaa mahdollisimman monelle alalle, ja opiskelijat itse ovat pääosassa tapahtumaa. Toiminnan myötä syntyy elämyksiä, jotka paremmin kuin muuten hankittu tieto mahdollistavat eri koulutusalojen tuntemuksen.

Osaajakisat peruskoulujen 8-luokkalaisille

Länsi-Lapin ammatti-instituutti järjesti keväällä 2004 kaikille lähialueen kuntien kahdeksaslukkalaisille peruskoulujen oppilaille tarkoitetun Taitaja-kisojen tyypisen Osaajakisat. Tapahtuman tavoitteena oli edistää toimialueemme nuorten ammatillista osaamista ja kiinnostusta kätten taitojen kehittämiseen. Osaajakisan lajit olivat 1) palveluala, jossa järjestettiin kokkikisa ja leipurikisa, 2) tekniikka, jossa toteutettiin useasta tekniikan lajista koostuvat tehtävät, 3) luontoala, jossa oli metsä-, kala- ja maaseutualan

tehtävärasteja 4) kulttuuriala, jossa opeteltiin videofilmin tekoa sekä järjestettiin taiteen ja käsityön osajien kisa.

Palvelualan ja kulttuurialan kisat käytiin Torniossa ja tekniikan ja luontoalan kisat Keminmaassa.

Osanottajia kisoihin saapui yli 200 nuorta laajalta alueelta, Kuivaniemi-Muonio väliltä.

Tapahtuman suunnittelussa olivat mukana laajasti eri toimialojen edustajat, rehtorit, osastonjohtajat ja opinto-ohjaajat. Heistä koottu ydinporukka toteutti tapahtuman. Tuomareina ja toimitsijoina olivat vanhemmat opiskelijat.

Vastaava tapahtuma toteutettiin myös keväällä 2005, ja kisojen järjestämistä on aikomus jatkaa myös tulevaisuudessa. Tapahtuman vahvuutena on opiskelijakeskeisyys toteutuksessa, edullisuus ja laaja alueen saavutettavuus koulutuksen markkinointikeinona.

Peruskoulun 9-luokkalaisten informointi kotikouluilla

Opinto-ohjaaja kävi kaikkien alueen peruskoulujen päättävien luokkien luona kertomassa ammatillisista opinnoista. Suuremmilla yläkouluilla vierailuja oli useita. Opinto-ohjaajan mukana oli aina 2-3 tutor-opiskelijaa eri koulutusaloilta.

Kaikki alueen peruskoulujen yhdeksännet luokat vierailivat vuoden aikana tutustumassa ammatilliseen koulutukseen. Useita kymmeniä yhdeksäsluokkalaista tutustui eri aikoina 1-2 päivän ajan heitä kiinnostavien koulutusalojen toimintaan ja ammattiopiskelun arkipäivään. Päävastuu on opinto-ohjaajalla ja osastoilla koulutusohjelmavastavilla opettajilla. Toiminta on otettu jatkuvaan käyttöön.

Osaajamarkkinat koulutuksen näyttönä

Messutyypinen tapahtuma suunnattiin peruskoulun opiskelijoille, heidän vanhemmilleen ja kaikille ammatillisesta koulutuksesta kiinnostuneille nuorille ja aikuisille. Kaksipäiväisillä ensimmäisillä Länsi-Lapin ammatti-instituutin Osaajamarkkinoilla syksyllä 2004 oli nähtävänä toimipaikkojemme kaikkien koulutusalojen esittelyt, työnäytöksiä, kotieläimiä, erilaisia kilpailuja ja arvontaa, muotinäytöksiä, lyhytelokuvia, taidenäyttely, kasvomaalausta, hierontaa, maitobaari, tempurata, musiikkia, myytäviä tuotteita, ruokaa, kahvia ja muutakin kaikille sopivaa markkinatunnelmaa.

Perjantain tähtivieraana Musiikkitalossa esiintyi Unikubi-yhtye . Talo oli tupaten täynnä eri-ikäisiä koululaisia ja rockmusiikin ystäviä. Samana päivänä oli lisäksi kaksi muotinäytöstä, malleina Lounais-Lapin Neidot ja TP-47:n pelaajat. Ammatti-instituutin musiikinopiskelijoiden eri kokoonpanot esittivät juhlasalissa svengaavia jazzvetoja, Radio Aktiivinen hoiti messuradiota ja Meän Väylä teki kuvakoostetta tapahtumasta molempina päivinä.

Lauantaina tapahtumassa kävi paljon myös perheitä ja aikuisväestöä. Silloin esiintyi

myös poliisibändi Kaamea rangaistus ja tanssiryhmä Copycats. Musiikkitalossa musiikinopiskelijoiden eri bändit soittivat poppia pitkin päivää.

Molempina päivinä tutustuminen kaikkeen talon toimintaan oli mahdollista avoimien ovien periaatteella.

Järjestelyt hoiti erikseen valittu järjestelytoimikunta, jossa oli edustajia kaikilta koulutusaloilta.

Tapahtuma järjestettiin samankaltaisena uudestaan syksyllä 2005. Tilaisuuden vahvuutena on saada yhtä aikaa esille koko laajan kuntayhtymän ammatillinen koulutustarjonta. Kävijöillä on mahdollisuus nähdä ja vertailla laajasti ammatillista koulutustarjontaa. Heikkoutena on melko raskas järjestelytehtävä. Tapahtuman oheisohjelma on tärkeää ja sitä on kyettävä uudistamaan. Ulkopuolisten esiintyjien käyttäminen voi olla myös aika kallista. Kävijöiden palautteet ovat olleet ylistäviä ja kannustavia, ja laajasti on toivottu tapahtuman järjestämistä myös vuonna 2006.

Ammattimiesopettajat

Osastoilla, joilla on runsaasti erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, on kokeiltu ns. ammattimiesopettajia. He toimivat opettajien apuna opetuksessa. Avustajiksi on palkattu kokeneita ja osaavia ammattimiehiä/naisia, joilla on haastattelujen perusteella halua ja kykyä työskennellä nuorten ammattiin opiskelijoiden parissa. Opetusmenetelminä on käytetty selvästi enemmän työvaltaista opiskelua ja painotettu opetusta käden taitojen monipuoliseen kehittämiseen. Erityistä tukea tarvitsevat tai heikosti teoria-aineisiin keskittyvät opiskelijat ovat selvinneet paremmin työvaltaisessa opetuksessa. Motivaatio on parantunut ja poissaolot ja keskeyttämiset ovat vähentyneet.

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtyminen toiselle asteelle

Anna-Liisa Lämsä, Merikosken ammatillinen koulutuskeskus

Koulutuspolku hankkeessa toteutettavan kehittämistyön painopistealueena on nivelvaiheiden tukiprosessien kehittäminen. Painopiste on ollut erityisesti perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymiseen liittyvän ohjauksen menetelmien ja toimintamallien kehittämisessä ja siirtymävaiheen ohjauspolun mallintamisessa. Kehitystyössä on ollut kyse lähinnä nivelvaiheen hyvien käytänteiden ja toimintamallien näkyviksi tekemisestä ja niiden edelleen kehittämisestä oppilaitos- ja hankeyhteistyössä.

Osa nivelvaiheen toiminnoista keskittyy tiedonkeruuseen, suunnitteluun tai tiedottamiseen yleisemmällä tasolla, osan kohdistuessa selkeästi yksittäisten opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien ohjaukseen perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Hankkeen puitteissa käytetyt ja kehitetyt nivelvaiheen ohjaukseen liittyvät menetelmät ja toimintamallit on koottu yhteen. Siinä kuvataan nivelvaiheen ohjausta ennakkotiedon

keruusta ja koulutusvaihtoehdoista tiedottamisen kautta oppilaitokseen tutustumisen, jatkosijoittumispalaverien ja jälkiohjauksen kautta saattaen vaihtamisen käytänteisiin etenevänä jatkumona.

Ennakointitiedon kokoaminen ja koulutussuunnittelu

Koulutuspolku hankkeen puitteissa on kehitetty ennakointitietomatriisi, jonka avulla kootaan tietoa perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymässä olevista opiskelijoista (Exel-tiedostossa matriisi). Matriisin sisältöalueet ovat seuraavat:

- erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä
- erityisopetuksen perusteet
- oppimisen tukitoimenpiteiden tarve

Matriisin avulla saadaan ennakkotietoa ammatilliseen erityisopetukseen hakemassa olevista opiskelijoista ja heidän koulutustarpeistaan. Lukuvuonna 2004–2005 matriisia kokeiltiin keräämällä erityisopiskelijoita koskevia ennakointitietoja hankkeessa mukana olevien perusopetuksen erityiskoulujen 9.- ja 10.-luokan oppilaista.

Jatkossa pyritään keräämään ennakointitiedot kaikkien Oulun alueen erityiskoulujen 7.-9.-luokkien oppilaista. Tämä tieto yhdessä erityisopiskelijoiden toisen asteen koulutukseen hakemista, koulutukseen sijoittumista ja koulutuksen keskeyttämistä koskevien tietojen sekä erityiskoulujen henkilöstön kanssa käydyissä keskusteluissa saadun eri erityisryhmien koulutuksellisia pullonkauloja koskevan tiedon kanssa mahdollistaa toisen asteen erityisopetuksen tarvetta koskevien ennusteiden tekemisen ja tiedon hyödyntämisen toisen asteen koulutussuunnittelussa.

Tiedottaminen

Hankkeen yhtenä tehtäväalueena ja nivelvaiheen tukiprosessien kehittämistyön toimintamuotona on erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjolla olevista toisen asteen koulutusvaihtoehdoista ja opiskelijan erityisen tuen tarpeen huomioimisen mahdollisuuksista tiedottaminen. Tätä tietoa tarvitsee paitsi eri koulujen henkilöstö, myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat itse ja heidän vanhempansa sekä oppilaitosten ulkopuoliset ohjaavat tahot.

Koulutusmessut

Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille suunnatuista koulutuspalveluista tiedotetaan eri koulutusmessujen yhteydessä. Merikosken ammatillinen koulutuskeskus on mukana muun muassa Oulussa vuosittain järjestettävillä Eteenpäin Messuilla. Ammatillista erityisopetusta esitellään myös rajatummille kohderyhmille esimerkiksi kehitysvammaisten parissa työskenteleville ja kehitysvammaisten nuorten vanhemmille suunnatuilla messuilla.

Ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on Tampereen Taitaja-kisoissa oppilaitosten yhteinen messuosasto. Messuosastolla annetaan tietoa eri ammatillisten erityisoppilaitosten tarjoamista koulutuspalveluista ja ammatillisesta erityisopetuksesta yleensä. Messuilla julkaistaan oppilaitosten yhteinen koulutuskokeiluesite Näppituntumaa opiskeluun.

Ammatilliset vanhempainillat

Ammatillisissa vanhempainilloissa on kyse paitsi osallistumisesta eri oppilaitosten järjestämiin ammatillisiin vanhempainiltoihin myös koulukohtaisten ammatillisten vanhempainiltojen järjestämisestä perusopetuksen erityiskouluilla.

Hankkeen edustajat osallistuvat vuosittain yleisiin ammatillisiin vanhempainiltoihin Oulun seudun ammattiopiston eri yksiköissä ja lähikunnissa, mm. Lumijoen yläasteella. Vanhempainiltoihin osallistuu peruskoulun opinto-ohjaajia, oppilaiden vanhempia, mutta myös peruskoulun päättöluokan ja perusopetuksen lisäopetuksen oppilaita. Osanottajille jaetaan vanhempainilloissa messutyypillisesti tietoa Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen koulutustarjonnasta, oppilaitoksen opiskelijavalinnan kriteereistä ja käytänteistä sekä oppilaitoksen tarjoamista erityisistä opetusjärjestelyistä ja oppimisen tukitoimenpiteistä. Oulun seudun toisen asteen ammatillista koulutusta tarjoavat oppilaitokset ovat sopineet yhteistyöstä ammatillisten vanhempainiltojen järjestämisessä myös tulevana lukuvuotena.

Yleisten vanhempainiltojen lisäksi kevätlukukauden alussa järjestetään vuosittain koulukohtaisia vanhempainiltoja perusopetuksen erityiskouluissa (Heinätori, Kaajanintulli, Santamäki). Myös koulukohtaisiin vanhempainiltoihin osallistuu sekä oppilaiden vanhempia, opettajia että peruskoulun päättöluokkien oppilaita. Koulukohtaisissa ammatillisissa vanhempainilloissa annetaan tietoa erityisopiskelijan jatko-opiskelumahdollisuuksista ja ammatillisen erityisopetuksen käytänteistä alustusten ja esitteiden muodossa. Tämän lisäksi vanhempainiltojen osanottajilla on mahdollisuus keskusteluun ammattioppilaitosten (Merikoski ja Oulun seudun ammattiopisto) edustajien kanssa yksittäisten oppilaiden toisen asteen koulutukseen hakemiseen liittyvistä kysymyksistä. Vanhempainilloissa tiedotetaan myös oppilaitoksiin tutustumismahdollisuuksista (avoimien ovien päivät ja ammattioppilaitokseen tutustumisjaksot).

Koulutuspäivät

Tiedottamisen yhtenä muotona ovat perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen henkilöstölle järjestetyt koulutuspäivät. Lukuvuonna 2004–2005 Koulutuspolku hanke järjesti Oulun läänin peruskoulun ja lukion opinto-ohjaajille, ammatillisille ohjaajille ja muille opiskelijoiden ohjauksessa mukana oleville henkilöille suunnatun Erityisopetuksen teemapäivän. Päivän aihealueina olivat:

- Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan koulutusmahdollisuudet toisella asteella
- Opetuksen henkilökohtaistaminen toisen asteen koulutuksessa
- Erityisopiskelijan määrittely toisella asteella
- Saattaen vaihtamisen käytänteet

Jatkossa tarkoituksena on järjestää sekä erityisopetuksen aihealueeseen liittyviä alueellisia koulutuspäiviä että suppeammalle kohdejoukolle suunnattuja työseminareja ja pidempikestoisia koulutuksia. Työseminaarien aihealueena ovat erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan jatkokoulutusmahdollisuudet, siirtymävaiheen ohjauksen hyvät käytänteet, erityiset opetusjärjestelyt ja oppimisen tukitoimet sekä niiden kirjaaminen opiskelijan HOJKS:an.

Oppilaitokseen tutustumiset

Avoimien ovien päivät

Merikoskella järjestetään avoimien ovien päivä joka vuosi helmikuun 20.päivän jälkeisellä viikolla (Oulu tiistai, Muhos ja Liminka keskiviikko). Avoimien ovien päivä on suunnattu erityisesti toisen asteen koulutukseen ohjaaville tahoille (mm. perusopetuksen opinto-ohjaajat ja erityisopettajat, kuntoutuspalvelujen tarjoajat) sekä toisen asteen koulutukseen hakemassa oleville nuorille ja heidän vanhemmilleen.

22.2.2005 Oulussa Nahkatehtaankadun toimipaikassa järjestettyyn avoimien ovien päivän ohjelmaan sisältyi oppilaitoksen eri koulutusalojen ja opiskelijahuollonpalvelujen esittely messuosastoilla, infotilaisuuksia hakijoille ja ohjaaville tahoille, eri koulutusalojen työnäytöksiä sekä mahdollisuus tutustua oppilaitoksen vapaa-ajanohjauksen palveluihin ja opiskelija-asuntolan tiloihin. Avoimien ovien päivän aikana oppilaitokseen tutustui yli 400 henkilöä. Nahkatehtaankadun toimipaikkaan tutustuivat avoimien ovien päivänä mm. Merikartanon koulun 9.-luokan oppilaat, Heinätorin koulun 8.-luokan oppilaat sekä pienempiä opiskelijaryhmiä ja yksittäisiä oppilaita perusopetuksen eri kouluista. Useimmat oppilaitokseen tutustumaan tulleista nuorista olivat tulleet paikalle koulunsa opinto-ohjaajan, erityisopettajan tai vanhempiensa kanssa.

Oppilaitokseen tutustumisjakso

Merikoskella on viime vuosina järjestetty Heinätorin koulun 9.-luokan oppilaille oppilaitokseen tutustumisjaksoja eli ns. Olat-jaksoja. Perusopetuksen päättöluokan oppilaat ovat jakson aikana saaneet tietoa Merikosken koulutustarjonnasta ja oppilaitoksen tarjoamista oppimisen tukipalveluista. Tämän lisäksi oppilaille on ollut jakson aikana mahdollisuus tutustua lähemmin tiettyyn koulutusalaan ja Merikosken tiloissa sijaitsevan perusopetuksen lisäopetusluokan (Niva -ammattikymppiluokka) toimintaan. Jakson pituus on aiempina vuosina ollut noin 1,5 viikkoa ja oppilaiden lähiohjaajina

ovat toimineet Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat.

Lukuvuonna 2004–2005 Olat-jaksoa lyhennettiin niin, että sen pituus oli neljä päivää. Samalla jakson sisältöjä kehitettiin niin, että jaksossa painottui aiempaa selvemmin ammatilliseen koulutukseen tutustuminen. Lukujärjestyksestä jätettiin pois lähinnä yhteisten aineiden tehtäviä, joita oppilaat olivat tehneet Merikoskella aiempina vuosina oppilaitokseen tutustumisjakson aikana. Olat-jakson toisena lähiohjaajana toimi Merikosken palkkalistoilla oleva ohjaaja (koulunkäyntiavustaja) ja toisena lähiohjaajana Merikoskella työharjoittelussa ollut koulunkäyntiavustajaopiskelija.

Olat-jaksojen lisäksi Merikoskella on järjestetty oppilaitokseen tutustumispäiviä yksittäisille opiskelijoille. Näiden päivien ohjelmaan on kuulunut tavallisesti keskustelu oppilaitoksen sosiaalityöntekijän/ opintoneuvojan/ opiskelija-asiaain koordinaattorin/ opinto-ohjaajan/ toimipaikkajohtajan kanssa sekä tutustuminen tiettyyn koulutusalaan ja keskustelu alan kouluttajan kanssa. Tutustumisjakson pituus on ollut tavallisimmin noin ½ päivää. Yksittäisten tutustujien lisäksi oppilaitoksessa on käynyt useita opiskelijaryhmiä lyhyemmällä tutustumiskäynneillä. Tutustumiskäyntien sisältönä on ollut Merikosken koulutustarjonnan ja oppilaitoksen tarjoamien tukipalveluiden esittely.

Jatkossa Olat-jaksoa pyritään kehittämään niin, että se toimisi yleisemminkin Merikosken oppilaitokseen ja ammatilliseen koulutukseen tutustumisen välineenä. Myös lyhyemmille tutustumiskäynneille tulevista opiskelijoista on mahdollista koota 4-6 hengen pienryhmiä, joille järjestetään 1-3 päivän tutustumisjakso oppilaitoksessa. Tutustumisjaksojen sisältöjen ja oppilaitokseen tutustumisen menetelmien suunnittelussa hyödynnetään Olat-jaksoilla saatuja kokemuksia. Jaksojen perusrunkona on perehtyminen ammatilliseen koulutukseen yleensä sekä tutustuminen Merikosken koulutus- ja tukipalvelujen tarjontaan. Osallistujat tutustuvat lähemmin 1-2 koulutusalaan oman kiinnostuksensa perusteella. Oppilaitokseen tutustumisen välineinä toimivat mm. Merikoski suunnistus, jonka rasteilla on tehtävänä tutustua oppilaitoksen toimintaympäristöön eli ottaa selvää Merikosken koulutus- ja tukipalveluista. Tämän lisäksi tutustujilla on mahdollisuus keskusteluun oppilaitoksen opetus- ja opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa. Tutustumisjaksoihin on mahdollista sisällyttää tutustumiskäyntejä myös Oulun alueen muihin ammatillisiin oppilaitoksiin.

Tutustumisjaksojen lähiohjaajina toimivat ensisijaisesti sosionomiopiskelijat, koulunkäyntiavustajaopiskelijat tai muiden alojen opiskelijat osana ammatillisia opintojaan. Lähiohjaajina toimivat opiskelijat perehdytetään tehtävään työharjoittelun alussa. Opiskelijoiden käyttö lähiohjaajina mahdollistaa oppilaitokseen tutustumisjaksojen tarjoamisen laajemmalle joukolle toiselle asteelle hakeutumassa olevia nuoria. Tutustumisjaksot tarjoavat vaihtoehdon erityisesti niille erityisopiskelijoille, joilla ei ole mahdollisuutta koulutuskokeiluun esimerkiksi sen vuoksi, etteivät he saa Kelan tms. tahon maksusitoumusta koulutuskokeilusta aiheutuvien kulujen kattamiseen.

Koulutuskokeilut

Koulutuskokeilut ovat 1-2 viikon pituisia maksullisia tutustumisjaksoja ammatilliseen koulutukseen. Kokeiluun haetaan maksajan läheteellä. Tavallisimmin koulutuskokeilun maksajana on Kela, mutta myös kunta, vakuutuslaitokset tai koulutukseen hakija itse/oppilaan huoltaja voi vastata koulutuskokeilun kuluista.

Koulutuskokeilun tavoitteena on kokeilijan ammatinvalinnan selkiyttäminen sekä hänen ohjaamisensa sopivaan ja tarkoituksenmukaiseen koulutukseen. Koulutuskokeiluun sisältyy kykytestejä ja muita selvityksiä, joiden avulla arvioidaan kokeilijan perustietojen ja taitojen riittävyttä sekä niiden mahdollista täydentämistarvetta. Tämän lisäksi kokeilija osallistuu valitsemansa koulutusalan oppitunneille yksilöllisen lukujärjestyksen mukaisesti. Koulutuskokeilusta perittävä maksu kattaa kokeilun aikana tehtävistä testeistä ja muista selvityksistä aiheutuvat kulut sekä muut oppilaitoksen koulutuskokeilijalle tarjoamat palvelut. Koulutuskokeilijoille annetaan kokeilujaksosta kirjallinen palaute.

Ammatilliseen koulutukseen on tutustunut Merikosken Nahkatehtaankadun toimipaikassa viime vuosina noin 100 koulutuskokeilijaa/vuosi. Useampi kuin joka toinen heistä on aloittanut opinnot jossakin Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen toimipaikassa seuraavan lukukauden alussa. Tämän lisäksi koulutuskokeilussa saatua tietoa on hyödynnetty muiden oppilaitosten opiskelijavalinnassa ja erityisopiskelijoille eri oppilaitoksissa laadituissa henkilökohtaisissa opetuksen järjestämissuunnitelmissa.

Konsultaatio ja jatkosijoittumispalaverit

Jokaiselle peruskoulussa erityisopiskelijaksi määritellylle oppilaalle järjestetään peruskoulun päättövaiheessa jatkosijoittumispalaveri. Jatkosijoittumispalaverissa keskustellaan oppilaan toisen asteen koulutuslavalinnoista ja toisen asteen koulutukseen hakemisesta. Palaverissa voidaan keskustella tarvittaessa myös lisäopetuksen tai valmentavan koulutuksen tarpeesta ennen toisen asteen ammatilliseen koulutukseen siirtymistä. Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen edustaja voi osallistua jatkosijoittumispalaveriin tarvittaessa, erityisesti silloin, jos sopivan koulutusalan tai paikan valinta on vaikeaa opiskelijan erityisen tuen tarpeen vuoksi tai jos opiskelija tarvitsee opinnoissaan runsaasti tukitoimia (oppilaan jatko-opintomahdollisuuksien tarkastelu ammatillisen erityisopetuksen näkökulmasta).

Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen edustajat osallistuivat lukuvuoden 2004–2005 aikana yli kymmenen erityisopiskelijan jatkosijoittumispalaveriin joko perusopetuksen koululla tai Merikosken Nahkatehtaankadun toimipaikassa. Tämän lisäksi he antoivat jatkosijoittumiseen liittyvää konsultaatiota puhelimitse ja sähköpostilla niin ohjaaville tahoille, koulutukseen hakeutumassa oleville nuorille kuin perusopetuksen oppilaiden vanhemmillekin.

Jatkossa osa jatkosijoittumispalavereista pyritään järjestämään jo perusopetuksen 8.-luokan kevätlukukauden tai 9.-luokan syyslukukauden aikana. Tavoitteena on siirtymävaiheen yhteistyön aloittaminen hyvissä ajoin ja siten opiskelijan koulutuspolun ja tarvittavien tukitoimien mallintaminen pidemmällä aikavälillä. Kuluvana lukuvuonna lisätään konsultaation määrää. Konsultaatiomahdollisuuksista tiedotetaan mm. eri koulutustilaisuuksissa.

Lukuvuonna 2005–2006 kokeillaan myös pidempikestoista konsultaatiota erityisopiskelijoiden tukemisessa. Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen erityisopettaja ja opiskelija-asiain koordinaattori/toimipaikkajohtaja osallistuvat kuukausittain Oppisoppi ryhmän palavereihin (2-3 h/kk) Haapaveden ammattioppilaitoksessa. Oppisoppi on yleisen ammattioppilaitoksen pienryhmä, joka on suunnattu opinnoissaan erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille.

Jälkiohjaus

Oulun seudun ammattioppilaitokset eivät koulutustarjonnan laajuudesta huolimatta pysty täysin vastaamaan erityisopiskelijoiden koulutustarpeisiin. Osa erityisopiskelijoista ei saa alun alkaen paikkaa haluamallaan koulutuslallalla ja osalla opinnot keskeytyvät jo alkuvaiheessa oppimisvaikeuksien, väärän alanvalinnan tai muiden syiden vuoksi.

Koulutuspolku hankkeen yhtenä tavoitteena on vaille koulutuspaikkaa jääneiden erityisopiskelijoiden ohjaus edellytystensä mukaiseen koulutukseen jälkiohjauksen keinoin. Jälkiohjaus toteutetaan osana ammatillisen erityisopetuksen opiskelijavalintaa/ jatkuvan haun periaatteella toteutettavaa jälkivalintaa. Mikäli hakijalle ei pystytä osoittamaan hänen hakemaansa opiskelupaikkaa Merikoskella, mietitään jo opiskelijavalintapäätöstä tehtäessä, mitä vaihtoehtoja hakijalla on. Kyseeseen voi tulla joko vaihtoehtoinen opiskelupaikka tai koulutuspolku tai hakijan ohjaaminen kuntoutustoimenpiteisiin, mikäli kielteisen valintapäätöksen perusteena on ollut puutteellinen opiskelukunto ja se ettei opiskelija kykene terveydentilansa puolesta tavoitesuuntautuneeseen opiskeluun.

Jatkossa jälkiohjauksen menetelmiä ja käytänteitä kehitetään edelleen oppilaitosyhteistyössä. Tavoitteena on erityisopiskelijoille tarjolla olevien koulutusvaihtoehtojen kartoittaminen ja mahdollisten koulutuspolkujen mallintaminen. Kartoitetaan Oulun alueen/Pohjois-Suomen koulutustarjontaa, koulutustarjontaa muualla Suomessa, erilaisille erityisryhmille esim. näkö-, kuulo-, liikuntavammaisille soveltuvat jatkokoulutuspaikat ja väylät. Hankittua tietoa hyödynnetään erityisopiskelijoiden jatko-sijoittumisen ohjauksessa ja vaille opiskelupaikkaa jäävien jälkiohjauksessa. Tämä tieto on jo nyt olemassa, mutta se ei ole systemaattisesti koottuna.

Ammatillisen erityisoppilaitoksen ja yleisten ammattioppilaitosten välinen yhteistyö opiskelijoiden jälkiohjauksessa on yhtenä aihealueena Oulun läänin kuntayhtymäjohtajien seuraavassa tapaamisessa helmikuussa 2006. Jälkiohjauksessa voi olla kyse

esimerkiksi opiskelijoiden joustavan oppilaitoksesta toiseen siirtymisen mahdollistamisesta sekä oppilaitosten välisestä ohjausyhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa. Tavoitteena on opiskelijoiden ohjaaminen edellytysten mukaiseen koulutukseen. Samoin tarkoituksena on koulutuksen keskeyttämisten vähentäminen tarjoamalla erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille heidän tuen tarpeensa ja edellytyksensä huomioivia ohjaus- ja koulutuspalveluja.

Siirto-HOJKS

Koulutuspolku-hankkeen puitteissa on laadittu siirtohojks-lomake perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välisen tiedonkulun välineeksi. Siirtohojks on tiivistelmä opiskelijan HOJKS:sta. Siihen kirjataan perusopetuksen jälkeisen koulutuksen järjestämisen kannalta olennaiset tiedot seuraavista asioista:

- erityisopetuksen peruste,
- psykososiaalinen tilanne ja terveydentila,
- peruskoulussa noudatettu opetussuunnitelma ja
- koulumenestys ja jatkosuunnitelmat.

Siirtohojksissa sovitaan myös perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitoksen välisestä siirtymävaiheen yhteistyöstä sekä työn- ja vastuunjaosta. Siirtohojks-lomakkeeseen kirjataan ylös ne perusopetuksen koulun henkilöt, joilta saa lisätietoja opiskelijan HOJKS:sta (opinto-ohjaaja, luokanvalvoja, terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi, erityisopettaja, muu). Yhdyshenkilöiden nimeämisen funktiona on perusopetuksen oppilaantuntemuksen tekeminen näkyväksi. Kun oppilas on voinut olla samassa perusopetuksen koulussa jopa 9.-10 vuotta, on opiskelijan edun mukaista, että perusopetuksen henkilöstön oppilaantuntemusta hyödynnetään oppilaan opintojen suunnittelussa myös toisella asteella. Perusopetuksen henkilöstön oppilaantuntemuksen hyödyntäminen tukee mm. oppilaan erityisen tuen tarpeen asianmukaista huomioimista toisen asteen koulutuksessa heti opintojen alusta lähtien. Hankkeessa mukana olevista perusopetuksen kouluista mm. Heinätorin koulu on sitoutunut olemaan mukana perusopetuksen päättävien oppilaiden opintojen suunnittelussa tarpeen vaatiessa kaksi vuotta peruskoulun päättötodistuksen saamisen jälkeen.

Perusopetuksen yhdyshenkilöiden nimeämisen lisäksi siirtohojks-lomakkeessa veloitetaan vastaanottava koulu ottamaan yhteyttä perusopetuksen kouluun sovittuun päivämäärään (esim. 20.9) mennessä vaihtoehdoin: a) kaikki kunnossa/ opinnot käynnistyneet, b) ei ole ottanut opiskelupaikkaa vastaan, c) opinnot käynnistyneet, mutta lähettäneen koulun konsultaatiota kaivataan pikaisesti/syksyn aikana.

Siirtohojks on täytetty lukuvuonna 2004–2005 kaikista Koulutuspolku-hankkeessa mukana olevista perusopetuksen kouluista toiselle asteelle siirtymässä olevista opiskelijoista jatkosijoittumispalaverissa. Samassa yhteydessä oppilaan ja heidän vanhempi-

ensa kanssa on keskusteltu siitä, miksi tiettyjen tietojen siirto toisen asteen oppilaitokselle on tarpeen ja mihin annettuja tietoja käytetään (ammattillisen erityisopetuksen opiskelijavalinta/ opiskelijan erityisopiskelijaksi määrittely, opiskelijan tarvitsemien erityisten opetusjärjestelyjen ja oppimisen tukitoimenpiteiden suunnittelu). Alkuperäisen HOJKS:n liitteet eivät siirry siirtohojks:n mukana vastaanottavaan kouluun, vaan hakija toimittaa opiskelijavalinnassa tarvittavat dokumentit (esim. lääkärintodistukset) vastaanottavalle koululle oppilaitokseen haun yhteydessä erikseen. Mikäli oppilas on hakenut Merikoskelle, on siirtohojks lähetetty Merikoskelle jo hakuvaiheessa. Yhteishaussa hakeneiden osalta on sovittu siirtohojks:n toimittamisesta vastaanottavaan kouluun opiskelupaikan vastaanottamisen jälkeen/ elokuun alussa. Jatkossa tavoitteena on siirtohojks:n ottaminen käyttöön laajemminkin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välisen tiedonkulun ja yhteistyöstä sopimisen välineenä. Lomake on liitetty mm. osaksi Oulun kaupungin opetustoimen hojkslomakkeistoa ja se on hyväksytty käyttöön myös Oulunsalossa.

Siirtymävaiheen yhteistyö

Siirtymävaiheen yhteistyöllä viitataan tässä yhteydessä oppilaitosten väliseen yhteistyöhön peruskoulusta toiselle asteelle siirtyneiden oppilaiden tukemisessa. Siinä voi olla kyse perusopetuksen koulun henkilöstön oppilaantuntemuksen hyödyntämisestä tai ammatillisen erityisoppilaitoksen henkilöstön erityispedagogisen asiantuntemuksen hyödyntämisestä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen ja oppimisen tukitoimenpiteiden suunnittelussa toisella asteella.

Oppilaanohjauksen kehittämishankkeen puitteissa muodostettujen työryhmien kokoontumisten ja eri ryhmille järjestettyjen työkokouksien yhteydessä tarve kehittää perusasteelta toiselle asteelle siirtymiseen liittyvää yhteistyötä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa on noussut toistuvasti esille. Perusopetuksen oppilaantuntemusta hyödyntämällä ja ottamalla opiskelijan erityisen tuen tarve huomioon heti opintojen alusta lähtien voidaan taata opiskelijalle hänen tarvitsemansa erityiset opetusjärjestelyt ja oppimisen tukitoimet heti opintojen alusta lähtien. Samalla voidaan ennaltaehkäistä opintojen keskeyttämistä ja mahdollistaa varhainen puuttuminen myös niissä tapauksissa, joissa alkuperäistä opiskelusuunnitelmaa ei ole syystä tai toisesta mahdollista toteuttaa. Siirtohojks toimii yhtenä siirtymävaiheen yhteistyön välineenä.

Siirtymävaiheen yhteistyössä ei ole kuitenkaan kyse ainoastaan perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitoksen välisestä nivelvaiheen oppilaitosyhteistyöstä. Siinä on kyse myös ammatillisten erityisoppilaitosten asiantuntemuksen hyödyntämisestä toisen asteen opintojen alkuvaiheessa. Oulun seudun erityisohjauksen hankkeessa siinä on kyse ennen muuta Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen ja alueen yleisten ammatillisten oppilaitosten välisestä konsultaatiosta erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden

ohjauksessa. Merikosken ja yleisten ammattioppilaitosten välillä on tehty Koulutuspolku-hankkeen puitteissa yhteistyötä mm. kuulovammaisen opiskelijan kieliopintojen arviointiin ja muihin oppimisvaikeuksiin liittyvissä kysymyksissä. Tarvittaessa on voitu keskustella myös erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan mahdollisuuksista suorittaa osa opinnoistaan/ opintonsa loppuun Merikoskella.

Jatkossa konsultatiivista työtettä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa kehitetään edelleen. Konsultteina käytetään perusopetuksen erityiskoulujen henkilöstöä, ammatillisen erityisoppilaitosten henkilöstöä ja lukion erityisopetuksen asiantuntijoita. Oulun seudun pilottikoulujen lisäksi erityisopetuksen asiantuntijapalveluita tarjotaan myös muille oppilaitoksille. Asiantuntijapalveluissa on kyse paitsi yksittäisten opiskelijoiden ohjaukseen liittyvästä konsultaatiosta myös erityisohjaukseen liittyvästä koulutuksesta ja konsultaatiosta yleisemmin sekä erityisohjaukseen liittyvän osaamisen ja erityisohjauksen menetelmien kehittämistä oppilaitostasolla.

NIVA-luokka

Niva-luokka on Heinätorin koulun perusopetuksen lisäopetusluokka/ ammattikympiluokka, joka on sijoitettu Merikoskelle Nahkatehtaankadun toimipaikan tiloihin. Luokalla opiskelee vuosittain 7-10 Heinätorin koulusta peruskoulun päättötodistuksen saanutta oppilasta. Luokan perustamisen perusteena olivat alun alkaen peruskoulun yksilöllisen opetussuunnitelman mukaisesti suorittaneiden oppilaiden toisen asteen koulutukseen sijoittumisen vaikeudet tai tarve vahvistaa opiskelijoiden perustietoja ja -taitoja ennen toisen asteen koulutukseen siirtymistä.

Perusopetuksen lisäopetuksen tavoitteena on oppilaiden ammatillisessa koulutuksessa tarvittavien valmiuksien vahvistaminen. Luokan opetussuunnitelma koostuu perusopetuksessa opettuja tietoja ja taitoja vahvistavista ja ammatilliseen koulutukseen orientoivista opinnoista. Oppilaiden ammatilliseen koulutukseen orientoitumista tukee omalta osaltaan myös Heinätorin koulun ja Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen välinen opettajavaihto. Merikosken opettajat opettavat ammattikympiluokan oppilaita muutaman tunnin viikossa. Merikosken opettajien vaihtotuntien aihealueina ovat mm. lukiopetus ja psykologia (=elämönhallintataidot). Kaikki ammattikympiluokan oppilaat käyvät lisäopetusvuoden aikana Merikoskella koulutuskokeilussa vähintään yhdellä koulutuslalla. Tämän sijaan/lisäksi heillä voi olla koulutuskokeiluja myös muissa oppilaitoksissa esim. Oulun Palvelualan Opistossa. Kokeilujen tavoitteena on oppilaiden ammatinvalinnan selkiyttäminen ja heidän ohjaamisensa edellytysten mukaiseen koulutukseen.

Koulutuspolku-hankkeen puitteissa on noussut esiin myös muiden peruskoulunsa erityiskoulussa käyneiden oppilaiden tarve perusopetuksen lisäopetukseen ennen toisen asteen koulutukseen siirtymistä. Tällainen ryhmä ovat muun muassa luki- ja kielihäiri-

öiset oppilaat. Esimerkiksi kuulovammaisten koulusta päättötodistuksen saavista yksin ei kuitenkaan muodostu lisäopetuksen ryhmää. Hankkeen puitteissa onkin tarkoitus selvittää mahdollisuuksia perusopetuksen lisäopetuksen järjestämiseen erityisryhmille myös eri koulutuksen järjestäjien yhteistyössä (esim. valtion erityiskoulu, kaupungin/ eri kuntien erityiskoulut).

Tuomon tupa

Tuomon tupa on työpajaperiaatteella toimiva perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen koulutusyksikkö. Koulutusyksikkö sijaitsee Merikoskella Kasarmin koulutuskeskuksessä, "ei koulumaisissa" toimitiloissa. Koulutusyksikössä toimii yksi Kajaanintullin koulun 8.-9-luokan yhdysluokka ja kaksi Merikosken puualan perustutkintoon tähtäävää ryhmää.

Koulutuksen tärkeimpänä tavoitteena on tarjota opinnoissaan erityistä tukea tarvitseville nuorille mahdollisuus suorittaa peruskoulu loppuun ja hankkia "räätälöity" ammatillinen tutkinto työvaltaisella tai mukautetulla opetussuunnitelmalla. Opiskelijat voivat suorittaa perusopetuksen päättöluokkaa ja ammatillista perustutkintoa samanaikaisesti. Oppiminen tapahtuu pääosin tekemisen kautta; teoriaopinnot integroidaan työtehtäviin mahdollisuuksien mukaan. Tuomon tuvalla toimintaperiaatteita ja opiskelun tavoitteita ovat:

- ammatin ja työn kautta yhteiskuntaan integroituminen,
- oppimisvaikeuksien kompensoiminen ja
- yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi kasvaminen.

Koulu tekee eri tahojen kanssa verkostoyhteistyötä opiskelijoiden ammatillisten valmiuksien kehittämiseksi, koulutuspolun tukemiseksi ja työnsaannin helpottamiseksi. Opiskelijoiden ohjauksessa käytettäviä menetelmiä ovat muun muassa yksilöllinen ohjaus ammatinvalinnassa ja hakumenettelyssä sekä lyhyet työharjoittelujaksot eri alojen työtehtävissä.

Palvelualan koulutusyhteistyö

PaCaty on Merikosken ammatillinen koulutuskeskuksen ja Oulun Palvelualan Opiston yhteistyömuoto, jonka tavoitteena on palvelualan valmentavan koulutuksen (Merikoski) ja catering alan mukautetun opetuksen (Oulun Palvelualan Opisto) kehittäminen ja toteutus oppilaitosyhteistyössä. Molempien ryhmien opiskelijat ovat opiskelleet kolmena viime lukuvuotena osan viikosta Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa (yhteiset aineet, valinnaiset aineet, elämänhallinta) ja osan viikosta Oulun Palvelualan Opistossa (ammattiaineet).

Koulutusyhteistyö on aloitettu lukuvuonna 2003–2004. Lukuvuonna 2005–2006 Oulun palvelualan Opiston catering alan opiskelijoiden opinnot Merikoskella keskit-

tyvät lähinnä valinnaisaineiden opintoihin. Yhteistyössä ei silti edelleenkään liikutella rahaa, vaan kyse on ensisijaisesti koulutuspalvelujen (=opetus, henkilöstökoulutus, konsultaatio) vaihdosta oppilaitosten välillä. Aiempi työnjaon ja toiminnan malli, jossa opiskelijat ovat käyneet Merikoskella esim. lukiopetuksen ja elämönhallinnan tunneilla ja suorittaneet ammattiaineet Oulun Palvelualan Opistossa luo hyvän pohjan yhteistyölle myös jatkossa. Kehitettyä yhteistyömallia (opiskelijavaihto) voidaan hyödyntää myös muiden yleisten ammattioppilaitosten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyömallin avulla pyritään lisäämään erityisopiskelijoille suunnattua koulutustarjontaa sekä edistämään erityistä tukea tarvitsevien ammatillisen koulutuksen toteutusta yleisissä oppilaitoksissa,

Kokemäenjokilaakson seutukunnan hanke

Paavo Valtanen

Opiskelijan opiskelun aikainen urapolku voidaan jakaa sykleihin, jotka jakavat opiskelun pieniin ja suuriin jaksoihin. Jaksot muodostavat selkeitä kokonaisuuksia. Ohjauksen näkökulmasta näiden jaksojen väliset nivelkohdat ovat niitä kohtia, joihin tulee panostaa nykyistä enemmän. Tavallisesti nivelvaiheohjauksena pidetään perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyminen ja myös siirtyminen toiselta asteelta työelämään tai jatko-opintoihin. Ennen opiskelua ja aivan opiskelun alussa sekä opiskelun loppuvaiheen ohjaus työelämään jatko-opintoihin ovat siis perinteisiä ohjauksen nivelvaiheita.

Siirtyminen perusopetuksesta on nivelvaihe, jossa oppilas siirtyy toiseen oppimisympäristöön opiskelijaksi. Tässä nivelvaiheessa tarpeellisten oppilasta koskevien tietojen siirtäminen toiselle toimijalle, toisen asteen koulutuksen järjestäjälle, tehdään opiskelijan edun näkökulmasta.

Tiedonsiirrossa on sekä lähetettävän että vastaanottavan toimijan tulee menetellä yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaan.

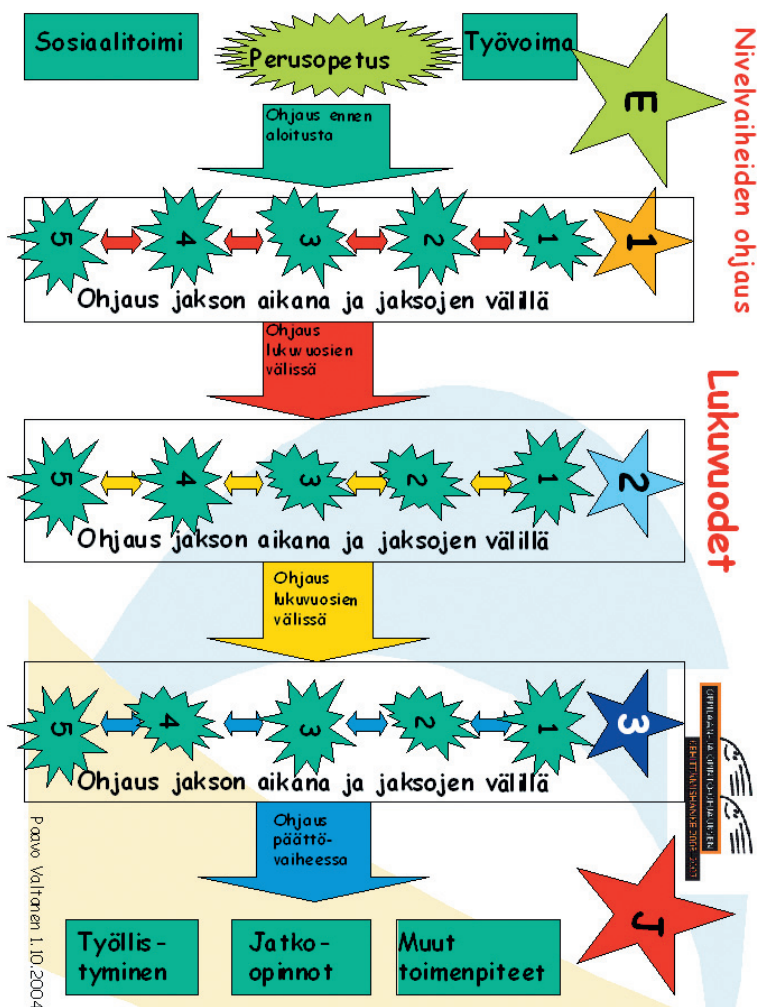
Case 2005/Kokemäenjokilaakson ammattiopisto.

Syksyn nivelvaihesuunnittelu aloitettiin viikolla 14, jolloin perusopetuksen oppilaanohjaajat ja ammattiopiston opinto-ohjaajat sopivat yhteishakumenettelystä ja erityisesti joustavalla haulla hakeutuvien oppilaiden haastatteluista tiedonsiirrosta. Lisäksi sovittiin jälkihakumenettelystä niiden kohdalla, jotka eivät saa opiskelupaikkaa. Samassa tilaisuudessa sovittiin, että lukuvuoden alussa hankealueen ammatilliset opinto-ohjaajat ilmoittavat perusopetuksen oppilaanohjaajille opintonsa aloittaneet ja peruuttaneet henkilöt. Näiden tietojen pohjalta oppilaanohjaaja pystyy kartoittamaan kaikkien peruskoulun keväällä 2005 päättäneiden opiskelupaikat.

Sovittiin edelleen nivelvaihepalavereista, jotka pidetään perusopetuksen aloitteesta

viikoilla 34-35. Näissä palaverissa on mukana peruskoulun oppilaanohjaaja, rehtori, erityisopettaja ja mahdollisesti terveydenhoitaja sekä ammattiopiston opinto-ohjaaja ja erityisopettaja. Palaverin tavoitteena on varmistaa ohjauksellisesta näkökulmasta katsottuna pienellä paperimäärällä hyvä lähtökohta opiskeluun. Samalla päivitetään toisen asteen opiskelijoiden sijoittuminen. Tämän palaverin jälkeen tapahtuneista muutoksista ilmoitettiin peruskoulun oppilaanohjaajalle. Perusopetuksen oppilaanohjaaja seurasi oppilastilannetta laskentapäivään 20.9. ja ilmoitti kirjallisesti yhdyshenkilölle toiselle asteelle siirtyneet, muun koulutuksen aloittaneet ja myös muut paikat. Tärkeää on kuitenkin tietää nivelvaiheissa olevien oppilaiden paikat.

Laskentapäivän jälkeen opiskelijat ovat toisen asteen oppilaitosten vastuun piirissä, jolloin perusopetuksen oppilaanohjaajien seurantavastuu päättyy.

Jaksojärjestelmässä voidaan välittömästi jakson jälkeen annettavalla ohjauksella antaa palautetta ja samalla voidaan ohjata tulevan jakson opiskeluun. Opiskelijan opiskeluprosessi sisältää nivelvaiheita usealla tasolla. Opiskelun alkuvaiheessa ryhmänohjaajan opiskelijan kanssa käymä tavoitekeskustelu aloittaa ohjauskeskustelujen sarjan. Samoin lukuvuosien rajat muodostavat luontevan kokonaisuuden ja luontevasti uuden lukuvuosien alussa käydään joko kehityskeskustelu ja tulevaisuuskeskustelu. Jaksojärjestelmän käyttöönotto myös ammatillisessa koulutuksessa on muodostanut siis pikkulukuvuosia, joiden välin muodostuu nivelvaiheita. Tämä nivelvaihe on entistä tärkeämpi ohjauksen paikka. Ohjaustarpeen havainnoinnin kannalta vaikein kohta on huomioida ne pienet nivelet jaksojen sisällä, koska niitä on vaikea havaita. Havainnointia helpottaa opiskelijan lähellä olevat opettajat ja ryhmänohjaajat ja erityisesti kodin ja koulun välinen tiivis yhteistyö on tärkeä nivel, jossa luotettavan tiedon varmistaminen molempiin suuntiin on edellytys hyvään yhteistyöhön.

Nykyiset opiskelijahallinto-ohjelmat mahdollistavat jopa reaaliaikaisen tiedon saamisen ja varhaisen puuttumisen. Yhtenä esimerkkinä on Kokemäenjokilaakson ammatitopistossa käyttöön otettu nettipohjainen läsnäolon seuranta, jossa opiskelijat ja alle 18-vuotiaiden huoltajat voivat netistä omilla tunnuksillaan seurata opintosuorituksia ja opiskelijan läsnäoloa.

Alajärven kaupungin opetussuunnitelma, kohta Nivelvaihe (Järvisseudun hanke)

Esiopetus ja alkuopetus

Testit:

- Tehdään Alajärvellä 5- ja 6-vuotiaille neuvolatarkastusten yhteydessä käyttäen leikki-ikäisten neurologista arviointimenetelmää (Riitta Vauhkonen)
- Koontisivu testistä toimitetaan neuvolasta esikouluun siinä aikataulussa, että esikoulun opettajilla on aikaa tutustua siihen ennen esiopetuksen alkua, vanhemmilta pyydetään tiedonsiirtolupa

Elo – syyskuu:

- Koko kunnan yhteinen esikoululaisten vanhempainilta (paikkana auditorio), järjestelyvastuu Paavolan esikoululla yhdessä kaupungin vakinaisten esikoulunopettajien kanssa (vuoroa voidaan kierrättää):
 - Moniammatillisen henkilökunnan esittäytyminen, puheenvuoroja käytännön asioista/tasolla esikoulun tavoitteista, siitä, mitä vanhemmat voivat tehdä edistääkseen lapsen oppimista ja kehitystä, jne.

- Kerrotaan mm. havainnointilomakkeista, havainnointia tehdään myös kotona mahdollisuuksien mukaan
- Havainnointia taitojen kehittymisestä myös keväällä

Syys – lokakuu:

- Esikoulun opettajat (sekä henkilökunta) täyttävät kaikista lapsista havainnointilomakkeen

Marraskuu:

- Ennen marraskuun puoliväliä pidetään esiopettajien, erityisopettajan, koulukuraattorin, koulupsykologin, lastenneuvolan ja kouluterveydenhoitajan yhteisneuvottelu (läsnä mielellään myös rehtori/koulunjohtaja/päiväkodin johtaja; aiheena missä mennään, mikä hyvin, huolenaiheet ym.)
- Pienillä kouluilla voi olla oppilashuoltoryhmän kokoontumisen yhteydessä
- Koollekutsujana aina esiopettaja

Marras – joulukuu:

- Marraskuun puolivälistä joulukuun puoliväliin kutsutaan vanhempainvartiin ne huoltajat, joiden lapsilla ilmeni havainnointilomakkeen perusteella poikkeavuutta
- Käydään läpi havainnointilomakkeet ja suunnitellaan yhdessä jatkotoimenpiteet

Tutkimukset:

- Lapsi ohjataan tarvittaessa psykologiin tai muihin tutkimuksiin syyslukukaudella, viimeistään helmikuun aikana
- Tukitarpeen selvittäminen, koululykkäys, erityisopetukseen otto jne.

Vanhempainvartit:

- Vanhempainvartit ovat tärkein keino yhteistyössä kotien kanssa, vartit pidetään lopuillekin esikoululaisille tammikuusta alkaen huhtikuun loppuun mennessä

Helmikuu:

- Kuun alussa esikouluun ja kouluun ilmoittautuminen, jonka yhteydessä pyydetään tiedonsiirtolupa (tai tarkistetaan, onko jo olemassa) ja tiedustellaan lapsen taidoista ja aikaisemmista tutkimuksista
- Kaikille esikoululaisten huoltajille lähetetään kirjallinen kutsu, jonka liitteenä on yhteinen lomake

- Vanhemmille jaetaan myös tietopaketti (esim. OAJ:n ja vanhempainyhdistyksen)
- Esikoululaisten vanhemmille kerrotaan syksyllä järjestettävästä vanhempainillasta

Maaliskuu:

- Tiedonsiirtopalaverit tukea tarvitsevista lapsista, koollekutsujana perheneuvola
- Jos lapsi ei ole perheneuvolan asiakas, kutsuu palaverin koolle esiopettaja, pidetään viimeistään toukokuun alussa
- Läsnä ovat vanhemmat, esiopettaja, erityisopettaja, luokanopettaja, kouluterveydenhoitaja, mahdollisesti myös koulupsykologi ja terapeutit

Huhtikuu:

- Koulukohtainen moniammatillinen palaveri, johon tulevat 1. luokan opettajat, johtaja, esiopettajat, tarvittaessa koulupsykologi ja koulukuraattori keskustelevat tulevasta lukuvuodesta (resursseista, näkemyksistä koulutulokkaiden tarpeista ja opetusjärjestelyistä)
- Koollekutsujana rehtori/koulunjohtaja yhteistyössä esiopettajan kanssa
- Luokanopettajien tutustumiskäynnit esiopetusryhmissä
- Kuukauden loppuun mennessä tulisi olla esikoululaisilla selvillä koulunkäynnin alkuun liittyvät asiat: koululykkäys, erityisopetukseen otto, mahdollisuuksien mukaan tukitarpeet
- Neuvottelut vanhempien kanssa käytynä
- Ensisijaisesti asiasta vastuussa on esiopettaja, mutta johtaja ja koko oppilashuoltoryhmä ovat hänen tukena

Toukokuu:

- Kouluuntutustumispäivä

Kaikille Alajärven 1-luokkalaisille pidetään vanhempainvartit syys-marraskuulla.

6.-luokalta 7.-luokalle

Tässä nivelvaiheessa pyritään turvaamaan oppilaan kannalta parhaat oppimisympäristöratkaisut vuosiluokkien 7–9 ajalle. Oppilaalta ja huoltajilta kysytään toiveet opiskelun järjestämisestä, tarvittaessa asiasta neuvotellaan henkilökohtaisesti. Toimitaan kiinteässä yhteistyössä oppilaan vuosiluokkien 1–6 opettajien ja oppilashuollon henkilöstön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Ratkaisujen pohjaksi kerätään tarpeellinen määrä tietoa.

6. luokkien oppilaille järjestetään mahdollisuus tutustua oppilashuollon henkilöstöön ja perehtyä vuosiluokkien 7–9 toimintaan; opetukseen ja tulevaan oppilaitokseen. Toiminta suunnitellaan yhteistyössä 6. luokan opettajien vuosiluokkien 7–9 ohjaushenkilöstön kanssa. Tukioppilaat ovat tässä vaiheessa läheisimpiä opastajia.

Nivelvaiheen perehdyttämisprosessi ja pääasialliset osallistujat:

6. luokka

- Alustava keskustelu luokanopettajien kanssa; erityisopettajat, terveydenhoitaja, kuraattori, opinto-ohjaaja
- Oppilaan perustietolomake; opinto-ohjaaja, luokanopettaja, oppilas, huoltajat
- Alustavan luokkaryhmyksen teko; opinto-ohjaaja
- Keskustelu ryhmistä; opinto-ohjaaja, kuraattori, luokanopettaja
- Esittäytyminen tuleville oppilaille; tukioppilaat, kuraattori, opinto-ohjaaja
- Henkilökohtainen opintosuunnitelma; erityisopettajat, luokanopettaja, opinto-ohjaaja, huoltajat
- Kuutokset tutustuvat yläasteen toimintaan; tukioppilaat, opinto-ohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja, rehtori, erityisopettajat, aineenopettajat ja muu henkilöstö
- Vanhempainilta; opinto-ohjaaja, rehtori, kuraattori, terveydenhoitaja, erityisopettajat ja vierailevat asiantuntijat.

7. luokka

- Koulutiedote; opinto-ohjaaja
- Ensimmäinen työpäivä; rehtori, luokanvalvoja, tukioppilaat
- Ryhmäyttäminen/retki; liikunnanopettajat, tukioppilaat
- Vanhempainilta; luokanvalvoja, opinto-ohjaaja, rehtori
- Oppitunnit; tukioppilaat
- Ohjauskeskustelu oppilaan kanssa; opinto-ohjaaja
- Ohjauskeskustelu huoltajien kanssa; luokanvalvoja, erityisopettajat, opinto-ohjaaja

Näin pyritään turvaamaan oppilaan oikeus turvalliseen kouluympäristöön ja nivelvaiheen tiedonsiirto oppilaiden ja opetuksen kannalta parhaalla tavalla.

Nivelvaihe peruskoulusta toiselle asteelle

Tässä nivelvaiheessa pyritään löytämään oppilaan tietojen ja taitojen ja tulevan opintomenestyksen kannalta paras ratkaisu. Läheisimpinä yhteistyökumppaneina ovat Järvi-seudun alueen toisen asteen oppilaitokset. Koulutuksen konkreettinen esittely aloitetaan 8. vuosiluokan aikana ja oppilaalle järjestetään mahdollisuuksien mukaan hänen halutessaan henkilökohtainen tutustumisjakso tulevaan oppilaitokseen. Oppilaan kohdalla painopisteet ovat oppilaitosten yleisesittelyssä ja henkilökohtaisessa ohjauksessa.

Peruskoulun oppilashuollon henkilöstö on yhteistyössä tulevan oppilaitoksen kanssa. Tässä on tärkeintä oppilaan huoltajien suostumuksella välittää opintojen kitkattoman sujumisen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeelliset tiedot sekä omalle että vastaanottavan oppilaitoksen oppilashuollon henkilöstölle. Tarvittaessa pidetään yhteisneuvotteluja.

Yhteistyössä ovat mukana myös tarvittaessa työvoimaviranomaiset ja nuorisopajan edustajat.

Nivelvaiheen prosessi ja pääasialliset osallistujat:

- Koulutusesittelyt 8. luokka; opinto-ohjaajat
- TET -jakso 8. luokka; opinto-ohjaaja, TET -valvoja
- Tutustuminen työvoimatoimistoon; opinto-ohjaaja, työvoimaneuvoja
- Tutustumiskäynnit 9. luokka; opinto-ohjaajat
- TET -jakso 9. luokka; opinto-ohjaaja, TET -valvoja
- Henkilökohtaiset haastattelut; opinto-ohjaaja
- Henkilökohtaiset tutustumisjaksot; opinto-ohjaajat, ammatinopettajat
- Vanhempainilta; opinto-ohjaajat, rehtori
- Lukioinfo oppilaille; opinto-ohjaajat
- Mahdollinen keskustelu huoltajien kanssa; opinto-ohjaaja, erityisopettajat, terveydenhoitaja, kuraattori
- Henkilökohtainen opintosuunnitelma; erityisopettajat, opinto-ohjaaja
- Yhteisneuvottelut; opinto-ohjaajat, erityisopettajat, kuraattori
- Jälkiohjaus kesällä; opinto-ohjaaja
- Sijoittumisen ja opintojen seuranta; opinto-ohjaaja

Oppilaan turvallisen oppimisympäristön edellytyksenä on peruskoulun ja toisen asteen oppilashuollon henkilöstön mahdollisuus jatkuvaan kiinteään yhteistyöhön ja toisten toimintatapojen ymmärtämiseen. Tavoitteena on sovittaa yhteen oppilaan toiveet hänen kykyjensä, taitojensa ja terveydentilansa antamiin mahdollisuuksiin sekä alueen kehityksen kannalta tarkoituksenmukainen koulutusrakenne.

Kokkolan seudun hanke

Katriina Sipilä

Ammattiopistolla on ollut käytössään vuodesta 1996 lähtien saattaen vaihtaen -järjestelmä tuen tarpeessa olevien nuorten siirtymävaiheen turvaamiseksi. Se on kehittynyt ammattiopiston aloitteesta nykyiseen muotoonsa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opiston kuraattori lähestyy maaliskuussa alueen opinto-ohjaajia kirjeellä, jossa kerrotaan opiston työntekijöiden vierailusta peruskoulun oppilashuoltoryhmään saattaen vaihtaen -toiminnan merkeissä. Peruskouluista paikalla ovat yleensä opinto-ohjaaja, kuraattori ja erityisopettaja, usein myös rehtori. Ammattiopistolta vierailuun osallistuvat koulukuraattori, opiskelijahuollon tukihenkilö, terveydenhoitaja ja nykyisin myös opinto-ohjaaja. Hankkeen aikana saattaen vaihto-järjestelmä on otettu käyttöön alueen kaikissa ammatillisissa toisen asteen opistoissa.

Käytännössä vierailut toteutetaan lähialueen peruskoulujen oppilashuoltoryhmiin. Tavoitteena on saada tietoa oppilaitokseemme siirtyvistä nuorista, jotka tarvitsevat tukea mahdollisesti heti opintojen alkuvaiheessa. Myös muiden tukea tarvitsevien oppilaiden tilanteesta on mahdollista keskustella ja miettiä yhdessä, mitä tukitoimia nuori voisi tarvita toisella asteella. Usein vieraillaan myös erityisopetuksen luokissa ja kerrotaan toisen asteen tukitoimista.

Tavoitteena on ollut saada peruskoulun HOJKS nuoren ja vanhempien allekirjoituksella varustettuna siirtymään nuorta vastaanottavaan oppilaitokseen. Asiakirja muodostaisi pohjan uudessa koulussa laadittavalle HOJKSille. Paikallisen nuorisopsykiatrisen poliklinikan ja osaston kanssa on sovittu, että mikäli heillä on hoidossa nuori, joka on siirtymässä toiselle asteelle ja tarvitsee opinnoissaan tukea, järjestetään palaveri nuorisopoliklinikalla, jonne kutsutaan nuori, vanhemmat, koulun edustus sekä nuorisopsykiatrian edustajia.

Kesän aikana kerätään yhteen tiedot, jotka saadaan tuen tarpeessa olevista nuorista saattaen vaihtaen -palavereissa, siirto-HOJKS:sta, joustavan valinnan tai opiskelijakohtaisten palavereiden kautta. Elokuun alussa oppilaitosten opiskelijavalintojen varmistuttua kuraattori kirjaa tuen tarpeessa olevat opiskelijat ja kaikkien opiskelijoiden keskiarvot. Listoihin kirjataan tietoja yleisellä tasolla, esim. että nuori on tarvinnut erityistä tukea peruskoulussa tai hänellä on yksilöllistetty opintosuunnitelma, lukihäiriö tms.

Laaditut luettelot toimitetaan luokanvalvojille saatekirjeen kanssa. Tavoitteenamme ei ole leimata nuorta, vaan toiselle asteelle siirtyminen on samalla mahdollisuus opiskelijan elämässä. Erityisen tuen tarpeessa peruskoulussa ollut nuori voi pärjätä toisella asteella jopa ilman mitään tukitoimia.

Siirtymätiedot perusopetuksesta toiselle asteelle -lomakkeella siirretään opiskelijan

ja hänen huoltajiensa tärkeiksi katsomia tulevan opiskelun kannalta tärkeitä tietoja toisen asteen oppilaitokseen. Lomake jaetaan ja osittain täytetään perusasteen opinto-ohjaajien toimesta, sen jälkeen oppilas vie sen kotiin täydennettäväksi ja allekirjoitettavaksi. Lomake lähetetään opiskelupaikan vastaanottamisilmoituksen mukana tulevaan opiskelupaikkaan.

Opettajia pyydetään tekemään opiskelijoille alkuhaastattelu kaavakkeella tai suullisesti. Lisäksi käytetään lukiseuloja ja opettajan omaa havainnointia. Mikäli näyttää, että nuori tarvitsee erityistä tukea myös toisella asteella näiden kerättyjen tietojen pohjalta, opiskelijalle tehdään HOJKS ja määritellään hänen tarvitsemansa tukitoimet. Saattaen vaihtaen -palaverissa saatuja tietoja sekä nuorten peruskoulutodistusten keskiarvotietoja käytetään myös ennakoivasti mm. tukiopettajien työn suunnitteluun. Jos johonkin ryhmään on tulossa useita tuen tarpeessa olevia nuoria ja keskiarvot ovat kovin alhaisia, ryhmään voidaan hankkia tukiopettaja.

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä sai myönteistä palautetta nivelvaiheiden ohjauksessa sekä perusasteelta toiselle asteelle että toiselta asteelta työelämään OPH:n suorittamassa auditoinnissa syksyllä 2005.

Hankkeelle on asetettu tavoitteeksi keväällä 2006 kehittää ilman opiskelupaikkaa jääneiden ohjausta yhteistyössä toisen asteen oppilaitosten ja lähettävän oppilaitoksen kanssa. Tarkoituksena on toteuttaa yhteinen saattaen vaihto tapaaminen elokuun lopussa - syyskuun alussa. Syksyn saattaen vaihto tapahtumaan kutsutaan myös kymppiluokkien edustajat, opistotoimintaa toteuttavat yksiköt Kokkolasta ja maakunnasta sekä työvoiman palvelukeskuksen edustaja.

5. Oppijan ohjauksen polku esiopetuksesta työelämään tai jatko-opintoihin -mallinnus: Rovaseutu, Enontekiö, Kittilä

Marjatta Nerg

Ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on ollut luoda toimiva ja yhtenäinen seudullinen peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaan- ja opinto-ohjauksen polku, joka on osa seudullista opinto-ohjauksen kokonaissuunnitelmaa. Mallin prosessi kuvaus sisältää kriittiset asiat kuten resurssit, menetelmät, työkalut ja tuotokset. Mallintamisen tavoitteena on kuvata toimijatahon logiikkaa prosesseina ja samalla kehittää näitä prosesseja. Mallinnus löytyy osoitteesta: <http://edu.ropol.roiami.fi/ohjauksenkehittamishanke/>

6. Peruskoululaisten jälkiseuranta eli KOPPARI: Kuopion seudun hanke

Jorma Väättäinen

KOPPARI ELI PERUSKOULLAISTEN JÄLKISEURANTA

Yhteishaku	Yhteishaun listat läänistä	Koulut alkaa	Jälkiseuranta-päivä	Yhteydenotto pudokkaisiin	Viranomaisyhteistyö eli yhteisasiakkuus	Minne ohjataan?
Peruskouluissa järjestetään yhteishaku.	Peruskoulun opot saavat läänistä tiedot koulunsa oppilasta ja aloittavat jälkiseurannan. Savon ammatti- ja aikuiskoulutuksella järjestetään 14.6. 2005 koulutus-/tedotuspäivän. Tilaisuus järjestetään NOSEN ja Oppilaan ohjauksen hankkeen yhteistyöllä. Siellä selvitetään Kopparin toimintaa ja toimijoiden tehtäviä. Keskustellaan ja mietitään Kopparin tarpeellisuutta ja ongelmakohtia.	Todellinen oppilastilanne alkaa hahmottua. Lähes kaikki nuoret aloittavat opintonsa. Huolintoimen osuus kuitenkin reilut 10 prosenttia. Ovatko kaikki aloittaneet? Kuinka moni keskeyttää ensimmäisten viikkojen aikana?	Savon ammatti- ja aikuiskoulutuksella 20.9.05. Peruskoulun opot tarkastavat omien koulujensa oppilaiden tilanteen vertaamalla yhteishaun listoja ammattiopiston oppilastietoihin. Tehdään lista niistä nuorista, joiden opiskelutilanne on epäselvä. Puuttuvien oppilaiden määrä ei koulun kohden nouse kovin suureksi. Toinen aste keskeytettiin pitämään huolta koulussa olevista nuorista.	Peruskoulun opot ryhtyvät selvittämään epäselvien tapausten tilannetta. Ne nuoret, joiden asiat on ok, poistetaan listalta. Peruskoulun oppilashuolto sopii keskinäisesti työnjaosta näiden nuorten tavoittamiseksi. Nuoriin otetaan aktiivisesti yhteyttä. Vanhat viranomais-tuttavuudet otetaan käyttöön esim. lastensuojelu. Järjestetään verkostokokous, jossa sovitaan nuoren tuesta ja ohjauksesta. Peruskoulun osuus päättyy.	Nuoria ja heidän huoltajiaan tuetaan moniammatillisella yhteistyöllä. Vastuunorganisaatio ja -henkilö on sovittu verkostokokouksessa. Tarvittaessa huoltajilta pyydetään lupaa tietojen luovuttamisesta kunnan muille hallintokunnille.	Ohjauksessa käytetään jo olemassa olevia palveluita ja ohjausvaihtoehtoja nuorten syntyneen ehkäisemiseksi. Nuoria ohjataan vapaisiin opiskelupaikoihin, työpajoille, työkokeiluun jne. Tieto näistä palveluista ja vaihtoehtoista pitää olla helposti saatavilla, jotta niitä voivat käyttää nuoret, vanhemmat ja viranomaiset. Tarvittaessa ryhdytään kehittämään uusia keinoja, joilla nuoret ohjataan koulutukseen ja työelämään.
helmik-05	kesäkuu	elokuu	syyskuu	syys- ja lokakuu	loka- ja marraskuu	loka- joulukuu

7. Täydennyskoulutuksen hyödyntäminen ohjauksen kehittämisessä – ohjausmateriaalien kehittäminen: Ohjuu tämmii -hanke (Seinäjoen seutu ja lähialueiden hanke)

Eila Sampkala

Ohjauksen perustaidot -koulutuksessa on tuotettu erilaista materiaalia ohjauksen toteuttamiseksi ja sen kehittämiseksi. Koulutuksessa on tuotettu mm. seuraavia materiaaleja:

Luokanvalvojan kansio, jonka sisältönä on:

- Kodin ja koulun välinen yhteistyö
- Yleisohjeet luokanvalvojan tehtäviin
- Erityisesti huomioitavaa eri luokka-asteilla
- Oppilastiedot
- Liitteet, erilaisia lomakkeita
- Tehtäväpankki

Yhteen lukioon tehtiin varhaisen puuttumisen malli, jonka avulla kiinnitetään nopeasti huomiota opiskelijoiden poissaoloihin ja helpotetaan poissaolotietojen välittämistä ryhmänohjaajille ja opiskelijahuoltohenkilöstölle. Käyttöön otetut ilmoituslomakkeet ovat saaneet hyvän vastaanoton ja toimintamallista näyttää tulevan pysyvä käytäntö.

Ammatillisiin oppilaitoksiin luotiin seuraavia toimintamalleja:

1. Seinäjoen ammattioppilaitoksen opiskelijoiden perehdyttämisoppaan arviointi ja kehittämis ehdotukset
2. Uusien opiskelijoiden perehdyttäminen Härmänmaan ammatti-instituuttiin ja sen toimintaan
3. Vanhempien opas
 - Opas on ensiapu niihin asioihin, joista vanhemmat eniten kysyvät
 - Näin seuloitui kuusi asiaa, joiden ympärille opas koottiin: jokapäiväinen toiminta, huolenpito, opintojen eteneminen, työssäoppiminen, jatko-opintoihin hakeminen ja yhteystiedot
4. Opiskelijoiden ohjauksen parantaminen metalliosastolla, jonka tavoitteena on mm. helpottaa opiskelijoiden koulutusohjelman valintaa ensimmäisen opiskeluvuoden lopussa.
5. Tietopaketti työelämään matkaamista varten, jonka tuloksena tuotettiin mm. tarina työnhakijan 10:stä pahimmasta mokasta, joka havainnollistaa nuorten kielellä mitä asioita pitää ottaa huomioon työtä haettaessa.

6. Erityisopiskelijan kohtaaminen, jossa kuvataan hojks-prosessia ja pohditaan erilaisen oppijan ohjaamiseen liittyviä asioita.
7. Verkko-opo, joka toimii normaalin opinto-ohjauksen tukena. Verkko-oposta löytyvät kaikki opintopolkuun liittyvät lomakkeet ja kirjalliset ohjeet sekä mm. ammatilliseen kasvuun ja elämäntalouteen liittyviä tehtäviä ja linkkejä.

8. Yläkoulujen opettajien tutustumiset ammatilliseen koulutukseen: Mikkelin seudun hanke

Riitta Flinkkilä

a) Urheilupuiston koulun kaikki opettajat tutustuivat Mikkelin ammattiopiston koulutukseen

1. kerta: 45 min. aamunavaus, jossa esiteltiin ammatillinen koulutus yleisesti
2. kerta: jokainen opettaja valitsi tutustumiskohteekseen oman kiinnostuksensa mukaisen koulutusalan tai tutkinnon
 - Opettajat olivat aamupäivän valitsemassaan koulutusyksikössä oppitunneilla opetusta seuraamassa
 - Tutustumiskokemuksista kerättiin kirjallinen palaute

b) Juvan yläkoulun opettajat käyttivät Veso-ajastaan 3 tuntia tutustumiseen Mikkelin ammattiopiston Tekniikan alan koulutukseen klo 15 - 18

- Sähkö-, metalli- ja laboratorio-alat järjestivät opettajille käytännön läheiset tutustumistunnit
- Lopuksi yhteinen keskustelu-/kyselytunti päätöskahvien merkeissä

c) Yläkoulun opettajien tet-jaksot ammatillisessa koulutuksessa

- Noin 6-8 yläkoulun opettajaa on käyttänyt opettajan tet-jakson tutustumalla eri ammattialojen koulutukseen
- Opettaja ovat osallistuneet oppitunneille mm. ravitsemis- ja talousalalla, autoalalla, tekstiilialalla

d) Taitaja 9-kilpailutoiminnan vaikutus opettajien toimintaan

- Ammatilliset opettajat ovat kilpailutehtäviä suunnitellessaan ja laatiessaan pohtineet peruskoululaisten osaamista ja heidän lähtötasoaan
- Arvioidessaan kilpailusuorituksia opettajat ovat päässeet tutustumaan ihan eri lähtökohdista tuleviin opiskelijoihin
- Yläkoulujen opettajien mielenkiinto ja tietämys ammatillisesta koulutuksesta on lisääntynyt, kun he ovat seuranneet 9.luokkalaistensa valmistautumista kilpailuihin sekä seurattessaan heidän kilpailusuorituksiaan

9. Ohjausyhteistyön toimintasuunnitelma: Kouvolan seudun hanke

Lasse Valjakka, Anja Tiainen ja Rauno Pekkarinen

Kouvolan seudun ohjausyhteistyön toimintasuunnitelma
vuosille 2005-2007

Suunnitelman tavoitteena on tiivistää seudullista ohjausyhteistyötä työllisyyden politiikkaohjelmaan sisältyvän nuorten yhteiskuntatakuun mukaisesti. Toimintasuunnitelma koskee Kouvolan seudun (Anjalankoski, Elimäki, Iitti, Jaala, Kouvola, Kuusankoski, Valkeala) kouluissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, työvoimatoimistoissa ja työvoiman palvelukeskuksessa tehtävää ohjaustyötä, jonka tavoitteena on tukea nuorten ammatillista suuntautumista ja työllistymistä. Suunnitelman ovat laatineet Kouvolan seudun oppilaan – ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen työryhmä (Timo Mettälä/ KSAO, Anja Tiainen/ Kouvolan Lyseon lukio, Veijo Vanhapelto/ Elimäen yläaste, Lasse Valjakka/ Naukion koulu, Kuusaan lukio) ja Rauno Pekkarinen/ Kouvolan työvoimatoimisto.

1) Yhteistoiminta lukion tai ammatillisen koulutuksen keskeyttämistilanteissa

Tilanteissa, joissa opinnot lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa uhkaavat keskeytyä, nuorelle tarjotaan aktiivisesti ja hyvissä ajoin ohjauksellista tukea. Tilannetta ja ratkaisuvaihtoehtoja pyritään selvittämään ensisijaisesti oppilaitoksessa yhteistyössä nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa. Tarvittaessa nuori ohjataan työvoimatoimiston koulutus- ja ammattitietopalveluun tai ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluun. Samoin tarpeen mukaan voidaan hyödyntää konsultatiivisia keskusteluja tai järjestää yhteisneuvotteluita. Joskus koulutuksen keskeyttämistä ei voida estää. Silloinkin on tavoitteena, että vältetään turhia väli vuosia opinnoissa ja aina ennen keskeytymistä nuorella olisi realistinen vaihtoehtoinen toimintasuunnitelma.

2) Peruskoulun ja lukion päättävien nuorten seuranta

Kouvolan seudulla peruskoulua tai lukiota päättävät nuoret hakevat jatkokoulutukseen erittäin aktiivisesti. Samoin opinto-ohjaajat seuraavat nuorten välitöntä sijoittumista jatko-opintoihin. Ohjauksellisen haasteen muodostavat ne nuoret, jotka eivät syystä tai toisesta aloita opintojaan tai keskeyttävät ne alkuvaiheessa. Nämä nuoret eivät välttämättä hakeudu omatoimisesti työvoimatoimistojen asiakkaiksi ja he saattavat jäädä uraohjauksellisen tuen ulkopuolelle. Näiden potentiaalisten "väliinpuotoajien" tilantee-

seen voidaan yrittää vaikuttaa lisäämällä koulussa tapahtuvaa ennakoivaa tiedottamista ja varhaista puuttumista.

Toimintakauden aikana tarkennetaan ne yhteistyötoimet, joilla jatkokoulutuksen ulkopuolelle jäävät Kouvolan seudun nuoret saavat tarvitsemansa tuen.

3) Nuorten ohjaaminen työvoimatoimiston palveluihin

Opetusviranomaisilla on ensisijainen vastuu koululaisten ja opiskelijoiden uraohjauksesta. Työvoimatoimiston palvelut täydentävät tarvittaessa koulujen ja oppilaitosten palveluja. Tavoitteena on se, että esimerkiksi työvoimatoimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu kohdentuisi pääsääntöisesti nuoriin, joiden ohjaustarve on suurin. Yhteistyön kannalta keskeisiä nuorten ryhmiä olisivat siis esimerkiksi erityisluokkien oppilaat, lukion ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevat sekä nuoret, joilla ammatillisia valintoja vaikeuttavat terveydelliset seikat, heikko koulumenestys tai nuoren/ perheen sosiaaliset pulmat.

Mikäli peruskoulussa arvioidaan nuoren hyötyvän työvoimatoimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelusta, on mm. pitkäaikaissairaiden tai erityisopetuksessa olevien nuorten ajanvaraus syytä tehdä viimeistään päättöluokan syksyllä. Tämä sen takia, että ohjausprosessi vaatii usein erilaista tiedonhankintaa, esim. lääkärin tutkimuksia ja verkostomaista työtettä.

Ohjatessaan nuoria työvoimatoimiston palveluihin opinto-ohjaaja välittää ennakolta esimerkiksi puhelimitse tärkeimmät lähetetiedot. Työvoimatoimiston ohjauksen käynnistymisen kannalta olennaisia tietoja ovat esimerkiksi koulumenestystiedot/HOJKS-tiedot, koulun oppilaanohjauksessa esillä olleet vaihtoehdot sekä terveydentilatiedot. Vastaavasti työvoimatoimisto antaa opinto-ohjaajalle palautteen mahdollisimman pian oman palveluprosessinsa päätyttyä. Tärkeimpiä palautetietoja ovat nuoren toimintasuunnitelmat sekä tiedot niihin keskeisesti vaikuttavista tekijöistä.

Alueen työvoimatoimistojen tehtävänä on huolehtia siitä, että tiedot nuorten palveluista (palvelut, toimistojen palveluajat, ajanvarausjärjestelmä, yhteystiedot jne.) ja niihin hakeutumisesta ovat ajan tasalla ja riittävän helposti löydettävissä.

4) Työntekijöiden keskinäinen tiedonvaihto

Toimintakauden aikana selkiytetään hallinnon rajat ylittävien asiakastietojen siirron käytännöt. Tavoitteena on tarkentaa, mitä nuorten ohjaukseen liittyviä tietotarpeita eri verkosto-osapuolilla on ja millä tavoin tietoja voidaan joustavasti välittää. Nuoria koskevassa tiedonvaihdossa noudatetaan huolellisesti kouluja ja työvoimatoimistoja sitovia tietosuojajohteita (esim. asiakkaan/ oppilaan ja/tai oppilaan huoltajien suostumukset tiedonsiirtoon).

Kootaan sähköisistä asiakirjoista rakentuva työvoimatoimiston nuorten palveluja

esittelevä infoaineisto, joka voidaan sijoittaa esimerkiksi koulujen Internet-sivuille. Materiaali olisi käytettävissä oppilaanohjauksen tunneilla tai oppilaat voisivat käyttää sitä myös omatoimisesti. Aineiston aiheita voivat olla palveluesittelyiden ohella mm. työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen haku, toimintavaihtoehdot nuoren jäädessä ilman jatkokoulutuspaikkaa. Vastuuhenkilönä infoaineiston koostamisessa toimii Kouvolan työvoimatoimiston nuorten ohjauksesta vastaava ammatinvalintapsykologi.

Luodaan säännöllisesti päivitettävä lista Kouvolan seudulla toimivien ohjaushenkilöiden yhteystiedoista. Sovitaan sekä opetus- että työhallinnon puolelta tietojen päivittämisestä ja tiedottamisesta vastaavat henkilöt. Vuosina 2005-2007 opetushallinnon yhteyshenkilö on Veijo Vanhapelto ja työhallinnon yhteyshenkilö Rauno Pekkarinen. Henkilövaihdosten sattuessa vastuuhenkilöt pyrkivät sopimaan itselleen seuraajan. Tiedot toimitetaan verkostolle sähköpostitse ja ne päivitetään vähintään kerran vuodessa. Opetushallinnon osalta listaan kirjataan peruskoulujen, lukioiden ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten oppilaanohjaajien sekä työhallinnon osalta Anjalankosken, Kouvolan ja Kuusankosken työvoimatoimistojen ammatinvalintapsykologien, koulutusneuvojien ja nuorten työvoimaneuvojien organisaatiot, puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet.

Lisätään "hallintorajat ylittävää" keskinäistä tiedottamista, mihin sähköposti ja ajantasaiset yhteystiedot antavat erinomaiset mahdollisuudet. Välitetään seudulliselle ohjausverkostolle mielenkiintoiset artikkelit, tilastotiedot, koulutusmateriaalit, nettiosoitteet jne. Annetaan vastaanottajan päättää, onko tieto käyttökelpoinen.

Informoidaan verkostoa keskeisistä ohjauspalveluihin liittyvistä muutoksista, joita voivat olla esimerkiksi henkilövaihdokset, palvelukatkokset tai muutokset palvelun kohdentamisessa tai periaatteissa. Tiedotusvastuu on tässä asiassa sillä organisaatiolla, jota muutokset koskevat.

5) Kokouskäytännöt

Pidetään kerran vuodessa verkosto-osapuolet kokoava yhteistyökokous. Kokoon-tumisten tavoitteena on vaihtaa tietoja ajankohtaisista aiheista ja sopia hyvistä yhteistyökäytännöistä. Kokouksen organisoinnissa on kaksi vaihtoehtoa. Yhteistyökokouksen järjestämisvastuu voisi vaihtua vuorovuositain työhallinnon ja opetushallinnon kesken, jolloin kokoonkutsujina toimisivat Kouvolan työvoimatoimisto sekä Kouvolan Lyseon lukio. Toinen vaihtoehto olisi Kouvolan seudun ammattiopiston alueen oppilaanohjaajille vuosittain järjestämän infotilaisuuden pidentäminen ja laajentaminen kattamaan myös työhallinnon virkailijat (1 ammatinvalintapsykologi ja 1 koulutusneuvoja/ työvoimatoimisto, yhteensä enimmillään 6 henkilöä).

Järjestetään joka toinen vuosi (2005 ja 2007) työkokous erityisoppilaiden ohjauksen yhteistyötahoille: peruskoulun päättövaiheen erityisluokkien opettajille ja oppilaan-

ohjaajille ammatinvalintapsykologeille sekä KSAO:n edustajille. Käsiteltävien aiheiden mukaan kokoukseen voidaan kutsua myös muita tahoja, esimerkiksi KELA:n tai sosi-aali- ja terveydenhuollon edustajia. Yhteistyökokouksen järjestämisvastuu voisi vaihtua vuorovuosittain työhallinnon ja opetushallinnon kesken. Kouvolan työvoimatoimisto on järjestänyt ao. kokouksen keväällä 2005.

6) Koulutustilaisuudet

Sovitaan seuraavanlaisesta koulutusvaihdosta: tarjotaan säännöllisesti esim. 1-2 naapurihallinnon edustajalle mahdollisuutta osallistua oman hallinnon järjestämiin, aiheiltaan ohjaustyötä sivuaviin koulutustilaisuuksiin. Näiden ”koulutusvierailijoiden” tehtävänä olisi sitten jakaa koulutuksen anti oman hallinnon alan kollegoilleen.

Selvitetään onko Etelä-Suomen lääninhallituksen sivistysosastolla ja Kaakkois-Suomen TE-keskuksen työvoimaosastolla valmiuksia sitoutua tiedottamaan oman sektorinsa koulutustarjonnasta ja millä ehdoilla toisen hallinnon alan koulutukseen olisi mahdollista osallistua.

Tiivistelmä:

- Koulutuksen keskeytymistilanteissa nuorelle tarjotaan aktiivisesti ja hyvissä ajoin ohjauksellista tukea.
- Vältetään sitä, että nuorelle tulisi turhia välivuosia opinnoissa. Aina ennen koulutuksen keskeyttämistä nuorella pitää olla realistinen vaihtoehtoinen toimintasuunnitelma.
- Tarkennetaan ne yhteistyötoimet, joilla jatkokoulutuksen ulkopuolelle jäävät nuoret saavat tarvitsemansa tuen. Puututaan ennakolta, kun syrjäytymiskehitys näyttää ilmeiseltä.
- Työvoimatoimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen ja koulujen/oppilaitosten yhteistyön kannalta keskeisiä nuorten ryhmiä ovat erityisluokkien oppilaat, lukion ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä harkitsevat ja nuoret, joilla ammatillisia valintoja vaikeuttavat terveydelliset seikat, heikko koulumenestys tai sosiaaliset pulmat.
- Peruskoulua käyvien pitkäaikaissairaiden tai erityisopetuksessa olevien nuorten ajanvaraus ammatinvalinnanohjaukseen on syytä tehdä viimeistään päättöluokan syksyllä.
- Ohjatessaan nuoria työvoimatoimiston palveluihin opinto-ohjaaja välittää ennakolta esim. puhelimitse tärkeimmät lähetetiedot. Työvoimatoimisto antaa opinto-ohjaajalle palautteen mahdollisimman pian oman palveluprosessinsa päätyttyä.

- Työvoimatoimisto huolehtii siitä, että tiedot nuorten palveluista ja niihin hakeutumisesta ovat ajan tasalla ja riittävän helposti löydettävissä.
- Kootaan sähköisistä asiakirjoista rakentuva työvoimatoimiston nuorten palveluja esittelevä infoaineisto.
- Toimintakauden aikana selkiytetään hallinnon rajat ylittävien asiakastietojen siirron käytännöt
- Luodaan säännöllisesti päivitettävä lista Kouvolan seudulla toimivien ohjaushenkilöiden yhteystiedoista.
- Lisätään hallintorajat ylittävää keskinäistä tiedottamista, mihin sähköposti ja ajantasaiset yhteystiedot antavat erinomaiset mahdollisuudet.
- Informoidaan verkostoa keskeisistä ohjauspalveluihin liittyvistä muutoksista.
- Pidetään kerran vuodessa verkosto-osapuolet kokoava yhteistyökokous.
- Järjestetään joka toinen vuosi (2005 ja 2007) työkokous erityisoppilaiden ohjauksen yhteistyötahoille.
- Tarjotaan säännöllisesti naapurihallinnon edustajille mahdollisuutta osallistua oman hallinnon järjestämiin koulutustilaisuuksiin.

10. Niveltäminen, oppimaan ohjaaminen, työelämäyhteydet ja tulevaisuuden näkymät: Raahen seudun hanke

Sari Veijola

1. Niveltäminen

Ainutlaatuisen pohjan nivelvaiheen ohjauksen tehostamiselle Raahen seudulla loi opetussuunnitelmatyö, joka ohjauksen osalta käynnistyi samoihin aikoihin kuin kehittämishanke seudulla alkoi. Oppilaanohjauksen perusasteen opetussuunnitelma tehtiin yhteistyössä toisen asteen opinto-ohjaajien kanssa, jolloin niveltämistoimenpiteet saatiin kirjattua opetussuunnitelmaan. Opinto-ohjaajien työryhmän vahvistamatiivis yhteistyö edesauttaa myös sitä, että väärät koulutusvalinnat pystytään oikaisemaan tehokkaammin.

Lukiossa erityistä tukea tarvitsevat on nyt ensimmäistä kertaa huomioitu uudessa opetussuunnitelmassa. Lukion ensimmäisellä luokalla opiskelijoille suoritetaan lukitestaukset, ja opiskelijoilla on mahdollisuus erityisopetukseen.

Perinteisesti niveltämistyöhön alueella on kuulunut toisen asteen oppilaitosten edustajien vierailut yläluokilla, 8.- ja 9.-luokkalaisten tutustumiset toisen asteen oppilaitoksiin sekä yhteisvalintainfotilaisuudet päättöluokkalaisille ja heidän vanhemmilleen. Lisäksi alueelta löytyy lukuisia muita nivelvaiheyhteistyön muotoja, esimerkiksi toisen asteen opiskelijoiden järjestämät tempaukset ja tapahtumat yläluokkalaisille ja

tervetuliaispäivä uusille opiskelijoille syksyllä. Näiden työtapojen rinnalle ovat tulleet siirtopalaverit keväisin ja seurantalaverit syksyisin. Siirtolomaketta on ollut mahdollisuus käyttää Raahen seudulla jo jonkin aikaa. Osa opinto-ohjaajista käyttää sitä, mutta osa pitää varmempana tiedon siirtämistä henkilökohtaisesti palaverissa.

2. *Oppimaan ohjaaminen*

Raahen seudulla on valmisteilla materiaali toisen asteen ryhmänohjaajille. Tavoitteena on saada aikaan eräänlainen uuden ryhmänohjaajan aloituspaketti, joka toimii samalla työkalupakkina jo pidempään ryhmänohjaajana toimineelle. Vastaavanlaista työkalupakkia olisi hyvä kehitellä myös opinto-ohjaajalle, joka tulee uutena alueelle.

Erityisopetuksen ja oppilaanohjauksen yhteistyöpäivää vietettiin ensimmäistä kertaa viime marraskuussa. Se oli Linkki työelämään -hankkeen ja työpajahankkeen järjestämä tilaisuus, mutta käytäntönä se olisi tarpeellinen järjestettäväksi esimerkiksi vuosittain.

Vähemmistökuultuurien opetukseen liittyvät asiat ovat arkipäivää myös Raahen seudulla mm. siksi, että Ruukissa sijaitsee yksi maamme vastaanottokeskuksista. Monesti muista kulttuureista tulevien nuorten tapoja on vaikea suomalaisena ymmärtää. Siksi hyväksi käytännöksi on osoittautunut se, että kyseisen vähemmistökuulttuurin aikuinen edustaja on tullut koululle asiantuntijaksi kertomaan kulttuurinsa tavoista ja tottumuksista. Tiedosta on hyötyä sekä nuorta opettaville opettajille että luokatovereille.

3. *Työelämäyhteydet*

Raahen seudun opinto-ohjaajien tietoa työelämästä ja sen muutoksista on parannettu tapaamalla säännöllisesti työvoimahallinnon kanssa. Palaverissa on saatu tietoa mm. toimialaennakoinnista. Tällainen tieto on opinto-ohjaajalle ensiarvoisen tärkeää, jotta voisi antaa ajankohtaista tietoa työelämän tulevaisuuden vaatimuksista.

Työvoimahallinnon kanssa yhteistyössä ollaan suunnittelemassa myös vierailukäyntejä teollisuuslaitoksiin ja yrityksiin. Vierailuista hyötyisivät niin opinto-ohjaajat, työvoimahallinnon edustajat kuin työntajatkin pitkässä juoksussa.

4. *Tulevaisuuden näkymiä*

Tulevaisuudessa Raahen seudun opinto-ohjaajien työryhmä haluaa antaa alueen oppilaille ja opiskelijoille ohjaustakuun. Tämä ohjaustakuu koskee kaikkia niitä henkilöitä, joita opinto-ohjaaja ohjaa jatko-opintoihin. Ohjaustakuun sisältönä on lupaus ohjaussuhteen säilymisestä myös siirryttäessä koulutusasteelta ja elämänvaiheesta toiseen: "Opolta voi kysyä", olipa sitten vasta viime keväänä peruskoulunsa päättänyt tai kolmikymppinen uravaihdosta haaveileva.

Hankkeen myötä on syntynyt idea ohjaajien ideapankista tai ohjaajien ideapäivästä, jossa opinto-ohjaajat jakaisivat "pikkukäytäntöjään". "Pikkukäytännöt" ovat sellaisia

opinto-ohjaajan työtapoja, joita hän käyttää päivittäisessä työssään ohjauksessa, oppilaanohjaustunneilla tai vaikkapa työelämään tutustumista järjestäessään.

Ensimmäinen poikkihallinnollinen seminaari erityistä tukea tarvitsevien ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten auttamiseksi pidetään aluehankkeen toimesta tämän kevään aikana. Yhteistyöllä on kuitenkin vielä pitkä matka kuljettavanaan, sillä jo eri hallintokuntien lainsäädäntö asettaa sille rajoituksia. Raahen alueen opinto-ohjaajat toivovat kuitenkin, että löytyisi uusia ideoita, miten tätä yhteistyötä voitaisiin viedä eteenpäin.

Suurena visiona tulevaisuudelle on, että Raahen alueen oppilaan- ja opinto-ohjauksen hyvät käytännöt ja vuosittainen ohjelma löytyisi yksistä kansista. Raahen alueelle tulevaisuudessa luotava ohjausstrategia voisi toimia ohjenuorana aloittelevalle opinto-ohjaajalle ja suunnata sekä opinto-ohjaajien välistä yhteistyötä että moniammatillista yhteistyötä. Lisäksi kaivataan arviointijärjestelmää ohjauksen tehokkuuden mittaamiseksi alueella.

11. Toimivat käytännöt: Varkauden seutukunnan hanke

Esa Valutie, Merja Ikonen ja Tiina Paroinen

1. Opot pitävät palavereja eri yhteyksissä säännöllisesti sekä isompana ryhmänä että henkilökohtaisina tapaamisina. Siirtopalavereja pidetään myös alakoulujen opettajien kanssa. Tapaamiset edistävät ja tukevat nivelvaiheiden siirtymisiä sekä jatkuvaa seurantaa, joka toimii aiempaa paremmin. Viestit kulkevat hyvin esimerkiksi siirtopalavereissa perusopetuksesta toiselle asteelle. Toiminta perustuu täydelliseen luottamukseen.
2. Meillä toimii hyvä yhteistyöverkosto, jossa työvoimahallinto aktiivisesti mukana. Vähintään kerran lukukaudessa alueen eri kouluasteiden opot kokoustavat työvoimahallinnon kutsumana. Työvoimahallinto on muutenkin aktiivisesti mukana oppilaiden ohjauksen muodoissa (ammatinvalintapsykologin palvelut, infot kouluilla, osallistuminen vanhempainiltoihin yms).
3. Perusopetuksen yläluokkien ja toisen asteen koulututustumiset on vakiintunut käytäntö. Hankkeen tiimoilta myös eri kouluasteiden opettajat ovat tulleet tutuiksi keskenään. Tämä on edesauttanut oppisisältöjen nivelymistä.
4. Oppilaille järjestetään omilla kouluilla eri luokka-asteilla infoja ammattialoista ja koulutusmahdollisuuksista ja -väylistä. Näissä mukana jatkoväylien opiskelijoita, opettajia kuin myös opoja.
5. Vanhempainiltoja on useita eri luokka-asteilla, jolloin myös kontaktipinta vanhempiin vahvistuu. Koulutusmessujen yhteydessä järjestetään myös yhteisiä vanhempainiltoja 8. ja 9. luokkalaisten vanhemmille.

6. Meillä myös usean vuoden kokemus toisistamme, joka tietysti helpottaa yhteistyötä. Koemme tämän vahvuudeksi, vaikka tiedämme, ettei systeemi saisi olla kiinni toimijoista, mutta kyllähän se helpottaa. Hankkeen yhteydessä käydyistä pedagogisista keskusteluista on voinut hyvin saada uusia näkökulmia ja käytäntöjä oman koulun ohjauksen kehittämiseen.

Esimerkkinä Savon ammatti- ja aikuisopisto, tekniikka ja liikenne Varkaus kouluyhteistyö

- 7.luokat käyvät kouluittain tutustumassa ammatilliseen koulutukseen
- 8.luokkalaisille opinto-ohjaaja ja tuutorit pitävät luokkatunnit, koulutusmessut
- 9.luokkalaiset tulevat tekemään töitä valitsemalleen aloille, koulutusmessut, Taitaja9-kilpailu
- teknisen työn ryhmien vierailut (metalli, rakennus)
- teknisen työn opettajien vierailut
- kemian ryhmien vierailut paperin labraan
- yläkoulun opettajien ja rehtorien vierailut
- meidän opettajien vierailut teknisen työn tiloihin
- meidän opettajien ja tuutoreiden vierailut valinnaisryhmien tunneille (kotitalous, tekninen työ)
- vanhempainillat
- nivelvaihepalaverit
- materiaalivaihdot
- opintojen ohjaajien ja erityisopettajien sekä terveydenhoitajien jatkuva yhteydenpito
- teknologiateollisuuden yhteistyö
- ammattikorkeakoulun esittelyt
- ammattikorkeakoulun tuutoritunnit
- ammattikorkeakoulun tutustumiskäynnit
- pääsykoekysymykset
- preppauskurssit
- opettaja- ja työtilavaihdot
- opettajien yhteiset tilaisuudet

Johtopäätökset ja kehittämissuosituks

Tässä luvussa tarkastellaan, miten oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeelle asetetut tavoitteet on aluehankkeiden raporttien mukaan saavutettu. Lisäksi esiteteään ehdotuksia valtakunnallisista kehittämistoimista.

11.1 Alueellinen, eri hallinnonalojen välinen ja moniammatillinen yhteistyö

Kaikki kyselyyn vastanneet aluehankkeet raportoivat, että hankkeissa on kehitetty seutukunnallista/alueellista yhteistyötä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen voidaan tämän perusteella tulkita saavuttaneen hankkeelle asetetun tavoitteen vähintäänkin hyvin. Seutukunnallinen/alueellinen yhteistyö on koonnut alueella toimivat eri tahot yhteen kehittämään ohjauspalveluja. Kun ohjauspalveluja kehitetään oppilas- ja opiskelijälähtöisestä ja koko opintopolun huomioonottavasta näkökulmasta, tarvitaan ohjausjärjestelmään erilaista osaamista ja asiantuntijuutta hyödyntävää verkostotyötä. Yksittäinen taho harvoin pystyy vastamaan oppilaan- ja opiskelijan ohjauksellisiin tarpeisiin, vaan tarvitaan toimijatahojen yhteistyötä. Yhteistyön suunnitelmallinen kehittäminen edesauttaa sitä, että ohjaustehtävien päällekkäisyyttä vältetään ja ohjausresurssien käyttö optimoidaan.

Ohjauspalvelujen kokonaisvaltainen kehittäminen edellyttää moniammatillisten ja eri hallinnonalojen välisten verkostojen rakentamista, yhteistä työskentelyä, kouluttautumista ja yhteydenpitoa. Moniammatillisen verkoston on huomattu kaipaavan jatkuvaa yhteydenpitoa (Päivänsalo 2003). Alueellinen yhteistyö on merkinnyt eri koulujen

ja oppilaitosten yhteistyön tiivistymistä. Alueella työskentelevien oppilaan- ja opinto-ohjaajien yhteistyö on tullut tavoitteellisemmaksi ja systemaattisemmaksi. Kouluissa ja oppilaitoksissa ohjaus on muodostumassa koko henkilökunnan tehtäväksi. Toimintakulttuurin muutos on kuitenkin pitkäaikainen prosessi ja se tarvitsee tukea. Tässä hankkeessa erääksi tuen muodoksi on muodostunut henkilöstön täydennyskoulutus.

Moniammatillisen ja eri hallinnonalojen välisen seutukunnallisen/alueellisen yhteistyöverkoston hahmottamista ja sen tehtävien ja tavoitteiden määrittelyssä on yhteisten suunnitelmien ja strategioiden luominen ensisijaisen tärkeää. Kun ohjaus- ja tuki-palveluja on tuottamassa eri organisaatiot, tarvitaan yhteisen toiminnan suunnittelua ja sen kirjaamista. Erilaiset suunnitelmat ja strategiat ovat hallinnonalojen keskinäisen yhteistyön virallista vahvistamista (OECD 2004). Alueilla on laadittu ohjauksen toteuttamissuunnitelmia ja -strategioita, yhteistyösuunnitelmia sekä ohjauksen suunnitelmia. Numminen ym. (2005) ovat laatineet oppaan ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen, jossa korostetaan sitä, että opinto-ohjauksen asema täytyy määrittellä oppilaitoksen toimintaperiaatteena eli strategisena kysymyksenä. Tällöin tarvitaan yhteinen näkemys opinto-ohjauksen toimintatavoista, työnjaosta, resursseista ja hallinnosta. Ohjauspalvelujärjestelmä tarkoittaa myös sitä, että palveluja tarjotaan ja saadaan eri toimijoiden yhteistyönä. Ohjeena on, että oppilas-/opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden tahojen kanssa. Aluehankkeiden raportit osoittavat, että alueilla on vaihtelevasti laadittu ohjauksen toteuttamissuunnitelmia. Yleisesti raporteissa oli havaittavissa, että yksittäisissä kouluissa ja oppilaitoksissa suunnitelmia on laadittu, mutta alueellinen koordinaatio on vielä tekemättä.

Joissakin aluehankkeiden vastauksissa tuotiin esille verkostotyön jatkuvuuden turvaamisen tärkeys. Kuinka varmistetaan, että verkostoyhteistyö toimii henkilöstövaihdoksista huolimatta? Alueella olevat toimintatavat ja hyvät käytännöt pitäisi löytyä yhdestä suunnitelmasta. Ohjausstrategiat toimivat myös ohjeina uusille, aloitteleville toimijoille verkostossa.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa on ollut vahvaa pyrkimystä moniammatillisen ja eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittämiseen. Eri hallinnonalojen edustajia on pyydetty mukaan alueellisiin koulutustilaisuuksiin ja heidän kanssaan on järjestetty kokouksia. Ohjauksen toteuttamissuunnitelmia ja yhteistyösuunnitelmia on laadittu eri hallinnonaloja edustavissa työryhmissä. Hankkeen ohjaus- ja asiantuntijaryhmiin on pyydetty eri hallinnonalojen ja moniammatillisten verkostojen edustajia, mutta valtaosa toimijoista on kuitenkin ollut koulujen ja oppilaitosten henkilöstöä ja erityisesti ohjaajia. Aluehankkeiden raportit ovat sisällöllisesti melko koulu- ja oppilaitospainotteisia. Tämä johtunee siitä, että kyselyyn vastanneet yhdyshenkilöt ovat nimenomaan koulun tai oppilaitoksen edustajia.

11.2 Henkilöstön ohjausvalmiuksien kehittäminen

Uusien opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulussa/oppilaitoksissa ohjaustoiminta on kaikkien koulun opettaja- ja ohjaushenkilöstöön kuuluvien tehtävä. Lisäksi vastuu oppilas-/ opiskelijahuollosta kuuluu kaikille koulu-/oppilaitosyhteisössä työskenteleville. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi aluehankkeissa on panostettu alueellisten koko henkilöstölle ja yhteistyöverkostoille suunnattujen koulutusten järjestämiseen. Opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen on todettu tarvitsevan uusia tuulia (Mikkola 2004). Näitä uusia tuulia on aluehankkeissa pyritty etsimään. Koulutustilaisuuksiin on osallistunut ohjaajien lisäksi runsaasti koulujen ja oppilaitosten opettajia, ja niiden toteuttamisessa on etsitty työyhteisöllisempää lähestymistapaa. Täydennyskoulutuksessa on pyritty vastaamaan niihin kysymyksiin, jotka ovat olleet keskiössä oppilaitoksessa tai alueella.

Koulun/oppilaitoksen opetussuunnitelmatyö on merkittävä tekijä yhteisiin päämääriin sitouduttaessa. Opetushallituksen (2005) tutkimuksessa, jossa selvitettiin suomenkielisten nuorten lukiokoulutusta antavien lukioiden kokemuksia opetussuunnitelman uudistamisprosessista, todettiin opetussuunnitelmaprosessin sitouttaneen opettajakuntaa yhteisiin päämääriin. Yhteistyö opettajien kesken on lisääntynyt ja se on samalla selkiyttänyt lukion alueellista tehtävää. Noin puolet lukioista arvioivat yhteistyön muiden oppilaitosten kanssa lisääntyneen. Prosessilla ei ole kuitenkaan ollut vaikutusta opiskelijoiden opintojen suunnitteluun sitoutumiseen. Jatkossa opetussuunnitelmien laatimista yhteistyössä seudun muiden koulutuksen järjestäjien kanssa tarvitaan, jotta opiskelijoiden aidot valinnat ja opintojen monimuotoisuus mahdollistuvat. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden toteutumista seuratussa tutkimuksessa (Väyrynen 2005) havaittiin, että kehittämistarpeita on edelleen muiden oppilaitosten kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Ryhmänohjaajien ja luokanvalvojen ohjaustehtävän tueksi kouluissa ja oppilaitoksissa on järjestetty koulutusta, laadittu yhteistä materiaalia ja sovittu työnjaosta.

11.3 Oppilashuollon tehostaminen syrjäytymisen ehkäisemiseksi, varhainen tunnistaminen ja puuttuminen

Kouluilta ja oppilaitoksilta edellytetään oppilas-/opiskelijahuollon järjestämistä. Oppilas-/ opiskelijahuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö ja edistää koulu-/oppilaitosyhteisön hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Tehtävä on edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista. Tämä tehtävä kuuluu koko oppilaitoksen henkilökunnalla. Oppilas-/

opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden tahojen kanssa.

Oppilas-/opiskelijahuoltotyötä on viime vuosien aikana kehitetty ja toteutettu kouluissa ja oppilaitoksissa. Aluehankkeiden raporttien mukaan toiminnasta on saatu erittäin myönteisiä kokemuksia. Oppilas-/opiskelijahuoltotyöryhmän kokoontumisten säännöllisyys ja moniammatillisuus on koettu työskentelyn vahvuuksina. Ryhmä käsittelee luottamuksellisesti opiskelija-asioita, joita ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä opettajien kesken, koska ovat niin vaikeita tai monimutkaisia. Tarvittaessa ryhmä kutsuu kokouksiin myös muita sosiaalialan asiantuntijajäseniä, kuultavaksi opiskelijoita ja heidän vanhempiaan. Ryhmä toimii sekä varhaisen puuttumisen periaatteella että myös asiantuntijapalvelujen antajana ja hankkijana, opiskelijaa eteenpäin auttavana ja vanhempien kanssa keskustelijana ja kuulijana.

Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ilmenevät koulujen ja oppilaitosten toiminnassa monin tavoin. Tällaisia keinoja ovat muun muassa siirtotietojen tehokas hyväksikäyttö, aloittaville opiskelijoille/oppilaille suunnatut kyselyt ja haastattelut, säännölliset ryhmänohjaustunnit toisen asteen oppilaitoksissa sekä luokanvalvojen tunnit ja vartit perusopetuksessa ja kaikkialla poissaolojen sekä opintojen etenemisen tarkka seuranta. Oppilas-/opiskelijahuoltoryhmän ja luokanvalvojen/ryhmänohjaajien yhteiset kokoontumiset, joissa tarkastellaan luokkien tilannetta (hylätyt kurssit, poissaolot). Luokanvalvoja, ryhmänohjaaja ja muuta opetushenkilöstöä on koulutettu ongelmien havaitsemiseen ja puheeksi ottamiseen.

Aluehankkeiden raporttien pohjalta voidaan todeta, että oppilas-/opiskelijahuoltoa on oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana kehitetty syrjäytymistä ehkäisevästä näkökulmasta. Varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat olleet toiminnan ohjenuorina. Niittymäki (2005) teki selvityksen vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista, jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen haussa. Tämän selvityksen toimenpide-ehdotuksina ovat muun muassa yhteishaun seurannan kehittäminen ja selkiyttäminen ja ennakoivan periaatteen noudattaminen oppilashuollossa oppilaitoksen ja vanhempien yhteistyönä.

11.4 Opintojen keskeyttämisen vähentäminen, opintopolun sujuvuus ja seurantajärjestelmien kehittäminen

Numminen ym. (2002) toteavat opinto-ohjauksen tila-arvioinnissa, että ohjauksen seurantajärjestelmät opiskelijoiden jatko-opintoihin siirtymisestä ja opintojen keskeyttämisestä ovat puutteelliset ja opintopolun sujuvuudessa nivelvaiheissa on ongelmia. Nivelvaiheiden kehittämiseen oli keskitytty lähes jokaisessa oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeessa.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana on kehittämisessä tarkasteltu nivelvaiheita alakoulusta yläkouluun ja yläkouluista toiselle asteelle. Elin-aikaisen ohjauksen määritelmän mukaan kansalaisilla pitää olla mahdollisuus saada ohjauspalveluja, jossa he voivat määrittellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä koulutukseen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja käytetään. Joten yksilön opintopolun muut nivelvaiheiden ohjauspalvelujen kehittäminen jäivät vielä tässä vaiheessa tulevaisuuden haasteeksi.

Syrjäytymisen ehkäisyssä varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat avainasemassa (Numminen 2002). Hämäläinen-Luukkainen (2004) raportoi, että nivelvaiheen ongelmat eivät yleensä ala yllättäen, vaan merkkejä on havaittavissa aikaisemmin (esimerkiksi poissaolojen suuri määrä, alhainen koulumotivaatio, häiriköinti, syrjäytyminen). Varhaisen puuttumisen ja oppilashuoltoryhmien työskentelyn merkitystä korostettiin nivelvaiheiden ratkaisemisessa.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeet eivät pitäneet opintojen keskeyttämistä omalla alueellaan tai oppilaitoksissa kovinkaan suurena ongelmana. Opintojen keskeyttämisiä tapahtui melko harvoin. Vähäinen opintojen keskeyttämisen määrä on varmaankin eräs hyvin toimivan ohjausjärjestelmän indikaattori. Opiskelijat ovat jo ennen opintojen aloittamista saaneet riittävästi tietoa oppilaitoksessa opiskelusta, jolloin koulutusvalinnan tekeminen on ollut tietoinen valinta. Toiseksi opintojen keskeyttämisiin on voitu vaikuttaa lähettävän ja vastaanottavan oppilaitoksen nivelvaihetietojen siirrolla. Tällöin uudessa oppilaitoksessa on ollut tarvittava tieto opiskelijoista ja heidän tuki- ja ohjatarpeistaan. Tiedonsiirto ei sinällään vielä merkitse mitään vaan se, mitä tiedolla tehdään. Opintojen keskeyttämistä voidaan vähentää sillä, että opiskelijoiden ohjaus- ja tukitarpeet todellakin kohdataan heti hänen opintojensa alkuvaiheessa. Jos opiskelija on keskeyttämässä opintonsa, hänen kanssaan tehdään jatkosuunnitelma joko oppilaitoksen opinto-ohjaajan kanssa ja/tai työvoimatoimiston henkilöstön kanssa. Alueella olevissa oppilaitosverkostoissa pyritään etsimään opinnot keskeyttävälle nuorelle uusi opiskelupaikka jostakin toisesta verkoston oppilaitoksesta tai luodaan koulutuksen keskeyttämisen vaarassa oleville opiskelijoille mahdollisuus siirtyä joustavasti koulutusosalta toiselle ja oppilaitoksesta toiseen. Myös työvoimatoimiston ammatinvalinnanpsykologian ja työvoimaneuvojien palvelut ovat opiskelijoiden käytettävissä.

Seurantajärjestelmien kehittäminen aluehankkeissa on tapahtunut kahtaalla. Ensimmäkin perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen siirtyneiden opintojen aloittamista ja opintojen loppuunsaattamista seurataan yläkoulun oppilaanohjaajien toimesta. Toiseksi toisen asteen oppilaitoksessa on kehitetty opiskelijoiden poissaolojen ja opintosuoritusten seurantajärjestelmiä, josta välittyy tietoa myös vanhemmille/huoltajille.

Seurantajärjestelmien reaaliaikaisuus tukee varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen sekä opintojen keskeyttämisen vähentämisen tavoitteita.

Launonen (2005) esittää tutkimuksessaan, että ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen voidaan vaikuttaa eri keinoin. Keskeyttämiset vähenevät, jos henkilöstöllä on myönteinen asenne erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaukseen ja opettamiseen, ongelmiin puututaan välittömästi, opiskelijaa tuetaan opinnoissa ja elämänhallinnassa. Aluehankkeiden raporttien pohjalta voidaan todeta, että ohjauksen toimintamalleja ja materiaaleja on kehitetty juuri Launosen (2005) esittämien keinojen suunnassa.

11.5 Syrjäytymisen ehkäisy ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen

Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen sisältyy yhtenä näkökulmana nuorten ohjauspalvelujen tehostamiseen (OECD 2004). Nuorten, jotka eivät hae perusopetuksen jälkeen toisen asteen koulutukseen tai, jotka keskeyttävät toisen asteen koulutuksensa, pitäisi tukea siirtymään työelämään tai takaisin koulutukseen. Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret olivat oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa vain 42 % aluehankkeiden tavoitteena.

Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen järjestämiseksi pitäisi määritellä kenen ”huolen piiriin” nämä nuorten oikeastaan kuuluvat (Hämäläinen-Luukkainen 2004). Työvoimatoimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluihin hakeutuminen pitäisi olla koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille mahdollisimman halppoa. Päiväsalon (2003) mukaan koulujärjestelmän ulkopuolella oleville nuorille suunnattujen mahdollisuuksien (pajat, työharjoittelu, tuki- ja ohjauspalvelut) hyödyntäminen vaatii nuorelta aktiivisuutta ja määrätietoisuutta. Näille nuorille tarvittaisiin avoimia ohjauspalveluja (esim. avoimin ovin toimivat ohjauspisteet, jotka auki myös virka-aikojen ulkopuolella, viikonloppuisin ja loma-aikoina).

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeiden raporttien mukaan koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittämisessä on tärkeää poikkihallinnollisten ja moniammatillisten yhteistyöverkostojen toimivuus. Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittämisessä erityisesti työvoimahallinnon kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä. Alueilla on käynnissä erilaisia projekteja, joiden tavoitteena on kehittää palvelu- ja ohjausmalleja sekä -tarjontaa koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Myös työvalmennuskeskukset ja jotkut järjestöjen ovat kehittämässä koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalveluja.

11.6 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen menetelmien ja sisältöjen kehittäminen

Oppilaan- ja opinto-ohjauksessa käytössä olevat menetelmät ovat oppitunnit, opinto-käynnit, työelämään tutustumiset, henkilökohtainen ohjaus, erilliset oppitunnit, integroituna muuhun opetukseen, henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatiminen sekä ura- ja rekrytointipalvelut

(Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa 2001). Ohjausmenetelmien käytöstä on ohjauksen arvioinneissa (Numminen ym. 2002; Moitus ym 2001; Vuorinen ym. 2005; OECD 2004) todettu, että erityisesti ryhmäohjauksen ja verkko-ohjauksen käyttöä tulee tehostaa. Joustavampien ja monipuolisempien työmuotojen (esim. tieto- ja viestintäteknologian ja puhelinpalvelujen) käytöllä voidaan lisätä palvelujen saataavuutta. Ryhmäohjaukseen (luokanvalvojen tuokiot, ryhmäohjaajien ohjaustunnit) on panostettu aluehankkeissa. Luokkamuotoiseen ohjaukseen panostamalla saadaan niukat ohjausresurssit kohdennettua paremmin. Internetissä olevien ohjauksellisten sivustojen rakentaminen on monissa aluehankkeissa joko parhaillaan tekeillä tai lähitulevaisuuden tavoitteena.

Aluehankkeiden raporteista on luettavissa, että kaikkia edellä mainittuja ohjauksen menetelmiä on käytetty. Näiden lisäksi käytössä on esimerkiksi erilaiset messut ja tapahtumat, opiskelijatuutorointi ja mentorointi sekä tutustumiset toisen asteen oppilaitoksiin. Näiden toteuttaminen ei ole yksin ohjaajien vastuulla, vaan mukaan on otettu myös oppilaitosten opiskelijoita.

Opinto-ohjauksen tila arvioinnissa (Numminen ym. 2002) ohjauksen sisältöjen osalta todettiin, että jatko-opintoihin ohjaus on vahvaa, opiskelutaitojen ohjaus heikointa ja ammatillisen suuntautumisen ohjauksessa ongelmia. Niittymäen (2005) tutkimuksen mukaan opiskelupaikkaa hakematta jättäneet oppilaat olivat varsin tyytyväisiä samaansa oppilaanohjauksen määrään. Eniten parannettavaa oppilaiden mielestä oli kiinnostuksen herättämisessä ammatteihin ja opiskelutavoitteiden asettamisessa.

Aluehankkeiden raporteissa menetelmien ja sisältöjen konkreettisia kuvauksia on melko vähän. Tämä saattaa johtua siitä, että aluehankkeiden yhdyshenkilöt ovat koonneet hankeraportin eikä siihen näin ole välttämättä sisällytetty kaikkea sitä sisällöllisestä ja menetelmällisestä kehittämisestä, jota on tehty.

11.7 Ohjauspalvelujen laatuksiteerien sekä systemaattisten palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen

OECD:n arvioinnin (2004) mukaan ohjauspalveluja koskevia laatustandardeja on yksittäisillä tahoilla, mutta niitä ei ole kattavasti. Laatu järjestelmät perustuvat vapaaehtoisuuteen ja ovat usein vain suuntaa-antavia. Palaute ohjauksen toimivuudesta usein kysytään vain palvelujen käyttäjiltä.

Laatustandardien kehittäminen ei aluehankkeiden raporttien mukaan ole tällä hetkellä vielä ollut vahvasti mukana kehittämistyössä. Ohjauspalvelujen laatuksiteerejä ei ole alueilla juurikaan määritelty. Yhden hankkeen raportissa puhutaan ns. ohjaus-takuusta. Seudun opinto-ohjaajat haluavat antaa alueen oppilaille ja opiskelijoille ohjaustakuun. Tämä ohjaustakuu koskee kaikkia niitä henkilöitä, joita opinto-ohjaaja ohjaa jatko-opintoihin. Ohjaustakuun sisältönä on lupaus ohjaussuhteen säilymisestä myös siirryttäessä koulutusasteelta ja elämänvaiheesta toiseen; ”Opolta voi kysyä”, oli pa sitten vasta viime keväänä peruskoulunsa päättänyt tai kolmikymppinen uravaihdosta haaveileva.

Aluehankkeita pyydettiin raportoimaan miten aluehankkeen aikana on kehitetty ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmiä. 39 % aluehankkeista ei vastannut tähän kyselylomakkeen kysymykseen lainkaan. 16 % aluehankkeista vastaisi, ettei arviointi- ja palautejärjestelmiä ole aluehankkeessa kehitetty.

Ohjauksen arvioinneissa on todettu, että ohjausjärjestelmien laadun systemaattinen kokonaisarviointi on vähäistä (OECD 2004; Numminen ym. 2002). Nummisen ym. (2002) opinto-ohjauksen tila-arvioinnin mukaan vain noin kolmasosa oppilaitoksista on tehnyt opinto-ohjauksen itsearvioinnin, vaikka koulutuksen järjestäjillä on velvollisuus arvioida omaa toimintaansa. Myös oppilaitosten sisäisten opinto-ohjauksen seuranta- ja palautejärjestelmien toiminnassa on puutteita.

Myös korkea-asteen ohjauksen seurannan arviointiryhmä (Vuorinen ym. 2005) esitetään, että korkeakoulujen tulee kehittää ohjauksen arviointimuotoja, jotka tulee integroida koko korkeakoulun pysyvään laadunvarmennukseen, arviointitietoa tulisi opiskelijoiden ja ohjaushenkilöstön lisäksi koota korkeakoulujen hallinnon edustajilta, työnantajilta ja muilta sidosryhmiltä. Julkisen päätöksenteon tueksi tulee varmistaa luotettava ja pysyvä tietoperusta.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen aluehankkeissa palaute- ja arviointijärjestelmien kehittäminen jää kesken ajallisten tekijöiden vuoksi. Ohjauksen arvioinnissa kouluissa ja oppilaitoksissa käytettiin lähinnä Opetushallituksen laatimaa ohjauksen itsearviointilomakkeista, mutta lomakkeiden verkkoversiot eivät vielä toimineet toivotulla tavalla. Lomakkeita pidettiin yleisesti hyödyllisinä ohjauksen kehittämisen kannalta ja toivottiin, että ne saataisiin tulevaisuudessa toimimaan.

Ottamalla eri käyttäjäryhmät mukaan palvelujen suunnitteluun, käyttöönottoon ja arviointiin voidaan parantaa palvelujen kohdentamista ja mitoittamista tarkoituksenmukaisiksi käyttäjäryhmille. Palvelujen suunnittelun ja laadun arvioinnin lähtökohtana käytetään usein ensisijaisesti palvelujen käyttäjiltä saatua palautetta. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeissa on raporttien mukaan kerätty jonkin verran palautetta oppilailta ja opiskelijoilta ehkä myös vanhemmilta, mutta miten saadaan alueellinen, poikkihallinnollinen arviointijärjestelmä toimimaan?

Ohjauksen järjestämistä koskevan kansallisen päätöksenteon taustalla käytettävä tieto on puutteellista. Päätöksentekijöillä ei ole käytettävissä luotettavaa tietoa, jonka perusteella voi tehdä arviota ohjauksen kansallisesta tilasta tai miten hyvin tilanne vastaa kansallisen koulutus- ja työvoimapolitiikan tavoitteita. Ohjauspalvelujen rahoituksen, palveluprosessien ja tulosten laadun arvioinnin pohjana käytettävän tiedon tarkoituksenmukaisuutta ja käytettävyyttä sekä tarvittavien tiedon kokoamista voidaan tehostaa eri osapuolten kansallisella yhteistyöllä. Kansalliset ohjauspalvelut koostuvat irrallaan toimivista osajärjestelmistä, joiden taustalla on oma historia, tavoitteet ja lähtökohdat, jolloin ei voida puhua kattavasta ja integroituneesta yhteisestä palvelujärjestelmästä.

11.8 Alueellisten ohjauksen asiantuntijaryhmien perustaminen

Opinto-ohjauksen ja työvoimapolitiikan yhteistyöryhmä (2004) ehdottaa, että eri seutukunnille/alueille perustettaisiin ohjauksen kehittämisestä ja toiminnan suunnittelusta vastaavia alueellisia yhteistyöryhmiä, joissa olisi eri hallinnonalojen asiantuntijoiden ja muiden ohjaustyötä tekevien ammattilaisten edustajia. Erityisesti nuorten opintopolun nivelvaiheessa tarvitaan oppilaitosten välistä ja yksilön tarpeista lähtevää eri hallinnonalojen edustajien välistä yhteistyötä. Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tilanne on myöskin eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kysymys.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toteuttamista varten on perustettu moniammatillisia, eri hallinnonalojen välisiä ohjaus- ja asiantuntijaryhmiä. Eri alueille oli tarkoitus vakiinnuttaa ryhmien toiminta oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen jälkeen.

11.9 Yhteenveto

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke on maantieteellisesti ja kouluasteittain ajattelen laaja hanke, joka asettaa haasteita sen hallinnoinnista ja alueellisesta toteuttamisesta vastaaville henkilöille. Yleisenä ilmeenä alueilla järjestetyissä tapaamisissa ja valtakunnallisissa seminaareissa on ollut innostus ja halu tehdä ohjauksen kehittämistyötä.

Alueelliset hankkeet eroavat toisistaan koon, toiminnan tavoitteiden ja mukana olevan henkilöstön perusteella. Jo nyt on havaittavissa, että suurella alueella (maantieteellisesti tai asukasluvultaan) toimivissa hankkeissa, on tehtävä paljon työtä ja mietittävä erilaisia keinoja yhteistyön aloittamiseksi ja kehittämiseksi. Alueet, joissa yhteistyön traditiota ei ole, joutuvat alkuvaiheessa panostamaan moniammatillisen ja eri hallinnonalojen välisen yhteistyön käynnistämiseen. Samoin koulutusasteiden välinen ja keskinäinen yhteistyö voi olla joillakin alueilla haaste, johon on luotava mallit, enne kuin nivelvaiheiden ohjauksen kehittämistyö voi alkaa.

Alueellisissa hankkeissa toimivien yhteyshenkilöiden rooli on tärkeä. Heidän työtään on hankkeessa pyritty tukemaan. Kaksi kertaa vuodessa järjestettävien tapaamisten lisäksi yhteyshenkilöiden kanssa suunnitellaan alueilla järjestettäviä koulutustilaisuuksia ja on oltu mukana myös kouluttamassa näissä tilaisuuksissa.

Vuosi 2004 oli oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toiminnan käynnistymisen aikaa. Työn käynnistyminen alueilla tapahtui hyvin eri tahtiin. Osalla hankkeista toimintasuunnitelmat olivat valmiina ja toiminta käynnissä jo keväällä 2004, viimeisimmät ovat saaneet tehtyä alueellisen yhteistyön sopimukset vasta vuoden 2005 aikana. Alueelliset hankkeet ovat organisoineet toimintansa eri tavoin riippuen siitä, miten paljon yhteyshenkilölle on voitu osoittaa työaikaa hankkeen tehtäviin. Alueellisissa hankkeissa mukana olevat kunnat ja koulutuksen järjestäjät ovat sopineet keskenään rahallisesta panostuksestaan esimerkiksi yhteyshenkilön toiminnan rahoittamiseksi ja henkilöistä, jotka toimivat hankkeen työryhmissä ja muissa tehtävissä.

Kehittämishankkeen varsinaiset toiminnan vuodet ovat 2005 – 2007. Ohjaustoiminnan kehittäminen uusien opetussuunnitelmien tavoitteita vastaavaksi vaatii koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuurin muutosta. Ohjauksen tila -arviointiraportissa (2002) ja opetusministeriön nimittämän Ohjausyhteyshenkilöryhmän muistiossa (2004) esitetyt puutteet ohjauspalvelujen saatavuudessa ja riittävyudessa edellyttävät eri hallinnonalojen välisen ja moniammatillisten yhteistyömuotojen kehittämistä. Sekä organisaation toimintakulttuurin muutos että eri hallinnonalojen edustavien organisaatioiden välisen yhteistyön kehittäminen ovat prosesseja, jotka vaativat oman aikansa. Tästä syystä oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toimintakausi on määritelty kestäväksi vuoden 2007 loppuun saakka. Vuoden 2006 aikana aloitetaan kehittämishankkeessa syntyneiden uusien toimintamallien ja muiden kehittämistyön tulosten levittäminen. Tätä levittämistyötä jatketaan vielä vuoden 2008 aikana.

Lähteet

- Hämäläinen-Luukkainen, J. 2004. Nivelvaiheen nuoret ja yhteistyö. Opinto-ohjaajien ja laaja-alaisten erityisopettajien näkemys peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 11.
- Launonen, A. 2005. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ehkäisy ja ammatilliseen koulutukseen aktivointi – rahalla vai rakkaudella? Päättäneiden tavoite 3-ohjelman ESR-projektien 2000-2003 loppuraporttien ja laadullisten raporttien analysointi ja projektien vaikuttavuuden selvittäminen. Opetushallitus. Moniste 18. Helsinki.
- Merimaa, E. 2004. Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 71-81.
- Mikkola, A. 2004. Ohjausalan koulutushaasteet. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) Ohjauksen uudet orientaatiot. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 31-52.
- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R. 2001. Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Julkaisuja 13. Helsinki.
- Niittymäki, T. 2005. Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista, jotka eivät hakenneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen haussa. Helsinki: Opetushallitus.
- Numminen, U. 2002. opinto-ohjaus – vastaus opiskelijan ja koulujärjestelmän ongelmiin? Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 111-130.
- Numminen, U., Heino, J., Joronen-Vallin, K., Karlsson, R., Lerkkanen, J., Virtanen, R. & Pirttiniemi, J. 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Opetushallitus. Arviointi 8. Helsinki.
- Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen. Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä. 2004. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 29. Helsinki.
- OECD 2004. Career guidance. A handbook for policy makers.
- Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa 2001. <<http://www.cimo.fi>> à Julkaisut ja tilastot Luettu 14.3.2006.
- Opetushallitus. 2005. Lukion opetussuunnitelman uudistaminen vuosina 2001–2005. Opetussuunnitelmaprosessin seurantaraportti 2005. Helsinki: Opetushallitus.
- Päivänsalo, P. 2003. AKU-projekti. Väliarportti. Peruskoulun päättäneiden, 15-17 -vuotiaiden, ilman opiskelupaikkaa olevien sekä varhaisessa vaiheessa opiskelun keskeyttäneiden nuorten ohjaus- ja seurantaprojekti Tampereen seudulla. Opetushallitus. Moniste 8. Helsinki.
- Vuorinen, R., Karjalainen, M., Mylly, H., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Holm, K. 2005. Opintojen ohjaus korkeakouluissa – seuranta 2005. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Verkkojulkaisu 5. Helsinki.
- Väyrynen, P. 2005. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien uudistaminen. Seurantaraportti vuoden 2004 tilanteesta ja muutos vuodesta 2002. Opetushallitus. Moniste 21. Helsinki.

LIITE 1. Elinaikaista ohjausta koskevan päätöksenteon ja ohjausjärjestelyjen kehittäminen⁴

Elinaikaisen ohjauksen eurooppalaisten yhteisten puitteiden käyttömahdollisuuksia

Tässä liitteessä on suomenkielinen käännös elinaikaisen ohjauksen yhteisistä puitteista Euroopan unionin jäsenmaissa.

- Yhteiset tavoitteet ja periaatteet elinaikaiselle ohjaukselle.
- Elinaikaisen ohjauksen kansalliset laatuksiteerit
- Elinaikaisen ohjauksen järjestelyjen keskeiset osatekijät Euroopan unionin jäsenmaissa.

Seuraavissa kappaleissa kuvataan yhteisten puitteiden taustaa. Kunkin työvälineen kohdalla on lisäksi lista tukikysymyksistä, joita voi hyödyntää ohjausjärjestelyjen kehittämisessä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Kysymyksiä voi hyödyntää myös vertaisoppimisen tukena kansallisten ja kansainvälisten asiantuntijavierailujen yhteydessä.

1 Johdanto

Euroopan unionin jäsenmaiden johtajat asettivat Lissabonissa maaliskuussa 2000 järjestetyssä kokouksessaan tavoitteen, jonka mukaan Eurooppa olisi vuoteen 2010 mennessä yksi maailman kilpailukykyisimmistä ja dynaamisimmista tietoon perustuvista talouksista. Elinikäinen oppiminen nähtiin yhtenä keskeisenä keinona tavoitteen saavuttamiseksi, ja tämän takia koulutusta koskevaa julkista päätöksentekoa ja koulutusjärjestelmiä tuli uudistaa.

Koulutusasioiden neuvosto ja Komissio sopivat yhteisistä toimenpiteistä koulutusjärjestelmän uudistamiseksi. Tämän Koulutus 2010 -ohjelman⁵ tavoitteet jakaantuvat kolmeen osaan: elinaikaisen oppimisen edistämiseen, koulutusjärjestelmien tavoitteiden käyttöönottoon sekä ammatillisen koulutuksen yhteistyön tehostamiseen. Elinaikainen ohjaus integroituu keskeisesti jokaiseen tavoitealueeseen.

⁴ Tämä käännös pohjautuu elinaikaisen ohjauksen eurooppalaisten yhteisten puitteiden käyttöä tukevaan materiaaliin, joka on julkaistu Cedefopin sivuilla: http://www.trainingvillage.gr/etv/upload/Projects_Networks/Guidance/Publications/GUIDANCE_POLICIES_PUBLISHED.pdf

⁵ Ks. http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/10_year_en.pdf

Elinaikaista ohjausta koskevan päätöksenteon tukemiseksi Komissio nimitti elinai-
kaisen ohjauksen asiantuntijaryhmän⁶ joulukuussa 2002. Ryhmän tehtävänä oli

- Yhteisen tulkinnan luominen ohjauksen peruskäsitteistä ja lähtökohdista
- Ohjauksen tilannearvio sekä yhteisten tavoitteiden ja laatuksiteereiden kehittä-
minen⁷

”Koulutus 2010”-ohjelman väliraportissa⁸ (2004) esitettiin yhteisten eurooppalais-
ten puitteiden kehittämistä koulutusta koskevan kansallisen päätöksenteon tueksi.
Koulutusta koskevat linjaukset ovat ensisijaisesti kansallisia ratkaisuja, ja tämän takia
jäsenmaiden välinen Euroopan tason yhteistyö päätöksenteon kehittämiseksi perustuu
jäsenmaiden omaan vapaaehtoisuuteen. Koulutusjärjestelmien uudistamista koskevan
yhteistyön edistämiseksi jäsenmaat sopivat yhteisistä painotuksista ja tavoitteista, kehit-
tävät yhteisiä puitteita ja viitearvoja sekä hyödyntävät vertaisoppimista hyvien käytän-
töjen edistämiseksi. Tämän johdosta elinikäisen ohjauksen asiantuntijaryhmä kehitti
tässä liitteessä esiteltävät elinikäisen ohjauksen yhteiset puitteet.

Nämä työvälaineet on laadittu jäsenmaiden käyttöön ohjauksen järjestämistä koske-
van päätöksenteon ja ohjausjärjestelyjen kehittämiseksi. Työvälineitä voi käyttää järjes-
telyjen itsearvioinnin tukena kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Ohjausjärjestelyjen uudistamisen tehostamiseksi Euroopan unioniin jäsenmai-
den opetusministerit hyväksyivät elinaikaista ohjausta koskevan päätöslauselman⁹
28.5.2004. Ministerineuvosto esittää päätöslauselmassa kansalaisten urasuunnitte-
lualmiuksien kehittämistä, palvelujen saatavuuden lisäämistä, uraohjauksen laadun-
varmistusjärjestelmien kehittämistä. Jäsenmaita kutsutaan lisäksi arvioimaan omia
ohjausjärjestelmiään OECD:n ja komission toteuttamien arviointien esiin nostamien
haasteiden näkökulmasta, esimerkiksi jäsenmaiden keskinäisten vertaisarviointien
avulla. Tässä liitteessä olevia työvälaineita voi hyödyntää näissä vertaisarvioinneissa. Yh-
teisten puitteiden käyttämistä suositellaan myös Euroopan unionin opetusministerien
joulukuussa 2004 vahvistamassa Maastrichtin kommunikateissa¹⁰. Ministerineuvosto
esitti, elinikäisen ohjauksen yhteiset puitteet tulisi tehdä tunnetuksi eri osapuolille
kansallisella ja alueellisella tasolla.

6 Ryhmässä on (25 asiantuntijaa) on mukana opetus- ja työhallinnon edustajia, Euroopan unionin
toimielinten (Cedefop, Euroopan koulutussäätiö) edustajia, tutkijoita, alan keskusjärjestöjen edus-
tajia sekä ohjauksen sidosryhmien eurooppalaisten kattojärjestöjen (kuluttajajärjestöt, vanhempain-
yhdistykset, nuorisojärjestöt) edustajia.

7 Tämä tehtävä liittyi OECD:n ja EU:n yhdessä toteuttamaan ohjauksen toimintapolitiikan
arviointeihin EU:n jäsenmaissa vuosina 2001 – 2003. Ks. arviointien loppuraportit [http://
www.trainingvillage.gr/etv/Projects_Networks/Guidance/Career_Guidance_survey/](http://www.trainingvillage.gr/etv/Projects_Networks/Guidance/Career_Guidance_survey/) and
http://www.oecd.org/document/35/0,2340,en_2649_34511_1940323_1_1_1_37455,00.html

8 Ks. http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf

9 Ks. http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/resolution2004_en.pdf

10 Ks. http://europa.eu.int/comm/education/news/ip/docs/maastricht_com_en.pdf

Tämä liite on käänös Cedefop:n laatimasta julkaisusta, jonka tavoitteena on esitellä nämä työvälineet tahoille, jotka ovat vastuussa ohjauksen linjauksista ja ohjausjärjestelyistä sekä ohjauksen arvioinnista ja kehittämisestä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Puitteet ovat luonteeltaan yleisiä, jotta ne olisivat hyödynnettävissä kaikissa 25 jäsenmaassa. Niiden sisältöä täytyy tarkentaa ja konkretisoida kunkin jäsenmaan tilannetta vastaavaksi. Ohjauksen kaikkien osapuolien, ministeriöiden, sidosryhmien, työhallinnon, palvelujen tuottajien, ohjaajien, koulutusorganisaatioiden, asiakkaiden ja vanhempien tulisi osallistua ohjauksen sekä näiden työvälineiden testaamiseen ja kehittämiseen, koska heillä kaikilla on arvokkaita näkemyksiä palvelujen kehittämiseksi.

Eri osapuolet voivat käyttää ohjauksen arvioinnin tukena esim. työkokouksia, asiantuntijavierailuja sekä vertaisoppimista. Keskusteluja voidaan jäsentää joko kaikkien tai yhden työvälineen teeman mukaisesti. Jokaiseen työvälineeseen sisältyy kysymyslista, jonka avulla voidaan yksilöidä

- Ohjausjärjestelyjen vahvuusalueita, joihin liittyviä kokemuksia voidaan vahvistaa jakamalla hyviä työkäytäntöjä
- Ohjausjärjestelyjen kehittämiskohteita tai mahdollisesti puuttuvia palvelumuotoja, joita tulisi kehittää
- Teemoja tai lähestymistapoja, joita kannattaisi kehittää eurooppalaisena yhteistyönä

Keskusteluissa on tärkeää ottaa kaikkien osapuolten näkemykset huomioon.

Cedefop on toiminut aktiivisesti elinaikaisen ohjauksen asiantuntijaryhmän työn tukena ja tekemällä ja julkaisemalla elinaikaista ohjausta koskevia selvityksiä ja vertailututkimuksia. Useimmat julkaisut ja tässä liitteessä käännetty opas ovat saatavilla Cedefopin ylläpitämällä elinaikaisen ohjauksen verkkosivuilla. http://communities.trainingvillage.gr/lifelong_guidance

Jennifer Wannan (jwa@cedefop.eu.int) Stavros Stavrou

John McCarthy (jmc@cedefop.eu.int) *Deputy Director*

Käänös: Raimo Vuorinen (raimo.vuorinen@ktl.jyu.fi)

2 Yhteiset tavoitteet ja periaatteet elinaikaiselle ohjaukselle

(Common aims and principles for lifelong guidance provision)

2.1 Johdanto

Seuraavissa kappaleissa esitetään Euroopan unionin Koulutus 2010 -ohjelman mukaisia elinaikaisen ohjauksen järjestämisen yleisiä tavoitteita ja periaatteita. Nämä periaatteet kuvaavat ohjauksen periaatteita ja tavoitteita, jotka tulisi olla palvelujen kansalaisten tiedossa, kun he käyttävät ohjauspalveluja. Euroopan unionin jäsenmaiden kansallisten ohjauksen palvelujärjestelmien kehittämistä tukevien yhteisten tavoitteiden ja periaatteiden laatimista on esitetty ”Koulutus 2010”-ohjelman väliraportissa (2004) sekä Ministerineuvoston ja Komission toimesta (2004). Tavoitteiden ja periaatteiden määrittely on mainittu myös jäsenmaiden opetusministereiden toukokuussa 2004 hyväksymässä elinaikaisen ohjauksen päätöslauselmassa. Päätöslauselmassa korostettiin asiakaslähtöisyyttä palvelujen järjestämisen lähtökohtana sekä 1) urasuunnittelua tukevien valmiuksien kehittämistä, 2) palvelujen saatavuuden lisäämistä sekä 3) palvelujen laadun parantamista. Seuraavat palvelujen järjestämistä koskevat periaatteet on ryhmitelty edellä mainittujen painotusten mukaisesti. Näitä työvälineitä voidaan käyttää palvelujen itsearvioinnissa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

2.2 Mitä elinaikaisella ohjauksella tarkoitetaan?

Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan erilaisia toimia¹¹, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä koulutukseen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja/tai käytetään. Ohjauspalveluja tuotetaan eri toimintaympäristöissä: koulutuksessa ja työvoimatoimistoissa työpaikoilla, järjestöissä sekä yksityisesti.

¹¹ Esimerkkejä kyseisistä toimista ovat tietojen ja neuvojen antaminen, opinto-ohjaus, tietojen ja taitojen arviointi, opastus, neuvottelu (virallisessa käänöksessä tässä kohtaa neuvottelu-sanan tilalla on sana suosittaminen, mutta se antaa tässä kontekstissa virheellisen painotuksen englanninkieliselle termille ”advocacy”; epäselvissä tulkinnoissa englanninkielinen päätöslauselma on alkuperäinen, johon voi viitata: RV huom.), päätöksenteko- ja uranhallintataitojen opettaminen. Jäsenvaltioissa käytetään monenlaisia termejä kuvaamaan näihin toimiin liittyviä palveluja, mm. opinto-, ammatti- tai uraohjaus, ohjaus ja opastus, uraohjaus/-opinto-ohjauspalvelut, jne., joten epäselvyyksien välttämiseksi tässä tekstissä käytetään termiä ’ohjaus’ tarkoittamaan kaikkia näitä tarjonnan muotoja, ja jäsenvaltioiden.

2.3 Tavoitteet

Ohjauksen tavoitteena on:

- Tukea **kansalaisia** sovittamaan yhteen oman koulutuksen ja urakehityksen henkilökohtaisten elämänhallintaa koskevien tavoitteiden kanssa, yhdistämään omat taidot ja kiinnostukset koulutukseen ja työmarkkinoilla oleviin mahdollisuuksiin tai yrittäjyyteen ja tätä kautta tukemaan henkilökohtaista elämää koskevien tavoitteiden saavuttamista.
- Auttaa **koulutusorganisaatioita** saamaan motivoituneita oppilaita, opiskelijoita ja harjoittelijoita, jotka ottavat vastuuta omasta oppimisestaan ja asettavat itse omia suoritustavoitteitaan.
- Auttaa **yrityksiä ja organisaatioita** saamaan motivoituneita ja työkykyisiä ja joustavia työntekijöitä, jotka pystyvät hyödyntämään työpaikan sisäisiä ja ulkopuolisia opiskelumahdollisuuksia
- Tarjota **päätöksentekijöille** tärkeitä työvälineitä julkisen päätöksenteon tavoitteiden saavuttamiseksi
- Tukea paikallisia, alueellisia, kansallisia ja eurooppalaisia **talouksia** kehittämällä työvoimaa ja auttamalla niitä sopeutumaan muuttuviin talousvaatimuksiin ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin;
- Auttaa kehittämään **yhteiskuntia**, joissa kansalaiset aktiivisesti vaikuttavat omaan sosiaaliseen, demokraattiseen ja kestäväan kehittymiseen.

2.4 Ohjauksen järjestämisen periaatteet

Ohjauksen järjestäminen pohjautuu seuraaviin periaatteisiin:

Asiakaslähtöisyys

- **Itsemäärämisoikeus/Itsenäisyys** – ohjauksessa kunnioitetaan kansalaisen/asiakkaan omaa vapautta tehdä omaa koulutustaan ja persoonallista kehittymistään koskevia valintoja.;
- **Riippumattomuus** – ohjauksen tulisi perustua kansalaisen omiin tavoitteisiin, sen tulisi olla erillään palvelun tuottajan, institution tai rahoittajan intresseistä, uraohjaus ei syrji ketään sukupuolen, iän, etnisen taustan, yhteiskunnallisen aseman, taitojen kykyjen tms. tekijän perusteella.
- **Luottamuksellisuus** – kansalaisilla on oikeus yksityisyyden suojaan ohjausprosessissa käsiteltävien kysymysten ja tietojen suhteen.
- **Tasa-arvoiset mahdollisuudet** – ohjauspalvelut edistävät kansalaisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia koulutukseen ja työelämään;

- **Holistinen näkökulma** – ohjauksessa ja siihen sisältyvissä päätöksentekotilanteissa arvostetaan kansalaisen persoonaan sekä yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen toimintaympäristöön liittyviä tekijöitä.

Osallistaminen

- **Aktiivinen osallistava ohjaus** – ohjaus on yhteistoimintaa, jonka osapuolina ovat kansalainen ja ohjauspalvelujen tarjoaja ja muut keskeiset sidosryhmät, kuten koulutuksen tarjoajat, yritykset, perheenjäsenet ja muut alueelliset organisaatiot. Ohjaus perustuu kansalaiseen aktiiviseen osallisuuteen;
- **Voimavaraistuminen** – ohjauksessa kansalaiset vahvistavat omia taitojaan, jotka koskevat koulutus- ja urasuunnittelua ja taitoja toimia erilaisissa elämän nivelvaiheissa.

Ohjauspalvelujen saatavuuden parantaminen

- **Läpinäkyvyys/Tunnistettavuus** – kansalaiset pystyvät saamansa ennakkotiedon perusteella tunnistamaan tarjolla olevien ohjauspalvelujen luonteen
- **Ystävällisyys ja empatia** – ohjaushenkilöstö luo palveluja käyttäville kansalaisille vastaanottavaisen ilmapiirin.
- **Jatkuvuus** – tarjotut ohjauspalvelut muodostavat jatkumon, joka tukee kansalaisia koulutuksen eri vaiheissa, työelämässä ja eri elämänvaiheisiin liittyvissä henkilökohtaisissa nivelvaiheissa.
- **Saatavuus** - kaikille kansalaisille on tarjolla ohjauspalveluja eri elämänvaiheisiin;
- **Helppokäyttöisyys** – ohjauspalvelut ovat saatavissa helposti ja käyttäjäystävällisesti, esimerkiksi henkilökohtaisena ohjauksena, puhelinpalveluna, sähköpostin välityksellä tai hakevina palveluina sellaisina ajankohtina ja sellaisissa paikoissa, että ne vastaavat kansalaisten tarpeita;
- **Kohdennettavuus** – ohjausta tarjotaan eri vaihtoehtoisin menetelmin, jotta voitaisiin tarkoituksenmukaisesti vastata kansalaisten eri tarpeisiin.

Laadunvarmistus

- **Käytössä olevien menetelmien tarkoituksenmukaisuus** - käytössä olevat menetelmät pohjautuvat teoria- ja tutkimustietoon ja ne vastaavat käyttötarkoitustaan;
- **Palvelujen jatkuva kehittäminen** – ohjauspalveluja kehitetään jatkuvasti säännöllisten asiakaspalautteiden perusteella ja henkilöstön täydennyskoulutusmahdollisuuksilla;
- **Oikaisumahdollisuus** – kansalaisilla on mahdollisuus oikaisumenettelyyn, mikäli he eivät ole tyytyväisiä saamaansa palveluun;

- **Ammattitaitoinen henkilöstö** – ohjauksesta vastaavalla henkilöstöllä on kansallisesti vahvistetut kelpoisuusvaatimukset ohjaustarpeen tunnistamiseen ja palvelujen tuottamiseen ja tilanteen mukaan tarvittaessa kyky ohjata asiakas tarkoituksenmukaisempien palvelujen käyttöön.

2.5 Mitä EU:n poliittisia päämääriä elinaikainen ohjaus edistää?

Elinaikainen ohjaus auttaa eurooppalaisia päätöksentekijöitä saavuttamaan useita julkisen päätöksenteon tavoitteita:

- **Koulutuksen ja työvoiman kehittämiseen tehtyjen investointien tehokkuus:** Koulutuksen osallistuminen lisääntyy ja tutkintojen suorittaminen tehostuu, kun pystytään paremmin yhdistämään kansalaisten yksilöllisiä tavoitteita ja opiskelumahdollisuuksia;
- **Työmarkkinoiden tehokkuus:** Työsuoritusten ja motivaation kehittyminen, työssä pysyminen ja työpaikkojen hakemisen tehostuminen ovat mahdollista, kun pystytään paremmin yhdistämään kansalaisten taitoja ja kiinnostuksia työ- ja urasuunnitelmiin, lisäämään tietoisuutta nykyisistä ja tulevista työ- ja opiskelumahdollisuuksista sekä yrittäjyydestä sekä tehostamalla maantieteellistä sekä ammattialojen välistä liikkuvuutta;
- **Elinikäinen oppiminen:** Persoonallisen kasvun ja työllistettävyyden tukeminen tarjoamalla jatkuvia mahdollisuuksia opiskeluun ja koulutukseen, kansalaisten auttaminen löytämään opintopolkunsa monimuotoistuvassa, mutta jatkumona ilmenevässä koulutustarjonnassa; kansalaisten auttaminen ammattialasta riippumattoman yleisen osaamisen tunnistamiseen sekä aiemmin opitun tunnustaminen;
- **Osallisuus:** Kaikkien kansalaisten auttaminen koulutukseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen osallistumiseen, mukaan lukien kehitysmaista tulevat ryhmät, ennen kaikkea ryhmät, joilla on vaikeuksia saada tai ymmärtää koulutusta ja ammatteja koskevaa tietoa. Tavoitteena on osallisuus, aktiivinen kansalaisuus ja pitkäaikaistyöttömyyden tai köyhyyden kierteen ennaltaehkäiseminen;
- **Yhteiskunnallinen tasa-arvo:** kansalaisten auttaminen voittamaan opiskelun tai työllistymisen esteitä, jotka liittyvät sukupuoleen, etniseen taustaan, ikään, toimintakykyyn tai yhteiskunnalliseen asemaan;
- **Taloudellinen kehitys:** työllisyyden parantaminen/työllistyvyyden tehostaminen ja tietoyhteiskunnassa tarvittavien taitojen päivittäminen.

2.6 Tukikysymyksiä vertaisoppimiseen

Kysymysten taustaa

Seuraavia kysymyksiä voi käyttää pohdittaessa sitä, kuinka elinaikaisen ohjauksen järjestämisen yleiset tavoitteet ja periaatteet toteutuvat eri jäsenmaiden ohjausjärjestelyissä. Tämä tarkastuslistan tavoitteena on, että se auttaa jäsenmaita identifioimaan ja tiivistämään

1. ohjauspalvelujen vahvuudet ja haasteet suhteessa yhteisiin tavoitteisiin ja periaatteisiin,
2. mahdolliset ideat Euroopan tason yhteistyölle, jossa tarkastellaan näitä vahvuuksia ja haasteita, ja
3. ehdotukset muiden yhteisten eurooppalaisten ohjauksen puitteiden kehittämiseksi.

Kysymykset periaatteista, jotka koskevat asiakaslähtöisyyttä (itsemääräämisoikeus, riippumattomuus, luottamuksellisuus, tasa-arvoiset mahdollisuudet ja holistisuus)

- a) Toteutuvatko nämä kaikki periaatteet maasi ohjauspalveluissa?
- b) Tehdäänkö nämä periaatteet asiakkaille näkyviksi? Kuinka asiakkaat tietävät, että tällaiset periaatteet ovat olemassa?
- c) Kuinka nämä periaatteet toteutetaan käytännössä? (esim. ohjauksen ammattilaisia koulutetaan toteuttamaan tällaisia periaatteita ohjauskäytännöissään jne.).
- d) Kuinka näiden periaatteiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- e) Puuttuuko listalta joku merkittävä asiakaslähtöinen periaate, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- f) Pitäisikö joku näistä periaatteita poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset periaatteista, jotka koskevat kansalaisten osallistamista (voimavaraistuminen, aktiivinen osallisuus)

- a) Onko asiakkaiden voimavaraistuminen kirjoitettu ohjauspalvelujen tavoitteeksi vai onko se kirjattu epäsuorasti (implisiittisesti) tavoitteisiin?
- b) Kohdellaanko asiakkaita aktiivisina toimijoina, jotka itse asettavat uratavoitteitaan ja suunnitelmiaan vai passiivisena ohjausalan ammattilaisen neuvojen ja avun vastaanottajana?
- c) Millainen rooli ohjauspalveluilla on asiakkaiden elämässä ja kuinka aktiivisesti asiakkaat sitoutuvat ohjausprosessiin? (esim. ohjaajat sopivat asiakkaiden tarpeista nousevia tapaamisia asiakkaan ja hänelle tmerkittävien tahojen kanssa).
- d) Kuinka näiden kahden periaatteen toteutumista seurataan?

- e) Puuttuuko listalta joku merkittävä kansalaisten osallistamista mahdollistava periaate, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- f) Pitäisikö jompikumpi näistä periaatteista poistaa listalta? Miksi?

Kysymykset periaatteista, jotka koskevat kansalaisten ohjauspalvelujen saatavuuden parantamista (läpinäkyvyys/tunnistettavuus, ystävällisyys ja empatia, jatkuvuus, saatavuus, helppokäyttöisyys, kohdennettavuus)

- a) Toteutuvatko nämä kaikki periaatteet maasi ohjauspalveluissa?
- b) Tehdäänkö nämä periaatteet asiakkaille näkyviksi? Kuinka asiakkaat tietävät, että tällaiset periaatteet ovat olemassa?
- c) Kuinka nämä periaatteet toteutetaan käytännössä? (esim. hallinto säännöllisesti tarkistaa olemassa olevat palvelut/ käytännöt ja muokkaa palveluja/ käytäntöjä sopiviksi jne.)
- d) Kuinka näiden periaatteiden toteutumista ulkoisesti seurataan, jos seurataan?
- e) Puuttuuko listalta joku merkittävä asiakkaan ohjauspalvelujen saatavuuden periaate, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- f) Pitäisikö joku näistä periaatteista poistaa listalta? Miksi?

Kysymykset periaatteista, jotka koskevat ohjauspalvelujen laadunvarmistusta (käytössä olevien menetelmien tarkoituksenmukaisuus, palvelujen jatkuva kehittäminen, oikaisumahdollisuus, ammattitaitoinen henkilöstö)

- a) Toteutuvat nämä periaatteet maasi ohjauspalveluissa?
- b) Tehdäänkö nämä periaatteet asiakkaille näkyviksi? Kuinka asiakkaat tietävät, että tällaiset periaatteet ovat olemassa?
- c) Kuinka nämä periaatteet toteutetaan käytännössä? (esim. toteuttamalla säännöllisesti asiakaskyselyjä ja kehittämällä palvelujen saatujen tulosten perusteella),
- d) Kuinka näiden periaatteiden toteutumista ulkoisesti seurataan, jos seurataan?
- e) Puuttuuko listalta joku merkittävä laadunvarmistuksen periaate, joka siihen pitäisi lisätä?
- f) Pitäisikö joku näistä periaatteista poistaa listalta? Ja miksi?

Yleisiä kysymyksiä

- a) Missä määrin tässä esitetty elinaikaisen ohjauksen määritelmä vastaa oman maasi ohjauksen määritelmää?
- b) Missä määrin tässä esitetyt elinaikaisen ohjauksen tavoitteet ja periaatteet vastaavat oman maasi ohjauksen tavoitteita ja periaatteita?
- c) Tee yhteenveto oman maasi ohjauspalvelujen vahvuuksista suhteessa yhteisiin eurooppalaisiin ohjauksen tavoitteisiin ja periaatteisiin.

- d) Tee yhteenveto oman maasi ohjauspalvelujen kehittämisalueista edellisiin kysymyksiin antamiesi vastausten perusteella.
- e) Mikä näistä kehittämisen alueista hyötyisi eurooppalaisesta yhteistyöstä, jos mikään?
- f) Mitä muita eurooppalaisia yhteisiä puitteita pitäisi kehittää tukemaan ohjausta koskevaa julkista päätöksentekoa, ohjausjärjestelyjä ja käytäntöä kansallisella, alueellisella sekä paikallisella tasolla? Miksi?

3 Yleiset kriteerit elinaikaisen ohjauksen laadun arvioinnille

(Some common reference points for quality assurance systems for guidance provision in Europe)

Seuraavissa kappaleissa kuvattavat elinaikaisen ohjauksen laatukriteerit pohjautuvat EU:n ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskuksen CEDEFOP:n vuosina 2003-2004 tekemään selvitykseen Euroopassa käytössä olevista ohjauksen laatua kuvaavista järjestelmistä. Nämä kriteerit ovat kooste hyvin erityyppisiin ohjauksen laatujärjestelmiin sisältyvistä kriteereistä. Nämä kriteerit ovat tarkoitettu ensimmäiseksi kehitysvaiheeksi yhteisten eurooppalaisten laatukriteereiden kehittämiseksi. Tämän koosteen toivotaan olevan myös sovellettavissa erilaisiin arviointikehiköihin. Tässä muodossa näitä kriteereitä voidaan käyttää ohjauksen laatujärjestelmien kehittämiseen ja itsearviointiin kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

3.1 Kansalaisten tai asiakkaiden osallisuus laadunvarmistuksessa

Ohjauksen laadunvarmistuksen tulisi:

- Sisältää käyttäjille suunnattua tietoa heidän oikeuksistaan (esim. tuoteseloste) ja ottaa huomioon kansallisten ja eurooppalaisten kuluttajajärjestön linjauksen kuluttajansuojasta ja oikaisumenettelyistä.
- Taata, että ohjauspalvelujen yksittäisiltä käyttäjiltä kootaan palautetta kokemuk-
sista ja asiakastyytyväisyydestä.
- Edellyttää, että palvelujen tuottajat käyttävät systemaattisesti hyödykseen asia-
kaspalautetta.
- Ottaa palvelujen käyttäjät mukaan palvelujen suunnitteluun, hallintointiin ja
arviointiin.

3.2 Ohjaajien pätevyudet ja kelpoisuudet

Ohjauksen laadunvarmistuksen tulisi:

- Edellyttää ohjaajilta työtehtävissä tarvittava osaaminen
- Edellyttää, että ohjaajilla on työtehtävissä tarvittava kelpoisuus, tai että he hakeutuvat alan koulutukseen.
- Sisältää ohjaajien työn arviointia ohjauksen tuloksellisuuden näkökulmasta
- Sisältää jatkuvaa täydennyskoulutusta ja palvelujen kehittämistä.
- Ottaa kaikki tarkoituksenmukaiset alan järjestöt mukaan laatujärjestelmien kehittämiseen.

3.3 Ohjauspalvelujen jatkuva kehittäminen

Ohjauksen laadunvarmistuksen tulisi:

- Sisältää selkeästi määritellyt laatuvaatimukset ja kuvata keinot arvioida, täyttävätkö palvelut nämä vaatimukset. Mikäli palvelut eivät täytä vaatimuksia, laadunvarmistuksessa tulisi kuvata menettelytavat palvelujen kehittämiseksi vaatimusten mukaisiksi.
- Sisältää arviointia, tuottavatko käynnistyneet ohjauspalvelujen kehittämistoimenpiteet niillä tavoiteltavia laatuvaatimuksia.
- Sisältää arviointia, vastaavatko palvelut eri asiakasryhmien tarpeita
- Edellyttää palvelujen verkottumista sekä tukea niitä ryhmiä tai tahoja, jotka tuottavat ohjauspalveluja julkisten palvelujen rinnalla (esimerkiksi vanhempia, vapaaehtoisjärjestöjä tai vapaa-ajan toiminnasta vastaavia organisaatioita)
- Varmistaa, että ohjauksessa käytettävät materiaalit (esim. asiakkaan tilanteen arvioinnissa käytettävät työvälineet) ovat laatuvaatimusten mukaiset.

3.4 Yhdenmukaisuus

Ohjauksen laadunvarmistuksen tulisi

- Sisältää toimintamuotoja, joilla edistetään ohjauksen laadunvarmistusta eri hallinnonaloilla ja hallinnonalojen kesken.
- Varmistaa, että eri tahoilla toimivien tai eri asiakasryhmille suunnattujen ohjauspalvelujen laadunvarmistusten kesken ei olisi ristiriitaisuuksia
- Sisältää arviointia ohjauspalveluja tarjoavien tahojen keskinäisen yhteistyön käytöstä ja toimivuudesta

3.5 Itsenäiset ohjauspalvelujen tuottajat

Ohjauksen laadunvarmistuksen tulisi sisältää yleiset puitteet yksityisten yritysten, työnantajien tai muiden julkisten palvelujen rinnalla toimivien tahojen tuottamille ohjauspalveluille.

3.6 Tukikysymyksiä vertaisoppimiseen

Kysymysten taustaa

Seuraavia kysymyksiä voi käyttää pohdittaessa sitä, kuinka yleiset kriteerit elinaikaisen ohjauksen laadun arvioinnille toteutuvat eri jäsenmaiden ohjausjärjestelyissä. Tämä tarkastuslistan tavoitteena on, että se auttaa jäsenmaita identifioimaan ja tiivistämään

1. ohjauspalvelujen vahvuudet ja haasteet suhteessa elinaikaisen ohjauksen yleisiin laadunarvioinnin kriteereihin,
2. mahdolliset ideat Euroopan tason yhteistyölle, jossa tarkastellaan näitä vahvuuksia ja haasteita, ja
3. ehdotukset muiden yhteisten eurooppalaisten ohjauksen puitteiden kehittämiseksi.

Kysymykset laatukriteereistä, jotka koskevat kansalaisten tai asiakkaiden osallisuutta laadunvarmistukseen (asiakkaiden oikeudet, asiakaspalaute, palvelujen kehittäminen palautteiden perusteella, kansalaisten osallistuminen palvelujen kehittämiseen)

- a) Toteutuvatko nämä kaikki laatukriteerit maasi ohjauspalveluissa?
- b) Kuinka nämä laatukriteerit toteutetaan käytännössä? (esim. tiedotteet asiakkaiden oikeuksista, säännölliset asiakaspalautekyselyt ja tulosten perusteella käynnistettävä kehittämistyö).
- c) Kuinka näiden kriteereiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä asiakkaiden osallisuutta laadunvarmistuksen korostava kriteeri, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä laadunvarmistuksen kriteereistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset laatukriteereistä, jotka koskevat ohjaajien pätevyys- ja kelpoisuuksia (työssä tarvittava osaaminen, kelpoisuusvaatimukset, ohjaajien työn arvioiminen, täydennyskoulutus, alan järjestöjen osallistuminen laadunvarmistukseen)

- a) Toteutuvatko nämä kaikki laatukriteerit maasi ohjauspalveluissa?
- b) Kuinka nämä laatukriteerit toteutetaan käytännössä? (esim. ohjaajien kelpoi-

- suusvaatimukset, ohjaajien työn sisäinen ja ulkoinen arviointi jne.)
- c) Kuinka näiden kriteereiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
 - d) Puuttuuko listalta joku merkittävä ohjaajien kelpoisuuksiin liittyvä laadunvarmistuksen kriteeri, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
 - e) Pitäisikö joku näistä laadunvarmistuksen kriteereistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset laatukriteereistä, jotka koskevat palvelujen jatkuvaa kehittämistä (laatuvaatimusten noudattaminen, arviointien toteuttaminen, vastaaminen eri kohderyhmien tarpeisiin, verkostotyö, ohjausmateriaalien laadunvarmistus)

- a) Toteutuvatko nämä kaikki laatukriteerit maasi ohjauspalveluissa?
- b) Kuinka nämä laatukriteerit toteutetaan käytännössä? (esim. palveluja koskevat laatuvaatimukset, ohjauksessa käytettäviä materiaaleja koskevat laatuvaatimukset)
- c) Kuinka näiden kriteereiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä palvelujen jatkuvaan kehittämiseen liittyvä laadunvarmistuksen kriteeri, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä laadunvarmistuksen kriteereistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset laatukriteereistä, jotka koskevat poikkihallinnollista yhteistyötä (eri hallinnonalojen yhteistyö, laadunvarmistuksen yhdenmukaisuus eri hallinnonaloilla, eri hallinnonalojen keskinäisen yhteistyön toimivuus)

1. Toteutuvatko nämä kaikki laatukriteerit maasi ohjauspalveluissa?
2. Kuinka nämä laatukriteerit toteutetaan käytännössä? (esim. eri ministeriöiden yhteisesti sopimat ohjauksen laadunvarmistuksen kriteerit, säännöllinen yhteistyö eri ministeriöiden kesken hallinnon eri tasoilla jne.)
3. Kuinka näiden kriteereiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
4. Puuttuuko listalta joku merkittävä poikkihallinnolliseen yhteistyöhön liittyvä laadunvarmistuksen kriteeri, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
5. Pitäisikö joku näistä laadunvarmistuksen kriteereistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset laatukriteereistä, jotka koskevat itsenäisiä ohjauspalvelujen tuottajia (yksityiset palvelut, työnantajat, ammattijärjestöt, vapaaehtoistyö, jne.)

- a) Onko itsenäisillä ohjauspalvelujen tuottajilla laatujärjestelmiä?
- b) Kuinka nämä laatujärjestelmät toimivat käytännössä? (esim. eri ministeriöiden vahvistamat laatuvaatimukset, rekisterit palvelujen tuottajista, hallinnon myöntämät toimiluvat jne.)

- c) Kuinka näiden laatujärjestelmien toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä itsenäisiä palvelun tuottajia koskeva laadunvarmistuksen kriteeri, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä laadunvarmistuksen kriteereistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Yleisiä kysymyksiä

- a) Tee yhteenveto oman maasi ohjauspalvelujen vahvuuksista suhteessa yhteisiin eurooppalaisiin ohjauksen laadunvarmistuksen kriteereihin.
- b) Tee yhteenveto oman maasi ohjauspalvelujen kehittämisalueista edellisiin kysymyksiin antamiesi vastausten perusteella.
- c) Mikä näistä kehittämisen alueista hyötyisi eurooppalaisesta yhteistyöstä, jos mikään?
- d) Mitä muita eurooppalaisia yhteisiä puitteita pitäisi kehittää tukemaan ohjausta koskevaa julkista päätöksentekoa, ohjausjärjestelyjä ja käytäntöä kansallisella, alueellisella sekä paikallisella tasolla? Miksi?

4 Elinaikaisen ohjauksen järjestelyjen keskeiset osatekijät Euroopan unionin jäsenmaissa

(Key features of a systems model of lifelong guidance for European countries)

Päätöksentekijät ja sidosryhmät voivat käyttää elinaikaisen ohjauksen järjestelyjen keskeisiä osatekijöitä kansallisten ohjausjärjestelyjen arvioinnissa elinaikaisen oppimisen ja ohjausta koskevan Euroopan ministerineuvoston päätöslauselman (2004) näkökulmasta. Arvioinnissa voi peilata, missä määrin kansallisten ohjausjärjestelmien osatekijät vastaavat tätä tavoitemallia. Tämä kehikko on tarkoitettu käytettäväksi yhdessä elinaikaisen ohjauksen tavoitteita, periaatteita sekä laadunvarmistusta koskevien yhteisten puitteiden kanssa.

4.1 Asiakaslähtöiset osatekijät

- Kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus saada ohjausta kaikissa elämänvaiheissa; sellaisina aikoina, sellaisissa paikoissa ja sellaisissa muodoissa, että se vastaa heidän tarpeitaan.

- Kansalaisille tarjotaan mahdollisuuksia, kuinka oppia tekemään tietoisia koulutusta ja ammattia koskevia valintoja ja kuinka he voivat hallita omaa oppimistaan ja työtään siten että he edetä opintoissaan tai urallaan¹²
- Ohjausjärjestelyt sisältävät työmuotoja, joiden avulla kansalaiset voivat: panostaa elinaikaisen oppimisen mahdollisuuksiin ja hyötyä niiden käytöstä, tunnistaa sekä koulutusjärjestelmässä ja sen ulkopuolella hankittuja taitoja; sekä kehittää muita osaamisalueitaan.
- Kansalaisten osallisuutta ohjaukseen edistetään elinaikaisen ohjauksen eurooppalaisten tavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti
- Kansalaisten oikeudet ohjaukseen on selkeästi määritelty.
- Kansalaisilla on mahdollisuus saada lisäohjausta; tarvittaessa eri hallinnon alojen tai jäsenvaltioiden yhteistyönä
- Ohjausjärjestelyjen, koulutus- ja ammattitietopalvelujen sekä ohjauksessa käytettävien menetelmien kehittämistä edistetään käyttämällä laadunvarmistusta, jossa kansalaisilla on keskeinen rooli. Esimerkkinä tällaisista työmuodoista on ohjauksen laadunvarmistusta koskevat eurooppalaiset puitteet.

4.2 Julkisen päätöksenteon kehittämisen osatekijät

- Elinikäinen oppiminen ja työllisyyden parantaminen ovat lähtökohtana ja kehikona elinaikaisen ohjauksen järjestämistä koskevalle julkiselle päätöksenteolle, ohjausjärjestelyille ja ohjauskäytännöille;
- Elinaikaisen ohjauksen toimintapolitiikka ja ohjelmat ovat olennainen osa Euroopan unionin yhteiskunnallista ja taloudellista kehittymistä koskevia linjauksia ja ohjelmia. Näihin sisältyvät politiikat ja ohjelmat, jotka koskevat koulutusta, työllisyyttä, sosiaalista osallisuutta, sukupuolten tasa-arvoa, henkilöstön kehittämistä, alueiden ja syrjäseutujen kehittämistä sekä elin- ja työolojen kehittämistä;
- Opetus- ja työhallinto sekä kolmas sektori kehittävät ohjauksen toimintapolitiikkaa ja toimintaohjelmia yhteistyössä elinikäisen oppimisen ja aktiivisen työllistymisen näkökulmista;
- Elinaikaisen ohjauksen toimintapolitiikkaa, ohjausjärjestelyjä sekä toimintaohjelmia kehittävien osapuolten roolit ja vastuut on selkeästi määritelty;

¹² Uralla tarkoitetaan tässä yhteydessä erilaisia elämänvaiheita, joissa taitoja opitaan ja käytetään. Termi kattaa sekä formaalit (koulutus ja työelämä) että informaalit (koti, yhteisö) elämän kokemukset.

- Elinaikaisen ohjauksen toimintapolitiikat ja toimintaohjelmat on muodostettu ja toimeenpantu siten, että eri osapuolilla on ollut mahdollisuus osallistua tähän esimerkiksi ohjauksen kansallisen yhteistyöryhmän kautta. Tarpeellisia sidosryhmiä ovat esimerkiksi ministeriöt, palvelujen käyttäjät, työmarkkinaosapuolet, palvelujen tuottajat, työvoimatoimistot, koulutuksen järjestäjät, ohjaajat, vanhemmat ja nuoret;
- Elinaikaisen ohjauksen toimintapolitiikat ja toimintaohjelmat ottavat huomioon kansalliset ja kansainväliset taloudelliset muutokset ja teknologisen kehityksen. Toimintapolitiikkaa ja ohjelmia arvioidaan säännöllisin välein suhteessa menilään olevaan ja suunniteltuun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kehitykseen

4.3 Ohjausjärjestelyjen koordinaation osatekijät

- Ohjausjärjestelyt toimivat avoimesti, joustavasti ja toisiaan täydentävästi koulutus- ja työvoimasektorin ja kolmannen sektorin kesken:
- Kunkin hallinnonalan ohjauspalvelut toimivat koordinoitusti yhteistyössä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Koulutusjärjestelmän sisällä toimivat ohjauspalvelut toimivat tiiviissä ja koordinoitussa yhteistyössä oppilaitosten ulkopuolisten ohjaustahojen kanssa;
- Paikallisella tasolla rakennetaan ohjauksen virallisia yhteistyöverkostoja ja kumppanuushankkeita;
- Työpaikoilla tehtävä ohjaus tuotetaan kumppanuushankkeina, joissa osallisina ovat koulutusorganisaatiot, työvoimapalvelut, yritykset sekä työntekijäjärjestöt;
- Työmarkkinajärjestöt ja muut asianomaiset tahot osallistuvat elimiin, jotka ovat vastuussa julkisin varoin tuotettavien ohjauspalvelujen hallinnoinnista;
- Hajautetuissa hallintojärjestelmissä keskushallinnossa on olemassa järjestelyt, joilla taataan yhtenäiset alueelliset ja paikalliset palvelut, jotta kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus samanarvoiset mahdollisuudet hyötyä niistä maantieteellisestä sijainnista riippumatta.

4.4 Kaikille suunnattujen palvelujen osatekijät

- Käynnistetään toimenpiteitä tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen koulutusta ja työelämää koskevan ohjauksen tuottamiseksi syrjäytymisvaarassa oleville ryhmille, kuten peruskoulutuksen keskeyttäneille tai jotka suorittivat oppivelvollisuuden ilman päättötodistusta, naisille, ikääntyville työntekijöille, kielivähemmistöille tai muille vähemmistöryhmille, erityistä tukea tarvitseville ryhmille, maahanmuuttajille tai työttömyysuhan alla oleville ja epävarmoilla

työmarkkina-aloilla työskenteleville. Näiden toimenpiteiden tavoitteena on auttaa näitä ryhmiä tasavertaisiin työllistymismahdollisuuksiin ja parempaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen asemaan.

- Edellä kuvatut toimenpiteet ovat osa kansallisia, alueellisia ja paikallisia strategioita kaikille suunnattujen ohjauspalvelujen tuottamiseksi.

4.5 Arvioinnin osatekijät

- Toteutetaan säännöllisin väliajoin ohjausjärjestelyjen ja toimenpideohjelmien arvionteja, joiden avulla pyritään:
 - Olemassa olevien resurssien mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön;
 - Edistämään opetustoimen ja työhallinnon keskinäistä ja sisäistä synergiaa;
 - Auttamaan heidän organisoitumista, ohjaussisältöjä ja metodeja ottamaan huomioon: yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset, eri käyttäjäryhmien muuttuneet tarpeet sekä ohjauksen järjestämistä koskevat paremmat taustatiedot; ja
 - Tekemään tarvittavia muutoksia kansallisten ohjauspolitiikkojen tehokkuuden lisäämiseksi.
- Toteutetaan tutkimusta luotettavaan tietoon perustuvan julkisen päätöksenteon ja järjestelmien kehittämisen perustaksi;
- Suunnitellaan tutkimusta ja kokeellisia ohjauksen toimenpideohjelmiä, joiden tavoitteena on:
 - Arvioida elinaikaisen ohjauksen yksittäisten toimenpiteiden sisäistä tehokkuutta ja ulkoista tuloksellisuutta;
 - Selvittää vaihtoehtoisten elinaikaisten ohjauspalvelujen vaihtoehtoisten tuotamismallien ja metodien välittömät ja välilliset kustannukset ja tulokset;
 - Selvittää kriteerit, joilla määritellään painopisteet ja strategiat palvelujen kehittämiseksi yksittäisille aloille ja yksittäisille väestöryhmille;
 - Lisätä tietoa elinaikaisen ohjauksen psykologisista, yhteiskunnallisista ja kasvatuksellisista näkökulmista;
 - Kehittää psykologisia testejä ja muita työvälineitä, joiden avulla voidaan yksilöidä kompetensseja, arvioida kykyjä ja kiinnostuksia sekä tunnistaa non-formaaleissa ja informaaleissa ympäristöissä hankittua osaamista ja tietoa;
 - Arvioida työllistymismahdollisuuksia eri ammattien ja ammattialojen osalta;
 - Kehittää olemassa olevia ammattikuvauksia ja niiden taitovaatimuksia sekä etenemismahdollisuuksia kyseisellä alalla.
- Hallintoa ja julkista päätöksentekoa suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne tukevat elinaikaisen ohjauksen toimenpideohjelmiä.

4.6 Kansainväliset osatekijät

- Euroopan unionin elinaikaisen ohjauksen kehittämisen avulla viitataan eurooppalaisiin käytäntöihin.
- Elinaikaisen ohjauksen järjestämistä suunnitellaan, kehitetään ja toimeenpannaan osana Euroopan unionin koulutus- ja työvoimapolitiittisia toimenpideohjelmia yhteistyössä jäsenmaiden, Komission ja muiden tarkoituksenmukaisten tahojen kanssa.
- Yhteistyö voi sisältää seuraavia työmuotoja:
 - Kahdenvälinen tai monenkeskinen tuki muille jäsenmaille toimenpideohjelmien suunnittelussa, kehittämisessä tai toimeenpanemisessa;
 - Yhteiset tutkimus- tai vertaisoppimishankkeet, joiden avulla edistetään ohjelmien toimeenpanoa;
 - Apu niille tahoille, jotka pyrkivät hankkimaan sellaista tietoa ja kokemusta, jota ei ole olemassa omassa maassa. Työmuotona voi olla tutustumismahdollisuus toisen jäsenmaan ohjausjärjestelyihin tai yhteisten palvelujärjestelmien perustaminen;
 - Tutkimus- ja kehittämishankkeita koskevien tietojen systemaattinen vaihto asiantuntijatapaamisten, vaihto-ohjelmien, seminaareiden, työryhmien, teemaattisten verkostojen tai julkaisujen avulla; ja
 - Yhteisten perusmateriaalien valmistaminen ja levittäminen, mukaan lukien opetussuunnitelmat, alan ammattilaisten tehtäväkuvaukset ohjausalan ammattialan sisäisen ja maantieteellisen liikkuvuuden tukemiseksi.

Jäsenmaat rohkaisevat ja tukevat keskuksia, jotka helpottavat kokemusten vaihtoa ja edistävät kansainvälistä yhteistyötä ohjausta koskevan julkisen päätöksenteon, ohjausjärjestelyjen ja ohjausalan metodisen tutkimuksen kehittämiseksi.

4.7 Tukikysymyksiä vertaisoppimiseen

Kysymysten taustaa

Seuraavia kysymyksiä voi käyttää pohdittaessa sitä, kuinka ohjauksen järjestelyjen keskeiset osatekijät toteutuvat eri jäsenmaissa. Tämä tarkastuslistan tavoitteena on, että se auttaa jäsenmaita identifioimaan ja tiivistämään

1. ohjauspalvelujen vahvuudet ja haasteet suhteessa elinaikaisen ohjauksen järjestelyjen osatekijöihin
2. mahdolliset ideat Euroopan tason yhteistyölle, jossa tarkastellaan näitä vahvuuksia ja haasteita, ja
3. ehdotukset muiden yhteisten eurooppalaisten ohjauksen puitteiden kehittämiseksi.

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät asiakaslähtöisyyteen (saatavuus, urasuunnittelutaidot, osaamisalueet, osallisuus, lisäohjauksen saatavuus, osallistuminen laadunvarmistukseen)

4. Ovatko nämä kaikki osatekijät olemassa maasi ohjauspalveluissa?
5. Ovatko nämä osatekijät asiakkaiden tiedossa? Miten ne on esitetty kansalaisille?
6. Kuinka nämä osatekijät on otettu käyttöön? (esim. ministeriöiden eriasteisilla ohjeilla, jne.)

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät julkiseen päätöksentekoon (elinikäinen oppiminen ja työllisyyden parantaminen, yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehittyminen, poikkihallinnollinen yhteistyö, julkiseen päätöksentekoon liittyvä vastuunjako, yhteistyö sidosryhmien kesken, toimenpideohjelmien arviointi)

- a) Ovatko nämä tekijät osa ohjausta koskevaa julkista päätöksentekoa?
- b) Kuinka näitä osatekijöitä toteutetaan käytännössä? (esim. eri hallinnonalojen yhteisen asiantuntijaryhmän perustaminen)
- c) Kuinka näiden osatekijöiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä ohjausta koskevaan julkiseen päätöksentekoon osatekijä, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä osatekijöistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät ohjausjärjestelyjen koordinointiin (täydentävyys, koordinointi, yhteistyöverkostot, kumppanuushankkeet, palvelujen saatavuuden varmistaminen)

- a) Koordinoidaanko palveluja näiden osatekijöiden mukaisesti?
- b) Kuinka ohjausjärjestelyjä koordinoidaan käytännössä? (esim. eri ministeriöiden keskinäiset ohjausjärjestelyjä koskevat sopimuksen, kansallisen poikkihallinnollisen asiantuntijaryhmän ja alueellisten työryhmien yhteistyö, jne)
- c) Kuinka näiden osatekijöiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä koordinaation liittyvä osatekijä, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä osatekijöistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät kaikille suunnattujen palvelujen kehittämiseen (kaikille suunnattujen palvelujen lisäksi otetaan huomioon erityistä tukea tarvitsevat ryhmät)

- a) Toteutetaanko elinaikaista ohjausta tämän osatekijän mukaisesti?
- b) Kuinka tämä osatekijä toteutetaan käytännössä? (esim. eri erillisrahoituksin,

rahoituksen kohdentamista koskevat ohjeistukset tai kohderyhmien priorisointi kansallisesti, jne.)

- c) Kuinka näiden osatekijöiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä koordinaation liittyvä osatekijä, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä osatekijöistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät julkisen päätöksenteon ja palvelujen arviointiin (säännölliset arvioinnit, tutkimustiedon hyödyntäminen päätöksenteossa, tutkimusohjelmien kehittäminen, hallinnon kehittäminen arviointitulosten perusteella)

- a) Arvioidaanko julkista päätöksentekoa ja palveluja näiden osatekijöiden mukaisesti?
- b) Kuinka ohjausjärjestelyjä arvioidaan käytännössä? (esim. palvelujen arviointi on osa kansallista strategiaa, ministeriöt rahoittavat yhteisesti palvelujen arviointia)
- c) Kuinka näiden osatekijöiden toteutumista seurataan, jos seurataan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä arviointiin liittyvä osatekijä, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä osatekijöistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Kysymykset ohjausjärjestelyjen osatekijöistä, jotka liittyvät kansainvälisyyteen (julkiseen päätöksentekoon liittyvä yhteistyö jäsenmaiden, EU:n komission ja kansainvälisten organisaatioiden kesken, kahdenväliset tai monenkeskeiset toimenpiteet, yhteiset tutkimushankkeet, vertaisoppiminen, liikkuvuuden edistäminen, kansainvälistä yhteistyötä edistävien toimielinten kehittäminen)

- a) Kehitetäänkö palveluja näiden osatekijöiden mukaisesti?
- b) Kuinka ohjausjärjestelyjen kansainvälistymistä edistetään käytännössä? (esim. osallistuminen EU:n koulutusohjelmiin, tuki ohjauksen toimintapolitiikan tutkimuksen kansainväliselle verkostolle (ICCDPP), osallistuminen kansainvälisiin ohjauksen toimintapoliittisiin seminaareihin, jne.)
- c) Kuinka näiden osatekijöiden toteutumista valvotaan, jos valvotaan?
- d) Puuttuuko listalta joku merkittävä ohjauksen kansainvälisyyteen liittyvä osatekijä, joka siihen pitäisi lisätä? Mikä?
- e) Pitäisikö joku näistä osatekijöistä poistaa listalta? Jos pitää, miksi?

Yleisiä kysymyksiä

- e) Tee yhteenveto oman maasi ohjauspalvelujen vahvuuksista suhteessa yhteisiin eurooppalaisiin ohjauksen järjestelyjen keskeisiin osatekijöihin.

- f) Tee yhteenveto oman maasi ohjausta koskevan julkisen päätöksenteon ja ohjauspalvelujen kehittämisaalueista edellisiin kysymyksiin antamiesi vastausten perusteella.
- g) Mikä näistä kehittämisen alueista hyötyisi eurooppalaisesta yhteistyöstä, jos mikään?
- h) Mitä muita eurooppalaisia yhteisiä puitteita pitäisi kehittää tukemaan ohjausta koskevaa julkista päätöksentekoa, ohjausjärjestelyjä ja käytäntöä kansallisella, alueellisella sekä paikallisella tasolla? Miksi?

5 Lisäkysymyksiä yhteisten puitteiden käytön tueksi

5.1 Olemassa olevien vahvuusalueiden osoittaminen

- Jos yhteisiä puitteita käytetään ohjausjärjestelyjen arvioinnissa, mitkä näkökulmat/linjaukset/järjestelyt/palvelut ovat hyvin kehittyneitä ja tehokkaita jäsenmaassanne?
- Mitkä näistä ovat mielestänne hyviä ja toimivia käytäntöjä?
- Miten tällä hetkellä jaatte linjausten/järjestelyjen hyviä ja toimivia käytäntöjä kansallisesti?
- Miten jaatte (tai voisitte jakaa) linjausten/järjestelyjen hyviä ja toimivia käytäntöjä Euroopan tasolla (verkkosivut, tietokannat, verkoston jäsenyydet, kansalliset asiantuntijatyöryhmät, opintokäynnit, asiantuntijavierailut jne.)

5.2 Olemassa olevien kehittämiskohteiden osoittaminen

- Jos yhteisiä puitteita käytetään ohjausjärjestelyjen arvioinnissa, mitkä näkökulmat/linjaukset/järjestelyt/palvelut puuttuvat jäsenmaastanne alueellisista ja paikallisista palveluista? Miksi?
- Jos yhteisiä puitteita käytetään ohjausjärjestelyjen arvioinnissa, mitkä näkökulmat/linjaukset/järjestelyt/palvelut tarvitsevat kehittämistä jäsenmaastanne/alueellisista ja paikallisista palveluista? Miksi?
- Mitä puutteita/kehittämiskohteita tulisi priorisoida lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Onko ohjauksen eri osapuolilla (asiakkailta, hallinnolla, ohjaajilla) eri tulkin-toja olemassa olevien kehittämiskohteiden taustalla olevista tekijöistä tai kehittämiskohteiden tärkeysjärjestyksestä? Mihin tämä tieto perustuu?

- Millainen rooli eri sidosryhmillä olisi ohjauksen kehittämisessä tai kehittämis-kohteiden painotusten määrittelyssä (tukimuodot, palvelujärjestelyt, alan koulutus)? Mihin tämä tieto perustuu?
- Miten eri sidosryhmät voisivat toimia paremmin yhdessä palvelujen kehittämiseksi? Miten yhteistyötä voisi edistää (sidosryhmien nimeäminen, kansallisten ja alueellisten poikkihallinnollisten yhteistyöryhmien perustaminen)?

5.3 Kohteiden osoittaminen Euroopan tason yhteistyölle

- Miten jäsenmaat voisivat tukea toisiaan ohjausta koskevan päätöksenteon ja ohjausjärjestelyjen kehittämiseksi?
- mitä näkökulmia/linjauksia/järjestelyjä/palveluja kannattaisi kehittää eurooppalaisen yhteistyönä? Miksi?
- Mitä työmuotoja voidaan käyttää yhteistyön tukena (esim. opintokäynnit, asiantuntijavierailut, vertaisoppiminen, jäsenyys eurooppalaisten kansallisten ohjausfoorumien verkostossa, osallistuminen internet-pohjaiseen verkkotyöskentelyyn, tietokannat hyvistä eurooppalaisista käytännöistä)?
- Mitkä olisivat tehokkaimpia vertaisoppimisen työmuotoja? Miten vertaisoppimisen tuloksia voisi tehokkaimmin hyödyntää?
- Mitkä työmuodot olisivat tehokkaimpia ohjausjärjestelyjen kehittämiseksi kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla?
- Miten Euroopan tasoisia ohjauksen kehittämismuotoja tulisi edistää?

5.4 Yhteisten puitteiden jatkokehittäminen

- Mitkä puitteissa esitetyt näkökulmat ovat mahdollisesti epätarkoituksenmukaisia tai soveltumattomia? Miksi?
- Mikä keskeinen osa-alue tai näkökulma puuttuu työvälineistä?
- Millaisia uusia ideoita olisi työvälineiden käytölle Euroopan tasolla tai kansallisesti/alueellisesti/paikallisesti?

Lisätietoja yhteisten puitteiden kehittämisen etenemisestä on saatavilla Cedefopin ylläpitämällä elinaikaisen ohjauksen sivuilla : http://communities.trainingvillage.gr/lifelong_guidance

LIITE 2. Kyselylomake

OPPILAAN- JA OPINTO-OHJAUKSEN KEHITTÄMISHANKE

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen loppuraportti

Alueilla kehitetyt toimintamallit ja hyvät käytännöt sekä prosessin aikana syntyneet ohjaustoimintaa tukevat materiaalit

Aluehanke: _____

Vastaajan nimi: _____

Yhteystiedot: _____

1 Taustaa

Kuvaa yleisellä tasolla, mihin asioihin olette ohjauksen kehittämishankkeessanne keskittyneet.

2 Alueellinen yhteistyö

2.1 Seutukunnallisen/alueellisen yhteistyön kehittäminen. Miten?

2.2 Eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen. Miten?

2.3 Hanketta varten perustetut työryhmät

- oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen toiminnan aikana perustetut työryhmät
- työryhmien lukumäärä

- työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit ja taustaorganisaatiot
- työryhmien toiminnalle asetetut tavoitteet, kuvataan jokainen ryhmä kerrallaan

2.4 Alueelle pysyvästi ohjauksen yhteistyön toteuttamiseksi perustetut ryhmät

- työryhmien lukumäärä
- työryhmissä toimivien henkilöiden ammatit ja taustaorganisaatiot, eritellään työryhmä kerrallaan
- työryhmien toiminnalle asetetut tavoitteet, kuvataan jokainen ryhmä kerrallaan

2.5 Onko alueen kunnissa tehty paikallinen ohjauksen toteuttamissuunnitelma/-strategia?

Jos on, mitä se sisältää. (Voit laittaa myös vastauksen liitteeksi.)

2.6 Muu alueellinen yhteistyö

3 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana luodut toimintamallit tai hyvät käytännöt

Mitä uusia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä on oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana tuotettu aluehankkeessanne? Kuvatkaa kukin toimintamalli ja hyvä käytäntö erikseen.

Kuvauksen apuna voit käyttää seuraavia kysymyksiä:

- *mihin kehittämisen tavoitteeseen toimintatapa liittyy*
- *keitä sen kehittämisessä on ollut mukana*
- *mitä konkreettista on tuotettu*
- *mitkä ovat toimintamallin/hyvän käytännön vahvuudet ja heikkoudet*
- *mistä asioista tämän hankkeen jälkeen täytyy huolehtia jatkuvuuden turvaamiseksi*

Seuraavassa on lueteltu aluehankkeiden toimintasuunnitelmissa esitettyjä ohjauksen kehittämisen tavoitteita. Vastatkaa edellä olevien ohjeiden mukaan niihin kohtiin, jotka vastaavat omassa hankkeessanne asetettuihin tavoitteisiin ja saavutettuihin tuloksiin.

Nivelvaiheiden ohjauksen kehittämisestä on jo lähetetty kysely aiemmin. Jos hankkeestanne ei silloin vastattu, vastatkaa myös kohtaan 1, jos se on hankkeenne tavoitteiden kannalta oleellista tai jos haluatte täydentää aiempaa vastaustanne.

3.1 Nivelvaiheiden ohjauksen tehostaminen. Miten nivelvaiheiden ohjausta on kehitetty?

- 3.2 Ohjaustoiminnan kehittäminen oppilaitostasolla. Miten opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin tavoitteisiin on päästy alueen kouluissa ja oppilaitoksissa?
- 3.3 Perusopetuksen 1 – 6 vuosiluokkien ohjaustoiminnan kehittäminen. Miten?
- 3.4 Perusopetuksen 7 – 9 vuosiluokkien ohjaustoiminnan kehittäminen. Miten?
- 3.5 Opintojen keskeyttämisen väheneminen. Miten?
- 3.6 Lukiokoulutuksen ohjaustoiminnan kehittäminen. Miten?
- 3.7 Ammatillisen koulutuksen ohjaustoiminnan kehittäminen. Miten?
- 3.8 Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen kehittäminen. Miten?
- 3.9 Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen. Miten?
- 3.10 Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden/opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen. Miten?
- 3.11 Eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden/opiskelijoiden ohjauspalvelujen kehittäminen. Miten?
- 3.12 Tieto- ja viestintäteknologian käyttö ohjauksessa. Miten TVT:n käyttöä ohjauksessa on kehitetty?
- 3.13 Ohjausmenetelmät ja -välineet: Miten ohjauksessa käytettävien menetelmien ja välineiden käyttöä ja toimivuutta on kehitetty?
- 3.14 Onko ohjauksen kehittämishankkeen aikana tuotettu ohjaustoimintaa tukevaa materiaalia? Mitä?

Kuvatkaa kaikki materiaalit erikseen. Kuvauksen apuna voi käyttää seuraavia kysymyksiä:

- mihin tarpeeseen materiaali on tuotettu,
- keitä sitä on ollut tuottamassa,
- miten materiaalia aiotaan käyttää?

Pyydämme lähettämään tuotetun materiaalin sähköpostin liitetiedostona. Jos materiaali on saatavissa internetistä, laittakaa www-osoite näkyville.

3.15 Onko ohjauksen hankkeen aikana kehitetty ohjaustoiminnan arviointi- ja palautejärjestelmiä? Miten?

3.16 Muuta, mitä?

3.2 Koulutus- ja kehittämistoiminta

3.2.1 Aluehankkeen järjestämä koulutus- ja kehittämistoiminta oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aikana toteutettu koulutus ja koulutustoiminnan tavoitteet.

Koulutustoiminta

- Koulutustilaisuuksien lukumäärä.
- Kohderyhmät. Kenelle koulutus on suunnattu?
- Onko hankkeen aikana syntynyt koulutusmoduulia, jota on mahdollista hyödyntää jatkossa ohjaukseen liittyvässä täydennyskoulutuksessa?

3.2.2 Muu toiminta. Mitä muuta toimintaa hankkeeseen on sisällytetty? Kyseessä ovat sellaiset tilaisuudet, joita ei varsinaisesti voi laskea koulutukseksi eikä työryhmien toiminnaksi.

4 Yhteistyö muiden hankkeiden kanssa

4.1 Onko alueellisen hankkeen toiminnan aikana tehty yhteistyötä muiden alueella toimivien ohjausta sivuavien hankkeiden kanssa?

- kuvaus muiden alueella toimivien hankkeiden kanssa toteutetusta yhteistyöstä

4.2 Onko alueellinen ohjauksen hanke tehnyt yhteistyötä muiden alueellisten oppilaan- ja opinto-ohjauksen hankkeiden kanssa?

- kuvaus muiden alueellisten oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeiden kanssa tehdystä yhteistyöstä

5 Alueellisen kehittämishankkeen toiminnan arviointia

- 5.1 Mitkä tekijät ovat tukeneet edellä kuvattujen tulosten saavuttamista aluehankkeessanne?
- 5.2 Millaiseksi arvoitte oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen merkityksen alueellisen ohjaustoiminnan kehittämiseksi?
- 5.3 Miten hankkeen aikana kehittämistyössä saavutettuja tuloksia on sovellettu osaksi jokapäiväistä opetus- ja ohjaustyötä?
- 5.4 Mitä aluehankkeen hankesuunnitelmassa asetettuja tavoitteita ei kyetty saavuttamaan vielä tässä vaiheessa? Miksi?

Opetushallitus käynnisti syksyllä 2003 oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen. Raportissa kuvataan tämän hankkeen lähtökohtia, tavoitteita, laajuutta sekä alueellisten hankkeiden toimintaa. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on ollut ohjauspalveluiden saatavuuden, riittävyyden ja laadun takaaminen kaikille oppilaitoksissa opiskeleville. Hankkeessa on kehitetty alueellista ja moniammatillista yhteistyötä sekä oppilaitosten välistä yhteistyötä. Oppilaitosten sisäinen kehittäminen on keskittynyt ohjauksen sisältöjen ja menetelmien monipuolistamiseen.

Raportti tarjoaa esimerkkejä hyvistä ohjauksen käytännöistä sekä näkökulmia ohjauksen kehittämiseen ja toteuttamiseen oppilaitoksissa ja alueellisissa verkostoissa. Aluehankkeissa on keskitytty nivelvaiheen ohjaukseen, opintojen keskeyttämisen vähentämiseen, varhaiseen tunnistamiseen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn.

Raportti on tarkoitettu kaikille oppilaan- ja opinto-ohjauksesta kiinnostuneille: opinto- ja oppilaanohjaajille, opettajille, rehtoreille, koulu- ja sivistystoimenjohtajille, työvoima- ja sosiaalitoimen työntekijöille ja päätöksentekijöille.

Tutkimuslajia 31
ISBN 951-39-2465-3
ISSN 1456-5153

Kansi: Martti Minkkinen